Scandinavian Research Council for Criminology
Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi

NSfKs 56. forskerseminar

Skarrildhus, Danmark 2014

Rapporten indeholder de papers, der blev præsenteret på
NSfK's forskerseminar i Danmark 2014

Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi 2014

Aarhus Universitet / Juridisk Institut

Bartholins Allé 16

8000 Aarhus C

Danmark

www.nsfk.org

Rådsleder: Anette Storgaard

Sekretariatsleder: Mette Tønder

Redaktør: Anette Storgaard

Grafisk opsætning af forsiden: Halldóra Þorlaksdóttir

Forsidefoto: Mette Tønder

Trykkeri: Fællestrykkeriet - SUN, Aarhus Universitet

September 2014

ISBN: 978-82-7688-038-0

Forord

I dagene 7.-9. maj 2014 holdt NSfK sit 56. forskerseminar. Dette år fandt seminaret sted i Danmark, på Skarrildhus, som er et rigtig godt konferencested i det midtjyske.

Emnet var denne gang "Unge og kriminalitet". Og dette emne blev "angrebet" fra utallige sider, fra menneskerettigheder til biker-klubber over forebyggelse og videre til fængselssystemet.

Alle medlemslande var godt repræsenteret. Og det var ydermere lykkedes at have en fin repræsentation fra Sverige, således at vi også kan sige at alle de nordiske lande var aktivt til stede.

På seminaret blev der gennemført en lille hurtig evaluering af seminaret. Alle blev bedt om at svare på to spørgsmål med deres egne ord.

Det første spørgsmål lød: Hvorfor er du kommet til forskerseminaret? Og det næste lød: Fik du det, du kom efter?

På det første spørgsmål, er de mest gennemgående svar, at man ønsker at pleje eller udvide netværk samt følge med i ny forskning. Nogle skriver at, de kom på grund af årets emne, medens andre skrev at de kom på trods af at emnet nok var lidt "gammeldags". Rigtig mange kom fordi de gerne ville have sparring og høre andres tanker om deres eget projekt samt holde sig informeret om, hvad der rører sig i de øvrige nordiske lande.

På spørgsmålet om man fik det, man kom for, er svaret helt overvejende ja. Mange supplerer med at de har været positivt overraskede over niveauet og entusiasmen i gruppen. Det bliver foreslået, at vi er opmærksomme på at invitere enkelte foredragsholdere med en helt anden tilgang til emnet enten på grund af at vedkommende ikke kommer fra et nordisk land eller fordi vedkommende ikke er kriminolog.

En enkelt bemærker, at vi bør holde os til at tale de nordiske sprog. Dog kan engelske tekster på power points accepteres. En anden udtrykker en personlig overraskelse over, hvor vanskeligt det er at forstå de andre nordiske sprog, når de tales.

Med hensyn til sprog er det helt åbenlyst vanskeligt at gøre alle glade. Men på det faglige plan ser det altså ud som om, at de der kommer med på seminarerne gennemgående er rigtig glade for det og føler sig både velkomne og inspireret af deltagelsen.

Flere detaljer fra evalueringen vil indgå i planlægningsovervejelserne fremover.

Hermed foreligger rapporten fra seminaret, som vi håber, vil vække gode minder blandt deltagerne og virke som inspiration eller guide til at finde nordiske sparringspartnere for de, der ikke selv var til stede.

Aarhus, august 2014

Anette Storgaard

Rådsleder

Indholdsfortegnelse

Program for NSfK's 56. forskerseminar *9*

PRÆSENTATIONER I PLENUM 13

Britta Kyvsgaard:
Udviklingen i den registrerede børne- og ungdomskriminalitet *13*

Lars Holmberg:
Social Pejling *27*

Tove Pettersson:
Öppenhet under verkställigheten av sluten ungdomsvård och återfall i brott *35*

PRÆSENTATIONER I PARALLELLE SESSIONER 57

STRAF; MENNESKERET OG IDEOLOGI 57

Klara Hermansson:
Politiska partier och kriminalpolitisk debatt – symbolpolitik och teknikaliteter i svensk valdebatt 2014 ..... *57*

Hans Jørgen Engbo:
Menneskeretlige rammer for kriminalretlige foranstaltninger mod unge *69*

Liisa Lähteenmäki:
Protecting or punishing the young? Researching the Finnish Penal Code in 2003-2013 ..... *81*

LIVET I FÆNGSEL OG UNGE 90

Hedda Giertsen:
Den tomme fangerollen *90*

Susanne Clausen & Anita Rönneling:

De unge klienter under lup – Hvem er de? Hvor afsoner de, og hvad synes de om deres afsoning? *101*

CIVILSAMFUNDET OG STRAFFULDBYRDELSE I FRIHED 133

Annemette Nyborg Lauritsen:

Samfundstjeneste i Grønland – de første erfaringer *133*

Henriette Nobili Christiansen:

The Effects of Mentoring and Leisure-Time Activities for Youth at Risk. A Systematic Review. *142*

Maija Helminen:

The Role of Civil Society Organizations Working with Ex-offenders in Criminal Justice - A comparative study between Finland, Norway, Sweden and Scotland *147*

CRIME PREVENTION AND SAFETY IN RESIDENTIAL AREAS 154

Britt Østergaard Larsen:

Evaluering af Natteravne i Danmark *154*

Karolina Henriksson & Regina Järg-Tärno:

Civic activity – democracy and crime prevention *163*

SKOLER OG SKOLEELEVER 171

Mette Foss Andersen:

Christianskolen *171*

NARKOTIKA, UNGE OG POLITI 184

Helgi Gunnalugsson:

Narkotika, Island og unge mennesker *184*

Paul Larsson:

Å Danse med djevelen. Utradisjonelle politimetoder innen narkotikafeltet. *195*

FOREIGNERS BETWEEN CRIMINAL LAW AND ADMINISTRATIVE LAW 212

David Sausdal:

Stealing away society - A study on police apprehensions of border-crossing, transnational property crime *212*

Nicolay Borgchgrevink Johansen:

Forcing immigrants out – new constellations of penal and administrative justice *222*

PRISONLIFE 231

Linda Kjær Minke:

Involuntary inter-prison transfer of prisoners in Denmark *231*

Julie Laursen:

Normative implications of prison-based cognitive behavioral programs *237*

JUVENILES: RISK-ASSESSMENT AND THE AGE CRIME CURVE 251

Anna Newton:

Youth Risk assessment *251*

(KRIMINELLE) GRUPPERINGER OG SOCIAL KONTROL 258

Jussi Perälä:

Social relationships among the outlaw motorcycle club members and their experiences of control by society *258*

JUVENILE, CRIME AND CULTURE 266

Emma Holkeri:

Crime consumption online: reflections of combining criminology with economic sociology *266*

Marta Kristín Hreiðarsdóttir:

Youth and Crime in the Capital Area in Iceland 2006-2013 .....*274*

Deltagerliste.....286

Program for NSfK's 56. forskerseminar

Skarrildhus, Danmark
7. - 9. maj 2014

Onsdag den 7. maj 2014

Kl. 13.30 – 13.45	Velkomst ved rådsleder Anette Storgaard
Kl. 13.45 – 15.00	**Plenum.**
	Udviklingen i registreret ungdomskriminalitet v/Britta Kyvsgaard (DK). Ordstyrer Helgi Gunnlaugsson (IS).
Kl. 15.30 – 17.00	**Parallelle sessioner**
Workshop A	**Straf; menneskeret og ideologi**
	De politiske partiernas ideer om straff – ideologi och teknikaliteter v/Klara Hermansson (SE). Ordstyrer.
	Menneskeretlige rammer for kriminalretlige foranstaltninger mod unge v/Hans Jørgen Engbo (GR)
	Protecting or Punishing the Young v/Liisa Lähteenmäki (FI)
Workshop B	**Livet i fængsel og unge**
	Den tomme fangerolle v/Hedda Giertsen (NO). Ordstyrer.
	Unge klienter i kriminalforsorgen v/Susanne Clausen (DK)
	Straf og pædagogik under samme tag v/Anita Rönneling (DK)
Kl. 17.15 – 18.45	**Parallelle sessioner**
Workshop A	**Registerbased Studies and Studies on Victimization and recidivism**
	The effect of population changes on victimization risks v/Torben Tranæs (DK). Ordstyrer.
	Processes of repeated recidivism in a Stockholm Cohort v/Fredrik Sivertsson (SE)
	Recidivism and the Relative Importance of Probationers, their Cases, and their Probation Officers v/Lars H. Andersen (DK)

Workshop B	**Civilsamfundet og straffuldbyrdelse i frihed**
	Samfundstjeneste i Grønland – de første erfaringer v/Annemette Nyborg Lauritsen (GR).
	Mentor og fritidsindsatser for unge i risiko v/Henriette Nobili Christiansen (DK). Ordstyrer.
	The role of civil society organizations working with offenders v/Maija Helminen (FI)

Torsdag den 8. maj 2014

Kl. 8.30 – 9.30	**Parallelle sessioner**
Workshop A	**Crime prevention and safety in residential areas**
	Keeping young people safe and out of crime v/Britt Østergaard Larsen (DK). Ordstyrer.
	Citizens' possibilities in the Nordic Countries to affect the Security and amenity in residential areas v/Karolina Henriksson (FI) and Regina Järg-Tärno (FI)
Workshop B	**Skoler og skoleelever**
	Skol- och klassrumskontextuella variationer i kriminalitet v/Julia Sandahl (SE). Ordstyrer.
	Christianskolen v/Mette Foss Andersen (DK)
Kl. 9.45 – 11.00	**Plenum**
	Social Pejling v/Lars Holmberg (DK). Ordstyrer Marit Wårum (NO).
Kl. 11.15 – 12.15	**Parallelle sessioner**
Workshop A	**Narkotika, unge og politi**
	Drugs, Icelandic society and young people v/Helgi Gunnlaugsson (IS). Ordstyrer.
	Politimetoder innen narkofeltet v/Paul Larsson (NO)

Workshop B	**Foreigners between criminal law and administrative law**
	Stealing away society v/David Sausdal (SE). Ordstyrer.
	Forcing immigrants out – new constellations of penal and administrative justice v/Nicolay Borchgrevink Johansen (NO)
Kl. 13.15 – 14.15	**Plenum**
	Self-reported Juvenile Crime. A Finnish study v/ Henrik Elenheimo (FI). Ordstyrer Anne-Julie Boesen Pedersen (DK)
Kl. 14.30 – 15.30	**Parallelle sessioner**
Workshop A	**Prisonlife**
	Transfer of prisoners v/Linda Kjær Minke (DK). Ordstyrer.
	Normative implications of prison-based cognitive behavior-al programs v/Julie Laursen (DK)
Workshop B	**Juveniles: Risk-assessment and the Age Crime Curve**
	Youth Risk assessment v/Anna Newton (IS). Ordstyrer.
	Age at first imprisonment and Age Crime Curve v/Lars H. Andersen (DK)
Kl. 16.00 – 17.00	**Parallelle sessioner**
Workshop A	**(Kriminelle) grupperinger og social kontrol**
	Social relationships among the outlaw motorcycle club members and their experiences of control by society v/Jussi Perälä (FI). Ordstyrer.
	Malmö as Sweden's Chicago v/Leandro Schclarek Mulinari (SE)
Workshop B	**Juvenile, crime and culture**
	Crime Culture and consumption: studying young online hate victims v/Emma Holkeri (FI). Ordstyrer.
	Youth and crime in Iceland v/ Marta Kristín Hreiðarsdóttir (IS) og Snorri Árnason (IS)

Fredag den 9. maj 2014

Kl. 9.30 – 10.30	**Plenum**
	Opsamling fra parallelle sessioner. Korte high-lights fra ordstyrerne. Ordstyrer Lars Holmberg (DK).
Kl. 10.45 – 12.00	**Plenum**
	Sluten ungdomsvård och öppenhet under verkställigheten v/Tove Pettersson (SE). Kommentator Anette Storgaard (DK). Ordstyrer Kolbrun Benediktsdóttir (IS).
Kl. 12.00 – 12.15	**Farvel og tak for denne gang v/Anette Storgaard**

PRÆSENTATIONER I PLENUM

Udviklingen i den registrerede børne- og ungdomskriminalitet

Britta Kyvsgaard

Det, jeg skal tale om, er nok det mest interessante fænomen, jeg har observeret i de mere end 40 år, jeg har studeret og arbejdet med kriminologisk forskning. Det drejer sig om et ganske betydeligt fald i den registrerede børne- og ungdomskriminalitet.[1]

Jeg vil primært fortælle om udviklingen i Danmark, men også komme ind på de andre nordiske lande. Dog har jeg ikke data fra Island.

Jeg skal til sidst også kort sige noget om, hvad jeg tror, der ligger bag udviklingen.

1. Udviklingen i Danmark

Udviklingen ser ud som vist i figur 1. At begyndelsesåret er 2001 skyldes, at det er det første år, Rigspolitiet har dannet disse oplysninger.[2]

Figur 1. Antal forhold, hvor børn er mistænkt, samt antal sigtelser mod unge under 18 år pr. 1000 i aldersgruppen, 2001-2013. Danmark.

[1] Der henvises til en rapport om samme emne på Justitsministeriets hjemmeside: http://justitsministeriet.dk/sites/ default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningsrapporter/2014/B%C3%B8rn%20og%20unge%202013.pdf

[2] Begrebet 'mistanke' anvendes her for de sager, der omfatter personer under den kriminelle lavalder. Det er ikke et begreb, der anvendes af politiet. Sigtelser angår personer over den kriminelle lavalder.

Særlovsovertrædelser er ikke omfattet af analysen, idet de alene angår straffelovsovertrædelser. Det skyldes, at omfanget af overtrædelser af særlove i meget høj grad beror på politiets aktiviteter, strafskærpelser m.v. og dermed ikke afspejler en kriminalitetstilbøjelighed.

Fra 2006 til 2013 er der et fald i alle aldersgruppers registrerede kriminalitet. Sammenlagt er det på 51 pct. For de 10-14-årige er det på 65 pct. og for de 15-17-årige på 45 pct.

De første år efter 2006 anså vi mindskningen for at være helt naturligt, idet den kom i forlængelse af en retsreform, der trådte i kraft 1.1. 2007. Retsreformen betød færre sigtede i årene efter reformen for alle aldersgrupper. Men mens denne trend med færre sigtelser har ændret sig for de ældre aldersgrupper i løbet af nogle år efter retsreformens ikrafttræden, så er den fortsat for de unges vedkommende.

Figur 2. Antal forhold, hvor børn er mistænkt, samt antal sigtelser mod unge under 18 år pr. 1000 i aldersgruppen, 2001-2013. Indeks 2001=100.

Udviklingen er lettere at se af indekskurverne i figur 2.

1.1 Kohorter og kriminalitet

Mindskningen i antal mistanker og sigtelser kan tænkes enten at skyldes, at de unge, der begår kriminalitet, begår færre lovovertrædelser, eller det kan skyldes, at færre børn og unge overhovedet kommer i kontakt med straffesystemet.

Figur 3 illustrerer, at mindskningen primært skyldes, at politiet kommer i kontakt med færre og færre børn og unge. Af dem, der er født i begyndelsen af 1990'erne, er det mere end 5 pct., som var registreret for en straffelovsovertrædelse, inden de fyldte 15 år, og den andel var mere end halveret i slutningen af perioden.

Og med hensyn til registreringer for kriminalitet frem til det 18. år er der sket en reduktion fra godt 11 pct. for fødselsårgang 1991 til godt 7 pct. for fødselsårgang 1996.

Figur 3. Andelen af børn og unge, der frem til og med henholdsvis deres 14. og 17. leveår er mistænkt/sigtet for en straffelovsovertrædelse fordelt efter fødselsårgang.

Det er videre undersøgt, om recidivet har ændret sig i løbet af perioden, men dette er ret stabilt.[3]

1.2 Kriminalitetens art

Da faldet i børne- og ungdomskriminaliteten begyndte, var antagelsen, at politiet grundet den nævnte retsreform nok havde for travlt til at tage sig af de mindre alvorlige lovovertrædelser, og at mindskningen derfor primært ville skyldes færre butikstyverier og andre mindre alvorlige tyverier,

Men som figur 4 viser, holder denne antagelse ikke stik. Mindskningen i vold og røveri er endnu større end mindskningen i butikstyverier.

Udviklingen i kriminalitetens art tyder også på en konvergerende tendens – forskellen mellem de mest og de mindst vanlige former for kriminalitet mindsker fra 2006 og frem. Også andre karakteristika ved udviklingen peger på konvergens.

[3] Se http://justitsministeriet.dk/sites/ default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningsrapporter/2014/B%C3%B8rn%20og%20unge%202013.pdf

Figur 4. Antal forhold, hvor børn er mistænkt, samt antal sigtelser mod unge under 18 år fordelt efter kriminalitetens art, 2001-2013.[4]

1.3 Udviklingen for drenge og piger

Det fald, der har været, skyldes primært drengene, jf. figur 4.

Figur 5. Antal forhold, hvor børn er mistænkt, samt antal sigtelser mod unge under 18 år fordelt efter køn, 2001-2013.

[4] Nogle mindre kriminalitetskategorier som f.eks. seksualforbrydelser indgår ikke i figuren. De ekskluderede kategorier udgør 4 pct. af samtlige lovovertrædelser.

Fra 2006 til 2013 er drengenes kriminalitet mindsket med 51 pct., mens det for piger drejer sig om 30 pct.

Det betyder, at forholdet mellem antal mistanker/sigtelser mod henholdsvis drenge og piger er mindsket. I 2001 var forholdet mellem andel registrerede piger og drenge 1:5, mens det i 2013 var 1:3. Tidligere har man vel altid antaget, at udviklingen ville gå i retning af, at pigerne i højere og højere grad kommer til at ligne drengene mht. kriminalitet, men det ser ud til at være gået omvendt: at drengene i højere og højere grad kommer til at ligne pigerne.

Denne tendens er altså også klart konvergerende.

1.4 Urbanisering

Tilsvarende gør sig gældende mht. urbanisering. Det fald, der har været, er således større blandt børn og unge i højt urbaniserede områder end blandt børn og unge i lavt urbaniserede områder, jf. figur 5. Det betyder, at forskellen mellem by og land er mindsket betydeligt.

Figur 6. Antal mistanker/sigtelser mod børn og unge under 18 år pr. 1000 10-17-årige fordelt efter bopælskommunens urbaniseringsgrad, 2001-2013.

I 2001 var der dobbelt så stor en kriminalitetsrate blandt børn og unge i de højt urbaniserede områder sammenlignet med de lavt urbaniserede områder. I 2013 var der kun 23 pct. så meget.

2. Andre danske undersøgelser

Den udvikling, der ovenfor er belyst ved hjælp af oplysninger om mistanker og sigtelser mod børn og unge, er også bekræftet med andre typer af data.

Figur 7. Resultater fra fire danske undersøgelser af selvrapporteret kriminalitet blandt 8. klasseelever.

De undersøgelser, der flere gange er gennemført vedrørende selvrapporteret kriminalitet blandt børn og unge i Danmark, jf. figur 6, viser ligeledes, at færre og færre børn og unge er involveret i kriminalitet.[5] Det er således andelen af de lovlydige, der er steget meget siden 1989. Særlig fra 2005 til 2010 ses en kraftig udvikling – altså samme periode som den registrerede kriminalitet mindsker meget. Der ses derimod ikke en klar mindskende tendens blandt dem, der begår alvorligere kriminalitet. En ny undersøgelse, der forventes gennemført i 2015, vil kunne vise, om der også er tegn på mindskning i den mere alvorlige kriminalitet.

Mindskningen i sigtelser mod unge afspejler sig også tydeligt i afgørelsesstatistikken, jf. figur 7.

Det fremgår for det første af figuren, at antallet af strafferetlige afgørelser pr. 1000 i aldersgrupperne for alle aldersgrupper er faldet fra 2005 til 2007. Dette beror ikke alene på retsreformen fra 1. januar 2007, men også på, at Danmarks Statistiks tal vedrørende 2006 antagelig ikke er fyldestgørende, idet man – som følge af de forandringer, der skulle træde i kraft 1. januar 2007 – fra Kriminalregisteret modtog oplysninger om afgørelser i 2006 på et tidligere tidspunkt end ellers. Det har højst sandsynligt bevirket, at ikke alle afgørelser var

[5] Flemming Balvig: *Lovlydig ungdom*. København: Det Kriminalpræventive Råd, 2011.

blevet registreret i Kriminalregisteret på det tidspunkt, hvorfor omfanget af strafferetlige afgørelser nok er kunstigt lavt i 2006.[6]

Det andet, der umiddelbart fremtræder af figuren, er, at der efter 2007 er sket en øgning i alle aldersgruppers kriminalitetsfrekvens – med undtagelse af de helt unges. Deres kriminalitetsfrekvens er – efter en stagnerende tendensen fra 2008 til 2009 – fortsat med at falde ganske betydeligt. For de 18-20-årige sker der også – efter 2010 – et markant fald. For de øvrige aldersgrupper har der derimod været enten en fortsat vækst i de senere år eller en stagnation i omfanget af strafferetlige afgørelser.

Figur 8. Antal fældende strafferetlige afgørelser for straffelovsovertrædelser pr. 1.000 i aldersgrupperne 2003-2012.

3. Andre lande

3.1 Norge

Udviklingen i Danmark har været markant, men i Norge følger den stort set samme spor, idet der, som vist i figur 8, har været et fald i antal sigtelser mod 10-17-årige fra 2007 – og ikke som i Danmark fra 2006 – og frem til 2012. Dette fald i antallet af sigtelser for 'forbrytelser og forseelser' er på 40 pct.

[6] Se også "*Udviklingen i antal anmeldelser og i straffens art og længde for vold, 2001-2011*", Justitsministeriets Forskningskontor, oktober 2012. www.justitsministeriet.dk/forskning/rapporter-fra-forskningskontoret.

Figur 9. Antal sigtelser for forbrydelser og forseelser pr. 1.000 i aldersgrupperne 2006-2012. Norge.

3.2 Sverige

I Sverige er der opgørelser over antallet af mistænkte personer, men først fra det 15. år, jf. figur 9.

Figur 10. Antal mistænkte personer pr. 1.000 i aldersgrupperne 2005-2013. Kun mistanker for overtrædelser af brottsbalken. Sverige.

Figuren viser for det første ikke den samme klare forskel mellem aldersgrupperne, som tilfældet er i Norge og Danmark, og for det andet viser den flere mistænkte blandt de yngste end blandt de ældre. Desuden ses, at faldet i ungdomskriminaliteten er startet på et senere tidspunkt end i Norge og Danmark, nemlig efter 2009.

Men derudover er tendensen den samme som i de to andre nordiske lande: Der er størst fald i kriminaliteten i den yngste aldersgruppe. Sammenlagt er mindskningen på 41 pct. for 15-17-årige mistænkte fra 2009 til 2013.

3.3 Finland

Idet der henvises til Henrik Elenheimos bidrag på seminaret, skal blot her understreges, at der ikke kan observeres helt samme trend i Finland med hensyn til udviklingen i den registrerede børne- og ungdomskriminalitet, som tilfældet er i de andre nordiske lande.

3.4 Lande uden for Norden

I USA har man gennem mange år kunnet konstatere et fald i *juvenile arrest rate*. Den omfatter aldersgruppen 10-17 år og alle former for kriminalitet. Fra 1996 til 2011 har der været et fald i antallet af arrestationer på 48 pct. Faldet sker primært i to perioder – fra 1996 til 2001 og igen fra 2006-2011. I den sidstnævnte periode er faldet på 28 pct.

Figur 11. Antal arrestationer vedrørende 10-17-årige pr. 100.000 1980-2011. USA.

Også i andre lande er der rapporteret om et fald i ungdomskriminaliteten. Det gælder fx Holland, Tyskland og England. [7]

4. Hvad beror udviklingen på?

Det er der relativt få bud på. Jeg har forespurgt hos amerikanske kolleger, men de kender ikke til at nyere amerikanske analyser af mindskningen i børne- og ungdomskriminalitet.

[7] Se http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningsrapporter/2013/unge-%202012.pdf

Der er dog fremkommet enkelte forklaringer, der primært vedrører det tidligste fald i ungdomskriminaliteten i USA, jf. figur 10.

En af dem, der har beskæftiget sig med kriminalitetsudviklingen, er økonomen Steve Levitt. Meget kort beskrevet knytter han kriminalitetsændringerne sammen med indførelsen af fri abort i begyndelsen af 1970'erne. Argumentet er, at i og med det er blevet muligt at fravælge uønskede børn – børn som måske ville være vokset op under kummerlige forhold og uden tilstrækkelig støtte fra familien – mindskes risikoen for kriminalitet.

Jeg skal ikke kunne udelukke, at det har haft en betydning for det tidlige fald i USA – altså den fra midten af 1990'erne. Men tilsvarende er ikke set i forbindelse med legalisering af abort i Danmark. Og i hvert fald er det svært at forklare, at legalisering af abort i 70-tallet skulle have en særlig stor betydning for børne- og ungdomskriminaliteten de allerseneste år – altså et par generationer efter indførelsen af fri abort.

En anden – også lidt spektakulær teori eller forklaring – er bly – eller snarere manglen på samme. Bly i luften påvirker udviklingen af børns hjerner og dermed deres IQ og kognitive evner. Med indførelsen af blyfri benzin er blyindholdet mindsket betydeligt, og forskere har knyttet det sammen med mindskningen i omfanget af især voldelige forbrydelser blandt unge i USA i 1990-tallet. For bly i luften menes at have en særlig stor betydning for aggressiv adfærd.

I Danmark begyndte man at mindske blyindholdet i benzin i begyndelsen af 1980'erne, og al benzin var blyfri fra og med 1994. På baggrund heraf må det forventes en mindskende kriminalitet blandt børn og unge fra midten eller slutningen af 1990'erne, og det må vel også forventes, at effekten af mindre bly ville være ophørt de seneste år. Sådan forholder det sig imidlertid ikke, jf. figur 3.

Mit eget bud på en mulig forklaring på trenden tager udgangspunkt i PO Wikströms ungdomskriminalitetsteori, *Situational Action Theory*, der meget forenklet siger, at kriminalitet opstår, når et individ med tilbøjelighed til at begå kriminalitet interagerer med kriminogene omgivelser eller kriminogene *settings*.[8]

Wikström ser moralske værdier og selv-kontrol som de væsentligste faktorer i forhold til individets kriminalitetstilbøjelighed, mens de kriminogene omgivelser eller settings vedrører forhold som at færdes meget i områder uden for voksenkontrol – i by- og butikscentre – eller i socialt udsatte områder med svag samhørighed, at være sammen med kriminelle venner og eventuelt påvirket af alkohol eller stoffer.

Når disse forhold konvergerer i tid og rum, er der en væsentlig risiko for kriminalitet. "*It's all about interaction*", som Wikström udtrykker det.

---

[8] Per-Olof H. Wikström, Dietrich Oberwittler, Kyle Treiber & Beth Hardie: *Breaking Rules*. Oxford: Oxford University Press 2012. Se også Per-Olof H. Wikström & David A. Butterworth: *Adolecent Crime: Individual differences and lifestyles*. Devon: Willian Publishing. 2006.

Vi har i Forskningskontoret i en undersøgelse af selvrapporteret testet dele af denne teori.[9] Langt hen ad vejen har vi anvendt det samme spørgeskema, som PO Wikström har gjort i sin Peterborough undersøgelse. Tabel 1 viser en sammenfatning af resultaterne og betydningen af henholdsvis de individuelle risikofaktorer og risikofaktorerne vedrørende livsstilen.[10]

Tabel 1. Det gennemsnitlige antal kriminelle handlinger per person fordelt efter antal individuelle og livsstilsbetingede risikofaktorer (antal).

		Risikofaktorer vedrørende livsstilen			
		0	**1**	**2**	**3**
Individuelle risikofaktorer	**0**	1	5	12	34
	1	2	5	17	24
	2	5	14	18	30
	3	6	15	43	40
	4	6	16	39	62
	5-6	9	37	54	99

Undersøgelsen understreger betydningen af samspillet mellem de individuelle risikofaktorer og livsstilsfaktorerne, og den understreger, hvor stor betydning livsstilen har for ungdomskriminalitet.[11]

Og det er netop med hensyn til livsstilen, der synes at være sket visse forandringer de senere år – forandringer, der kan være med til at forklare faldet i kriminalitet blandt børn og unge.

Parallelt med faldet i den registrerede børne- og ungdomskriminalitet er der således dokumenteret et mindre voldsomt forbrug af alkohol blandt unge i Danmark, idet en undersøgelse fra Sundhedsstyrelsen viser, at der fra 2007 til 2011 har været et fald i andelen af 15-16-årige, der har

- drukket mindst 20 gange inden for det seneste år (fra 50 til 37 pct. for drengene og fra 35 til 28 pct. for pigerne)

[9] Maria Libak Pedersen & Jonas Markus Lindstad: *Første led i fødekæden? En undersøgelse af børn og unge i kriminelle grupper*. København: Justitsministeriets Forskningskontor. 2011.

[10] De individuelle risikofaktorer er: relation til forældrene, opsyn fra forældrene, forhold til skolen, selvkontrol, prosociale værdier og skamfølelse, mens de livsstilsrelaterede er: omfang af venner med erfaringer med kriminalitet og stoffer, færden i høj-risikomiljøer, bycentre m.v. samt brug af rusmidler

[11] Det skal understreges, at når vi i vor undersøgelse i modsætning til Wikströms påviser, at også personer uden individuelle risikofaktorer begår en del kriminalitet under de rette omstændigheder (livsstilsfaktorerne), så hænger det antagelig sammen med, at undersøgelsen ikke er repræsentativ, men på grund af undersøgelsens sigte gennemført i særligt udsatte boligområder. De individuelle risikofaktorer er således ikke absolutte, men relative.

- været fulde mindst 10 gange i løbet af det seneste år (fra 21 til 17 pct. for drengene og fra 16 til 11 pct. for pigerne)
- været fulde mere end 2 gange den seneste måned (fra 24 til 12 pct. for drengene og fra 16 til 7,5 pct. for pigerne).

Samtidig er der sket en stor stigning i andelen, der slet ikke har været fuld den seneste måned.[12]

Denne udvikling synes at være fortsat i de følgende år, idet en nyere undersøgelse fra Sundhedsstyrelsen blandt andet viser, at andelen af unge mænd i alderen 16-24 år, der slet ikke har drukket alkohol en typisk uge, er steget fra 11,7 til 17,5 pct. fra 2010 til 2013.[13]

Tilsvarende viser andre undersøgelser fra Sundhedsstyrelsen, at omfanget af eksperimenterende brug af amfetamin, ecstasy og kokain blandt 15-16-årige er halveret fra 2007 til 2011, ligesom andelen, der har prøvet hash inden for den seneste måned, er mindsket markant.[14] Sidstnævnte er også vist i en undersøgelse fra Justitsministeriets Forskningskontor.[15]

Også andre undersøgelser peger på ændringer i de unges livsstil. En dansk undersøgelse af selvrapporteret kriminalitet blandt 8. klasseelever påviser således, at andelen, der hænger ud på grillbarer, i butikscentre og lignende steder uden for voksenkontrol, samt andelen, der hyppigt går til privatfester, er mindsket fra 2005 til 2010.[16]

I hvert fald nogle af disse forandringer ses også i andre lande, herunder Norge og Sverige. Figur 11 viser resultater fra den fælleseuropæiske undersøgelse: European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD).[17] Som det ses, er der sket mindskning i omfanget af druk i såvel Danmark som Sverige og Norge, og disse forandringer er statistisk signifikante. Situationen i Finland er uændret.

[12] https://sundhedsstyrelsen.dk/da/sundhed/folkesundhed/boern-og-unge/~/media/
[13] http://sundhedsstyrelsen.dk/da/nyheder/2014/~/media/
[14] http://sundhedsstyrelsen.dk/publ/Publ2012/11nov/NarkositDK2012.pdf
[15] Maria Libak Pedersen: Selvrapporteret kriminalitet. Justitsministeriets Forskningskontor 2013. http://www.justitsministeriet.dk/
[16] Balvig, 2011, op.cit.
[17] http://www.espad.org/Uploads/ESPAD_reports/2011/The_2011_ESPAD_Report_FULL_2012_10_29.pdf

Figur 12. Procentandel 15-16-årige, som har været fulde inden for den seneste måned.

Samlet set betyder det, at de tre livsstilsfaktorer, der er omfattet af den ovennævnte danske selvrapporteringsundersøgelse, må have mistet noget af deres potens i forhold til i hvert fald den danske ungdom: Der er mindre færden i højrisiko-områder, der er mindre druk og brug af stoffer og – i og med den faldende ungdomskriminalitet – må vi også forvente, at færre og færre har kriminelle venner.

Flere af de mønstre, der er set ved mindskningen i børne- og ungdomskriminaliteten, passer sammen med denne forklaring.

For det første har vi set, at mindskningen er større i højt urbaniserede områder end i mindre urbaniserede område. Livsstilsændringer blandt unge må forventes at vise sig først i storbyerne.

For det andet har vi set, at mindskningen er større blandt drenge end blandt piger. Ændringerne i danske unges drukkultur er ligeledes større for drenge end for piger. Desuden er det min fornemmelse – uden jeg har noget helt konkret at hænge det op på – at drenges kriminalitet er mere livsstilsorienteret end pigers.

For det tredje har vi set, at mindskningen først og fremmest skyldes, at færre unge overhovedet bliver registreret, mens der ikke er stor forandring i omfanget af kriminalitet blandt dem, der registreres. Og under henvisning til Terrie Moffitts glimrende model vedrørende *adolescence limited* og *life-course-persistent*, så vil jeg mene, at den livsstilsbetingede kriminalitet primært relaterer sig til ungdomsårene – adolescence limited – og altså vedrører personer uden store kriminelle tilbøjeligheder, uden store personlige risikofaktorer.[18] Life-

[18] Terrie Moffitt: Adolescence-Limited and Life-Course-Persistent Antisocial Behavior: A Developmental Taxonomy. *Psychological Review*, 1993, vol. 100, pp. 674-701.

course-persistents er derimod dem, der primært begår kriminalitet pga. personlige risikofaktorer. Det er selvklart også i den gruppe, man kan forvente recidiv.

Så jeg tror, at de nævnte livsstilsforandringer spiller en rolle for mindskningen i børne- og ungdomskriminaliteten. Men jeg er bestemt ikke overbevist om, at livsstilsforandringer forklarer hele mindskningen. Især stiller jeg mig tvivlende over for deres betydning for mindskningen i kriminalitet blandt de helt, helt unge, de 10-13-årige.

Social Pejling

Lars Holmberg

Det er et grundtræk ved mennesker, at vi i vid udstrækning orienterer os efter hinanden, og at vi – i varierende grad – tilpasser vore egne handlinger til det, vi opfatter som den herskende norm blandt dem, vi sammenligner os med. Denne tilpasning blev tydeligt demonstreret af Solomon Asch (1956) i en række eksperimenter i midten af forrige århundrede: han placerede forsøgspersoner i grupper sammen med fire-seks forsøgsassistenter, som selv agerede forsøgspersoner. Gruppen blev præsenteret for en række enkle opgaver med at sammenligne længder af forskellige linjer, og efter et par indledende runder, hvor alle svarede rigtigt, begyndte de falske forsøgspersoner konsekvent at vælge den samme, forkerte linje. Pointen var, at Asch ville undersøge, hvor mange af de egentlige forsøgspersoner, som ville følge flertallets forkerte linje, og det viste sig at være op imod en tredjedel. Asch demonstrerede dermed eksistensen af et gruppepres, som kunne få nogle af forsøgspersonerne til at handle imod deres egen overbevisning. Forsøgene er gentaget i andre former, hvor virkningen af gruppepres er overbevisende demonstreret.

Fiktive normer og sociale overdrivelser

Dette eksperiment viser dog kun en del af billedet, når det gælder menneskets tilbøjelighed til at tilpasse sig sociale normer, for i den konkrete forsøgsopstilling blev de andres vurdering eksplicit demonstreret, idet de gav deres bedømmelse af, hvilken linje, der var den rigtige. Men man kan også forestille sig en række situationer, hvor den norm, den enkelte søger at tilpasse sig, er langt mindre præcist defineret eller aflæselig – lige som det er muligt, at den enkelte direkte fejlopfatter de herskende normer. Baggrunden herfor er, at vi kan tale om flere forskellige former for normer: Den *deskriptive norm* er defineret som menneskers faktiske handlinger – det, vi gør. Vore handlinger kan tage udspring i bestemte holdninger – den *præskriptive norm* – men det gør de ikke altid. Af og til handler vi i modstrid med vores egen overbevisning, f.eks. ved at undlade at sige fra over for noget, vi er uenige i, eller ved at deltage i noget, vi egentlig ikke har lyst til. Når andre observerer vore handlinger – eller mangel på samme – kan de være tilbøjelige til at tolke disse handlinger som udtryk for en overbevisning, og dermed kan der opstå misforståelser vedr. den præskriptive norm. Også de deskriptive normer kan fejltolkes – f.eks. fordi nogle former for handlinger tiltrækker sig stor opmærksomhed, så man bliver tilbøjelig til at tro, at disse former for opførsel er mere udbredte, end de faktisk er. Et konkret eksempel: I en undersøgelse blandt 11-24-årige i Ringsted i 2002 blev de unge spurgt, hvor mange blandt deres jævnaldrende, de mente drak sig fulde mindst en gang om måneden, se figur 1.

Figur 1. Procent af de 11-24-årige, 1) der faktisk drikker sig fulde mindst 1 gang om måneden, 2) som tror at halvdelen eller flere af deres venner gør det, 3) som tror at halvdelen eller flere af deres jævnaldrende i kommunen gør det og/eller 4) som tror at halvdelen af deres jævnaldrende i København gør det – 2002, Ringsted kommune.

Kilde: Balvig & Holmberg 2014a

Som det fremgår af figur 1, har de unge væsentligt overdrevne antagelser om, hvor stor en del af deres venner og jævnaldrende, som drikker sig fulde månedligt – og omfanget af overdrivelserne stiger med den sociale afstand. 24 pct. af de unge i Ringsted siger selv, at de drikker sig fulde månedligt, (undersøgelsen i Ringsted dækkede hele kommunen, så den faktiske andel må siges at være en rimelig god målestok for andelen af venner og jævnaldrende i Ringsted, som drikker sig fulde månedligt), men næsten halvdelen af de unge antager, at det er flertalsadfærd blandt deres venner at drikke sig fuld en gang om måneden. Når det gælder jævnaldrende i Ringsted og København, er der tale om en egentlig *flertalsmisforståelse* – flertallet af de unge troede, at flertallet gjorde noget, som det faktisk kun var mindretallet, der gjorde.

Eksistensen af sådanne sociale overdrivelser/flertalsmisforståelser er påvist på en lang række områder i sidste halvdel af det forrige århundrede, hvor særligt norske forskere har arbejdet med dette. For eksempel mente Ragnar Hauge, at et "fiktivt sosialt press" (1964: 201) kunne være en væsentlig årsag til ungdomskriminalitet (se Balvig & Holmberg 2014a for en mere detaljeret redegørelse for den historiske udvikling). I begyndelsen af 1980erne blev tankegangen taget op i USA, hvor særligt Alan Berkowitz, Michael Haines og Henry W. Perkins (se f.eks. Berkowitz 2004, Haines m.fl. 2005, Perkins 2003) har været aktive i udforskningen af the Social Norms Approach – en forebyggelsesmetode baseret på korrektion af sociale misforståelser. I USA har man særligt arbejdet med at reducere unge universitetsstuderendes alkoholforbrug og (i mindre grad) rygning, typisk gennem reklamekampagner, hvor de studerende konfronteres med faktiske normer for f.eks. alkoholbrug blandt

deres medstuderende – såkaldt *massepejling*. Der er også gennemført en række forsøg med *individuel pejling*, hvor den enkelte studerende, typisk via en computer, besvarer en række spørgsmål om eget forbrug af alkohol samt antagelser om andres forbrug, og derefter modtager feedback om de faktiske normer på institutionen (se Moreira m.fl. 2009 for en oversigt).

Ringstedforsøget og Aarhuseksperimentet

I Danmark indvarslede Ringstedforsøget (Balvig, Holmberg & Sørensen 2005) en fornyet interesse for sociale overdrivelser og disses potentiale i forebyggelsen af risikoadfærd. Den danske tilgang adskiller sig fra den amerikanske ved dels at starte langt tidligere i de unges liv – 5.-7. klassetrin – dels ved rent metodisk at benytte *gruppepejling*. Det danske skolesystem, hvor eleverne typisk følges ad gennem hele grundskoleforløbet, gør, at skoleklassen ofte er den mest betydende referencegruppe for de unge. Ringstedforsøget tog derfor udgangspunkt i netop de enkelte klasser: Eleverne blev konfronteret med deres egen klasses overdrevne antagelser om andres rygning, og de blev bedt om at diskutere, hvorfor sådanne overdrivelser kunne opstå, og hvordan de kunne reduceres. Efterfølgende viste det sig, at der var ringvirkninger (Balvig & Holmberg 2011): elevernes antagelser om ikke blot andres rygning, men også om andre former for risikoadfærd, blev reduceret, ligesom den faktiske risikoadfærd blev reduceret på en række områder (se Balvig, Holmberg & Sørensen 2005, kapitel 9).

Social pejling er siden blevet afprøvet på en række forskellige områder, senest i Aarhus (Beck & Jönsson 2011). Også her fandt man klare ringvirkninger – de sociale misforståelser blev reduceret på en række områder, ligesom den faktiske risikoadfærd blev mindsket. Et par af resultaterne ses i figur 2-3.

Figur 2. Udviklingen i procentdelen af unge i Aarhuseksperimentet, som tror, at halvdelen eller flere af deres jævnaldrende ryger cigaretter hver dag, fordelt på Kontrol- og Forsøgklasser. (Før: 4.-6 klassetrin, Efter 6.-8. klassetrin).

Kilde: Talmateriale stammer fra Balvig & Holmberg 2014b.

Figur 3. Udviklingen i procentdelen af unge i Aarhuseksperimentet, der har drukket alkohol (mindst én genstand), fordelt på Kontrol- og Forsøgklasser. (Før: 4.-6 klassetrin, Efter 6.-8. klassetrin).

Kilde: Talmateriale stammer fra Balvig & Holmberg 2014b.

Forskellen mellem forsøgs- og kontrolklasserne i figur 3 er signifikant ($p<0,01$), hvilket først og fremmest skyldes, at de yngste årgange (som gik i 4. eller 5. klasse på forsøgstidspunktet) i forsøgsklasserne efterfølgende drikker langt sjældnere end deres jævnaldrende i kontrolklasserne.

Også når det gælder andre former for risikoadfærd, herunder voldelig/truende adfærd og kontakt til politiet i forbindelse med lovovertrædelser, ses en forskel mellem de to grupper efter forsøget, som tyder på, at disse former for risikoadfærd er reduceret i forsøgsklasserne. Der er dog ikke tale om statistisk signifikante forskelle.

Den senere udvikling – samt udviklingsmuligheder

Samlet set giver Aarhuseksperimentet og Ringstedforsøget anledning til at tro, at social pejling, som den er gennemført i de to eksperimenter, har et ikke uvæsentligt forebyggelsespotentiale i forhold til unges risikoadfærd. Metoden har vundet stor udbredelse i Danmark, hvor en kommunerundspørge i 2010-11 viste, at to tredjedele af de danske kommuner anvendte en form for social pejling i det forebyggende arbejde, mens yderligere en femtedel orienterede kommunens børn og unge om fænomenet sociale overdrivelser. Samlet set var det således 84 pct. af de danske kommuner, som benyttede social pejling (Balvig & Holmberg 2014c.)

Det er meget tænkeligt, at der er yderligere potentiale i metoden. Balvig & Holmberg (2014c) foreslår således, at den mest almindelige form for social pejling, som anvendes i Danmark – gruppepejling med fokus på tobak – med fordel kan udbygges til andre områder, og måske også andre klassetrin. Særlig er det, på baggrund af de resultater, som viser, at social pejling har størst effekt blandt de yngste skoleelever væsentligt at overveje, om – og i givet fald hvordan – målgruppens alder kan forskydes nedad.

Derudover kan selve indsatsens indhold tænkes udbygget yderligere[1], f.eks. i form af:

- Yderligere brug af kontrakter. Den sociale pejlingsindsats i Ringstedforsøget og Aarhuseksperimentet mundede ud i udfærdigelsen af en kontrakt mellem eleverne om, hvordan de fremover ville hjælpe hinanden med at undgå sociale overdrivelser. Sådanne former for "kontraktforhandlinger" mellem eleverne kan medvirke til afklaring af holdninger og normer, og de kan formodentlig bruges langt mere, end det sker i dag.
- Udvidet brug af teambuilding på systematisk grundlag. Denne indsats skal ikke være enkeltstående øvelser, men derimod indbygget i klassens dagligdag med det formål at styrke den sociale kapital blandt eleverne.

[1] Se nærmere om denne udvidede model for social pejling i Balvig & Holmberg 2012c.

- Konfliktmægling. Brug af principperne i konfliktmægling, med klassens elever som såvel deltagere som mæglere med det formål at nedtrappe konflikter, når de opstår.
- Hjælperelationer. Bygger på en tankegang om, at alle kan noget, de andre ikke kan. Ideen er at systematisere dette, så alle hjælper nogle andre, og alle får hjælp af nogle andre (således, at det ikke er de samme, man hjælper og får hjælp fra). Sådanne kontinuerligt skiftende hjælperelationer vil øge kontakten også mellem elever, som ellers ikke har så meget med hinanden at gøre.

Afsluttende bemærkninger

Social pejling – eller the Social Norms Approach – har vundet stor udbredelse i de senere år. Der findes efterhånden en omfattende litteratur, som viser, at vi mennesker er tilbøjelige til mistolke andres adfærd på en lang række områder – f.eks. i trafikken (Balvig, Gillmann & Holmberg 2011), i undervisningen (Miller & McFarland 1987), i seksuallivet (Page m.fl. 2000) og på bestyrelsesgangen (Halbesleben & Buckley 2005). Ligeledes viser en række eksperimenter, at oplysning om de faktiske normer kan ændre vor egen adfærd på en række områder – herunder mobning (Perkins m.fl. 2011), brug af rusmidler (Balvig & Holmberg 2014d), miljørigtig adfærd (Goldstein m.fl. 2008) og energibesparelse (Allcott 2011), skattebetaling (Cabinet Office Behavioral Insights Team 2012, Coleman 1996) og ernæringsrigtig kost (Lund & Egelund 2005). Det er ikke alle former for social pejling, som virker lige godt (Wechsler m.fl. 2003), og der kan også være grund til at være kritisk over for nogle af de måder, sociale overdrivelser måles på (Pape 2012). Samlet set synes denne forebyggelsesmæssige tilgang dog at have meget for sig, og man kan på den baggrund kun opfordre til, at der bliver gennemført nye forsøg med social pejling på nye områder og med nye metoder.

Litteratur

Allcott, H. (2011): Social norms and energy conservation. *Journal of Public Economics* 95(6), 1082-1095.

Asch, S.E. (1956): Studies of Independence and Conformity: A Minority of One against an Unanimous Majority. *Psychological Monographs*, 70:9.

Balvig, F. & Holmberg, L. (2011): The Ripple Effect: Randomized Trial of a Social Norms Intervention in a Danish Middle School Setting. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 12, april, 3-19.

Balvig F. & Holmberg L. (2014a): Normer og sociale misforståelser. I: Balvig & Holmberg (red.): *Flamingoeffekten. Sociale misforståelser og social pejling*, Jurist- & Økonomforbundets Forlag, 2014, s. 13-52.

Balvig F. & Holmberg L. (2014b): Aarhuseksperimentet. I: Balvig & Holmberg (red.): *Flamingoeffekten. Sociale misforståelser og social pejling*, Jurist- & Økonomforbundets Forlag, 2014, s. 153-178.

Balvig F. & Holmberg L. (2014c): Social pejling i Danmark. I: Balvig & Holmberg (red.): *Flamingoeffekten. Sociale misforståelser og social pejling*, Jurist- & Økonomforbundets Forlag, 2014, s. 377-388.

Balvig F. & Holmberg L. (2014d): Hashforsøget. I: Balvig & Holmberg (red.):*Flamingoeffekten. Sociale misforståelser og social pejling*, Jurist- & Økonomforbundets Forlag, 2014, s. 101-114.

Balvig, F., Gillman, K. & Holmberg, L. (2011): *Unge trafikanter. En undersøgelse af unges holdninger og adfærd i trafikken*. Det Juridiske Fakultet, Københavns Universitet.

Balvig, F., Holmberg, L. & Sørensen, A-S. (2005): *Ringstedforsøget. Livsstil og forebyggelse i lokalsamfundet*. Jurist- & Økonomforbundets Forlag, København.

Beck, A. & Jönsson, L. (2011): *AarhusEksperimentet. Social pejling og social kapital. Inspirationskatalog*. Udgivet af Børn og Unge, Aarhus Kommune, april.

Berkowitz, A. (2004): *The Social Norms Approach: Theory, Research, and Annotated Bibliography*, August 2004. Trumansburg, NY.

Cabinet Office Behavioural Insights Team (2012): *Applying behavioural insights to reduce fraud, error and debt*. London, Cabinet Office.

Coleman, S. (1996): *The Minnesota income tax compliance experiment: State tax results*. Minnesota Department of Revenue.

Goldstein, N.J., Cialdini, R.B. & Griskevicius, V. (2008): A Room with a Viewpoint: Using Social Norms to Motivate Environmental Conservation in Hotels. *Journal of Consumer Research*, 35(3), s. 472-482.

Haines, M., Perkins, W.H., Rice, R.M. & Parker, G. (2005): *A Guide to Marketing Social Norms for Health Promotion in School and Communities*. National Social Norms Resource Center, USA.

Halbesleben, J.R.B., & Buckley, M.R. (2005): Pluralistic ignorance: historical development and organizational applications. *Journal of Management History* 42(1) s. 126-138.

Hauge, R. (1964): Gjengkriminalitet og gruppestatus. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 5, s. 19-38.

Lund, V, & Egelund, P. (2005): *Sukkersherifferne ser sødt*. Suhrs Seminarium (Bacheloropgave).

Miller, D.T. & McFarland, C. (1987): Pluralistic Ignorance: When Similarity is Interpreted as Dissimilarity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(2), 298-305.

Moreira, M.T, Smith, L.A. & Foxcroft, D. (2009): »Social norms interventions to reduce alcohol misuse in University or College Students«, *Cochrane Database of Systematic Review*, 3, Art. No.: CD006748.

Page, R.M., Hammermeister, J.J. & Scanlan, A. (2000): Everybody's Not Doing It: Misperceptions of College Students' Sexual Activity. *American Journal of Health Behavior*, 24(5), s. 387-394.

Pape, H. (2012): Standing still or moving forward? A response to the commentaries. *Addiction*, 107, 890-891.

Perkins, H. W. (red.) (2003): *The Social Norms Approach to Preventing School And College Substance Use: A handbook For Educators, Counselors, and Clinicians.* Jossey-Bass, San Francisco

Perkins, H.W., Craig, D.W. & Perkins, J.M. (2011): Using Social Norms to Reduce Bullying: A Research Intervention Among Adolescents in Five Middle Schools. *Group Processes & Intergroup Relations*, 14(5), s. 703-722.

Wechsler, H. m. fl. (2003): Perceptions and reality: A national evaluation of social norms marketing interventions to reduce college student's heavy alcohol use. *Journal of Studies on Alcohol*, s. 484-494.

Öppenhet under verkställigheten av sluten ungdomsvård och återfall i brott.

Tove Pettersson

Bakgrund och syfte

I Sverige infördes 1999 en ny påföljd genom Lagen om Sluten Ungdomsvård (LSU) som skall verkställas vid ett särskilt ungdomshem. I proposition 1997/98:96 anges flera skäl till varför påföljden införs. Ett viktigt argument är målsättningen att följa FNs barnkonvention som anger att alternativ till fängelse ska finnas för personer under 18 år. Det framhålls även att en placering inom kriminalvården innebär en ökad risk för att den unge uppfattar detta som en bekräftelse på sig själv som kriminell samt att fängelsestraff är förenat med särskilda risker för unga personer. Det anses inte heller rimligt att bestraffa unga personer lika hårt som vuxna. Samtidigt lyfts det fram i propositionen att det föreligger ett behov av att det för unga lagöverträdare som begår mycket allvarliga brott finns en påföljd som ”i rimlig utsträckning avskräcker från brott, tydligt markerar grundläggande gränser och dessutom svarar mot de krav samhället ställer på rättvisa inom straffskipningen” (s. 153). Argumentationen anknyter således till den kritik som riktats mot den så kallade behandlingstanken inom straffrätten, i form av att detta bland annat riskerar att bryta mot de straffrättsliga principerna om proportionalitet och förutsägbarhet. Det framhålls även att restriktiviteten med att döma till frihetsberövande påföljd ska gälla även framöver, vilket innebär att förutsättningarna för att döma till sluten ungdomsvård ska vara desamma som till fängelse. Det vill säga, inget annat påföljdsalternativ ska kunna komma i fråga och det ska föreligga synnerliga skäl för att påföljden ska användas. Samtidigt som det poängteras att tiden för sluten ungdomsvård ska följa brottets straffvärde, framhålls att vid *verkställigheten* av påföljden ska den unges behov av vård tillmätas stor betydelse (s. 96). Även om strafftiden inte ska vara beroende av vårdbehovet ska alltså innehållet i påföljden vara det. Med anledning av det senare förlades verkställigheten till de särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse (SiS) ansvara för, och sedan 1999 har ungdomar dömda till sluten ungdomsvår verkställt sina straff vid dessa institutioner.

Tidigare forskning om den nya påföljden visar att strafftiden för denna grupp ungdomar höjts i och med införandet (Kühlhorn 2002; Sarnecki & Estrada 2006; Pettersson 2010a & b). I praktiken innebär de förlängda strafftiderna dessutom ännu längre inlåsning jämfört med den tid ungdomar i samma ålder satt i fängelse, eftersom det vid fängelsestraffen tillämpas villkorlig frigivning efter 1/3 av strafftiden. I praktiken har alltså den tid dessa ungdomar tillbringar i låsta former påtagligt förlängts under det senaste decenniet, när hänsyn tas till villkorlig frigivning har strafftiden i stort sett fördubblats (Pettersson 2010a).

Forskning om institutionsbehandling av ungdomar med antisocial problematik visar på två förhållanden som är viktiga i sammanhanget. För det första är långa vårdtider vid institutionsbehandling negativa för risken för återfall. För det andra är en viktig faktor för att nå positiva resultat att institutionsbehandlingen bedrivs inom så öppna former som möjligt utifrån förutsättningarna (Andreassen 2003). En tidigare uppföljning av de som dömts till sluten ungdomsvård visade på ett samband mellan frekvensen permissioner och återfall i brott. De som inte återföll inom tre år hade i högre utsträckning haft permissioner under LSU-tiden. Det gick dock inte i studien att närmare analysera sambandet mellan permissioner/öppenhet och återfall, alltså ifall permissionerna hade en självständig betydelse för risken för återfall. Däremot kunde konstateras att efter kontroll för en av de viktigaste faktorerna för risken för återfall i brott (tidigare brottslighet) kvarstod ett samband (Pettersson 2010a & b).

Mot denna bakgrund kan det antas både att den ökade strafftiden i sig och den ökade tiden i slutna former mer specifikt kan ha negativa effekter för de ungdomar som döms till sluten ungdomsvård. Det är därför angeläget att studera sambandet mellan öppenhet och återfall i brott mer ingående. *Denna studies syfte är att undersöka om och på vilket sätt öppenhet under institutionstiden är relaterat till återfall i brott efter avtjänande av en dom till sluten ungdomsvård, liksom personalen och ungdomars inställning till och upplevelse av öppenhet och slutenhet under verkställigheten.* I denna text kommer fokus främst vara på återfall i brott, även om intervjuer med ungdomar också kommer att beröras.

Totala institutioner

Sluten ungdomsvård och de särskilda ungdomshemmen kan likställas med vad Goffman (1961(2005) benämner *totala institutioner*. Typexemplet på en total institution är ett fängelse, men också olika vårdinrättningar där de intagna visats dygnet runt (ofta med tvång) liksom militärtjänsten kan betraktas som totala institutioner. Det centrala draget hos totala institutioner är att de bryter ned gränserna mellan tre sfärer, att sova, roa sig och arbeta, som i det normala livet är åtskilda (s. 14 ff). De intagna förvägras (tillfälligt) rättigheter att förfoga över egna pengar, föra sin egen talan osv. Ett annat utmärkande dra är att vid totala institutioner behandlas stora grupper av människor genom byråkratisk organisation. Båda dessa drag innebär en mängd konsekvenser. Exempel på sådana konsekvenser är institutionalisering, det vill säga anpassning till institutionen istället för till livet utanför institutionen, och passivisering. I anslutning till sluten ungdomsvård och permissioner kan detta ta sig uttryck i att ungdomar upplever det som obehagligt med permissioner istället för att det är en positiv kraft. Eftersom ungdomarna ska ut i samhället kan en sådan osäkerhet och passivitet ha kontraproduktiva effekter på deras möjligheter till återanpassning i samhället.

Enligt Goffman (1961/2005, s. 16) tenderar totala institutioner också att generera stora avstånd mellan personalen och de intagna. Personalen känner sig ofta överlägsen medan

de intagna i mindre eller större utsträckning känner sig underlägsna. Detta, och andra faktorer vid totala institutioner, skapar en påtaglig maktasymmetri mellan personal och intagna. Detta kan exempelvis minifesteras i att den intagna tvingas be ödmjukt för att få tillgång till småsaker, som ett glas vatten, att få röka, eld till ciggaretten osv. Korpi (1987) menar att maktresurser kan ses om förmågor eller medel hos en aktör (personal respektive ungdomar) som gör det möjligt för denna att belöna eller bestraffa andra aktörer. Detta kan handla om möjlighet att utöva tvång, men också andra former av maktresurser förekommer, exempelvis övertalning och manipulation. Att använda tvångsresurser skapar i allmänhet avstånd och en negativ attityd gentemot dem som utövar dem och är generellt sett mer kostsam för den som använder sig av maktresursen. Andra former av maktresurser, som manipulation eller övertalning, kan många gånger vara mindre kostsamma för den som tar dem i bruk. De kan också innebära *mer* kontroll och utövande av makt än de renodlade tvångsåtgärderna. Både personal och ungdomar innehar maktresurser, men personalen har mer maktresurser än ungdomar i möten dem emellan. Ett sätt att för personalen använda maktresurser mer effektivt kan vara genom att, istället för att tvinga ungdomar till underkastelse, få dem att själva agera i linje med personalens önskemål. Detta kan jämföras med Goffmans (1961/2005, s. 68) resonemang om betydelsen av att de intagna *"styr sig själva"* (kursiv i original) på så sätt att det blir något han/hon både vill och själva kan styra och förändra. Permissioner, och därtill kopplade krav på skötsamhet, kan fungera som ett starkt verktyg för att just få ungdomarna att styra sig själva. De kan alltså fungera, på gott och ont, som disciplinerande verktyg inom ungdomsvården.

Faktorer av betydelse för återfall i brott

Det är väl belagt att en av de starkaste faktorerna för att predicera återfall i brott är tidigare brottslighet (Gendreau, Little & Goggin 1996; Nilsson 2002). Eftersom sambandet mellan tidigare brott och återfall är så starkt bidrar andra faktorer, så som sociala faktorer, mycket lite till prediktionen av återfall (Nilsson 2002; May 1999). Studier har också visat att tidig debutålder och typ av brott vid första lagföring har betydelse för risken för återfall. Exempel på sådana *strategiska brott* är tillgrepp av fortskaffningsmedel, stöld och rån (Lenke 1977/2009; Brå 2002; Svensson 2002; Brå 2011). Tidig debutålder är dock mer betydelsefullt för prediktionen av återfall på så sätt att när första lagföringen sker före 18 års ålder är återfallsrisken mycket hög oavsett vilket brott som personen lagförs för. Samtliga personer i denna studie kommer uppenbarligen vara lagförda före 18 års ålder. I denna text gör jag inte heller någon kontroll för typ av tidigare brott. En sådan kontroll visade sig i en tidigare studie ha mindre betydelse för denna grupp (Pettersson 2010a), sannolikt för att de tillhör en högriskgrupp medan studier av strategiska brott gjorts på ungdomsgrupper med större inomgruppsvariation i risk för återfall i brott.

Av betydelse för risken för återfall har även institutionens öppenhet visat sig vara, vilket utgör huvudfokus för denna studie. I den litteraturgenomgång av institutionsbehandling av ungdomar som Andreassen (2003) gjort framgår att det går att uppnå positiva effekter

av behandling vid institutioner, men att det är en mycket svår uppgift som är beroende av flera olika faktorer. Viktiga grundprinciper är de som kallas risk- behovs och responsivitetsprincipen. I detta sammanhang kan nämnas att utformningen av LSU-lagstiftningen, där enbart straffvärdet och inte behandlingsbehovet (läs riskfaktorer) ska avgöra straffets längd, liksom att alla placeras på slutna avdelningar, faktiskt går emot riskprincipen. Även om många av de ungdomar som döms till LSU tillhör högriskgruppen så gäller det inte alla.

Andra faktorer som Andreassen (2003) pekar på är vikten av att etablera pro-sociala kontakter under institutionstiden och att arbeta ut mot det omgivande samhället samt att minska slutenheten (vilken istället innebär täta kontakter med andra ungdomar med problem) i den utsträckning det är möjligt. Placering genom tvång (som negativ faktor) tycktes även vara mindre betydelsefull än graden av autonomi (”egen kontroll och inflytande över det dagliga livet inom gränserna för säkerhet och trygghet vid institutionen” s. 344). Genomgången visar också att slutna institutioner har sämre behandlingsresultat än öppna, även om det är svårt att jämföra eftersom de öppna institutionerna oftast har en mindre tungt belastad grupp som således redan från början har lägre återfallsrisk. Andreassen menar att de mer negativa resultaten för behandlingen på slutna institutioner kan höra samman både med de gränser som sätts av själva slutenheten (låsta dörrar osv) och med isoleringen från det omgivande samhället.

En intern sammanställning av SiS över verkställighetsprocessen inom LSU (Statens institutionsstyrelse 2011) visar att det finns flera olika grader av ”öppenhet” som ungdomen kan slussa igenom under institutionstiden. Den mest slutna formen är mottagningsavdelningarna och de slutna behandlingsavdelningarna. På de slutna behandlingsavdelningarna kan ungdomen ha en sluten eller mer öppen tillvaro beroende på vilka restriktioner den enskilda ungdomen har. Därefter kan eleven flyttas över på en öppen behandlingsavdelning för att sedan vistas på en utslussningsavdelning. Utslussningsavdelningarna kan var utanför SiS eller inom SiS och de inom SiS kan i sin tur vara på eller utanför institutionsområdet. Därefter kan en del ungdomar erbjudas eftervårdsinsatser. Det finns alltså ett flertal olika steg mot öppenhet som idealt kan tas vid institutionerna. Genomgången visar dock att det är stora skillnader mellan olika ungdomar i hur långt de hinner under strafftiden i denna kedja. Dels skiljer det sig mellan institutionerna i om de har öppna avdelningar, dels är det inte alltid det finns plats på en öppen avdelning (något som också bekräftas av intervjuerna med personal). I kartläggningen av utslussverksamheten inom den slutna ungdomsvården konstateras följande (Statens institutionsstyrelse, s. 14-15):

> En stor variation råder både vad gäller skillnader mellan olika institutioner och skillnader mellan ungdomarnas behandlingsplanering avseende utslussning. Det är svårt att se samband mellan den unges verkställighetstid och den eventuella utslussningens utformning. Det framkommer inte heller samband mellan verkställighetstid och hur utslussningen planerats och utförts. När det gäller skillnader mellan vad institution-

erna planerat tycks man ha gått efter mottot ”Man tager vad man haver”, dvs de institutioner som har tillgång till en egen utslussningsavdelning har placerat flera av sina ungdomar där, medan de institutioner som saknar sådan avdelning inte heller placerar ungdomarna på annan institution än den egna i slutfasen av verkställighetstiden. Istället blir ungdomarna i flertalet fall kvar på sluten avdelning under hela verkställighetstiden, om än med möjligheter att vistas utanför avdelningen i slutfasen. I några fall har man beskrivit en mer gedigen utslussningsplan från dessa avdelningar, men i de flesta fall saknas en sådan beskrivning.

Det betyder med andra ord att det också finns faktorer som inte kan antas vara relaterade till återfallrisk som har betydelse för om den unge är på en öppen eller sluten avdelning i slutskedet av verkställigheten. Detta är förstås högst problematiskt ur rättssäkerhetssynpunkt, men paradoxalt nog öppnar det upp för större möjligheter att studera öppenhetens betydelse för återfall i brott i denna undersökning.

En annan faktor som visat sig ha betydelse för risken för återfall är så kallad ”prison misconduct” (French & Gendreau 2006) eller vad som har kallats för ”strulighet” under institutionstiden (Larsson & Segreus 2005). Den tidigare nämnda uppföljningsstudien av LSU-dömda visade även att avvikningar under institutionstiden var relaterat till återfall i brott (Pettersson 2010a). Det är också troligt att ”strulighet” under institutionstiden begränsar graden av öppenhet under verkställigheten. Det är alltså en faktor som kan antas ligga bakom både återfall i brott och graden av öppenhet och det är därför viktigt att kunna kontrollera för detta när frågan om öppenhet undersöks.

Material och studiens genomförande

Materialet omfattar samtliga ungdomar (exkl. utvisningsdömda) som dömts till sluten ungdomsvård mellan åren 1999-2007 med max 3 års strafftid. Begränsningen till tre år gjordes för att återfall från början var tänkt att i första hand mätas genom återfall inom tre år och de med länge än tre års strafftid har då inte hunnit friges under uppföljningstiden.[1] Under tiden 1999-2007 är det 26 personer som dömts till längre påföljd än tre år. I studien ingår 741 personer som avtjänat 775 verkställigheter. Av dessa verkställigheter har 24 avtjänats av kvinnor och 751 av män.

För att studera öppenhetens betydelse för återfall i brott har en mängd olika datakällor samlats in, både kvantitativa och kvalitativa. Det kvantitativa materialets omfattning framgår av nedan figur.

[1] Då insamlandet av material från akter och journaler visade sig vara mer omfattande än vad som beräknats fördröjdes dock uttaget från Brå vilket gjorde att alla dömda tom år 2006 kan följas upp under fem år. Detta vara dock inte känt då avgränsningen till max tre år gjordes.

Senare i studien har det framstått som lämpligast att framför allt använda de 5-års uppföljningsdata som finns. Detta innebär att år 2007 utgått och det är i och med det 695 verkställigheter som kan ingå i det redovisade materialet. Från analysen har också de 24 flickorna fått undantas. Dessa är för få för att göra separata analyser för (eller kontrollera för i modellerna). De hade kunnat ingå i analyserna förutsatt att de inte avvek på något väsentligt sätt från pojkarnas mönster, men då de både återfaller mindre och har fler permissioner har de uteslutits. Jag har även avgränsat urvalet ytterligare genom att endast de med minst två månaders strafftid ingår. Avgränsningen i strafftid beror på att under de första två månaderna ska den unge utredas (vilket dock inte alltid sker) och de med kortare straff än 2 månader hinner i allmänhet knappt ha någon permission innan deras verkställighet avtjänats. ***Samtliga siffror som redovisas i texten bygger på lagförda pojkar med mer än två månaders och max tre års sluten ungdomsvård under år 1999-2006, vilken utgör 654 verkställigheter.***

Tiden före sluten ungdomsvård

Ett antal faktorer kopplade till tiden före domen till sluten ungdomsvård kan ha betydelse för återfallsrisken. Viktigast av dessa är tidigare brottslighet, men även tidigare tvångsomhändertagande genom socialtjänsten (Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, § 12) som placerats vid ett särskilt ungdomshem (alltså samma ungdomshem som sluten ungdomsvård verkställs vid). Skäl för omhändetagande enligt den-

na paragraf (LVU) är grov brottslighet, allvarligt missbruk samt annat socialt nedbrytande beteende.[2] Ungdomen ska också ha utsatt sin hälsa och/eller utveckling för allvarlig risk på grund av beteendet.[3] De ungdomar som av socialtjänsten placeras genom tvång vid dessa institutioner kan som grupp betraktat anses tillhöra de ungdomar som har tyngs problematik inom områdena brottslighet, missbruk och annat socialt nedbrytande beteende.

Både tidigare dom och tidigare LVU är tydligt relaterade till återfall i brott. De som har en tidigare dom återfaller i brott som leder till en frihetsberövande påföljd i 64 procent av fallen jämfört med 34 procent bland de tidigare ostraffade. De som tidigare tvångsvårdats genom LVU återfaller i 68 procent av fallen jämfört med 44 procent av dem som inte tvångsomhändertagits.

Riskfaktorer för kriminalitet brukar delas in i ”de fyra stora” och ”de åtta centrala”, vilka innehåller de fyra stora (Andrews & Bonta 2010). De fyra stora riskfaktorerna är tidigare kriminalitet liksom tidig debut i kriminalitet, antisocial personlighet (aggressivitet, impulsivitet, med mera), antisociala attityder och värderingar samt antisocialt umgänge. De fyra som också betraktas som centrala, om än inte lika betydelsefulla som de fyra föregående, är missbruk av alkohol och droger, (brister i-) familj, skola (jobb) och fritidsaktiviteter. Flera av dessa faktorer fångas upp i den ADAD-intervju som görs med de unga i början av verkställigheten. I och med att bortfallet är stort i denna del av materialet[4] har jag dock nöjt mig med att i denna text använda tidigare dom och tidigare LVU som kontrollvariabler för tiden innan LSU. Dessa kan anses fånga i vart fall delar av ovan nämnda riskfaktorer.

Tiden vid institutionen

Kvalitativa intervjuer med personal och ungdomar

Under 2011-2012 genomfördes intervjuer med personal vid samtliga institutioner med särskilda platser för sluten ungdomsvård för pojkar, dvs på Bärby, Fagared, Klarälvsgården, Johannisberg, Sundbo och Råby. Våren 2013 genomfördes intervjuer vid en av de två institutioner som främst tar emot LSU-dömda flickor (Vemyra). Under 2012-2013 genomfördes

[2] Annat socialt nedbrytande beteende är ett något diffust begrepp men omfattar exempelvis enskilda mycket allvarliga brott eller missbruksbeteenden (som inte omfattas av de första paragraferna) prostitution, att den unge vistas i missbrukskretsar mm. Det är framför allt flickor som omhändertas enligt denna grund.

[3] Detta är den paragraf som omfattar tvångsomhändertagande pga. eget beteende, och krävs för att den unge ska placeras på låst avdelning. En del ungdomar på särskilda ungdomshem är placerade på grund av att vårdnadshavare inte kan ge det stöd som den unge behöver för att få en bra uppväxt, de så kallade miljöfallen. Det förekommer att de dömda ungdomarna varit placerade också av denna orsak. Av de 332 ungdomar som varit placerade vid ett särskilt ungdomshem före domen till sluten ungdomsvård så är det dock bara 15 som *enbart* placerats av detta skäl. Då de är få till antalet och även denna placeringsgrund kan antas ha betydelse för risken för återfall i brott, räknas även de med in i denna grupp.

[4] Bortfallet är dessutom skevt på så sätt att de som *inte* blivit intervjuade har i större utsträckning varit lagförda tidigare samt varit omhändertagen enligt LVU, och båda dessa faktorer är relaterade till återfall i brott.

intervjuer med dömda pojkar vid samtliga ovan institutioner (ej Vemyra). Intervjuerna har varit upplagda som öppna tematiserade intervjuer.

Personalintervjuerna har strukturerats utifrån frågor om hur verkställigheterna ser ut och genomförs vid avdelningen, frågor kring permissioner och utevistelser, hur utslussen bör se ut och om något förändrats under den tid de arbetat med LSU. Alla har också tillfrågats hur deras ideala verkställighet skulle se ut om de fick bestämma fritt och vad som hindrar att den ser ut så idag. Kopplat till permissioner och utevistelser har frågor om hur det går till att få permissioner, när de unga kan få permissioner, vilken typ av permissioner som förekommer, vad som krävs för att den unge ska få permission liksom vad som kan göra att en ungdom inte får det. Även frågor om vad de anser att syftet med permissioner är har ställts.

Ungdomarna har intervjuats om hur de upplever sin tid på institutionen och hur en vanlig dag ser ut för dem och om deras kontakter med personalen. Frågor om permissioner har rört sådan som om de haft permissioner och för vad och hur de upplevde detta, när de fick sin första permission och hur tiden fram till det upplevdes samt hur de tycker att det *borde* fungera med permissioner. Även ungdomarna har tillfrågats om hur de tycker att deras verkställighet borde se ut om de själva fick bestämma. Jag har också frågat dem om deras inställning till att begå brott efteråt och vad som varit betydelsefullt för deras inställning. Om de säger att de inte tänker begå brott har jag också frågat vad som fått dem att bestämma sig för detta samt om institutionstiden på något sätt bidragit till detta. Jag har också frågat vad som skulle kunna hjälpa dem i att lyckas med sin föresats, alternativt få dem att vilja undvika brott om de svarat att de tror att de ska fortsätta.

I denna text kommer jag att beröra delar av vad ungdomarna berättat i intervjuer.

Journaler och akter

Ungdomarnas journaler (dock inte sjukvårdsjournalerna) och akter har lästs igenom och kodats utifrån ett antal variabler.[5] Dessa variabler ska dels fånga upp hur det har fungerat för den unge på avdelningen, dels vilken typ av permissioner den unge haft under olika delar av verkställigheten. Alla variabler har kodats utifrån perioder om två månader (0-2 månader, 3-4 månader osv). I denna text används inte den detaljerade informationen uppdelad på tvåmånadersperioder utan sammanslagna uppgifter för hela institutionstiden. Det är framför allt information om utevistelser som används här.

[5] I detta arbete har jag varit delaktig genom att läsa ett antal journaler och akter under författandet av projektplanen samt i inledningsskedet av datainsamlingen och utifrån detta konstruera ett kodschema. I övrigt har detta omfattande arbete genomförts av Elisabeth Nordén och Linnéa Wätterstam.

Öppenhet under institutionstiden

Typ av avdelning och utevistelser
En fråga som har betydelse för öppenhet under institutionstiden är vilken typ av avdelning som ungdomens vistas vid. Om verkställigheten förlöper som det är tänkt ska ungdomen gör en form av ”institutionskarriär” mot allt mer öppna former, från sluten eller låst avdelning i början, till en öppen behandlingsavdelning och allra helst också i slutet vistas vid en så kallad utslussavdelning. Det är dock inte alls alltid som det fungerar på det sättet. Faktum är att endast 4 procent av ungdomarna som ingår i analysen har avslutat sin strafftid vid en utslussningsavdelning. Ytterligare 32 procent skrevs ut från en avdelning som var öppen, eller där det fanns både öppna och låsta platser.[6]

Analysen av utevistelser genomförs genom en variabel konstruerad utifrån antal permissioner/utevistelser per 100 straffdagar. För de logistiska regressionerna som genomförs har denna tudelats i en variabel som har kategorierna undre och övre halvan av frekvensen permissioner/straffdagar.

Skötsamhet under verkställigheten

Skötsamhet under institutionstiden kan antas ha betydelse för så väl möjligheten att få utevistelser som för risken för återfall i brott och det är därför viktigt att i möjligaste mån kontrollera för sådana faktorer för att se om utevistelser har en självständig betydelse. Från journalerna (J) samt SiS eget diariesystem (KIA) kan flera sådana faktorer användas. Följande variabler har visat sig ha ett positivt samband med senare återfall i brott som lett till ny frihetsberövande påföljd inom fem år (dvs. den grupp som detta skett för återfaller i högre utsträckning). Om den unge under institutionstiden:

- Varit avviken (KIA)
- Flyttats på grund av att det enligt personalen har fungerat dåligt (J)
- Varit avskild (isolerad) (KIA)
- Fått avslag på utevistelse av skälet att den unge av personalen bedömts som icke skötsam (J)
- Fått beviljad utevistelse indragen av skälet att den unge av personalen bedömts som icke skötsam (J)

För att få ett mer sammansatt mått på problem av detta slag under institutionstiden har dessa slagitis ihop. Fördelningen framgår av Tabell 1 nedan.

[6] För 35 av ungdomarna går det inte att avgöra vilken typ av avdelning de skrevs ut ifrån. Detta beror på att det interna statistiksystemet på Statens institutionsstyrelse (varifrån vilken avdelning de vistats vid hämtats) ändrar avdelningstyp retroaktivt. Det vill säga, det är vilken typ av avdelning som det är just vid inhämtandet av data som framgår. Eftersom avdelningar över åren byter uppdrag från låsta till öppna och vise versa måste denna information hämtas från varje institutions verksamhetsberättelse för varje år. Bortfallet utgörs av att det i 35 fall inte framgår av verksamhetsberättelsen vilken typ av avdelning det var det året.

Tabell 1 Andel ungdomar med olika typer av problem kopplade till skötsamhet (avvikit, avskilts, flyttats på grund av ej skötsam, indragen eller indragen utevistelse pga ej skötsam) under institutionstiden. Pojkar dömda år 1999-2006 med minst två månaders strafftid. Återfall i ny frihetsberövande påföljd inom fem år. Procent.

	Kumulativ procent	Andel återfall
Inget har inträffat	31	45
Något av ovanstående	56	55
Två	75	59
Tre	88	69
Fyra	97	75
Samtliga saker har inträffat	100	53
N:	**654**	

För att få större grupper, och på så sätt göra analysen mindre känslig för få antal i någon kategori, kommer den variabel som kontrolleras för i de logistiska regressionerna vara en dikotom variabel med värdena ”inget av detta har hänt” respektive ”något av detta har hänt – allt har hänt”

Strafftiden kan också antas ha betydelse för återfall i brott, exempelvis genom att de med långa strafftider har kortare tid i frihet att återfall på jämfört med dem med korta straff. Den kan också antas ha betydelse för en del av kontrollvariablerna om skötsamhet, då ju längre tid en person vistats på institutionen desto fler perioder kan personen i fråga exempelvis ha misskött sig. Därför har jag också kontrollerat för strafftid, men då detta inte påverkade de övriga variablerna i de logistiska regressionerna, och inte själv visade på någon signifikant betydelse, har denna variabel inte tagits med i de slutliga modellerna.

Tiden efter institutionstiden: återfall i brott

Uppföljningen görs i denna text enbart genom ny dom som resulterat i en frihetsberövande påföljd (oftast fängelse men det förekommer även att de dömts till en ny dom till sluten ungdomsvård). Anledningen till det är för att begränsa analysen till återfall i mer allvarlig brottslighet och på så sätt få en utfallsvariabel med inte allt för stor variation.[7] Jag har också, för överskådligheten i denna text, valt bort att ha med flera olika utfallsvariabler (ex återfall i olika typer av brott).

Då utfallsvariabeln är dikotom används logistisk regression (Walsh 1990, s. 322; Edling & Hedström 2003, s. 173; Field 2009). Vid logistisk regressionsanalys studeras oddset för att en händelse ska inträffa jämfört med en vald referenspopulation med kontroll för andra

[7] Om exempelvis samtliga lagföringar används istället innehåller variabeln allt från snatterier till mord/dråp.

variabler som ingår i regressionen. På så sätt kan överrisker[8] för återfall i brott för de LSU-dömda beräknas då andra oberoende faktorer, som kan ha betydelse för återfallsrisken, kontrolleras för.

Resultat återfall i brott

Ju mer låst avdelning som den unge skrivit ut ifrån (sluten, låst, låst & öppen, öppen respektive utsluss) desto högre återfall i brott. För att få rimliga grupper för analysen har dessa grupperats till två grupper: ”sluten/ låst” respektive ”öppen, utsluss och avdelning med både öppna och låsta platser”. Av Tabell 2 nedan framgår återfall i brott utifrån vilken avdelningstyp den unge skrivits ut ifrån.

Tabell 2 Återfall i brott inom fem år som leder till ny frihetberövande påföljd uppdelat på avdelningstyp som den unge skrivits ut ifrån. Avser pojkar dömda till sluten ungdomsvård 1999-2006 med minst två månaders strafftid. Procent.

	Öppen avdelning	**Låst avdelning**
Ej återfall	57	35
Återfall	43	65
Summa:	100	100
N:	227	392

Som framgår är det en påtaglig skillnad i återfall mellan dem som skrivs ut från en öppen respektive låst avdelning.[9] Det är dock fullt möjligt att denna skillnad främst beror på att samma orsak som har betydelse för möjligheten att vistas i öppnare former på slutet också är relaterade till en lägre återfallsrisk. Exempelvis kan det antas att placering i öppnare former är beroende av skötsamhet (framgår av både SiS interna regler och intervjuer med personal och ungdomar), och att detta också är relaterat till återfall efter verkställigheten. Det finns dock en del som talar för att det inte är riktigt så enkelt, utan att även faktorer som inte är kopplade till den enskilde ungdomen har betydelse för placeringen på slutet.

För att försöka utesluta att skillnaden i återfall utifrån om den unge vistats vid en låst eller öppen avdelning på slutet beror på andra faktorer än öppenhet kontrolleras för ett antal faktorer relaterade till risken för återfall genom logistisk regressionsanalys. Resultatet av denna analys framgår av Tabell 3 nedan.

[8] Begreppen över- respektive underrisker brukar, för enkelhetens skull, användas i dessa sammanhang och avser alltså oddskvoter (Fritzell & Lundberg 1994).

[9] Det är visserligen en totalundersökning men för att visa på styrka i sambandet har Chi2-test ändå genomförts. Detta visar signifikansnivå 0,000.

Tabell 3 Logistisk regressionsanalys av återfall i brott inom fem år som leder till ny frihetberövande påföljd. Avser pojkar dömda till sluten ungdomsvård 1999-2006 med minst två månaders strafftid. Exp (B)/odds ration. Värden inom parentes konfidensintervall 95 %. N= 619[10]

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
Avdelningstyp frigivning				
Öppen	1,0	1,0	1,0	1,0
Låst	2,5 (1,7-3,4)	2,4 (1,7-3,3)	2,2 (1,5-3,1)	2,2 (1,5-3,1)
Tidigare lagföring				
Nej		1,0	1,0	1,0
Ja		3,2 (2,2-4,6)	2,9 (2,0-4,4)	2,9 (2,0-4,2)
Tidigare LVU				
Nej			1,0	1,0
Ja			2,4 (1,7-3,4)	2,3 (1,6-3,3)
Problem under institutionstiden				
Inget				1,0
Minst ett				1,6 (1,1-2,3)

Även vid kontroll för viktiga faktorer som påverkar återfall i brott (tidigare dom, tidigare LVU och problem av olika slag under institutionstiden) kvarstår en effekt av avdelningstyp. De som skrivs ut från en låst avdelning har en drygt dubbelt så stor risk för att återfalla än de som skrivs ut från en öppen avdelning. Det kan fortfarande finnas faktorer som förklarar denna överrisk, eller delar av den, men som inte kontrollerats för i modellen. Det kan dock konstateras att utifrån denna analys tycks det vara betydelsefullt för de dömda pojkarna att få vistas i öppnare former för att minska återfall i brott. Detta är också i linje med forskning om institutionsbehandling generellt (Andreassen 2003). Även om någon annan faktor skulle kunna förklara delar av effekten så verkar det inte rimligt att det skulle kunna leda till ett omvänt resultat, dvs. att det skulle öka återfallrisken att vistas i öppnare former i slutet av verkställigheten. Inget talar alltså för någon annan slutsats än att strävan efter att ungdomar ska avtjäna sitt straff i öppnare former, i vart fall i slutet av påföljden, är viktig för att minska återfall i brott.

Därmed går jag över till att se om det finns ett samband mellan andelen utevistelser och återfall i brott. Av Tabell 4 framgår andelen som återfaller i brott som gett en ny frihetsbe-

[10] Test för multikolliniäritet visar att det inte finns problem med detta för variablerna i analysen (Field 2009).

rövande påföljd inom fem år uppdelat på om de tillhör undre eller övre halvan av permissioner per straffdagar.

Tabell 4 Återfall i brott inom fem år som leder till ny frihetberövande påföljd uppdelat på frekvensen utevistelser per straffadagar som den unge haft. Avser pojkar dömda till sluten ungdomsvård 1999-2006 med minst två månaders strafftid. Procent

	Övre halvan	**Undre halvan**
Ej återfall	51	36
Återfall	49	64
Summa:	100	100
N:	325	329
Genomsnittligt antal utevistelser/100 straffdagar	25,9	5,7

Även hur många utevistelser ungdomarna har visar på ett tydligt samband med återfall i brott, genom att de med mer utevistelser återfaller mindre.[11] Men liksom i fråga om avdelningstyp kan möjligheten att få vistas utanför institutionen vara beroende av faktorer som i sig själva också är relaterade till återfall i brott. I intervjuerna med personalen framgår å ena sidan att detta enligt dem är tydligt kopplat till skötsamhet, men även att det finns ganska tydliga fastställda mönster för utevistelser som de flesta följer. Lika så visar en analys av variabeln som mäter om det under institutionsvistelsen förekommit allvarligare problem med misskötsamhet enligt personalen inte något signifikant samband med om pojken tillhör den undre eller övre halvan med utevistelser. Det vill säga, oavsett om det förekommit problem eller inte så tillhör den unge övre eller nedre halvan i ungefär lika stor utsträckning. De flesta formerna av problem sker också huvudsakligen i inledningen av straffet, därefter är förekomsten av problem relativt liten för samtliga pojkar. Det finns dock ett samband med strafftid, där de med 2-6 månaders strafftid oftare tillhör den undre halvan och dem med över 12 månader den övre halvan. För att närmare undersöka om andelen utevistelser kan antas ha betydelse för återfallrisken har en logistisk regression genomförts även för denna fråga. Resultatet av denna framgår av tabell 5 nedan.[12]

[11] Chi2-test visar signifikansnivå 0,000.

[12] OBS att strafftiden kontrollerats för i en modell men inte visade sig ha betydelse för utfallet.

Tabell 5 Logistisk regressionsmodell över återfall i brott som lett till ny frihetsberövande påföljd inom fem år. Pojkar dömda till sluten ungdomsvård 1999-2006 med över 2 månaders strafftid. Exp (B)/odds ration. Värden inom parentes konfidensintervall 95 %. N= 654[13]

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
Utevistelser				
Övre halvan	1,0	1,0	1,0	1,0
Undre	1,9 (1,4-2,5)	1,6 (1,2-2,3)	1,7 (1,2-2,4)	1,7 (1,2-2,4)
Tidigare lagföring				
Nej		1,0	1,0	1,0
Ja		2,9 (2,0-4,2)	2,6 (1,8-3,8)	2,5 (1,7-3,7)
Tidigare LVU				
Nej			1,0	1,0
Ja			2,6 (1,8-3,6)	2,4 (1,7-3,4)
Problem under institutionstiden				
Inget				1,0
Minst ett				1,6 (1,1-2,3)

Även för andelen permissioner visar det sig att det kvarstår en överrisk för återfall i brott för dem med lägre andel permissioner per straffdagar när kontroller gjorts för ett antal andra faktorer. Överrisken är dock något mindre än för avdelningstyp. Liksom i tidigare analyser kan fortfarande andra faktorer ha betydelse, som inte finns med i modellen men som har betydelse för möjligheten att få utevistelser och är relaterade till återfall i brott. Flera av de faktorer som är viktiga för återfall i brott har dock kontrollerats för i modellerna ovan.

Slutligen återstår en fråga relaterat till analyserna ovan: kan det vara så att typ av avdelning och andelen utevistelser egentligen mäter samma sak? Det verkar rimligt att anta att pojkar vid öppna avdelningar har fler utevistelser än de vid låsta avdelningar, även om det inte behöver vara så. Exempelvis har personalintervjuerna visat att personal menar att när de inte kan få pojken till en öppen avdelning på slutet (exempelvis för att det inte finns plats eller för att han har misskött sig på något sätt) försöker de ändå se till att han får så mycket utevistelser som är möjligt vid den låsta avdelningen. En korstabulering visar att de som skrivs ut från en öppen avdelning oftare tillhör dem som haft mer utevistelser per straffdagar, även om det också finns de som har mycket permissioner trots att de skrivits

[13] Test för multikolliniäritet visar att det inte finns problem med detta för variablerna i analysen (Field 2009).

ut från en låst avdelning. För att kontrollera om avdelningstyp och utevistelser mäter ungefär samma sak har en logistisk regression där båda variablerna finns med, tillsammans med tidigare nämnda kontrollvariabler, genomförts (redovisas inte här men kan erhållas av författaren om så önskas). Det visar sig då att när både avdelningstyp och andel utevistelser är med i modellen har båda fortfarande signifikanta överrisker på motsvarande sätt som i tidigare modeller. Att skrivas ut från en låst avdelning innebär störts överrisk för återfall. När kontrollvariablerna tidigare dom, tidigare LVU och problem under institutionstiden förs in kvarstår en signifikant överrisk för de som skrivs ut från låst avdelning på 1,9 (odds ration) medan överrisken för dem med färre utevistelser inte längre håller sig inom ett 95 procentigt konfidensintervall. Det talar för att de inte mäter samma sak på två olika sätt (även om de är relaterade till varandra), utan att var och en alltså utgör en självständig effekt på återfallsrisken, samt att avdelningstyp verkar vara den som är mest betydelsefull.

Intervjuer med ungdomar

Efter denna kvantitativa redogörelse för återfall i brott kommer jag kort att beröra vissa inslag i intervjuer med dömda ungdomar. Jag har valt att fokusera på några av de teman som ungdomarna berör, närmare bestämt öppenhet, slutenhet och permissioner. Det ska dock bara ses som en inledande och översiktlig analys av intervjuerna då arbetet med den analysen just startat. Intervjuerna är också ganska spretiga, i bemärkelsen att det inte finns så tydliga mönster i dem, något som kan bero på att de bara är 15 till antalet.[14]

Eftersom det är få pojkar som intervjuats, och det ökar risken för identifiering, har jag valt att inte redovisa om samma pojke finns med mer än en gång i citaten nedan. Det är dock huvudsakligen olika pojkar som intervjucitaten kommer ifrån.

Om första permissionen

Samtliga ungdomar har tillfrågats om hur de upplevde första permissionen de haft. Deras berättelser om den första permissionen handlar både om utevistelser i området utanför institutionen och om första permissionen hem. En av pojkarna beskriver den första gången han fick åka hem på följande sätt.[15]

> Det var ju helt… det var ju inte sant att jag fick komma hem om man säger så, det var det inte. Det kändes riktigt konstigt, alltså jaa, jag har flickvän och så, jag har varit tillsammans med min flickvän i tre år i augusti, och det är någonting som verkligen är skitjobbigt, det är riktigt jobbigt. Så det var helt underbart att bara få komma hem och se min familj. Men eh… ja, det var en konstig känsla. Jävligt underbar känsla. Det känns som man har missat jättemycket, å det har man.

[14] Under hösten 2014 ska fler intervjuer genomföras med ungdomar.
[15] Citaten har delvis redigerats för att korrigera talspråk och upprepningsar av utfyllnadsord.

Den intervjuade pojken beskriver framför allt hur skönt det var att få komma hem första gången, även om det också till viss del upplevdes som konstigt. Citatet visar också att det inte bara är familjemedlemmar som de kan sakna och som de unga (riskerar att) tappar kontakten med under strafftiden. I detta fall handlar det också om en flickvän som han vill träffa. Sist i citatet beskrivs känslan av att ha missat mycket under inlåsningen. Detta är något som flera ungdomar återkommer till och som också är en del av problematiken med inlåsning generellt, inte minst under ungdomstiden när mycket händer. En annan av pojkarna berättar exempelvis om hur hans kompisar hemma gått ut gymnasiet medan han upplever det som att han själv står still och kommer ingenstans, utan lämnas efter. Men upplevelsen av den första permissonen eller utevistelsen beskrivs inte alltid lika positivt. En annan pojke, som inte varit utanför institutionsområdet under mer än ett och ett halvt år, beskriver första utevistelsen utanför institutionen så här.

> Tove: Hur kändes det då första gången, om det var ett år och åtta månader?
>
> ID: Alltså det är en sjuk känsla. Jag vill inte komma ihåg sådana dagar.
>
> Tove: Alltså du vill inte komma ihåg det?
>
> ID: Nej, jag svär det är sanning (…) Tänk man sitter ett år och åtta månader (…) du sitter hela tiden, du har sånt utrymme, hundra meter gå på hela tiden. Sen helt plötsligt du ser människor runt omkring dig. /*Ja*/ För speciellt jag, jag satt på sån här sluten avdelning.
>
> Tove : Ja. Var det obehagligt?
>
> ID: Ja fan (…). Kollade runt hela tiden om någon följer efter dig eller, du kollar om, ja det… det går inte att beskriva.

Berättelsen kan liknas vid vad Goffman (1961/2005) kallar för *institutionalisering*, och pojken beskriver under intervjun sig själv som just institutionaliserad på grund av sin långa vistelse på sluten avdelning. En sådan reaktion handlar om att livet inom (den totala) institutionen blir enklare att hantera och att det utanför framstår som svårhanterligt och obehagligt. En reaktion på inlåsning som beskrivs av de intervjuade ungdomarna (inte bara den här citerade pojken) är alltså att den leder till anpassning till institutionslivet vilket resulterar i att det känns hemvant och tryggt medan det utanför, det ”normala” livet, framstår som skrämmande och ovant. Utevistelser, både i form av hembesök och av att göra aktiviteter i närsamhället utanför institutionen kan vara ett sätt att minska institutionaliseringsprocesser.

Om öppenhet och slutenhet

Ett annat tema som flera av ungdomarna berättat om är hur det är att sitta på sluten respektive öppen avdelning. Det förväntade är att slutenhet upplevs som svårast för ungdomarna medan öppnare avdelningar upplevs som mindre problematiskt och mer positivt. Sådana berättelser finns också i materialet. Nedan är först en berättelse av en pojke om upplevelsen av att vistas vid en sluten avdelning, därefter en berättelse av en annan pojke om en öppen avdelning.

> **Sluten avdelning:**
>
> Jag är också människa jag är inte som ett djur. Sitta inlåst hela tiden, man har ingen val, man får inte göra så, man vet inte vad man ska göra, man har inget planerat, ingenting, ingenting alltså."

> **Öppen avdelning:**
>
> ID: Det är mycket skönare här, jag känner mig mycket tryggare än där borta [en sluten avdelning].
>
> Tove: Mm okej. Vad är det som gör att det känns tryggare?
>
> ID: Jag vet inte faktiskt
>
> [berättar om hur det var på en sluten avdelning, att det är trångt, att de går på varandra osv]
>
> ID: Ja alltså det blev för mycket. Jag blev mycket, mycket, mycket rastlös alltså. Ja klarar inte av att sitta så.
>
> Tove: Nej. Okej. Och här kan du helt enkelt…?
>
> ID: Ja alltså jag vet ju att jag kan öppna fönstret, dörren och så men det är fortfarande inte fritt "fritt" alltså. Det är bättre än där i alla fall.

I den första berättelsen beskrivs hur instängt en sluten avdelning kan upplevvas. Hur avsaknaden av valmöjligheter och variation i vardagen skapar en känsla som närmast kan beskrivas som ett "djur i en bur". Pojken som berättar om denna upplevelse lägger dock inte i första hand skulden på personalen, även om han inte tyckte sig ha en bra kontakt med personalen vid just den avdelningen. Vad han framför allt pekade på var istället att också personalen var begränsad av de regler och krav som kommer med slutenheten. Han menade att de egentligen inte kunde göra så annorlunda eftersom de också måste följa de regler som gäller. Det andra citatet, som handlar om en öppen avdelning, visar istället på hur upplevelsen av mer frihet, även om han är väl medveten om att han fortfarande inte är fri, inger en känsla av trygghet. Till skillnad från en sluten avdelning, där det var trångt

och de gick på varandra (jämför liknelsen djur i bur), känner han sig också mindre rastlös på den öppna avdelningen.

Men alla berättelser följer inte ovan mönster av att de föredrar öppna avdelningar framför slutna. Flera av pojkarna berättar också om svårigheter med att vistas i mer öppna former likt nedan pojke beskriver det.

> Tove: Hur var det att bo i den här lägenheten inne i stan? Två månader bodde du där?
>
> ID: Förjävligt!
>
> Tove: Var det?
>
> ID: Ja.
>
> Tove : Varför det?
>
> ID: För att du är så nära friheten men ändå så inlåst. Du har tillfälle att gå ut på stan och så här… det är bara det att… du är ute på stan, du är 18 år du får vara ute fram till åtta, det blir bara jobbigt för en. Det blir bara jobbigt. Du är fri men… du känner bara att dom behandlad dig som ett barn hela tiden. Ska det vara öppet ska det nog vara en bit bort från stan, inte **mitt inne** i stan, det blir inte bra på nåt sätt. Det gör inte det. Jag menar du är mitt inne i stan du kan träffa fel människor, du kan träffa riktigt bra människor [också], du kan hamna i fel kretsar i [Stad], du kan göra andra grejer där, det hjälper inte dig på nåt sätt.
>
> T: Okej.
>
> K: Det gör inte det.
>
> T: Nä. Hur kändes det att flytta tillbaks hit då sen?
>
> K: Det kändes ju dåligt i början men jag känner att det var mycket bättre för mig. Att härifrån är det är lättare att planera, du har tid på dig du har ingenting som distraherar dig nånstans. Det är bättre.

Här blir inte närheten till frihet något som gör tillvaron tryggare utan tvärtom osäkrare. Flera av ungdomarna berättar om hur öppnare former påminner dem om att de inte är fria genom att friheten kommer närmare, samtidigt som den fortfarande är långt borta. Att vara nära saker som händer, i exempelvis en stad, understryker den upplevelsen. Intervjupersonen ovanför talar också om oror för att blir frestad att göra saker som inte är bra och som han inte heller verkar vilja göra. Han är inte ensam om att berätta om sådana svårigheter med större frihet. Avslutningsvis menar han att det är lättare för honom av vara i mer slutna former och också detta finns det andra intervjuade som berättar om. Pojken i citatet nedan berättar om hur han upplever det att vara på en sluten avdelning jämfört med en öppen.

ID: Man känner lättnad när man är här.

Tove: Här?

ID: Ja. Jag vet i alla fall att så känns det för mig. [Jag] sover bättre, jag vet inte, [det] känns bättre att vara innanför det här.

Tove: Gör de det? Varför det…?

ID: Jag vet inte… Det kanske andra har sagt också […] att man känner lättnad när man sitter här.

[..]

ID: Hur man tänker, man behöver inte ha huvudvärk, sitter här, [med] stängsel runtomkring. Du vet att du inte kan gå ut så du klipper av dom här tankarna att du vill gå ut.

Tove: Ja okej. Och då blir det lättare?

ID: Ja.

Åter igen så är det närheten till friheten och de valmöjligheter men också frestelser som det innebär, som gör att det upplevs som enklare att sitta på en sluten avdelning. Citatet ovan kan också jämföras med Goffmans (1961/2005) institutionaliseringsbegrepp, att det blir enklare innan för murarna utan påminnelser om livet utanför. Också i en del berättelser om permissioner visar på de problem som närheten till frihet ger ungdomarna. Berättelsen nedan är ett sådant exempel.

ID: Asså det, första permissionen, den är ganska bra för du åker bil du vet det är ingen stress. Du är hemma med familjen, det är ganska bra. Det är den första obevakade som är ganska jobbig.

Tove: Okej. Varför är den jobbig?

ID: Du åker härifrån, du är hemma, jag var hemma vid tolv. Sen går tåget vid sju, så det är liksom sex timmar hemma, sen måste du åka till tåget och det är det att det man, det vrider sig i magen när du vet att du **frivilligt** åker tillbaka hit. Ska jag verkligen åka tillbaka hit? Så det… jag kan förstå att det är många som väljer att sticka på sin första obevakade för det är jävligt svårt, det är inte hur lätt som helst att sätta sig på det tåget. Faktiskt.

Citatet visar hur svårt beslutet att återvända till institutionen och den inlåsning det innebär kan vara för ungdomarna. Det visar också på det ansvar som faktiskt läggs på de unga när de ges möjlighet att vara på obevakade permissioner. Ett ansvar som de allra flesta ungdomar klarar av att förvalta mycket väl. Av ungdomarna i den kvantitativa delen av

studien har 24 procent avvikit någon gång. Det har sammantaget skett 223 avvikningar av ungdomarna (vissa har avviktit fler än en gång). Det är ett relativt högt bortfall i KIA-systemet vad gäller att ange varifrån avvikningen sker (institution eller institutionsområde, från bevakad utevistelse eller från obevakad utevistelse). Endast vid 125 av de 223 avvikningarna har detta angetts, men av dessa är det endast 40 fall som handlar om att den unge avvikit i samband med en obevakad permission. Om vi antar att bortfallet inte är skevt så är det ca 80 avvikningar under de 654 verkställigheterna som skett från en obevakad utevistelse (dessa kan både vara besök hos familjen och andra aktiviteter). Det finns inga uppgifter om exakt antal obevakade utevistelser som pojkarna haft under sin institutionstid. Däremot finns det uppgifter om under hur många 2-månadersperioder som en ungdom har haft *någon* obevakad utevistelse. De undersökta ungdomarna har haft obevakade utevistelser under 1240 av 2-månadersperioder. Detta är en tydlig underskattning av *antalet* obevakade utevistelser. När de 80 avvikningarna sätts i relation till denna siffra visar det att det är ovanligt förekommande att de unga avviker i samband med en sådan utevistelse (sex procent). I verkligheten är det alltså ovanligare än vad den jämförelsen visar. Vid en del av dessa avvikelser händer det dessutom att den unge ändå återkommer frivilligt, bara det att han kommer senare än vad som var avtalat.

Avslutande diskussion

Eftersom detta är en relativt kortfattad text utifrån en konferenspresentation, och mycket arbete återstår i analysen av materialet, ska jag inte ägna något större utrymme till en avslutande diskussion. Kortfattat kan sägas att de data som analyserats hittills tydligt stöder tidigare institutionsforskning som visat att öppenhet under institutionsvistelser har positiva effekter på hur det går för den unge. Efter att viktiga faktorer som har betydelse för återfall i brott kontrolleras för så kvarstår en effekt både av att ha vistats på öppen avdelning i slutet av institutionstiden liksom av att ha haft relativt sett hög frekvens av utevistelser under strafftiden. De intervjuade ungdomarnas berättelser visar också att inlåsningen på flera sätt upplevs jobbig och leder till vad som kan kallas för institutionalisering, dvs anpassning till den inlåsta tillvaron, hos en del av de unga. Även de som berättar om att ökad öppenhet på flera sätt upplevs som problematiskt gör detta utifrån förutsättningen att det är inlåsningen som utgör själva grundproblemet. Att det av en del ungdomar uppfattas som svårt att hantera en ökad frihet ska inte tolkas som att det är bättre med låsta former, tvärtom visar det på behovet av att de succesivt under strafftiden lär sig hantera en ökad öppenhet och att slutna former under längre tid verkar skadligt på ungdomarnas förmåga att vistas utanför institutionen.

Litteratur

Andreassen, T (2003) *Institutionsbehandling av ungdomar – Vad säger forskningen?* Stockholm: Gothia förlag.

Andrews, D. A. & Bonta, J. (2003). *The Psychology of Criminal Conduct.* Third Edition. Cincinnati: Anderson Publishing.

Brå (2000) *Strategiska brott. Vilka brott förutsäger en fortsatt brottskarriär?* Rapport 2000:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå (2011). *Strategiska brott bland unga på 00-talet.* Brå-rapport 2011: 21.

Edling, C & Hedström, P (2003) *Kvantitativa metoder : grundläggande analysmetoder för samhälls- och beteendevetare.* Luns: Studentlitteratur.

Field, A. (2009) *Discovering statistics using SPSS.* 3rd Edition. London/Thousand oaks. Sage.

French, S A & Gendreau, P (2006) ”Reducing prison misconduct: What works!” i *Criminal Justice and Behaniour* Vol 33 No 2 pp 185-218.

Fritzell, & Lundberg (1994) *Vardagens villkor. Levnadsförhållanden I Sverige under tre decennier.* Stockholm: Bromberg.

Gendreau, P, Little, T & Goggin, C (1996) ”A meta-analysis of the predictors of adult offender recidivism” *Criminology* Vol 34: 4, s. 575-606

Goffman, E (1961/2005) *Totala institutioner.* Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.

Kühlhorn, E (2002) *Sluten ungdomsvård. Rättsliga reaktioner på de ungas brott före och efter införandet 1999.* Forskningsrapport 2002:5. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.

Larsson, J & Segreaus, V (2005) *Från tvång till frihet. Uppföljning av SiS missbrukarvård.* SiS följer upp och utvecklar 2005:1. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.

Lenke, L (1977/2009) “Ungdomsbrott och återfall, 1969-1975” i (red.) von Hofer, H *Leif Lenke in memoriam.* Stockholm: Kriminologiska institutionen.

May, C (1999) *Explaining reconviction following a community sentence.* Home Office Research Studies 192. London: Home Office.

Nilsson, A (2002) *Fånge i marginalen. Uppväxtvillkor, levnadsförhållanden och återfall i brott bland fångar*. Akademisk avhandling. Stockholm: Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen.

Pettersson, T (2010a) *Återfall i brott bland ungdomar dömda till fängelse respektive sluten ungdomsvård.* SiS följer upp och utvecklar 2010:2 Stockholm: Statens institutionsstyrelse.

Pettersson, T (2010b) Recidivism among young males sentenced to prison and youth custody *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* Vol 11 No 2, s. 151-168.

Proposition 1997/98: 96 *Vissa reformer av påföljdssystemet.*

Sarnecki, J & Estrada, F (2006) "Keeping the Balance Between Humanism and Penal Punitivism. Recent trends in Juvenile Delinquency and Juvenile Justice in Sweden." *International Handbook of Juvenile Justice* Dordrecht.

Svensson, R (2002) "Strategic offences in the ciminal career context" *Brittish Journal of Criminology* Vol. 42, p. 359-411.

Walsh, A (1990) *Statistics for the social sciences. With computer applications.* New York: Harper & Row.

PRÆSENTATIONER I PARALLELLE SESSIONER

STRAF; MENNESKERET OG IDEOLOGI

Politiska partier och kriminalpolitisk debatt – symbolpolitik och teknikaliteter i svensk valdebatt 2014

Klara Hermansson

Abstract

I den planerade studie som i detta paper presenteras kommer den kriminalpolitiska debatten inför det svenska riksdagsvalet 2014 att analyseras. Förhållandena inför det svenska riksdagsvalet 2014 är på ett par sätt annorlunda än vid tidigare val, vilket gör studiet av detta valår intressant. Moderaterna, det parti som historiskt sett främst drivit många av de kriminalpolitiska frågorna, har nu regerat under en längre period. En borgerlig regering kombinerat med en socialdemokratisk opposition har tidigare visat sig leda till att den kriminalpolitiska debatten inte förs lika intensivt som när de borgerliga partierna är i opposition och Socialdemokraterna i regeringsställning (Tham, 1999). Den opposition som de borgerliga allianspartierna har att bemöta i valdebatten 2014 är till viss del ny i och med att ett nytt högerextremt politiskt parti har tillkommit, Sverigedemokraterna. Liksom Moderaterna, är Sverigedemokraterna ett parti som har fört fram kriminalpolitiken som en för dem central politisk fråga. Denna situation skapar nya villkor för den kriminalpolitiska debatten. Studiens syfte är dels att studera *vilka* kriminalpolitiska frågor som de olika partierna fokuserar i valdebatten, dels att analysera *hur* debatten om kriminalpolitik förs.

En tendens som har kunnat skönjas i de partiledardebatter som nyligen har ägt rum i TV och i riksdagen är att de kriminalpolitiska debatterna förs i relativt tekniska termer. Denna tendens kan tyckas strida mot mycket av den forskning som genomförts på det kriminalpolitiska området. Kriminalpolitiken beskrivs ofta som präglad av alarmism, signal- och symbolpolitik (Tham, 2003; Andersson, 2002). Teknikaliseringen av den kriminalpolitiska debatten kan däremot ses som ett sätt att framställa målet med politiken som ideologiskt neutralt, rationellt och okontroversiellt (Edman, 2013; Roumeliotis, 2013; Christie & Bruun, 1985). Det material som väljs ut för analys kommer att behandlas med hjälp av kvalitativ textanalys där Marions (2003) kategorisering av politikers uttalanden som ”symboliska” och ”substantiella” kommer att fungera som analytisk ram (Marion, 2003). I analysen kommer de symboliska och

substantiella uttalandena relateras till parti och till kriminalpolitiskt område för att se om dessa faktorer kan bidra till förklaringen till varför frågor diskuteras på det sätt som de gör.

Inledning – Varför studera politiska partier?

Den politiska debatten i kriminalpolitiska frågor har studerats av flera forskare och utifrån olika utgångspunkter (Andersson 2002; Andersson & Nilsson 2009; Tham 2011, 1999, 1995, 1992; Lenke 2007). Ofta har den ”dominerande politiken” varit i fokus (Falk, von Hofer & Storgaard 2003; von Hofer 2011; Westfelt 2001), och de politiska partierna har sällan explicit jämförts med varandra.[1] Diskursiva analyser har visat hur kriminalpolitiken behandlats i riksdag och i utredningar (Andersson 2002; Ericson 2005) och resultaten av den genomförda kriminalpolitiken har belysts genom studier av lagändringar, fängelsebeläggning, narkotikamissbruk och myndigheters hantering av kriminalitet (von Hofer & Tham 2013; Lenke & Olsson 2002; Tham 1992). I de fall argument för straffande studerats har utvecklingen främst belysts utifrån ett sociologiskt eller historiskt perspektiv, och de övergripande dragen i kriminalpolitiken har mejslats ut (Andersson 2002; Andersson & Nilsson 2009; Lahti 2000; Tham 1999; Estrada 2004; Häthén 2004; Jareborg 1995). Övergripande ideologiska svängningar på det kriminalpolitiska området har alltså beskrivits tidigare och flera möjliga orsaker till dessa svängningar har lyfts fram (Tham 1995, 1999; Andersson 2002; Estrada 2004; Demker & Duus-Otterström 2009; Pratt 2007, 2008). Få studier har däremot relaterat denna samhällsutveckling till de politiska partiernas kriminalpolitiska idéer och dessa eventuella svängningar. Därmed riskerar bilden av konsensus att överskugga de konflikter och ideologiska skillnader som finns mellan partierna, något som bland andra Mouffe (2008) har beskrivit som en problematisk utveckling då denna konsensuspräglade politik osynliggör maktstrukturer och öppnar upp för extrema politiska motreaktioner. Att belysa politiska partiers idéer kan även säga något om de idéer som finns i befolkningen i stort (Erlingsson et al 2005). Enligt vissa teoretiska synsätt representerar partierna olika samhällsgrupper alternativt står för ideologier som finns representerade i befolkningen i stort. Annan forskning har visat att politiska eliter har stor möjlighet att påverka befolkningens åsikter (Beckett 1997), vilket även det innebär att de idéer som ryms inom politiska partier säger något om allmänhetens idéer om straff.

Avhandlingens syfte och upplägg

Det övergripande syftet med denna tilltänkta avhandling är att studera de politiska partiernas idéer om straff och deras (olika) ideologiska utgångspunkter i frågan om rättsväsendets roll i kriminalpolitiken. Detta kommer att göras genom tre delstudier. I den första delstudien kommer den politiska debatten inför riksdagsvalet 2014 att

[1] Tham, Demker & Duus-Otterström, Edman samt Persson utgör dock undantag, vilkas studier jag återkommer till.

analyseras, vilket kommer att ge en bild av hur kriminalpolitiska frågor ramas in av de politiska partierna i dagsläget. I delstudie två och tre kommer riksdagsdebatten att analyseras ur ett historiskt perspektiv, och utvecklingen av partiernas idéer om straff och rättsväsendets roll i hanteringen av brott är därmed i fokus.

Bakgrund och tidigare forskning

Den kriminalpolitiska utvecklingen och de politiska partiernas roll

Genom tidigare genomförda studier har man sett att olika ideologiska svängningarna har präglat kriminalpolitiken under det senare 1900-talet (Tham 1995, 1999; Andersson 2002; Andersson & Nilsson 2009; Demker & Duus Otterström 2009, 2011). I Sverige, liksom i övriga västvärlden, har kriminalpolitiken sedan 1980-talet präglats av en straffrättslig expansion (Tham 1995). Många forskare är eniga om att kriminalpolitiken har kommit att präglas av ”lag-och-ordning”, en politik som traditionellt sett har kopplats till partier på högerkanten (Lenke 2007; Tham 1999; Demker & Duus-Otterström 2009). I Sverige, liksom i andra västerländska länder, har det däremot visat sig att det inte enbart har varit borgerliga partier som drivit på en mer straffinriktad kriminalpolitik (Tham 1995, 1999; Lenke 2007). Tham (1999) beskriver exempelvis hur straffrätten under socialdemokratiskt styre utvidgades på 1980-talet, en utveckling som samma parti fortsatte vid återtagandet av regeringsmakten år 1994.

Den kriminalpolitiska utvecklingen de senaste trettio åren har även beskrivits i termer av individualisering. Demker och Duus-Otterström (2009) har, med utgångspunkt i bland andra Estradas forskning om den kriminalpolitiska utvecklingen (Estrada 2004), studerat de politiska partiernas partiprogram. De argumenterar att fokuseringen på brottsoffret är en av de faktorer som har lett till den mer straffinriktade kriminalpolitiken men menar samtidigt att det är individualiseringen i samhället som är den grundläggande orsaken till denna utveckling. Genom att studera partiers kriminalpolitik visar de på övergripande drag i samhällsutvecklingen, men studien visar även på skillnader mellan de politiska partierna även om dessa skillnader inte är artikelns främsta fokus. Den nyliberala våg som sedan 1980-talet påverkat den mediala debatten enligt Boréus (1994) har av andra forskare relaterats också till det kriminalpolitiska området (Andersson 2002; Lenke 2007; Tham 1999).[2] Som ett led i detta har brottslighetens konsekvenser för brottsoffer och allmänhet kommit att betonas allt mer och strukturella bakomliggande orsaker till brottslighet har tonats ned i debatten (Edman 2013b; Lernstedt & Tham 2011; Åkerström & Sahlin 2001). I Boréus analys av riksdagsdebatten mellan 1969 och 1989 finner hon att den högervåg som ägt rum generellt är som tydligast i Folkpartiets inledningsanföranden. Även i Socialdemokraternas och Moderaternas anföranden kan man se att högeridéerna ökat samtidigt som alternativa idéer minskat (Boréus 1994).

[2] Se även Roumeliotis (2013) som relaterar den neoliberala samhällsutvecklingen till preventionsområdet

Flera forskare menar att kriminalpolitiken har kommit att debatteras utifrån en moralisk utgångspunkt och att ”den kriminelle” i och med denna utveckling allt mer har kommit att demoniseras (Tham 1992; Demker & Duus-Otterström 2009; von Hofer & Tham 2013). Argumenten för kriminaliseringar är ofta av moralisk karaktär, menar Tham, och han ger exempel på argument som ”behovet att markera gränser” som förekommande i debatten om kriminalisering av eget narkotikabruk (Tham 1992). Denna utveckling där politiker, i stället för att legitimera straff med dess potentiella effekt på brottsligheten, argumenterar för kriminaliseringar och straffskärpningar som ett sätt att markera handlingskraft och sända signaler till befolkningen hur dessa handlingar bör uppfattas har av forskare benämnts just signal- och symbolpolitik (Garland 2001; Andersson 2002). Kriminalpolitikens moraliska karaktär kan även relateras till den forskning som menar att straffandets legitimeringsgrund har förändrats sedan andra världskriget (Tham 1995; Andersson 2002). Decennierna efter andra världskriget präglades i Sverige av vetenskapsoptimism. Tilltron till vetenskap och social ingenjörskonst påverkade även det kriminalpolitiska området, och 1965 års brottsbalk var starkt influerad av tankar om behandling och återanpassning av lagöverträdare (Edman 2013a; Andersson & Nilsson 2009). Individualprevention var, jämte allmänprevention, den legitimeringsgrund som straffsystemet vilade på. Detta har enligt många forskare kommit att förändras och dagens straffande praktik legitimeras främst utifrån juridiska ideal om straffvärde och proportionalitet. Sedan 1989 års straffvärdereform ses inte längre straff som ett medel för att uppnå något i tiden framåtliggande syfte, utan vedergällningstanken kan i stället ses som vägledande. Utifrån detta ideal blir en handlings moraliska klandervärde centralt. Det blir av samma anledning relevant att hänvisa till allmänhetens syn på brott och straff, något som forskning har visat görs allt mer av politiker (Jerre 2013; Andersson 2002). En handlings straffvärde är ju inte något givet utan bör bestämmas utifrån den samhälleliga kontexten.

Politisering men konsensus?

Under 1970-talet förändrades kriminalpolitiken på så sätt att den kom att hanteras som en partipolitisk fråga, från att dessförinnan främst ha förts av olika experter (Victor, 1995; Lexbro, 2000; Andersson, 2002; Tham, 1995). Victor exemplifierar denna utveckling genom att visa att antalet reservationer i justitieutskottet ökat mellan åren 1976 och 1993, något som kan ses som ett tecken på att kriminalpolitiken blir allt mer politiskt präglad och i allt större utsträckning karaktäriseras av politisk konflikt. Victor (1995) tonar däremot till viss del ned den konflikt och skillnaderna i de olika ideologiska synsätten som kommer till uttryck genom ett ökat antal reservationer i justitieutskottet under 1980-talet. Trots att antalet reservationer varierar från 9 till 235 stycken, beskriver Victor den ”konflikt” som kommer till uttryck under 1980- och 1990-talen som diskursiv och han liknar diskussionen i vissa omdebatterade frågor vid en ”huggsexa” eller ”överbudspolitik” (Victor 1995). Också Holmgren och Pamp (2009) studerar i sin kandidatuppsats, genom justitieutskottets betänkanden,

frågan om huruvida kriminalpolitiken fortsatt att vara en partipolitisk stridsfråga in på 2000-talet. De finner att antalet reservationer fortsätter att vara högt även in på 2000-talet och att kriminalpolitiken på så sätt kan tolkas som fortsatt varandes partipolitiskt relevant. Antalet reservationer visar sig även korrelera med valår, där de riksdagsår som föregår valåren 1998, 2002 och 2006 kännetecknas av ett stort antal reservationer, samt med typ av regering, där borgerligt styre ser ut att generera färre reservationer än socialdemokratiskt. Även denna studie ger stöd åt tolkningen som Victor presenterar, det vill säga att reservationerna som förekommer kan ses som en form av symbolpolitik och inte så mycket som försök att förändra politiken, i och med att antalet reservationer minskar drastiskt efter valåren. Genom en kompletterande kvalitativ analys konkluderar Holmgren och Pamp med att majoriteten av alla reservationer sedan 1970-talet har varit av så kallad offensiv karaktär. Denna utveckling har blivit än starkare sedan valet 1991, och de senare decennierna präglas enligt författarna av ideologisk likriktning mellan partierna (Holmgren & Pamp 2009).

Även andra studier har konkluderat med att kriminalpolitiken till stor del är präglad av konsensus och att skillnaderna mellan de olika politiska partierna är små på detta område (Demker & Duus-Otterström 2009; Tham 1992; Tham 2003). Exempelvis har den svenska narkotikapolitiken av flera forskare analyserats som ett politiskt område där det bland partierna sedan 1980-talet råder konsensus i frågan om hur narkotikapolitiken bäst bör bedrivas (Edman 2013a, 2013b; Tham 1992; Tham 2003; Lenke & Olsson 2002). De politiska uttrycken för konsensus i en fråga bör däremot inte självklart tolkas som att alla politiska partierna tycker samma sak. Även om vikten av konsensus i kampen mot vad som beskrivs som den samhällsfarliga narkotikan ofta har betonats bland politiker, framträder enligt Edman olika ideologiska ståndpunkter när man närmare analyserar partiernas utsagor. Också Persson (2004, 2006) visar i sin forskning att frågan om brottsoffer, som ofta beskrivs som präglad av just partipolitisk konsensus, i själva verket rymmer olika rättspolitiska perspektiv. Hon konkluderar med att alla partier anammar en retorik som signalerar att man är för brottsoffret men synen på det sätt varpå brottsoffer ska bemötas och hanteras av samhällets instanser skiljer sig mellan de partier som hon studerar (s, m, fp och v) och partierna visar sig även till viss del ha förändrat sin syn på rättspolitiken i förhållande till brottsoffret och målsägandebiträdets roll över tid (Persson 2006).

Från experter till politiker till experter igen?

Forskare har alltså beskrivit hur kriminalpolitiken gått från att vara en fråga som främst behandlades av olika experter till att bli en partipolitisk fråga. Samtidigt har bilden av en konsensusbetonad kriminalpolitik framträtt. Inom området narkotikaprevention har denna konsensus skapat utrymme för forskningen att träda in och ge svar på vilka metoder som har evidens (Roumeliotis 2013). Den partipolitiska konsensus som flera forskare har betonat innebär däremot inte nödvändigtvis att kriminalpolitiken återgått till att vara en expertfråga. Roumeliotis (2013) tolkar vurmandet

för evidensbaserade metoder inom narkotikapreventionsområdet som ett uttryck för att narkotikapolitiken konstrueras som ett apolitiskt område där preventionsvetenskapen bör styra politikens riktning. Han menar att narkotikapolitiken på så sätt gått från att vara ett område där politiker ses som den legitima styrande gruppen till ett expertstyrt fält. Roumeliotis analys är däremot en ideologianalys och även om den kunskap som efterfrågas som vägledande antas vara ideologiskt neutral, är Roumeliotis utgångspunkt den motsatta. Genom en Foucaultinspirerad analys menar Roumeliotis i stället att kunskapsanspråk kan ses som en form av maktutövning som syftar till att dölja alternativa förhållningssätt genom att inte erkänna frågans ideologiska aspekter (Roumeliotis 2013). Sammanfattningsvis kan man se det som att styrningen inom det narkotikapolitiska fältet numera ofta sker via refererande till vetenskap och evidens. Huruvida denna tendens kan anses gälla för andra kriminalpolitiska områden är däremot inte beforskat.

Liksom nämndes inledningsvis är det få tidigare studier som har jämfört de olika politiska partiernas kriminalpolitik. Dessutom har de få studier som gjorts visat att djupare analyser av områden som till synes präglas av partipolitisk konsensus i själva verket kan rymma olika ideologiska eller rättspolitiska ideal (Edman 2013; Persson 2004, 2006). Det parti vars ideologiska svängningar grundligast har studerats är Socialdemokraterna. Det faktum att detta parti kan sägas ha genomgått en ideologisk förändring på det kriminalpolitiska området väcker frågor om denna trend kan betraktas som ett mer allmänt drag inom kriminalpolitiken där flera partier genomgått liknande ideologisk förändring. Eller är den ”högervåg”, för att använda Boréus begrepp, som har beskrivits på det kriminalpolitiska området ett resultat av just Socialdemokraternas förändrade inriktning? Lenke (2007) konkluderar, efter att ha diskuterat frågan om huruvida kriminalpolitiken och ”lag-och-ordningprojektet” är ett höger- eller vänsterprojekt utifrån Thams tes om Socialdemokratin (Tham 1999), med att det fortfarande saknas tillräckligt med studier för att säga hur olika politiska partier ställt sig i kriminalpolitiska frågor (Lenke 2007). Han menar vidare att vi inte vet om utvecklingen, med en allt mer repressiv kriminalpolitik, bör ses som ett höger- eller vänsterprojekt (Lenke 2007). En djupgående analys av de politiska partiernas idéer om straff och om rättsväsendets roll i kriminalpolitiken skulle nyansera och vidga den bild vi har av dagens kriminalpolitik och av den kriminalpolitiska utvecklingen.

Studiet av valdebatten

Som ett första steg i att förstå den kriminalpolitiska utvecklingen relaterat till de politiska partierna kommer den politiska debatten inför riksdagsvalet 2014 att analyseras. Förhållandena inför riksdagsvalet 2014 är på ett par sätt annorlunda än vid tidigare val, vilket gör studiet av detta valår extra intressant. Moderaterna, det parti som historiskt sett främst drivit många av de kriminalpolitiska frågorna, har nu regerat under en längre period. En borgerlig regering kombinerat med en socialdemokratisk

opposition har tidigare visat sig leda till att den kriminalpolitiska debatten inte förs lika intensivt i riksdagen och att brottsligheten (åtminstone ungdomsbrottsligheten) inte uppmärksammas lika frekvent i media som när de borgerliga partierna är i opposition och Socialdemokraterna i regeringsställning (Tham, 1999; Estrada 1999, 2004b). Den opposition som de borgerliga allianspartierna har att bemöta i valdebatten 2014 är till viss del ny i och med att ett nytt högerextremt politiskt parti har tillkommit, Sverigedemokraterna. Liksom Moderaterna, är Sverigedemokraterna ett parti som har fört fram kriminalpolitiken som en för dem central politisk fråga. Denna situation skapar nya villkor för den kriminalpolitiska debatten. Studiens syfte är dels att studera *vilka* kriminalpolitiska frågor som de olika partierna fokuserar i valdebatten, dels att analysera *hur* debatten om kriminalpolitik förs.

Teknikalisering som teoretisk inramning

En tendens som jag har tyckt mig kunna skönja i de partiledardebatter som nyligen har ägt rum i TV och i riksdagen är att de kriminalpolitiska debatterna förs i relativt tekniska termer. Denna tendens kan tyckas strida mot mycket av den forskning som genomförts på det kriminalpolitiska området. Kriminalpolitiken beskrivs ofta som präglad av alarmism, signal- och symbolpolitik (Tham 2003; Andersson 2002). Eriksson (2004) visar däremot i sin studie av hotbilder att dessa dramatiseras och beskrivs utifrån en krigsretorik i inledningsskedet då hotbilden ska etableras men att när en hotbild väl är institutionaliserad på så sätt att det råder konsensus kring det faktum att något är att betrakta som en hotbild blir debatten mer rutinartad (Eriksson 2004). Också forskning om etablerandet av sociala problem kan bidra till förståelsen av hur samtalet kring ett problem förs (Blomberg et al 2004; Estrada 1999, 2004b). Utifrån Erikssons och andra forskares resonemang är det möjligt att tänka sig att kriminalpolitiska frågor, som tidigare debatterats och diskuterats genom alarmistiska uttalanden, idag har rutiniserats. Denna teoretiska ansats har potential att belysa kriminalpolitiken ur en ny vinkel.

Roumeliotis (2013) har visat, i sin analys av statliga utredningar på narkotikapreventionsområdet, hur vetenskapliggörande av frågor kan dölja de ideologiska bakomliggande utgångspunkterna. På liknande sätt skulle man kunna tolka teknikaliseringen av den kriminalpolitiska debatten som ett sätt att framställa målet med politiken som ideologiskt neutralt, rationellt och okontroversiellt. Det finns samtidigt betydande skillnader mellan narkotikabrott och exempelvis våldsbrott och det är inte säkert att analyser av narkotikapolitikens utveckling kan antas vara gällande även för andra brottskategorier. De teoretiska resonemang som kommer att rama in denna studie är dels Erikssons analys av institutionaliserade hotbilder och hur de, efter att de blivit vedertagna, behandlas rutinmässigt i debatten (Eriksson 2004). Dels kommer min studie att relateras till teorier och andra studier om ideologi, avideologisering och vetenskapliggörande (Edman 2013a, 2013b; Roumeliotis 2013; Christie & Bruun 1985; Eagleton 1991).

Material och analys

Det material som kommer att få representera valdebatten och som analysen i delstudie ett kommer att baseras på är partiledardebatter i TV och i riksdagen, partiledartal som TV-sänds samt debattinlägg i ett antal utvalda tidningar av partiledare eller av de personer som representerar partierna i kriminalpolitiska frågor. Även skriftligt material som partierna producerar till valrörelsen kommer att analyseras. Det viktiga med valet av material är att de politiska partierna ska kunna ses som avsändare och att partierna/partirepresentanterna i det valda materialet själva har utrymme att rama in frågan så som de önskar. Det finns även en styrka med de debatter där samtliga partier deltar i och med att det skapar möjligheter för jämförelser mellan partierna. Samtliga partier kommer då att förhålla sig till samma fråga och till hur frågan presenteras av journalisten. Hur partiledarna sedan väljer att bemöta frågan eller vinkla sitt uttalande kan på så sätt säga något om vad de som parti främst vill lyfta fram. Även de partiledartal som samtliga partier håller skapar möjlighet till jämförelse. Politikers budskap under en valrörelse förmedlas i hög grad av media (Bennett & Entman 2001). Politiker förhåller sig till det mediala landskapet och till viss del är det media som styr vilka frågor som lyfts fram i en valrörelse. Det finns även forskning som visar att budskapens form påverkas av dagens mediala situation (Bennett & Entman 2001). Teorier relaterade till detta fenomen kan komma att beaktas i analysen men på vilket sätt media påverkar politikers uttalanden är inte huvudintresse för denna studie. Tidsramen maj (efter EU-valet 25 maj) till september 2014 (valdagen 14 september) kommer att avgränsa materialet även om en valdebatts början inte är given. Materialet kommer att analyseras med hjälp av kvalitativ innehållsanalys (Bergström & Boréus 2005; Østbye et al 2003; Beckman 2005). Inledningsvis kommer analysen bestå i att urskilja teman i texterna för att besvara frågan *vad* den kriminalpolitiska debatten handlar om. Dessa teman är inte på förhand givna. Då frågan *hur* den kriminalpolitiska debatten förs inför valet kommer däremot ett antal på förhand givna analyskategorier fungera som vägledning. Exempelvis kommer Marions (2003) kategorisering av presidentkandidaters uttalanden inför det amerikanska valet år 2000 att fungera som en analytisk ram. Hon delar in presidentkandidaternas uttalanden i ”symboliska” och ”substantiella” uttalanden och konkluderar med att kriminalpolitiken ofta diskuteras i symboliska termer (Marion 2003). Liknande analyser har som tidigare nämnts gjorts även av den svenska kriminalpolitiska debatten. Min hypotes är däremot att den kriminalpolitiska debatten även kommer att föras i tekniska termer och att en stor del av uttalandena kommer att vara av substantiell art. Det bör här poängteras att denna definition av ”symbolisk” är betydligt snävare än exempelvis Garlands (2001) definition ”symbolic denial”. En befogad kritik är därmed att skillnader mellan min studie och tidigare analyser av kriminalpolitiken som karaktäriserad av symbol- och signalpolitik är givna och ett resultat av olika operationaliseringar. Denna studie bör däremot inte läsas som ett försök att förkasta de analyser som pekar på kriminalpolitikens symboliska

karaktär. Det kan den inte. Vad denna studie *kan* göra är att nyansera dessa resultat. Då Marions analyskategorier han använts för att analysera presidentval i USA möjliggörs jämförelser. Att definitionen av ”symboliska uttalanden” är snäv kan betraktas som en fördel i och med att valkampanjen i USA till stor del bestod av symboliska uttalanden i kriminalpolitiska frågor. I det fall även svenska politikers uttalanden är av symbolisk art talar det för att den kriminalpolitiska retoriken är mer lik den amerikanska än vad vi tidigare vetat. Om fallet är det motsatta tydliggör denna studie en skillnad i förhållande mellan Sverige och i USA. De frågor som avses bli besvarade genom delstudie ett är:

Vilka kriminalpolitiska frågor debatteras av de politiska partierna inför riksdagsvalet 2014?
Hur debatteras kriminalpolitiska frågor av de politiska partierna inför riksdagsvalet 2014?

Den senare frågan, hur debatten förs, avser främst frågan om huruvida debatten om kriminalpolitik förs genom symboliska eller substantiella uttalanden. I analysen kommer de symboliska och substantiella uttalandena kontextualiseras och bland annat relateras till parti och till kriminalpolitiskt område för att se om dessa faktorer kan bidra till förklaringen till varför frågor diskuteras på det sätt som de gör. Möjligtvis diskuteras ”nyare” frågor som exempelvis näthat i symboliska termer i större utsträckning än de problem som redan är etablerade på kartan över sociala problem. Det är även rimligt att anta att partierna varierar sitt språkbruk beroende på vilket annat parti som de riktar sin kommunikation till.

Litteratur

Andersson, R. (2002) *Kriminalpolitikens väsen.* Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen. Avhandlingsserie, Nr. 10

Andersson, R. & Nilsson, R. (2009) *Svensk kriminalpolitik.* Malmö: Liber

Beckett, K. (1997) *Making crime pay: law and order in contemporary American politics.* Oxford: Oxford University Press

Beckman, L. (2005) *Grundbok i idéanalys. Det kritiska studiet av politiska texter.* Stockholm: Santérus förlag

Bennett, W. L. & Entman, R. M. (red) (2001) *Mediated Politics. Communication in the Future of Democracy.* Cambridge: Cambridge University Press

Bergström, G. & Boréus, K. (red) (2005) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys.* Lund: Studentlitteratur

Christie, N. & Bruun, K. (1985) *Den goda fienden. Narkotikapolitik i Norden.* Oslo: Univesitetsforlaget

Demker, M. & Duus-Otterström, G. (2009) ”Realigning criminal policy. Offender and victim in the Swedish party system over time.” *International Review of Sociology.* Vol. 19, Nr. 2, s. 273-296

Demker, M. & Duus-Otterström, G. (2007) ”Kriminalpolitik – inte så hett som man kan tro”. I: Holmberg, S. & Weibull, L. (red) *Du sköna nya värld*. Göteborg: SOM-Institutet

Eagleton, T. (1991) *Ideology: An introduction.* London: Verso

Edman, J. (2013a) “The ideological drug problem”. *Drugs and Alcohol today.* Vol. 13, s. 9-19

Edman, J. (2013b) “An all-embracing problem description. The Swedish drug issue as a political catalyst 1982-2000”. *International Journal of Drug Policy.* Vol. 24, s. 558-565

Eriksson, J. (2004) *Kampen om hotbilden. Rutin och drama i svensk säkerhetspolitik.* Stockholm: Santérus förlag

Erlingsson, G., Håkansson, A., Johansson, K-M. & Mattsson, I. (2003) *Politiska partier.* Lund: Studentlitteratur

Estrada, F. (1999) "Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem. Utveckling, uppmärksamhet och reaktion. Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen. Avhandlingsserie, Nr. 3

Estrada, F. (2004a) "The transformation of the Politics of Crime in High Crime Societies". *European Journal of Criminology.* Vol. 1, Nr. 4, s. 419-443

Estrada, F. (2004b) "Brottslighetens politiska dynamik – ledarsidors syn på ungdomsbrottslighet 1970-1999." I: Blomberg-Kroll, H., Kroll, T., Lundström, T., och Swärd, H. (red), Sociala problem och socialpolitik i massmedier. Lund: Studentlitteratur

Garland, D. (2001) *The Culture of Control. Crime and Social Order in Contemporary Society.* Oxford: Oxford University Press

Holmgren, A. & Pamp, M. (2009) *Kriminalpolitikens politisering? En kvantitativ och kvalitativ studie av justitieutskottets betänkanden i Sveriges riksdag under fyra årtionden*. Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen. Kandidatuppsats

Häthén, C. (2004) *Stat och straff. Rättshistoriska perspektiv.* Lund: Studentlitteratur

Jareborg, N. (1995) "Vilken sorts straffrätt vill vi ha? Om defensiv och offensiv straffrättspolitik." I: Victor, D. (red), *Varning för straff: Om vådan av den nyttiga straffrätten*. Stockholm: Nordstedts Juridik

Jerre, K. (2013) *The Public's Sense of Justice in Sweden – a Smorgasbord of Opinions.* Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen. Avhandlingsserie, Nr. 33

Lenke, L. & Olsson, B. (2002) "Swedish Drug Policy in the Twenty-First Century: A Policy Model Going Astray." *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. Vol. 582, s. 64-79

Lenke, L. (2007) "Kriminalpolitiken som partipolitiskt "högerprojekt" – en evig självklarhet?" I *Brott i välfärden. Om brottslighet, utsatthet och kriminalpolitik. Festskrift till Henrik Tham.* Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen. Rapport 2007:1

Lernstedt, C. & Tham, H. (red) (2011) *Brottsoffret och kriminalpolitiken.* Stockholm: Nordstedts Juridik

Lexbro, L. (2000) "Konflikt eller konsensus? Kriminalpolitiken och riksdagen 1946-1965". *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab.* Vol. 87, s. 48-58

Marion, N. (2003) "Crime Control in the 2000 Presidential Election: A Symbolic Issue." *American Journal of Criminal Justice.* Vol. 27, s. 129-144

Mouffe, C. (2008) *Om det politiska*. Hägersten: Tankekraft förlag

Persson, Å. (2004) *De politiska partiernas rättspolitik.* Umeå universitet: Juridiska institutionen.

Persson, Å. (2006) ”Den rättspolitiska frågan brottsoffer – alla är för, men hur?” I *Brottsoffer: ansvar och konsekvenser: Ett viktimologiskt forskningsseminarium i Umeå den 22 november 2005*. Umeå universitet: Juridiska institutionen

Roumeliotis, F. (2013) ”Drug prevention, politics and knowledge: Ideology in the making.” *Addiction Research and Theory*.

Tham, H. (1992) “Narkotikakontroll som nationellt projekt”. *Nordisk Alkoholtidskrift*. Vol. 9, s. 86-97

Tham, H. (1995) ”Från behandling till straffvärde – Kriminalpolitik i en förändrad välfärdsstat”, I: Victor, D. (red.) *Varning för straff. Om vådan av den nyttiga straffrätten*. Stockholm: Nordstedts juridik

Tham, H. (1999) ”Lag och ordning som ett vänsterprojekt? Socialdemokratin och kriminalpolitiken”. *Åtta reflektioner om kriminalpolitik.* BRÅ-rapport 1999:9, s. 96-117

Tham, H. (red) (2003). *Forskare om narkotikapolitiken*. Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen. Rapport 2003:1

von Hofer (2011) von Hofer, H. *Brott och straff i Sverige. Historisk kriminalstatistik 1750-2010. Diagram tabeller och kommentarer. 4:e reviderade upplagan.* Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen. Rapport 2011:3

von Hofer, H. & Tham, H. (2013) “Punishment in Sweden: A Changing Penal Landscape.” I: Ruggiero, V. & Ryan, M. (red) *Punishment in Europe: A Critical Anatomy of Penal Systems*. New York: Palgrave Macmillan

Victor, D. (1995) (red) *Varning för straff. Om vådan av den nyttiga straffrätten*. Stockholm: Nordstedts juridik

Åkerström, M. & Sahlin, I. (red) (2001) *Det motspänstiga offret.* Lund: Studentlitteratur

Østbye, H., Knapskog, K., Helland, K. & Larsen, L. O. (2003) *Metodbok för medievetenskap.* Malmö: Liber

Menneskeretlige rammer for kriminalretlige foranstaltninger mod unge

Hans Jørgen Engbo

Jeg vil i dette oplæg betone vigtigheden af, at børn og unge, der undergives indgreb af kriminalretlig karakter, bliver respekteret som mennesker, og at man derfor – uanset indgrebets karakter – konstant må have den menneskeretlige respekt for øje.

Jeg taler udtrykkeligt om *kriminalretlige* indgreb og ikke om *strafferetlige* indgreb. Dette skyldes, at jeg indledningsvis vil belyse emnet ved nogle eksempler fra Grønland, hvor man som bekendt ikke taler om straf og strafferet men derimod om foranstaltninger og kriminalret.

I Grønland opererer kriminalloven med en række foranstaltninger som opstilles på en "foranstaltningsstige". Nederst på stigen finder vi en advarsel, og på det øverste trin finder vi anstaltsanbringelse som den strengeste foranstaltning (– hvis man ser bort fra tidsubestemt forvaring beregnet for særlig farlige personer). Medens fængslerne i de europæiske strafferetssystemer blev til ved reformer midt i 1800-tallet, blev anstaltsanbringelse først taget i brug i Grønlandsk ret i 1963. Den grønlandske kriminallov blev indført i 1954, og i den første udgave af kriminalloven opererede man ganske vist også med "anbringelse", men det handlede ikke om anbringelse i en anstalt. Man brugte begrebet anbringelse om placering af (typisk unge) kriminelle under mere private forhold. Kriminalloven opererede bl.a. med foranstaltningerne

- anvisning af ophold på et bestemt sted,
- tvangsarbejde og
- tvangsundervisning.[1]

Overgangen mellem disse tre foranstaltninger var i praksis flydende, og foranstaltningerne indebar i reglen anbringelse af den dømte på et privat opholdssted – typisk hos en fåreholder (i Sydgrønland) eller en fanger/fisker (i Nordgrønland). Den grønlandske kriminallov blev ved dens indførelse i 1954 betegnet som "verdens mest moderne kriminallov", netop fordi man ikke benyttede fængsler og indespærring som straf, men derimod specialpræventivt orienterede foranstaltninger som bl.a. arbejde og undervisning. Man anså disse foranstaltninger for at være fornuftige og nyttige – og tillige humane – foranstaltninger.

Virkeligheden viste sig imidlertid at være en ganske anden. I 1962 blev forsorgsleder Niels Therbild sendt til Grønland for at bl.a. at undersøge, hvordan foranstaltningssystemet rent faktisk fungerede. Therbild (1965) kunne afsløre, at det var alt andet end humane forhold, som man visse steder bød de unge kriminelle hos de private opholdsværter. I rapporten kan man blandt andet læse følgende:

[1] Kapitlerne 27-29 i lov nr. 55 af 05.03.1954 – Kriminallov for Grønland.

> "Undertiden kan der end ikke skaffes den domfældte et tåleligt sted at sove. Det er ikke længe siden, at den domfældte klagede over, at han hos en opholdsvært havde fået anvist et sovested på gulvet, hvor han på grund af manglende plads ikke kunne strække benene ud, men måtte sove med bøjede ben. Samtidig tydede meget på, at han talte sandt, når han sagde, at han ikke fik nok at spise, samt at opholdsværten for selskabs skyld påfyldte ham spiritus til trods for, at han havde afholdspålæg. (…)
>
> Mishandling af tvangsmæssigt anbragte har flere gange fundet sted. I et tilfælde blev en ung pige, der var anbragt hos en fisker, sultet og mishandlet af dennes hustru i en sådan grad, at hun måtte indlægges på sygehus. (…)
>
> I et andet tilfælde drak opholdsværten sig fuld en gang om ugen, hvorefter han i sin omtågede tilstand, "morede" sig med at slå og mishandle den fuldstændig sagesløse domfældte.
>
> (…)
>
> Der er også eksempler på, at opholdsværter har benyttet deres domfældte til at begå kriminelle handlinger. Således måtte en domfældt hjælpe den fåreholder, han var anbragt hos, med at stjæle får fra naboen".[2]

Therbild sammenfattede sine observationer ved at erklære, at "mere eller mindre tilfældige private faktisk [har] "hals- og håndsret" over domfældte". Og han tilføjede, at "et moderne fængselsvæsen … under disse omstændigheder [ville] være at foretrække".[3]

Therbilds rapport førte til, at man i 1963 ved en ændring af kriminalloven indførte anstaltsanbringelse som en ny foranstaltning, således at anbringelse fremover kunne ske under ordnede og værdige forhold. Det, der lød humant og opbyggende, viste sig i nogen udstrækning at være umenneskeligt og nedbrydende. Det er denne grønlandske erfaring, som man desværre også ser praktiseret i Danmark nu til dags, hvor unge på private opholdssteder kan blive udsat for "pædagogisk behandling" med umenneskelige og nedværdigende elementer.

Først vil jeg imidlertid repetere de vigtigste menneskeretlige krav, som er relevante i forbindelse med kriminalretlige foranstaltninger mod unge.

Menneskeretlige krav

Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 3 fastslår, at "[i]ngen må underkastes tortur og ej heller umenneskelig eller vanærende behandling eller straf".

---

[2] Niels Therbild: Rapport om kriminallovens foranstaltningssystem II (1965) s. 129.
[3] Samme sted s. 130.

FN's konvention om barnets rettigheder indeholder nogle lignende bestemmelser blandt andet følgende i artikel 37: "Intet barn må gøres til genstand for tortur eller anden grusom umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf (…). Ethvert barn der er berøvet frihed behandles menneskeligt og med respekt for menneskets naturlige værdighed …"

Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 8, siger, at "[e]nhver har ret til respekt for sit privatliv og familieliv, sit hjem og sin korrespondance." Der skal tungtvejende grunde til at foretage indgreb i denne ret.

Konventionens artikel 6 handler om, at "enhver har ret til en retfærdig og offentlig rettergang inden en rimelig frist for en uafhængig og upartisk domstol, der er oprettet ved lov, når der skal træffes afgørelse (…) angående en mod ham rettet anklage for en forbrydelse." Det fastslås, at dommen skal afsiges i et offentligt møde, og der opstilles endvidere en lang række krav til processen, bl.a. om den anklagedes ret til at forsvare sig personligt eller ved bistand af en forsvarer, som han selv har valgt. Endvidere udtrykker bestemmelsen det grundlæggende princip om, at enhver, der anklages for en lovovertrædelse, skal anses for uskyldig, indtil hans skyld er bevist.

Der er adskillige flere menneskeretlige krav, som er relevante for børn og unge, der er undergivet kriminalretlige foranstaltninger, men de nævnte må anses for nogle af de mest centrale krav.

Surrogatfængsling på sikret institution

Den danske retsplejelovs § 765 hjemler mulighed for at anvende andre former for indgreb end varetægtsfængsling i forhold til personer som er sigtet for kriminalitet. Formålet med at anbringe unge varetægtsfængslede på en sikret social institution er at tilbyde dem en mere skånsom behandling, end de ville få i et arresthus – eller sagt med ombudsmandens ord: "Formålet med anbringelsen af unge i varetægtssurrogat (…) er at beskytte mod den belastning som det er at komme i fængsel (arresthus), og mod negativ påvirkning fra voksne kriminelle."[4]

Personalet på en sikret institution består af socialpædagoger, medens personalet i arresthusene er fængselsbetjente.

I en artikel i Berlingske Tidende den 3. november 2009 kunne man under overskriften: "Jeg kan bedst lide fængslerne" noget overraskende læse om en 17-årig ung mand, som ville foretrække at være anbragt i et fængsel frem for at være anbragt på den sikrede institution Bakkegården i Nykøbing Sjælland, hvor han blev interviewet.

[4] Folketingets Ombudsmands rapport om inspektion af de sikrede afdelinger i Specialinstitutionen Sølager den 25. oktober 2011, side 11.

Et anonymt billede af en indsat i den sikrede institution Bakkegården. Foto: Andreas Hagemann Bro

»Jeg kan bedst lide fængslerne«

3. november 2009, 07:23

I fængslerne kan man være sig selv, men på de sikrede institutioner er pædagogerne efter os, fortæller en 17-årig ung mand, som Berlingske Tidende mødte på den sikrede institution Bakkegården.

Jeg mindes tilsvarende selv fra min tid som fængselsinspektør i Statsfængslet i Vridsløselille, at en 16-årig varetægtsarrestant, som af disciplinære grunde var flyttet fra en sikret institution til arrestafdelingen i fængslet, udtrykte stærk tilfredshed med at være i det gamle cellefængsel fra 1859. "Her er bedre at være end i en sikret institution" sagde han, idet han lagde vægt på, at man i fængslet kunne være sig selv. "Her er ingen pædagoger, som hele tiden skal observere én".

Den unge varetægtsarrestants udtalelser skal ses på baggrund af den opgaveforståelse, som kommunerne har pålagt de sikrede institutioner. Institutionerne skal efter denne opgaveforståelse ikke se det som deres primære opgave at sikre de unge en mere skånsom tilværelse, end de ville have fået ved ophold i et arresthus. Institutionerne skal som det primære mål levere pædagogisk observation og behandling, selv om dette på ingen måde er meningen med en varetægtsfængsling. Et af de vigtigste pædagogiske redskaber er tilsyneladende intensiv observation af de unges adfærd på institutionen. I et blad udgivet af region Sjælland uddyber forstanderen for den sikrede institution Bakkegården denne opgave: "Dokumentation er at observere, som er man et videokamera. Man skal skrive det ned som man ser (…). Vi skal bruge vores observationer til at komme helt tæt på det unge menneske".[5]

At være påtvunget intensiv observation af pædagoger døgnet rundt er et stærkt indgreb i privatlivet, og der skal særdeles gode grunde til at legitimere et sådant indgreb jfr. EMRK, artikel 8-2. Efter min opfattelse, har de sociale myndigheder ganske misforstået de sikrede institutioners opgave, når medarbejderne således pålægges at kaste sig over de unge med observationer af alt, hvad de unge siger og gør. Institutionerne skal oven i købet skriftligt referere deres observationer videre til de kommunale sagsbehandlere, som typisk videregiver observationerne til brug under straffe-

[5] *Esset*, august 2013, Udgivet af Region Sjælland.

processen, selv om retsplejeloven slår fast, at hverken varetægtsinstitutionens personale eller andre må benyttes til at udforske de fængslede (§ 774). Varetægtsinstitutionen – og tilsvarende surrogatinstitutionen – skal være et helle for arrestanten, og personalet burde værne om den unges ret til at være sig selv – være privat – i stedet for at trænge sig uindbudt "helt tæt" ind på den unge. Det er en meget uheldig sammenblanding af socialretlige og straffeprocessuelle opgaver og mål, som spiller ind i denne situation. Det må i den forbindelse også huskes, at den unge skal betragtes som uskyldig – og altså *ikke-kriminel* – indtil noget andet er bevist under straffesagen.

Opholdssteder

Når et barn eller en ung er fundet skyldig i at have begået kriminalitet, kan han/hun blive anbragt på et såkaldt opholdssted. Dette kan ske enten som led i afsoningen af en ungdomssanktion efter straffelovens § 74 a eller som en alternativ måde at afsone en fængselsstraf på efter § 78 i straffuldbyrdelsesloven. Det kan også ske for mindreårige i henhold til den sociale lovgivning. Men ganske som det i sin tid var tilfældet med anbringelserne i Grønland, ser man også her, at virkeligheden tegner sig noget anderledes end teorien. Lad mig nævne nogle eksempler:

Gøgereden

I 2008 kunne medierne berette om en 15-årig pige, der var flygtet fra opholdsstedet "Gøgereden" i Nordjylland. I dette tilfælde var der tale om en kommunal tvangsanbringelse, men "Gøgereden" benyttes også som afsoningsinstitution for unge. Den unge pige udtalte til Århus Stifttidende: "Gøgereden er som et fængsel. Jeg ligger og græder hele natten og tænker på at hænge mig selv, og jeg er bange for de tanker".

Hun beretter om et karaktersystem, som betyder, at hun hele tiden bliver straffet på grund af sin opførsel, og at hun ofte skal sidde alene på sit værelse.

"Jeg vil så gerne snakke med pædagogerne om mine følelser, men jeg får bare at vide, at i "Gøgereden" snakker man ikke, man skriver sine følelser ned i en bog", siger den unge pige til avisen.

Den unge pige slutter interviewet med at sige følgende:

> "Jeg ved godt at jeg har brug for hjælp, og det vil jeg også gerne have. Men det skal være et ordentligt sted, hvor jeg ikke bare skal sidde alene på mit værelse. Det skal være et sted hvor pædagogerne er i godt humør og vil snakke med mig, og hvor de ikke behandler mig som en hund. Børn har også ret til at blive hørt". [6]

[6] *Aarhus Stiftstidende*, 20. 03. 2008.

Herkules

En anden privat institution er opholdsstedet "Herkules", som i sit pædagogiske program blandt andet beskriver de såkaldte læringsture, som går ud på at sende de unge ud på nogle hårde strabadser, som "konsekvens for alvorlig uhensigtsmæssig adfærd":

Fonden Herkules' opbygning og pædagogiske redskaber

Læringsturene:

- Vi har defineret 3 typer af læringsture:
- **Rød tur:** L-tur i.f.m. en konsekvens for alvorlig, uhensigtsmæssig adfærd
- **:** L-tur for evt. at forebygge en alvorlig, uhensigtsmæssig adfærd eller fastsætte fokuspunkter for den unge i den nærmeste fremtid
- **Grøn tur:** L-tur i.f.m. ændringer i den unges dagligdag, familie, megen støtte og omsorg, evt. offerbearbejdning m.m.

Opholdsstedet Herkules

Opholdsstedet beskriver blandt andet "rød tur", som indebærer en tur til fods i Sydsverige, hvor man skal vandre 25 km om dagen og sove ude med en nattetemperatur på ca. 18 graders frost.

I tv-udsendelsen "Isolation, straf og ydmygelse" beskrev DR den 26. juni 2011 forholdende på Herkules:

Isolation, straf og ydmygelse

DR 1

26. jun 2011 21:50 - 22:35 på DR1 - - historier fra et opholdssted i Danmark.

Opholdsstedet Herkules modtager hvert år millioner af skattekroner for at hjælpe unge med problemer. Men DR har undersøgt opholdsstedet og kan nu afsløre metoder, der ifølge fagfolk minder mere om straffelejre og tortur end om pædagogisk arbejde. Spørgsmålet er om stedet bygger de unge op eller bryder dem ned - og om deres metoder overhovedet er lovlige.

Tilrettelæggelse: Mads Ellesøe

DR's udsendelse kan formentlig have været en medvirkende årsag til, at institutionen senere gik konkurs.

Kanonen

Dagbladet B.T. beskrev i nogle artikler i 2007 forholdene på opholdsstedet "Kanonen", og kunne blandt andet berette, at opholdsstedet systematisk har udsat unge for ulovlig magtanvendelse, blandt andet ved at tvinge dem til i op til 15 timer at sidde på en fletstol – i nogle tilfælde gentaget i adskillige dage i træk. Metoden er ifølge artiklen blevet brugt til bevidst at knække de unges selvstændighed og afrette dem, så de har forstået, at personalet har den fysiske magt og at personalet er klar til at bruge denne magt.

Luk vindue

27. marts 2007 09:20 | **Print fra www.bt.dk** | © B.T 27. Marts 2007 09:20

Tvunget til at sidde på stol i 15 timer

Af POUL BØGH

Den private institutionen 'Kanonen' har systematisk udsat unge for ulovlig magtanvendelse. Det fortæller en tidligere anbragt og flere ansatte

I den private institution 'Kanonen's villa på Banjovej 10 i Randers har personalet systematisk udsat anbragte unge under 18 år for ulovlig magtanvendelse. Unge er blevet tvunget til i op til 15 timer at sidde på en fletstol. I nogle tilfælde blev afstraffelsen gentaget i adskillige dage i træk.

Metoden er blevet brugt bevidst til at knække de unges selvstændighed - og afrette dem, så de har forstået, at personalet har den fysiske magt, og at personalet er klar til at bruge den magt.

Artiklerne i B.T. fik Folketingets Ombudsmand til at gennemføre inspektion af opholdsstedet. Ombudsmanden skrev herom blandt andet følgende:

> "Under et tilsyn på opholdsstedet fonden "Kanonen" blev det oplyst, at døgninstitutionen brugte magt for at få de unge til at sidde i en sofa – et pædagogisk redskab der kaldes refleksionstid. Refleksionstid er en "time-out", som de unge får hvis de ikke vil følge reglerne. Den unge skal i sofaen reflektere over nogle spørgsmål. Refleksiontiden kan vare fra få minutter til flere timer.
>
> I et tilfælde bad de ansatte en ung om at sætte sig i sofaen for at indrømme at han havde en mobiltelefon som han ikke måtte have. Det afviste den unge. De ansatte forsøgte forgæves at overtale den unge, og tog derefter fat i ham for at føre ham hen til sofaen. Den unge gjorde modstand ,og de ansatte lagde ham ned på maven indtil han indvilgede i at sætte sig i sofaen." [7]

[7] *Folketingets Ombudsmands nyhedsmeddelelse* 28.03.2008.

Solhaven

Institutionen "Solhaven" i Nordjylland havde i flere år status som den danske institutionsverdens absolutte flagskib.[8]

I 2007 beskrev medierne flere episoder med ulovlig magtanvendelse på "Solhaven". Dagbladet B.T. kunne blandt andet referere, at en ung pige havde oplevet, at personalet havde revet hendes bukser og trusser af for at finde en mobiltelefon.

Danmarks for tiden mest omtalte forfatter, Yahya Hassan, har en fortid som institutionsanbragt. Hassan har i en digtsamling blandt andet skrevet et digt om sine oplevelser på "Solhaven":

> KAFFEHOLDET
>
> PÅ ALLE SOLHAVENS AFDELINGER
>
> HÆNGER ET NUMMER PÅ OPSLAGSTAVLEN
>
> SOM PÆDAGOGERNE KAN BENYTTE SIG AF
>
> HVIS DE IKKE SELV KAN STYRE GEMYTTERNE
>
> SÅ KOMMER DER ASSISTANCE FRA ANDRE AFDELINGER
>
> FORSTANDERENS BEKENDTE
>
> OG ANDRE BONDEFOLK DUKKER OP
>
> OG NÅR ALLE HAR FÅET BANK OG ER BLEVET SENDT PÅ VÆRELSET
>
> DRIKKES DER KAFFE
>
> OVER BLANKE MAGTANVENDELSESSKEMAER

Yahya Hassans digtsamling har vakt stor interesse på grund af nogle digte, som kritisk beskriver kulturen i visse indvandrerfamilier. Ingen synes imidlertid at have taget notits af Hassans kritiske beskrivelser af Solhaven.

I 2013 rejste Nordjyllands Politi tiltale mod 12 ledere og medarbejdere på Solhaven for i alt 66 forhold vedrørende ulovlig magtanvendelse og overgreb mod de unge på institutionen.

Det kan være meget svært at opnå lydhørhed og forståelse for kritik af den socialpædagogiske behandling på blandt andet opholdsstederne. "Socialpædagogisk" er åbenbart et plusord af rang, som pr. definition står for noget, som kun kan være

[8] Se fx en stor hyldest til institutionen i Benny Lime: *Det er så fucking træls! Solhaven og de unge*. Forlaget Børn & Unge (1999).

godt. I 2008 skrev jeg en kronik i Politiken med overskriften "Tugtelsespædagogik eller straf?"[9] I kronikken påpegede jeg, hvordan vi hylder den kriminelle lavalder, som betyder, at børn under 15 år ikke straffes, men samtidig viger vi ikke tilbage fra at stemple dem som kriminelle efter en "proces", som gennemføres uden de retsgarantier som ellers efter retsplejeloven og efter EMRK, artikel 6, hører til en retfærdig kriminalproces. Processen gennemføres på inkvisitorisk vis uden forsvarsadvokat og uden dommer. Processen kan desuden resultere i frihedsberøvelse på ubestemt tid uden de samme rettigheder, som de indsatte i fængslerne har. *Vi kalder det bare pædagogik i stedet for straf.*

I Danmark siger vi nej til private fængsler til voksne. Vi vil gerne have sikkerhed for, at de indsatte i fængslerne bliver ordentlig behandlet, blandt andet med respekt for retsgarantier og menneskerettigheder. Men når det gælder børn og unge under 18 år, viger vi ikke tilbage fra at bruge private fængsler. *Vi kalder dem bare "opholdssteder".*

Vi bruger strengere disciplinærstraffe mod de unge, end fængslerne bruger mod de indsatte. Vi kalder det bare "læring" eller "time-out". Under frihedsberøvelsen bruger vi rask væk isolation af de unge. *Vi kalder det bare at blive "sendt på værelset", og formålet kalder vi "refleksion" i stedet for "straf".*

Da jeg ikke oplevede megen respons på min kronik, skrev jeg et debatindlæg i Berlingske Tidende i 2009. I debatindlægget gjorde jeg mig – måske lidt provokerende – til talsmand for at sænke eller helt ophæve den kriminelle lavalder med det formål at sikre, at kriminalprocesser mod børn og unge gennemføres under de almindelige retsgarantier, som gælder i retsplejeloven. Overskriften på mit debatindlæg lød "Sænk den menneskeretlige lavalder". Da indlægget kom i trykken, havde redaktøren imidlertid ændret overskriften til "Sænk den kriminelle lavalder", hvorved indlæggets budskab faldt til jorden med et brag. Ændringen viste, at redaktøren slet ikke havde forstået sigtet med indlægget, og den ændrede overskrift kom sikkert til at betyde, at mange mennesker på forhånd afstod fra at læse debatindlægget, som måtte antages at være endnu et forsøg på at påvirke politikerne til at "sætte hårdere ind" over for de kriminelle unge. At mit budskab var, at en straffeproces ville stille den unge/barnet langt bedre rent menneskeretligt, var åbenbart ikke gået op for redaktøren.[10]

Måske er der håb…?

Måske er der alligevel håb om, at menneskeretlige hensyn og almindelig anstændighed kan vinde indpas også i den sociale institutionsverden.

Folketingets Ombudsmand har således på baggrund af nogle observationer under sine tilsyn med opholdssteder rettet henvendelse til Social- og Integrationsministeri-

[9] Hans Jørgen Engbo: Tugtelsespædagogik eller straf. Kronik i *Politiken* den 29. november 2008.
[10] Hans Jørgen Engbo: Sænk den kriminelle lavalder. Debatindlæg i *Berlingske Tidende* den 20. juni 2009.

et for at gøre opmærksom på problemet.[11] Endvidere har ombudsmanden i 2012 oprettet et særligt børnekontor, hvortil børn kan henvende sig med klager over blandt andet behandlingen på institutioner.[12]

Efter sit inspektionsbesøg på "Kanonen" udtalte ombudsmanden, at unge ikke med magt kan tvinges til at modtage socialpædagogiske tilbud, fx såkaldt refleksionstid.

Ombudsmandens henvendelse til ministeriet resulterede i at ministeren nedsatte et magtanvendelsesudvalg på børne- og ungeområdet. I forbindelsen med nedsættelsen af udvalget udtalte social-, børne- og integrationsminister Anette Wilhelmsen:

> "Jeg er meget optaget af hvordan vi i højere grad sikrer børns rettigheder når de er anbragt. Der skal være klare regler som børn, personale og familien kender. Samtidig håber jeg også at udvalget kan være med til at sætte fokus på at hjælpe personalet med at håndtere de dilemmaer de står med til daglig".[13]

Det øgede fokus på området har også resulteret i, at der i 2014 er sket en ændring af tilsynsformen, således at opgaven med at føre tilsyn med opholdsstederne er flyttet fra kommunerne til fem store tilsynsenheder. Endvidere er også de kommunale og regionale tilbud nu blevet undergivet tilsyn. Der er tillige fastsat flere indholdsmæssige krav til tilbuddene.

Sammenfatning

Jeg har i mit oplæg refereret en række eksempler på, at kriminal- eller strafferetlige indgreb mod børn og unge ikke nødvendigvis er mere hensynsfulde og humane end fængselsstraf, blot fordi de kaldes noget andet – og mere positivt klingende – end straf. Tværtimod tyder det på, at de unge på privat drevne opholdssteder kan blive udsat for umenneskelig og nedværdigende behandling af en karakter, som ikke praktiseres i danske fængsler. Hvis forældre udsatte deres børn for den behandling, som børn får på visse opholdssteder, ville der sikkert blive rejst sag om tvangsfjernelse og måske tillige straffesag mod forældrene. Hvis fængselspersonale udsatte de indsatte for tilsvarende indgreb, som man gør brug af i den private institutionsverden, ville der utvivlsomt blive rejst både tjenestemandssager og straffesager mod personalet.

Jeg er ganske klar over, at mediernes behandling af sådanne sager ikke altid gengiver den rene sandhed, men de samlede oplysninger, herunder også dem, som jeg har fået gennem adskillige samtaler med ansatte på socialpædagogiske institutioner og

---

[11] Ombudsmandens skrivelse af 24.08.2012 til Social- og Integrationsministeriet om foranstaltninger i forhold til unge mv. Se:
http://www.ombudsmanden.dk/find/nyheder/alle/ombudsmandsbesog_resulterer_i_udvalg/brev/.

[12] http://boernekontoret.ombudsmanden.dk/.

[13] Social- og integrationsministerens pressemeddelelse 22.08.2013. Kan læses på ministeriets hjemmeside:
http://sm.dk/nyheder/2013/magtanvendelsesudvalget-pa-borne-og-ungeomradet-skydes-i-gang.

med indsatte, som har været anbragt sådanne steder, giver mig en ret sikker fornemmelse af, at det billede, jeg har tegnet af dele af den private institutionsverden, ikke er helt ved siden af.

Jeg finder, at det er vigtigt, at der i Danmark rettes øget opmærksomhed mod blandt andet følgende:

- Børn og unge skal behandles humant med respekt for deres menneskelige værdighed.
- "Børn skal ikke i fængsel" er en tom frase. Om der står "fængsel", "opholdssted" eller andet på døren betyder intet (se illustrationen nedenfor). Det afgørende er de vilkår, som gælder for børnene, og den måde de behandles på.
- Mindreårige skal have de samme procesrettigheder, som voksne har efter retsplejeloven samt efter Den Europæiske Menneskerettighedskonvention og andre menneskeretlige standarder.
- Staten bør fastsætte klare grænser for valg af pædagogiske metoder på steder, hvor børn og unge anbringes mod deres vilje.
- Vilkår og rettigheder for anbragte børn og unge må ikke på noget tidspunkt være ringere end vilkår og rettigheder for indsatte i fængslerne.

For at kunne efterleve disse krav er en række reformer nødvendige. Jeg kunne blandt andet pege på følgende tanker om reformer i dansk ret:

- Den kriminelle lavalder afskaffes. Herved opnås samme menneskeretlige procesgarantier for børn som for voksne.
- Der indføres samtidig en mindstealder på 15 år for brug af varetægtsfængsling og frihedsstraf. Herved opnås den samme beskyttende virkning, som den kriminelle lavalder giver.
- Strafferetlige afgørelser vedrørende mindreårige skal ikke optræde på straffeattester.
- Mindreårige skal ikke kunne pålægges at betale sagsomkostninger.
- Der indføres skærpede betingelser for varetægtsfængsling af 15-20-årige (eller i det mindste 15-17 årige).
- Børnekonventionens artikel 37 om frihedsberøvelse skrives ind i relevant lovgivning.
- Der indføres totalforbud mod isolation og andre restriktioner for 15-20-årige (eller i det mindste 15-17 årige) varetægtsarrestanter. Frihedsberøvelsen er i sig selv en alvorlig belastning, og den bør ikke kunne skærpes ved yderligere indgreb i privatlivet, jfr. EMRK, artikel 8. Hensynet til kollusionsfare må vige ud fra en proportionalitetsbetragtning.

- Varetægtssurrogatinstitutioner og institutioner, der administrerer straffe-/kriminalretlig frihedsberøvelse, bør drives af staten – svarende til praksis angående drift af fængsler/anstalter.
- Så længe private og regionale/kommunale institutioner administrerer frihedsberøvelse, skal der stilles langt strengere krav til driften, herunder til de pædagogiske metoder, noget i retning af de meget skarpe og specifikke driftskrav, som via detaljerede kontrakter stilles til private fængselsentreprenører i andre lande.

Fængsels eller socialpædagogisk institution?

Socialpædagogisk institution Fængsel for unge

Denne illustration skal vise, at vilkårene ikke *pr. definition* er mere venlige og humane på en socialpædagogisk institution end i et fængsel. Det er de konkrete vilkår – og ikke den officielle betegnelse – som er afgørende.

Protecting or punishing the young? Researching the Finnish Penal Code in 2003-2013

Liisa Lähteenmäki

Background for the research

The affluent, middle-aged, suburban citizens and policy-makers have traditionally viewed the young as a somewhat problematic group. However, the hopes and fears of individual families, as well as entire societies, lie in the decisions made by the next generation, causing both anxiety and optimism. It should be noted that as long as the idea of "youth" has existed, there has also been a natural divide between the need to both protect and control this group. The troubled period of adolescence has traditionally invited measures of control, not only because of its connection to rebellious behavior and delinquency, but also due to its clear visibility and audibility in public space. The ability to both physically and mentally break out from parental surveillance marks the distinction between childhood and adolescence. Thus, protection and control have been justified alongside notions of adolescence as a period of "becoming," when all possibilities are easily wrecked by careless or foolish behavior (Musgrove 1965; Mannheim 1928; Trasher 1927). Further, discourses of adolescence have recently shifted towards the concept of risk. Tragic acts of violence, both in Finland and elsewhere in Scandinavia, have heightened fears of the former Nordic exceptionalism lost.

Intolerance, fear and discourses of risk have generated moral panic. David Garland (2001) has argued that ever since the 1970's, the social response to crime and antisocial behaviour has changed dramatically in the UK and the US. The shift is perhaps best captured as a punitive turn that crystallizes in statements such as "zero-tolerance" and "tough on crime." The actual change comprises complex practices and measures from electronic surveillance to more locked doors; from intensified policing to rigorous punishment. Garland suggests that today's practices of surveillance, policing and sentencing represent a shift from the rehabilitative ideal of penal-welfare to a punitive retribution model that stresses the punishment of the offender and the protection of decent citizens (Garland 2001, vii–12).

There are several other researchers (e.g. Furedi 1997; Wacquant 2009; Koskela 2009; Harrikari 2008; 2011) who have discussed similar shifts in other countries, including Finland. According to them, fear of crime, of strangers and of "dangerous others"

characterizes modern, first world societies and affects the policies and courses of action taken in order to control and curb the problem. While although crime rates have actually fallen – at least in Finland and in other Nordic countries – fear of crime has not. Fear has rather emphasized the need for security and, consequently, security has become a central legal basis for criminal regulation. Tuori (1999) and Lavapuro (2000), for example, argue that this has been made possible in Finland by the justificatory turn of *individualizing* originally collective security interests, so that by playing the security argument with its unchallenged appeal to *the basic and constitutional right to security*, the government can ensure the passage of various laws and regulations aimed at penalizing and controlling potential criminals, even at the expense of other basic human rights. Hille Koskela (2009) has also asserted that in this contemporary climate of fear and anxiety toward all things different and unfamiliar, the young have become a "criminalized generation" and are now facing unparalleled control and regulation. The cultural turn toward more market mediated leisure and space has also emphasized that the young are often seen as outlaws as they seldom have means to consume in the same manner as adults. Shopping centers and parks therefore become places to hang around, which is often regarded as violation of the proper use of space (Koskela 2009, 152–156).

Wacquant (2009) has drawn our attention to how the poor have become more and more excluded from, and simultaneously more controlled by, society. The contemporary strain towards more individual responsibility in employment and livelihood, as well as the simultaneous shift toward atypical and precarious work arrangements, has produced a mass of primarily young people who are now either jobless altogether, or barely surviving with ALE-jobs and a precarious desocialized wage labour. The social experience of the contemporary young European precariat is one of dishonor and exclusion. Economic recession underlines the drastic difference between the experiences of the present-day youth and of the present-day middle-aged groups. Meanwhile, cuts in welfare benefits, retrenchments in social security and the increase in workfare and prisonfare accentuate the story of diminishing collective social protection and trust. Services that were earlier delivered by the state with its educational, social and health care are now supplemented by the police, justice and correctional administration. The young are expected to "choose right" and follow the neoliberal idea of a respectable career and productive employment, even as the competition for schooling and employment has intensified and become more dependent on family background and wealth. The possibility to climb the social ladder has become more difficult, whereas the punishment for failure has toughened. According to Wacquant, the main cause behind growing prison rates in France, Bel-

gium, Holland, Spain and the UK, is the erosion of stable and equal wage work, particularly in regards to the male population. Social insecurity has been warped into criminal insecurity, thus penalizing poverty. (Wacquant 2011, 4–6; 29–32.)

Timo Harrikari (2008) has argued that the children and the young of Finland have also become targets of hardened policies and attitudes, especially if we are to look at municipal security programs and curfew policies (Harrikari & Satka 2006). Regarding legislation, Harrikari and Satka state that after the recession of 1990's, the initiatives and discussions in the Parliament shifted from pro-family and children, such as raising family allowances, supporting young couples by low-interest loans and different types of support for maternity, to those of concern, fear and panic. Initiatives were now made in reference to the lowering of the age of criminal responsibility and firmer control of the criminal youth (Harrikari & Satka 2006). Furthermore, municipal security programs targeted the youth as the problematic group in public space, demanding curfews and other restrictions on the use of public space, which was unprecedented in Finnish society (Harrikari 2008).

Mirja Satka (2009; 2011) and Harrikari & Satka (2006) have also examined child welfare policies, and particularly the idea of early intervention, in Finland. As Satka demonstrates (2011), early intervention has been an official policy since 2008 when it was conceptually included in the new child welfare law. Early intervention is a concept and working orientation reflecting the new neoliberal regime where 'economic necessities' and 'the scarcity of the public recourses' have become the unquestionable starting points for all policy-making. The earlier tendency that originated in the 1970's stressed general prevention and equal services for all families and children in form of redistributive welfare policy. This policy became obsolete in the 1990's due to the economic down-turn and the ideology of the new right-wing regime (Harrikari & Satka 2006; Satka 2011).

Regardless of some formal similarities, there are significant material and ideological differences between the concepts of prevention and early intervention. While the central idea of prevention was to target the whole population with redistributive and non-labelling services in order to avoid the emergence of social problems, the strategy of early intervention does not, in any shape or form, aim at paving the way for larger societal implications or further equality amongst differing social groups. Early intervention rather accepts the emergence of social problems and aims to correct them. However, it does not pay attention to e.g. the issues of income distribution, inequality or poverty. Early intervention re-allocates control activities to the problems that have already emerged. The concept thus reflects 'risk-oriented hot-spot' ideology and the policing of risk groups (Harrikari & Satka 2006; Satka 2011). Early intervention as a child welfare policy concentrates on individuals, their behaviour and

choices, not on the surrounding social reality or the web of social interconnectedness (Satka 2011). Furthermore, it can be argued that the ideology of early intervention warps the essential idea of child welfare policy, the best interest of the child, by rather focusing on the best interest of the society/taxpayer. The strategy of early intervention is thus in line with the punitive turn that emphasizes controlling the individual offender, but not the circumstances of his act. Schools now employ the services of the police force in the name of preventive cooperation, while the available resources for psychologists or school curators are scarce.

Even though there seems to have been some shifts toward punitive connotations in the discussions, concepts and strategies of control after the 1990's, Nordic exceptionalism still seems to be alive and kicking in Finland, at least when it comes to incarceration and crime rates. Crime rates of the young, as well as youth incarceration rates, have decreased in Finland for several consecutive years. Overall, the amount of prisoners in Finland has fallen from 3433 in 2002 to 3236 in 2012. The share of inmates aged less than 21 years has fallen from 3.4 percent in 2003 to 2.6 in 2012. More and more young people are now law-abiding and not committing any sort of crimes. (Kivivuori, Salmi, Aaltonen & Elonheimo 2013; Salmi 2013; CSA 2013.) On the other hand, experiences with becoming a victim of a crime have somewhat increased from 1998-2012 among the young, particularly in regard to thefts and bullying. Interestingly, the majority of these offences take place on school premises and in private homes. Bullying and assaults are serious problems in Finnish schools, 16 percent of pupils indicate that they have experienced being a victim of violence. Fortunately, however, incidents of violence seem to have been on the decline over past 4 years (Salmi 2012, 3–4). Yet remarkably, young victims – victims of extremely rare homicides excluded – do not receive significant attention in public discourses or in the news media. Whilst at the same time, teachers who are faced with violence, receive far more attention in the news media due to, for instance, their powerful trade union. Furthermore, the Parliament has not taken a noticeable stance against thefts and assaults on school premises, or on the responsibility of the schools to prevent these from happening. However, bullying has been taken far more seriously, and significant resources have been allocated to preventing it in schools (e.g. KiVa-program). School shootings have drawn attention to security issues at schools and, for instance, to safe exits from the class rooms, but everyday offences between the pupils have been largely overlooked and are usually conceptually confused with bullying (Kiilakoski 2009).

The research questions

The actual declining trend in criminality and in prison rates seems to somewhat contradict the discourses of penalism and firmer control. On the other hand, is it the case that the "intimidation" by retribution and penal consequences, or the fear of

unfavourable impact of any misdemeanours on employment and schooling have succeeded in producing more docile citizens who submit to neoliberal regulations?

The aim of this present research, which is only in its preliminary stages, is to examine the changes and propositions made to the Finnish Penal Code from 2003–2013. The point of departure is in the current European discussions and claims about a turn toward tougher attitudes and hardened penalties on one hand, and then, on the other, the historical exceptionalism the Nordic countries have enjoyed with their fairly humane prison policies, social cohesion, justice independent of populism, and low rates of (juvenile) crime and incarceration (Pratt 2008 a&b; Lappi-Seppälä 2008; Warner 2009; Ugelvik and Dullum, 2012). A critical question to ask is, whether these above mentioned discourses are a sign of politicized and populist efforts to change the Nordic crime policy, and more importantly, are these contradictory discourses and events having an effect on the Finnish penal code, and if yes, how?

As the above discussion indicates, there are several smaller and larger signs of neoliberal or punitive shifts in the Finnish context. What remains unclear is how persistent or cumulative these examples are and do they represent some temporary fluctuation in attitudes and policies, or are they significant trends that continue to grow and intensify. One must also be aware of single case studies of particular discussions (e.g. in the Parliament) of becoming more influential than their actual weight indicates. Furthermore, various sectors of governing and policing have differing "power" within the society. Pertaining to juveniles, child protection laws and policies, as well as laws pertaining to schools and employment, and policies affecting income distribution, are remarkable when considering the control and regulation of the young. Concerning juveniles and crime control, the penal code is essential. Juvenile offenders have their own legislation in Finland and this is what this research aims at examining. Thus the research questions will comprise:

1) What kind of initiatives has the Finnish Parliament launched pertaining to juvenile offenders 2003-2013?

2) How are the youth portrayed in the selected Finnish Parliamentary initiatives/discussions on penal code?

3) In their discussions, are there signs of a shift toward criminalizing the young (threat, risk, security issues) and if yes, how are these constructed/justified?

Methods, data and timetable

The data of the research will be gathered from the open-access electronic database of the Finnish Parliament. Keywords like *juvenile offenders, juvenile delinquency and juvenile punishment* will form the basic search criterion for Parliamentary documents. The time frame for research is from 2003 to 2013. The total amount of documents is 15. These include: 7 Government bills, 2 introductions made by MPs, 4 questions to the Cabinet, 1 initiative for discussion, and 1 budget initiative. The essential method of inquiry is content and discourse analysis. The research is particularly interested in the amount and content of the initiatives (pro-youth or anti-youth), and secondly, the discourses that "construct the reality of juvenile criminality," i.e. metaphors, comparisons, justifications, validations. The analysis will pay particular attention to examining the conversations of the MPs, as well as the reports of various committees during the legislative procedure, in addition to the initiatives and the proposals *per se*. The research has been set to commence this May and it will present its conclusions at the end of the year 2014.

Some tentative conclusions

The Finnish media have been quite keen to air the debates from the Parliament from time to time. Of particular interest and generating fairly wide media attention have been the cases when the Parliament has been discussing serious juvenile crime, such as homicides. For example, in 2001, a group of four juveniles planned and executed the murder of a middle-aged couple due to disputes over business transactions. The perpetrators, aged from 16 to 18 years, were sentenced in 2002. Consequent discussions over the possible lowering of the age limit of criminal responsibility were mounted in the Parliament that very year. There were several initiatives from various MPs, but those were ultimately rejected by the majority. Once again, in 2004, there was an initiative by the cabinet that suggested that juvenile offenders (18-20 years) sentenced to prison should serve at least half of the sentence as it had earlier been one third of the proposed sentence, which was actually served. This initiative was rejected by the Law Committee that altered the initiative for the final draft of the new penal code. These two examples indicate that the discourses and attitudes of some members of the Finnish Parliament, or even those of some ministers, may have grown tougher or more prone to penalism, while the majority of MPs have still, nonetheless, been able to curtail the punitive connotations and maintain the Nordic humane policy particularly towards juvenile offenders. Essentially, it seems, professional expert knowledge and jurists still have influence over populist and politicized decision making. Furthermore, these two examples may stress the point made by

Wacquant (2009) that punitive demands and metaphors may indeed bark louder than they bite. However, the loud barking should still to be taken seriously because as the discourses and concepts are reformulated, the way phenomena is understood and acted on should be too. The composition of the Parliament is also essential in this matter and it would be quite thought-provoking to further examine the attitudes after the Parliamentary election of 2014, as the populist Finns Party (Perussuomalaiset), is expected to gain ground. They have demanded, for instance, more severe and rigorous sentences and claim that at present, Finland only coddles criminals with hotel-like prisons.

References

CSA (2013): Statistics of the Criminal Sanctions Agency Finland. [Downloaded from http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikir-ja/6KDKQTEkB/Statistical_Yearbook_2012_of_the_Criminal_Sanctions_Agency.pdf]

Furedi, F. (1997): Culture of Fear. Risk-taking and the Morality of Low Expectation. Cassell. London.

Garland, D. (2001): The Culture of Control: Crime and social order in contemporary society University of Chicago Press. Chicago.

Harrikari, T. (2008): Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politikassa. Nuorisotutkimusseura. Helsinki.

Harrikari, T. & Satka, M: (2006): A New Regime of Governing Childhood? Finland as an Example. Social Work and Society. International on-line journal. 4: 2.

Kivivuori, J. & Salmi, V. & Aaltonen, M. & Elonheimo, H. (2013): Kansainvälisen nuorisorikollisuuskyselyn mittaukset Suomessa. (International Self-Report Delinquency Study, ISRD-3). Oikeuspoliittinen Tutkimuslaitos. Verkkokatsauksia 35/2014. [Downloaded from http://www.optula.om.fi/fi/index/julkaisut/verkkokatsauksia-sarja/kansainvalisennuorisorikollisuuskyselynisrd-3mittauksetsuomessa2013.html]

Koskela, Hille (2009): Pelokierre. Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta. Gaudeamus. Helsinki.

Lavapuro, J. (2000): Yleinen järjestys ja turvallisuus: kollektiivinen hyvä. Lakimies 3, 412–422.

Lappi-Seppälä, T. (2006): Finland: A Model of Tolerance? In Muncie, J. and Goldson, B. (eds.): Comparative Youth Justice. Critical Issues. Sage. London. 177–195.

Mannheim, K. (1928): The problem of Generations. In Essays on the sociology of knowledge. Routledge & Kegan Paul. London.

Musgrove, F. (1965): Youth and the Social Order. Indiana University Press. Bloomington.

Pratt, J. (2008a): Scandinavian Exceptionalism in an Era of Penal Excess. Part I: The Nature and Roots of Scandinavian Exceptionalism. The British Journal of Criminology 48: 2, 119–137.

Pratt, J. (2008b): Scandinavian Exceptionalism in an Era of Penal Excess. Part II: Does Scandinavian Exceptionalism Have a Future? The British Journal of Criminology 48:3, 275–292.

Salmi, V. (2012): Katsaus nuorten rikoskäyttäytymiseen ja uhrikokemuksiin. Optula. Helsinki. [Downloaded from: http://www.optula.om.fi/fi/index/julkaisut/verkkokatsauksia-sarja/katsausnuortenrikoskayttaytymiseenjauhrikokemuksiin2012.html]

Satka, M. (2009): Varhainen puuttuminen, moraalinen käänne ja sosiaalisen asiantuntijat. Yhteiskuntapolitiikka 74:1, 17–32.

Satka, M. (2011): Varhainen puuttuminen lapsuuden ja nuoruuden hallinoimisena. In Satka, M. & Alanen, L. & Harrikari, T. & Pekkarinen, E. (eds.): Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Vastapaino. Tampere.

Trasher, F. M. (1927): The Gang. A study of 1313 gangs in Chigaco. Second edition. The University of Chigaco Press. Chigaco.

Tuori, K. (1999): Yleinen järjestys ja turvallisuus – perusoikeusko? Lakimies 5-7, 920-931.

Ugelvik, T. & Dullum, J. (eds.) (2012): Penal Exceptionalism? Nordic Prison Policy and Practice. Routledge. London.

Wacquant, L. (2009): Punishing the Poor. The neoliberal government of social insecurity. Duke University Press. Durham & London.

Warner, M. K. (2009): Resisting the New Punitiveness? Penal policy in Denmark, Finland and Norway. University College. Dublin.

LIVET I FÆNGSEL OG UNGE

Den tomme fangerollen

Hedda Giertsen

Denne teksten er under arbeid og skal utformes og utfylles videre med hensyn til materiale, eksempler og diskusjoner.

Dette innlegget har sitt utgangspunkt i en iakttakelse jeg har hatt i mange år uten å få det opp som et tema: når man møter en fange er han eller hun til forveksling lik en vanlig person. Vi tar som oftest *fangerollen* for gitt, men hva gjør en person til fange utover den situasjonen han eller hun er satt i? Tanken er å ta opp dette spørsmålet i kriminologisk sammenheng, se hva fangerollen kan innebære, og hvordan den stemmer med fengselspolitikken.

Status som fange, rolle som fange

Fanger er mennesker som myndighetene har satt i fengsel, med grunnlag i en dom eller rettslig kjennelse. I denne forstand fins det fanger, og i stadig økende omfang i mange i vestlige land. De er plassert i situasjonen som fanger: formelt, juridisk sett, og konkret praktisk, som innesperret og underlagt fengselssystemets lover og regler, rutine og organisasjonsstruktur, verdier og tenkemåter.

Men det er forskjell på *status* og hvordan man utformer den statusen man er tildelt. Østerberg (2003) skriver om *status* og *rolle* som: "henholdsvis den stillestående (statiske) og bevegende (dynamiske) side ved en og samme foreteelse, nemlig den sosiale strukturs grunnenhet" (s. 48). Han bruker arbeidslivet som eksempel: "Arbeidsdelingen som sosial struktur har yrkene som sin grunnenhet. Å ha et yrke er i sin stillestående henseende en status, en stilling […]. I sin dynamiske henseende har man ikke, men *utøver* man et yrke […]" (s.st.).

Roller kan utøves på ulike måter, skriver Østerberg videre, men vil likevel ha noen felles kjennetegn: "Rollesettet […] er forventninger, plikter osv. som knytter seg til de forskjellige oppgaver og situasjoner som en rolle medfører" (s. 50). Spørsmål blir hvilket rollesett, hvilke oppgaver, forventninger og plikter som følger med status som fange, og om, eventuelt hvordan rollen som fange utformes.

Status som pasient og fange har noen likhetstrekk, begge er ofte knyttet til en midlertidig situasjon (så lenge sykdommen eller straffen varer). [1] Men det er også forskjeller. Sykerollen er frivillig et stykke på vei, man kan ofte gå ut av den om man vil;

[1] Galtung (1959) sammenlikner pasient- og fangerolle (s. 151 ff).

mens fangestatusen er tvunget på en person med grunnlag i lov og dom og varer så lenge andre har bestemt.

Pasientstatus gir noen plikter (ta medisin, trene, tålmodighet, avstå fra noen typer samvær osv.), og mange rettigheter: sykelønn, å slippe dagliglivets krav og i stedet motta hjelp, behandling og omsorg, og ofte følger medfølelse. Fangestatusen er preget av hva man ikke skal og kan, selv om fangen også har rettslig posisjon og enkelte rettigheter. Det absolutt særegne ved fangestatusen er at straff skal oppleves som et onde (Høyesterett (1977) i Hennum 2006), mens det motsatte er tilfellet for pasienter, her skal man lindre smerte. Det gjelder også ellers i samfunnet.

Fangers erfaringer

I det følgende beskrives fangers erfaringer, som handler om opplevelser av tid; hvordan holde ut innesperring (status som fange); og så om det er spor etter fangeroller.

Opplevelse av tid

I samtaler med fanger i varetekt og soning dukker ofte temaet *tid* opp. Å overleve innesperring i fengsel handler om å håndtere tiden i fengsel. Tid og sted er uløselig knyttet sammen, *kronotop* kaller Bachtin (1988) det.[2] Kanskje dette er enda mer påtrengende for fanger enn for folk i de fleste situasjoner utenfor fengsel: Hvordan kan man holde ut at tiden går, mens man selv står stille? Hvordan kan man tenke på livet utenfor, mens man selv er sosialt død, slik tiden er død, som Goffman (19) skriver.

Myndighetene kaller det *frihetsberøvelse* (st.meld. nr. 37 (2007-2008), det høres ikke særlig ille. Men å bli sperret inne i fengsel er å være satt på venting i en garasjeaktig situasjon, å bli klippet ut av de sammenhengene vi inngår i, som gjør oss til den vi er. Å bli lukket inne i øyeblikket er å miste fremtiden (Bourdieu 1999), kanskje for en stund, kanskje også for tiden etter løslatelse. Et slikt tap oppleves av mange som voldsomt, og reaksjonene uteblir ikke når folk settes i arrest (Tønnesen 1998, Politidirektoratet 2002), i varetekt (Danielsen og Karlsen 2007, Hammerlin 2009) eller til soning (ibid.) og særlig i isolasjon (Hellevik 2001, Smith m.fl. 2013). På denne måten er innesperringen brutal, også for korte opphold oppleves det å bli satt utenfor tiden og innelukket i et begrenset rom fysisk og sosialt, som en sterk påkjenning (Hammerlin 2009).

På dette punktet er det ingen tvil om at fengselsstraffen oppfyller sitt mål om at straff skal oppleves som et onde. Samtidig motarbeider den med dette sitt annet mål om rehabilitering. Når fanger brytes ned blir det vanskelig å forberede løslatelse til et nytt og bedre liv ved å ordne bolig, inntekt, væremåter når man omgås familie,

[2] Bauman (2000) ser tid og sted som uatskillelige. Lauesen (1999) ser dette i fensgelssammenheng.

slekt, venner, bekjente og fremmede i byrommet. Dette er ett av fengselsstraffens paradokser.

Å holde ut innesperringen

Fanger gir ulike beskrivelser av hvordan de møter fengselsstraff: en måte er å kapsle seg inn, ikke se ut av vinduene og glemme verden utenfor. En fortsettelse av dette kan være å gå opp i det daglige fengselslivet og rutinene, la dette fylle horisonten, for, som noen sier, da går tiden fortest (*skal utdypes)*. Å bli kolonisert, kaller Sykes (1958) det.

Andre tar del i samvær med noen andre fanger. Ofte betyr det å gå med i 'fangekulturen' som også fins utenfor fengslene (Giertsen og Rua 2014). Det er et kjent tema i fengselssosiologien at fanger lærer av hverandre om lovbrudd, væremåter og knytter kontakter.[3] Fengslet fungerer ikke resosialiserende, men avsosialiserende, skrev en tidligere fange Brorson (1994), og det fungerer som et universitet, mente Abbott (1982). Med slike erfaringer fungerer ikke fengslet rehabiliterende.

Disse måtene å distansere seg fra fengslet på betyr ikke at folk i fengsel ikke innser at de er i fengsel. Det vet de godt, som når de snakker om seg selv og andre som *innsatte* (Giertsen og Rua 2014). Kanskje det nettopp er et poeng at de ikke sier 'fange', for når de sier *innsatt* viser de til formelle status som innsatt, og distanserer seg fra fangerollen.

Det fins enda en måte å møte statusen som fange på: å bruke tiden i fengsel til arbeid, utdanning, program og kurs for å endre væremåte: "Da går tiden fortest," mener noen fanger (*skal utdypes*). Tiden omgjøres fra å være død til å forbinde aktiviteter i fengslet med det man kan holde på med utenfor fengslet.

Hittil handler ingen av disse temaene om at folk i fengsel går inn i og prøver å utforme en fangerolle.

På leting etter fangerollen

Hvordan kan man finne ut at noe som kanskje ikke fins? Tanken er ikke å lete etter et tomrom, men å finne ut om det fins andre tilgjengelige strukturer som åpner for andre statuser og roller for fanger, om slike muligheter tas i bruk og hvilke følger det får.

i) Tore Vagn Lid

Noen ganger kan det være opplysende å gå utenfor samfunnsvitenskapens grenser, som her: I 2012 ble en dokumentarteaterforestillingen satt opp i Bergen og Oslo. *"Straff. Sørgespel"* het den, med åtte spillebrikker og fem skuespillere, skrevet og regissert av Tore Vagn Lid. Det bygger på samtaler og samvær med seks fanger i Ber-

[3] Et eksempel er NOKAS-ranet som ble planlagt mens noen av deltakerne sonte straff.

gen fengsel i flere måneder. Lid oppdaget at straff rammer ulikt: "*Straffa ligg gøymd der du minst ventar å finne ho*", den treffer på ulike måter, tynger og bryter ned på ulike måter, utfra livssituasjon, der man er mest forsvarsløs.

For en *afrikansk fange* med barn og familie i hjemlandet var straffen å være fratatt samvær med dem og bare nå dem i kort tilmålte telefonsamtaler. Savnet etter barna var en ting, han var også fratatt muligheten til å utforme rollen som far. Anja Eliassen (200x) skriver om dette i sin masteroppgave. Hun intervjuet kvinner i fengsel, og for de som var mødre var det her straffen rammet, uansett barnas alder. De var fratatt muligheten til å være sammen med barna, og muligheten til å utforme den sosiale samfunnsmessige rollen å ta vare på barna sine.

En *sedelighetslovbryter* blir oppsøkt av offeret som kommer i dyreskikkelser, utenfor vinduet, i drømmene. Kanskje hovedsaken for denne fangen er hva han har påført offeret, som dukker opp i menneske-dyreskikkelse og ordløst ser på ham gjennom vinduet, og at han ikke kan gjøre noe for å gjenopprette det.

En tredje fangen blir konfrontert med budskapet på en lapp som en ansatt har hengt opp på kjøleskapsdøren i fangekjøkkenet. Her står det: "Et normalt liv. Dette er det største ønsket til kriminelle med rusmisbruksbakgrunn." Og så som en liste: *Normalt. Å ha et kjøleskap. For å ha minner på. Henge kalender med avtaler. Bilder av familie og venner. Huskeliste så du ikke glemmer. Fylt med god mat, man kan dele med andre.* Fangen avviser punkt for punkt, han ønsker ikke å huske, har ingen familie, og til sist: "Jeg har ingen å dele ingenting med." De andre fangene forvandles til et fengselsmyndighetenes teaterkor som gjentar og gjentar med stadig sterkere stemmer: "Vil du ikke bli normal?!" Fangen svarer "Nei," ikke høyt og sterkt, men stedig nok, selv om stemmen blir svakere mens han forsvinner inn i mørket ut mot scenekanten, og til slutt sier han ganske lavt mot stemmestormen: "Kan jeg få være i fred."

Dermed vender spørsmålene seg bort fra fangen og mot fengselspolitikkens tro på rehabilitering og oss som samfunn: Hva holder vi på med? Av hensyn til hvem? (jf. Hörnquist 2014). For å oppnå hva? Hvor går grensene for det vi gjør i rehabiliteringens og normaliseringens navn, når det gjelder midler og mål. Hvor går grensene for hva vi tåler av andres måter å innrette seg på?[4] Dette er et annet av fengselspolitikkens paradokser.

De virkelige fangene som stykket bygger på, svarte på innesperring og status som fange ved å komme seg ut av den. Afrikaneren tente på cella og omkom. Han er ikke den eneste som tenner på cella, men ikke alle omkommer.[5]

En annen måte å komme seg fysisk unna fengsel og fangerollen på er å rømme. Ingen av fangene i stykket gjorde det, og få rømmer fra lukket fengsel. (I 2013 var det i

[4] Se for eksempel Høigård 2002 som drøfter dette når det gjelder graffitimalere, og Nafstad (2014) som skriver om rusbrukere.
[5] Bergens tidende, 13.2.2014. http://www.bt.no/nyheter/lokalt/Brann-i-Bergen-fengsel-3059870.html#.U6hXuRbtKU8

alt tre rømminger fra lukket fengsel hvor fire personer deltok, og det var fire rømmingsforsøk (Kriminalomsorgen 2013:56)).

Den tredje fangen som ba om å få være i fred, vegret seg mot fengslet, status som fange og rehabiliteringskravet.

Ingen av fangene i stykket innordnet seg innesperringen, de gikk heller ikke opp i og utformet noen fangerolle. Og de fant ingen andre strukturer med andre statuser og rollemuligheter å gå inn i.

ii) Carola Becker: Friminutt i fengsel

Intervjupersonene i Bechers masteroppgave (2007) gikk heller ikke opp i noen fangerolle. Hun ville finne ut hvordan folk i fengsel opplevde fangerollen og intervjuet åtte fanger, fire som sonte dom og fire i forvaring. Men i intervjuene snakket ingen av dem om å være fange. Oppgaven truet med å løse seg opp i ingenting. Så var det nettopp dette som var funnet: de så ikke seg selv som fanger, men lette etter andre situasjoner og øyeblikk hvor de kunne komme unna fengslet, fangestatus og andre fanger. Noen fant et fristed i luftegården: *'Det er som et friminutt, det er det'* (s. 138), og på cella: *'Jeg synes det er deilig å være litt alene, sitte på cella liksom. […] Det er litt viktig å ha litt privatliv også'* (s. 139). For Becher endret temaet seg til å bli: hvordan unngår fanger fangerollen. *'Friminutt i fengsel'* kalte hun oppgaven.

iii) Johan Galtung: Den perfekte fange?

Om ingen av de åtte fangene Becher snakket med prøvde å utforme fangerollen, kan det være andre som gjør det. Galtung (1959) beskriver en slik skikkelse:

"[…] 'den perfekte fange' han som følger reglement og påbud til punkt og prikke og kanskje til og med gjør mer enn han er blitt bedt om: 'De går som lysegrå skygger gjennom fangetilværelsen, de støter ikke an mot noe. Det er de "gode fanger" og prognosen er tilsvarende slett' (sitat MrCorkle og Korn 1954). […]

Han ['den perfekte fange'] vil ikke bare virke samarbeidsvillig, han spiller ikke – han er faktisk blitt borger av en ny verden' (s. 105, 106).

Det er bare ett problem med Galtungs beskrivelse, han har ingen henvisning til noen konkret person i Oslo fengsel i 1959 som oppfører seg slik.

Kanskje er det en type fange som trengs i denne typologien. Eller kanskje denne måten å være fange på fins i USAs fengsler der folk soner livstidsstraffer, og så ble skikkelsen importer derfra hvor fengslet gjøres til fangers verden [*om kolonisering*].

Fra 2011 fins det et eksempel på en fange som sier at "han koser seg glugg i hjel i fengslet." Erling Havnå[6] (2011) tilbringer det meste av tiden på cella og bruker sine

[6] Havnå ble dømt for å ha vært med på NOKAS-ranet i Stavanger i 2004.

18 permisjonsdøgnene i året sammen med kone og barn. Samtidig sier forsvareren at Havnå er preget av å ha sittet lenge inne, og han er bekymret for Havnås helse. Det kan tenkes at Havnå, som enkelte andre fanger, opplever fengslet som en beskyttelse, et asyl, mot omverdenenes fordømmelse eller hevn. Men det er noe annet enn å gå opp i rollen som fange, gjøre den til del av sin identitet og gi den en positiv, personlig utforming.

iv) Becher (2007) fortsatt: Å gå opp i noe vanlig og daglig

Fangene Becher snakket med trakk seg unna fengselssituasjonen så ofte de kunne, men de holdt på med og er opptatt av andre aktiviteter mens de soner. Noen finner enkelte andre fanger å snakke med som de stoler på og snakker med om temaer de ikke tar opp med enhver annen.

En fange forteller om dagliglivet: *"De andre trener litt sammen […] så lager vi middag og sånn sammen, så det gjør vi. Spiser sammen og alt det, spiller darts sammen, ser på film,"* og hvordan de forbereder lørdagskvelden (Becher 2007:54).

Disse fangene vendte seg bort fra fengslet og fangestatusen, leter opp andre strukturer og deres statuser og går ombord i andre roller enn det å være fange. Det slående her er de dagligdagse, stillferdige situasjonene fangene beskriver. Kanskje nettopp dette å lage mat og spise sammen, se på film, som er hentet fra det vanlige livet utenfor, er det vesentlige, det som forbinder en til andre velkjente og viktige situasjoner, slikt som de aller fleste holder på med. Og slik er det også på væresteder for rusbrukere. Her fremstår slike tilsynelatende ubetydelige, daglige, vanlige rutinesituasjoner som viktig og vesentlig for å se seg selv som en ganske vanlig person (Evensen 2014).

For andre fanger er det andre, mer særegne strukturer, som gir en særegen status og rollemulighet, som er viktig.

v) Tone Viljugrein (2004): Elev, for et øyeblikk

Viljugrein intervjuet fanger med innvandrerbakgrunn om deres syn på skole og utdanning i fengsel. De forteller om ulike motiver, erfaringer og syn på skolen i formålsrasjonelle sammenhenger, med muligheter for videre utdanning og jobb. Men noen fortalte om en annen type erfaring og den opplevelse undervisningen ga: *"… ikke minst når de er på skolen føler de seg som mennesker, som elever, og ikke som fanger,"* skriver Viljugrein, og at noen som føler seg fri den tiden de er på skolen (Viljugrein 2004:24).

For en stund gikk denne gruppen fanger inn i en struktur og status som folk utenfor fengsel også tar del i. De byttet ut fangerollen med elev- og studentrollen. Slik opplevde de å bli med i det vanlige samfunnet, for en stund, og dermed bli forbundet med etablert og akseptert institusjon i samfunnet, og få del i en helt vanlig rolle, elev, student.

vi) Thomas Ugelvik (2011): Motstand

Noen år senere skrev Ugelvik (2011) om varetektsfangers opplevelser av å sitte i varetekt og måter å møte denne situasjonen på. Arbeider handler om motstand mot fengsel og fangesituasjon på områder som gir mulighet for det, og hvordan mannlige fanger, noen med innvandrerbakgrunn, prøvde å utforme og markere identitet. Ugelvik tar opp fem områder for motstand og markering som han kort beskriver slik: i) å posisjonere seg selv i forhold til og i motsetning til ulike såkalte konstitutive utsider, gjennom ii) å omgjøre rommet og gjøre det mer personlig, iii) mat- og måltidsrelatert motstand, iv) symbolsk frigjøring av fangekroppen og v) reforhandle egen moralsk posisjon (Ugelvik 2011:115-6). "Fangenes friheter" heter boka.

vii) Hedda Giertsen & Marte Rua (upublisert): I venterom

Det følgende er hentet fra et nordisk prosjekt om tiltak for fanger med rusproblemer (Giertsen 2012, Giertsen og Rua 2014). Også her har vi funnet at fanger brukte muligheten til å gå inn i andre strukturer og statuser enn fengslets, og formet ut andre roller enn å være fange. I dette prosjektet handlet det om å søke seg til rusmestringsavdelinger for å gå med i opplegg, særlig gruppesamtaler, for å lære å andre levemåter enn slike som er preget av rus, lovbrudd, vold og trusler.

Noe av det første flere fanger snakket om, var planer om videre soning og livet etter løslatelse: om rusbehandling, utdanning, arbeid og ikke minst om kontakten med familie og venner. Planer er viktige konkret og praktisk fordi de setter opp hva man skal gjøre, men kanskje aller mest fordi de gir retning til livet (jf. Bourdieu 1999). For fangene åpner det for mulighet til å komme ut av sirkelen som handler om å skaffe penger, skaffe stoff, bruke stoff, unngå tyveri, ran og politi (Nafstad 2013). Flere fanger forteller at de opplever slike avdelinger som annerledes enn vanlige avdelinger, det er bedre, men også mer krevende enn vanlige avdelinger.

Ingen av fangene vi snakket med fortalte om væremåter som tydet på at de hadde gått opp i eller utformet en form for fangerolle. Men vi hørte om det motsatte, om frykten for å bli fengselsaktig, som da en fange sa hun var "redd for å bli prega" (Giertsen og Rua, *upublisert*). Fanger i isolasjon forteller om det samme, om frykten for irreversible, ugjenkallelige forandringer, som når en isolasjonsfangen fortalte at kona mente han hadde forandret seg (Hellevik 2001).

Når vi lot samtalene flyte fritt i intervjuene åpnet det opp for andre temaer enn slike som handler om fengsel og rusmestringsenhet, det brakte frem historier og temaer fra andre situasjoner: episoder fra livet med foreldre, barn, samboer og partner, skolevenner, og noen ganger fra andre kontinenter. Også episoder fra tidligere innesperringer kom frem, vanskelige hendelser fulgt av uventet hjelp fra en betjent, møter med familiemedlemmer etter mange år, når en mor søster eller barn dukket opp i besøksrommet. Eller det handlet om en telefonsamtale og endringen i den andres stemme, med ny tone av håp. De beskrev landskap, personer, farger og hendel-

ser langt bortenfor det lille rommet hvor intervjuet foregikk. Fangene snakket om viktige og vanlige hendelser som forbandt dem til det vanlige livet, slik også budskapet i fortellingen gjorde: Om hva som er viktig folk i mellom.

Dette er ikke spesielt fengselsaktig, slik heller ikke betegnelsene er, når for eksempel Sykes beskriver fangeroller. Da brukes figurer fra det sosiale livet utenfor fengsler (Sykes 1974:84 ff). Verdihierarkiet er heller ikke så forskjellig fra andre steder, det gjelder å være en *real man*, en du kan stole på, som holder hodet kaldt (ibid).

Kontrasten er tydelig i forhold til samtaler og intervjuer med ansatte, fengselsbetjenter og sosialfaglig utdannete i rusmestringsavdelinger. Blant ansatte, både betjenter og sosialfaglige, er det tydelige spor av personlig utformete roller. De kjenner oppgaver, prinsipper og verdier for det de skal gjøre, det er integrert i dem som noe de tror på og som de gir et personlig preg, som i denne uttalelsen fra en sosialfaglig: *"Når du er i krigen må du tåle litt"* (Giertsen og Rua, 2014*)*. Denne ansatte mente at selv om en fange brøt en regel og laget litt bråk var det ikke sikkert det skulle rapporteres og registreres, å oppleve slikt var del av det å være i førstelinjen overfor folk som hadde hatt et tøft liv.

Fangerollen fins som en mulighet, teoretisk sett. Men ingen fyller den ut. Den er tom, slik mye av tiden i fengsel også er tom.

Litteratur

Abbott, J.H. (1982). *I dyrets buk. Brev fra fengslet.* Oslo: Pax forlag

Bachtin, M. (1988) Kronotopen. Tiden och rummet i romanen. I: M. Bactin. *Det dialogiska ordet.*

Gråbo: Anthropos

Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.

Becher, C. (2007). *Friminutt i fengsel– en kvalitativ studie av fangerollen i fengsel*.

Masteroppgave. Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Universitetet i Oslo. Oslo: Universitetet i Oslo.

Bourdieu, P. (1999). *Meditasjoner*. *Méditations pascaliennes*. Oslo: Pax forlag

Brorson, E. (1998). Jeg er dømt, men til hva? I: *Dømt men til hva?* Rapport fra kriminalpolitisk konferanse, oktober 1994.

Norsk fengselstjenestemannsforbund, Fellesorganisasjonen, Landsorganisasjonen i Norge. Oslo: Landsorganisasjonen i Norge.

Danielsen, T. og Karlsen, V. (2007). Kvalitetet i varetektsarbeidet: Del 3: Noen perspektiver på varetekt.

KRUShåndbok nr. 3/2008. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningssenter

Eliassen, Anja (2008). Indsattes oplevelse af afsoning: med fokus på mødres adskillelse fra deres børn.

Institutt for kriminologi og rettssosiologi. Oslo: Universitetet i Oslo.
http://urn.nb.no/URN:NBN:no-19073

Evensen, J.R. (2014). *Et sted å gå til.* Masteroppgave. Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Universitetet i Oslo. Oslo: Universitetet i Oslo.

Galtung, J. (1959). *Fengselssamfunnet*. Oslo: Universitetsforlaget

Giertsen, H. (2012). Increased control, answers to poverties and looking for a life after release. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 6(29): 589-604.

Giertsen, H. & Rua, M. (2014). Møtested for straff og velferd. Rusmestringsavdelinger i fengsel. *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab* (sommer 2014)

Giertsen, H. & Rua, M. (upublisert). Where punishment and welfare meet. Drug management units in prisoners' perspectives.

Goffman, E. (1967). *Anstalt og menneske. Den totale institution socialt set*. Paludan København.

[Havnå, E.] (2011). Intervju. VGnett 2.8.2011E.

Hammerlin, Y. (2009). *Selvmord og selvmordsnærhet i norske fengsler. Selvmordsforebyggende arbeid i fengsel.*

KRUS-håndbok nr. 3/2009. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningssenter.

Hellevik, V. (2001). Bruk av isolasjon i norske fengsler. Juss-Buss, Institutt for kriminologi og rettssosiologi, avdeling rettssosiologi. Stensilserien nr. 84. Oslo: Universitetet i Oslo

Hennum, R. (2006). Strafferett og straffeprosess. I: L. Finstad & C. Høigård (eds.). *Straff og rett*. Oslo: Pax forlag.

Høigård, C. (2002). *Gategallerier*. Oslo: Pax forlag.

Hörnquist, M. (2014). Pleasure, punishment and the professional middle class. I: D. Scott (red.). *Why prison?* Cambridge: Cambridge University Press.

Lauesen, T. (1999). Vridsløseslille statsfængsel set i fangeperspektiv. *Nordisk tidsskrift for Kriminalvidenskab årg.* 86 (1) ss. 16-43.

Lid, T.V. (2012). *Straff. Sørgespel.* Bergen: Hordaland teater september 2012; Oslo: Dramatikkenshus,18.10.2012.url.: http://www.hordalandteater.no/default.aspx?pageId=39

Nafstad, I. (2012). *Et anstendig menneske. Møter mellom rusbrukere og det offentlige rom i Oslo*. PhD.-avhandling. Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Universitetet i Oslo. Oslo: Universitetet i Oslo.

Politidirektoratet (2002). *Arrestrapport*.

Smith, P.S. et al. (2014). Isolation i skandinaviske fængsler. *Social Kritik tidsskrift for social analyse og debatt, vol*. 25 (136): 4-20.

St. meld. nr. 104 (1977-1978). *Kriminalmeldingen.* Oslo: Justis- og politidepartementet.

St.meld. nr. 37 (2007-2008). *Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn*. Oslo: Justis- og politidepartementet. Ref. 01.11.2011. Online: http://www. regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/st- meld/2007-2008/stmeld-nr-37-2007-2008-. html?id=527624&epslanguage=NO

Sykes, G. (1958/1974). *The society of captives. A study of a maximum security prison*. New Jersey: Princeton.

Tønnesen, H. (1998). Glattcelle og isolasjon. *KROMnytt* nr. 1&2. Rapport fra Synnseter-konferanse. Oslo: KROM.

Ugelvik, T. (2011). *Fangenes friheter. Makt og motstand i et norsk fengsel.* Oslo: Universitetsforlaget.

Viljugrein, Tone (2004): Skole, språk og fengsel. Undervisning av mannlige minoritetsspråklige fanger i fire norske fengsler. I: *Evaluering av fengselsundervisninga. Kompendium med oppsummering frå forskningsrapportane.* Fylkesmannen i Hordaland, Utdanningsvadelinga.

Østerberg, Dag: *Sosiologiens nøkkelbegreper og deres opprinnelse*. Cappelen akademisk forlag a/s, Oslo 2003

De unge klienter under lup – Hvem er de? Hvor afsoner de, og hvad synes de om deres afsoning?

Susanne Clausen og Anita Rönneling

Indledning

Denne artikel handler om unge klienter i Kriminalforsorgen. Det vil sige unge, der er frihedsberøvet i Kriminalforsorgens institutioner, eller som har tilsyn af Kriminalforsorgen i frihed. I artiklen kan man læse om de unge klienter med afsæt i en række forskellige vinkler:

- Hvem er de unge klienter? – målgruppen belyses på baggrund af faktorer som køn, alder, etnicitet, anbringelse uden for hjemmet, igangværende uddannelse, sygdom, og kriminel belastning

- Hvor placeres de unge, som er idømt en ubetinget straf? Har dette placeringsmønster ændret sig over tid?

- I artiklens tredje del zoomes der ind på en særlig afdeling for unge afsonere i Statsfængslet i Jyderup. I denne del redegøres der for de unges perspektiver på afsoningen, og det diskuteres, hvordan de forskellige dele af indsatsen på denne afdeling hænger sammen

Artiklen bidrager dermed med et bredt og overordnet såvel som et mere snævert perspektiv på de unge klienter og på deres ophold i den danske kriminalforsorg.

De to dele af artiklen er afrapporteret tidligere hver for sig i andre publikationer. Første del, som belyser gruppen af unge, bygger på: Klientundersøgelsen 2011 – Delrapport om unge klienter (Clausen 2013b). Anden del, som redegør for henholdsvis placeringen af de unge afsonere og de unges perspektiv på afsoningsmiljøet på ungeafdelingen i Statsfængslet i Jyderup bygger på rapporten: Straf og pædagogik under samme tag? – en undersøgelse af ungeafdelingen i Statsfængslet i Jyderup og af unge dømtes placering i Kriminalforsorgen (Bien og Rönneling 2013).

De væsentligste resultater fra de to dele af foreliggende artikel blev ligeledes præsenteret på NSfK forskerseminar 2014 af Susanne Clausen henholdsvis Anita Rönneling.

De juridiske rammer for unge dømtes afsoning

Kriminalforsorgens kontakt med unge klienter er reguleret af børnekonventionen, Straffuldbyrdelsesloven (§ 78) og Ungebekendtgørelsen (Bek. nr. 239 af 13/03/2012).

Af FN's Børnekonvention, artikel 37b, fremgår det, at anholdelse, tilbageholdelse og fængsling af et barn[1] kun må bruges som en sidste udvej og for det kortest mulige passende tidsrum. I artikel 37c står der endvidere, at ethvert barn der frihedsberøves skal holdes adskilt fra voksne, medmindre en sådan adskillelse ikke anses at tjene barnets tarv.

Straffuldbyrdelseslovens § 78, stk. 2, tilsiger i overensstemmelse med dette, at en ung under 18 år, der idømmes en ubetinget fængselsstraf, skal afsone i en institution uden for et fængsel eller arresthus, med mindre der er afgørende hensyn, som taler imod en sådan anbringelse.

Hvis den unge efter en konkret vurdering ikke findes egnet til en § 78-anbringelse[2], og den pågældende heller ikke opfylder betingelserne for at afsone på bopælen i elektronisk fodlænke, skal straffen fuldbyrdes i fængsel. I disse tilfælde findes der retningslinjer for placeringen af den unge i bekendtgørelsen om behandlingen af 15-17-årige, der anbringes i Kriminalforsorgens institutioner (Bek. nr. 239 af 13/03/2012)[3]. Bekendtgørelsen foreskriver, at anbringelse af den unge som udgangspunkt skal ske i åbent fængsel, med mindre der er særlige omstændigheder, som taler for anbringelse i lukket regi. Disse omstændigheder kan for eksempel være længden af den idømte straf, eller hvis der vurderes at være risiko for, at den større frihed i et åbent fængsel, vil blive misbrugt.

Unge, der skal afsone i et åbent fængsel, anbringes som udgangspunkt i den særlige afdeling for unge i Statsfængslet i Jyderup, der har kapacitet til fem afsonere. Dette udgangspunkt kan dog, jf. straffuldbyrdelseslovens § 23, fraviges, hvis det eksempelvis skønnes, at anbringelse bedst sker i nærheden af den domfældtes hjemsted. Anbringes den unge ikke i den særlige afdeling for unge afsonere i Statsfængslet i Jyderup, sker placering i de åbne fængsler efter en konkret vurdering på en afdeling,

---

[1] Med barn menes personer under 18 år.

[2] En egnethedsvurdering beror blandt andet på kriminalitetens art og den dømtes farlighed, men også på eventuelle erfaringer fra tidligere institutionsophold, hvor den dømte har optrådt voldeligt, er undveget eller hvor det på anden måde er dokumenteret, at afgørende hensyn til retshåndhævelsen taler imod en § 78-anbringelse.

[3] Inden 2010 var den kriminelle lavalder 15 år. I 2010 blev den kriminelle lavalder sænket fra 15 til 14 år, men d. 1. marts 2012 blev grænsen igen hævet til 15 år (http://www.justitsministeriet.dk/nyt-og-presse/pressemeddelelser/2012/regeringen-fasts%C3%A6tter-igen-den-kriminelle-lavalder-til-15-%C3%A5r, besøgt d.24. april 2013).

hvor fællesskab med øvrige indsatte er i overensstemmelse med den pågældendes tarv, og hvor hensynet til at beskytte den unge mod uheldig påvirkning fra voksne indsatte bedst kan tilgodeses. Unge der skal afsone sin straf i lukket regi anbringes fortrinsvis i en særlig afdeling for unge i Statsfængslet i Ringe, der har kapacitet til fem unge afsonere.

Hvad angår unge varetægtsfængslede fastslår § 1 i Ungebekendtgørelsen, at unge varetægtsarrestanter, der ikke kan anbringes i varetægtssurrogat, som udgangspunkt skal anbringes i arresthus (herunder Københavns Fængsler) så vidt muligt i nærheden af det sted, hvor den pågældende har sin bopæl eller anden personlig tilknytning. På Vestre Fængsel har man en særlig ungeafdeling med kapacitet til 9 varetægtsfængslede unge.

Fælles for de institutioner, der modtager unge, er, at de snarest muligt og med udgangspunkt i den unges motivation og forudsætninger skal etablere en særlig beskæftigelsesplan for eksempel i form af undervisnings- eller aktiveringstilbud for den pågældende.

Der er ikke særlige regler vedrørende unge klienter, som har tilsyn af Kriminalforsorgen. Tilsyn med unge klienter er således reguleret efter kapitel 17-18 i Straffuldbyrdelsesloven. Det fremgår dog af § 100 i Straffuldbyrdelsesloven, at tilsynet kan uddelegeres til andre myndigheder end Kriminalforsorgen. Det betyder i praksis, at en del unge vil have tilsyn af de sociale myndigheder og ikke af Kriminalforsorgen i Frihed.

Man kan groft inddele de unge klienter i Kriminalforsorgen i to grupper: unge frihedsberøvede klienter og unge tilsynsklienter. Førstnævnte gruppe er – heldigvis – ganske lille omfangsmæssigt.

Figur 1 viser det gennemsnitlige belæg af indsatte under 18 år i fængsler og arresthuse i perioden 2000 til 2014. Opgørelsen omfatter unge afsonere, unge arrestanter (dvs. varetægtsfængslede og anholdte), og unge, som er frihedsberøvet efter udlændingeloven. Oplysningen vedrørende 2014 omfatter kun det første kvartal (www.kriminalforsorgen.dk).

Som det fremgår af figuren har der i denne periode dagligt været mellem 11 og 24 unge, som har været frihedsberøvet. Fra 2010 til 2011 ses et markant fald (næsten en halvering fra et gennemsnit på 20 unge til 10,5 unge). Dette fald hænger formentligt sammen med, at Danske Regioner i 2010 øgede kapaciteten på de sikrede institutioner fra 121 til 145 pladser. I februar 2011 nåede man op på en samlet kapacitet på 155

pladser.[4] Dette betød, at der ikke længere var unge varetægtsfængslede, som opholdt sig i Kriminalforsorgens institutioner, mens de ventede på overførsel til varetægts-surrogat.

Figur 1. Gennemsnitligt belæg af frihedsberøvede unge under 18 år i fængsler og arresthuse 2000-2014

Læsevejledning

Selve artiklen, som følger nedenfor, har tre hovedtemaer. Det første hovedtema er unge klienter i Kriminalforsorgen, belyst ved faktorer som køn, alder, etnicitet, anbringelse uden for hjemmet, igangværende uddannelse, sygdom, og kriminel belastning. Det efterfølgende tema er placering af unge klienter, som er idømt en ubetinget straf, herunder om mønsteret i disse placeringer har ændret sig over tid. Under det tredje tema behandles en evaluering af en særlig ungeafdeling i det åbne fængsel, Statsfængslet i Jyderup. Til sidst følger en ganske kort opsamling og afslutning på hele artiklen.

[4] Kapaciteten blev imidlertid reduceret igen til 124 pladser på grund af manglende belæg (CFK – Folkesundhed og Kvalitetsudvikling, 2012).

Beskrivelse af de unge klienter i Kriminalforsorgen

Datagrundlag

En del af resultaterne i dette kapitel er tidligere præsenteret i rapporten Klientundersøgelsen 2011 – Delrapport om unge klienter. Denne delrapport udkom i december 2013 og omhandler de unge klienter i Kriminalforsorgen, dvs. klienter i alderen 15-17 år (Clausen, 2013b). Rapporten belyser de unge, hvad angår baggrundsfaktorer (såsom køn, alder og etnicitet), anbringelse uden for hjemmet, igangværende uddannelse, sygdom, og kriminel belastning. Der henvises således til ovennævnte rapport for yderligere oplysninger om de unge klienter. Oplysningerne i denne og ovennævnte rapport er baseret på registerdata, og stammer primært fra Danmarks Statistik og Kriminalforsorgens klientsystem.

På indexdagen den 31. januar 2011 var der 158 klienter i alderen 15-17 år. Af disse 158 klienter var fire personer udlændinge uden fast tilknytning til Danmark. Samtlige fire udlændinge var varetægtsfængslede.[5] Klientundersøgelsen 2011, herunder delrapporten om de unge klienter, omfatter kun klienter med dansk tilknytning (dvs. dansk cpr-nummer), eftersom Danmarks Statistik databaser ikke indeholder oplysninger om udlændinge uden fast tilknytning til Danmark (dvs. uden et dansk cpr-nummer). Det betyder, at det følgende kun omfatter de 154 klienter, som havde dansk tilknytning.

Samlet set var der 12.920 klienter med et dansk cpr-nummer i Kriminalforsorgen den 31. januar 2011. Det betyder, at de unge klienter mellem 15-17 år udgør en ganske lille andel af Kriminalforsorgens samlede klientel. Det er samlet set således blot 1,2 pct. af Kriminalforsorgens klienter, som er unge klienter (henholdsvis 1,5 pct. af tilsynsklienterne, 0,5 pct. af de fængselsdømte og 0,3 pct. af de varetægtsfængslede).

Tabel 1 viser den retlige status for de 154 unge klienter med dansk tilknytning. 138 (90 pct.) af de unge var tilsynsklienter, mens 13 unge (otte pct.) var idømt en fængselsstraf og tre unge (to pct.) var varetægtsfængslede.

[5] Anholdte indgår ikke i undersøgelsespopulationen. Ligeledes indgår frihedsberøvende i henhold til udlændingeloven og frihedsberøvede asylansøgere heller ikke i undersøgelsespopulationen.

Tabel 1. Retlig status

	Antal	**Procent**
Tilsyn	138	89,6
Fængselsstraf	13	8,4
Varetægtsfængsling	3	1,9
I alt	154	100

Af de 138 unge, som har tilsyn af Kriminalforsorgen, er 59 idømt en betinget dom, 54 unge er idømt en betinget dom med vilkår om samfundstjeneste, 14 er prøveløsladt, mens 11 er idømt en psykiatrisk særforanstaltning.

Det skal bemærkes, at i en del tilfælde har retten besluttet, at de sociale myndigheder (frem for Kriminalforsorgen), skal føre tilsynet med de unge i hele tilsynsperioden eller dele af denne. Tilsynet kan således være overdraget til de sociale myndigheder fuldstændigt eller delvist f.eks. ved, at de sociale myndigheder og Kriminalforsorgen i forening fører tilsyn med den unge indtil denne fylder 18 år, hvorefter Kriminalforsorgen overtager tilsynsforpligtelsen. Det betyder, at selvom det er registreret i Kriminalforsorgens klientsystem, at en KiF-afdeling fører tilsyn med en ung klient, kan det være kommunen, som står for tilsynet i praksis.

Af de 13 unge, som er idømt en fængselsstraf, afsoner tre med elektronisk fodlænke, tre afsoner på en pension, fem afsoner i et åbent fængsel, mens to afsoner i et lukket fængsel.

Eftersom der er så få unge i kategorierne fængselsstraf og varetægtsfængsling, slås disse to kategorier sammen til én kategori i de følgende tabeller. Dette er for at undgå, at grupperne bliver for små, når de fordeles på forskellige faktorer. Det skal pointeres, at selvom gruppen af frihedsberøvede unge omfatter ganske få personer, er der tale om en totalpopulation, og ikke en stikprøve. Der er således – heldigvis – blot 16 unge klienter, som er frihedsberøvet på indexdagen d. 31. januar 2011.

De unges baggrund

Dette afsnit indeholder oplysninger om de unges baggrund, dvs. køn, alder, etnicitet og statsborgerskab.

Tabel 2 viser kønsfordelingen blandt de unge klienter. Som det fremgår af tabellen, er hovedparten unge mænd. Der er således blot 11 kvinder blandt de unge (svarende til syv pct.). Samtlige kvinder er tilsynsklienter.

Tabel 2. Køn fordelt på retlig status

	Tilsyn		**Fængsel og varetægt**		**I alt**	
	Antal	**Procent**	**Antal**	**Procent**	**Antal**	**Procent**
Mand	127	92,0	16	100,0	143	92,9
Kvinde	11	8,0	0	0,0	11	7,1
I alt	138	100	16	100	154	100

Hovedparten af de 154 unge klienter er 17 år. Der er således 78 pct. af de unge tilsynsklienter og 81 pct. af de unge frihedsberøvede, som er 17 år. Der er i alt blot to unge klienter, som er 15 år og én klient, som er 14 år.[6] Gennemsnitsalderen er 16,8 år for begge grupper.

Tabel 3 viser de unges etniske oprindelse. Samlet set har 71 pct. af de unge klienter dansk oprindelse, mens 10 pct. er indvandrere og 19 pct. er efterkommere. Der er imidlertid stor forskel på de unge tilsynsklienter og de unge, som afsoner eller er varetægtsfængslede. Der er således en væsentlig højere andel af indvandrere og efterkommere blandt de unge, som afsoner eller er varetægtsfængslede.

Tabel 3. Etnicitet fordelt på retlig status

	Tilsyn		**Fængsel og varetægt**		**I alt**	
	Antal	**Procent**	**Antal**	**Procent**	**Antal**	**Procent**
Dansk	102	73,9	7	43,8	109	70,8
Indvandrer	13	9,4	3	18,8	16	10,4
Efterkommer	23	16,7	6	37,6	29	18,8
I alt	138	100	16	100	154	100

[6] Én person var 14 år, da den kriminelle lavalder på daværende tidspunkt var 14 år. Den unge er i tilsyn.

Forebyggende foranstaltninger og anbringelse i barndom

Dette afsnit omhandler anbringelser og foranstaltninger i barndommen, dvs. indtil det 15. år.

Tabel 4 viser, hvorvidt de unge klienter har oplevet forebyggende foranstaltninger eller anbringelser i deres barndom.

Tabel 4. Forebyggende foranstaltning og anbringelse i barndom fordelt på retlig status

	Tilsyn		**Fængsel og varetægt**		**I alt**	
	Antal	**Procent**	**Antal**	**Procent**	**Antal**	**Procent**
Ingen anbringelse eller foranstaltning	94	68,1	7	43,8	101	65,6
Anbragt	28	20,3	5	31,3	33	21,4
Forebyggende foranstaltning	16	11,6	4	25,0	20	13,0
I alt	138	100	16	100	154	100

Samlet set har 21 pct. af de unge klienter været anbragt uden for hjemmet som barn, mens 13 pct. har oplevet forebyggende foranstaltninger (dvs. en indsats i hjemmet, der har til formål at forhindre anbringelse). 66 pct. af de unge klienter har hverken oplevet anbringelser eller forebyggende foranstaltninger.

Når de to typer af unge klienter sammenlignes ses, at 31 pct. af de unge, som afsoner eller er varetægtsfængslet, har været anbragt uden for hjemmet, mens det er 20 pct. af de unge tilsynsklienter. Ligeledes er der en væsentlig højere andel, som har oplevet forebyggende foranstaltninger, blandt de unge, som afsoner eller er varetægtsfængslede.[7]

Tabel 5 viser, hvor mange anbringelser eller anbringelsesskift de unge klienter har oplevet i barndommen. Forebyggende foranstaltninger tælles således som nul anbringelser i denne tabel. Tabellen viser, at 10 pct. af de unge har været anbragt én gang, mens 11 pct. har været anbragt to eller flere gange – eller oplevet flere anbringelsesskift (dvs. skiftet plejefamilie eller flyttet døgninstitution). 25 pct. (4 ud af 16) af

[7] Eftersom gennemsnitalderen blandt de unge blot er 16,8 år, giver det ikke mening, at undersøge hvor stor en andel, som har været anbragt udenfor hjemmet i barndom eller ungdom, dvs. indtil det 18. år. Danske undersøgelser viser, at det blot er 6 pct. af befolkningen, der har været anbragt uden for hjemmet i barndommen eller ungdommen (Fuglsang Olsen, 2011). Selvom inklusionskriteriet er mere snævert i nærværende undersøgelse, er det således en langt større andel af de unge klienter i Kriminalforsorgen, som har været anbragt uden for hjemmet, sammenlignet med befolkningen.

de unge, som afsoner eller er varetægtsfængslede, har været anbragt flere gange eller har oplevet flere anbringelsesskift.

Tabel 5. Antal anbringelser eller anbringelsesskift i barndom fordelt på retlig status

	Tilsyn		Fængsel og varetægt		I alt	
	Antal	**Procent**	**Antal**	**Procent**	**Antal**	**Procent**
0	110	79,7	11	68,8	121	78,6
1	15	10,9	1	6,3	16	10,4
2+	13	9,4	4	25,0	17	11,0
I alt	138	100	16	100	154	100
Gns.	0,4	-	0,6	-	0,4	-

Det er i alt 33 af de unge klienter, som har været anbragt uden for hjemmet i barndommen. Tabel 6 viser deres alder ved første anbringelse. Samlet set er 18 pct. af de unge blevet anbragt for første gang, da de var mellem 0-5 år, ni pct. er blevet anbragt da de var over fem og indtil det 10. år, mens 73 pct. er blevet anbragt, da de var over 10 år gamle. Gennemsnitsalderen for den første anbringelse er 10,7 år.

Tabel 6. Alder ved første anbringelse fordelt på retlig status

	Tilsyn		Fængsel og varetægt		I alt	
	Antal	**Procent**	**Antal**	**Procent**	**Antal**	**Procent**
0-5 år	6	21,4	0	0,0	6	18,2
>5 år-10 år	3	10,7	0	0,0	3	9,1
>10 år-14 år	19	67,9	5	100,0	24	72,7
Gns.	10,3	-	13,0	-	10,7	-
I alt	28	100	5	100	33	100

En sammenligning af de to klienttyper viser, at samtlige fem unge, som er idømt fængsel eller varetægtsfængslet, er blevet anbragt, da de var over 10 år. For de unge tilsynsklienter er billedet lidt mere broget, idet flere af disse er blevet anbragt, da de var yngre. Det betyder også, at gennemsnitsalderen ved første anbringelse er forskellig for de to klienttyper. For de unge tilsynsklienter er gennemsnitsalderen ved første anbringelse 10,3 år, mens den er 13 år for de unge afsonere og varetægtsfængslede.

Igangværende uddannelse

Dette afsnit omhandler de unge klienters uddannelsesniveau. Eftersom klienterne er så unge, giver det ikke mening at redegøre for deres højeste fuldførte uddannelse. Opnået uddannelsesniveau er som bekendt aldersafhængigt, hvilket betyder, at man skal have opnået en vis alder, før det kan forventes, at man har fuldført en uddannelse. Tabel 7 viser derfor, hvorvidt de unge klienter er registreret med en igangværende uddannelse i november 2010.

Der er i alt 22 pct. af de unge klienter, som er registreret med grundskolen som igangværende uddannelse, mens 20 pct. er registreret med erhvervsfaglige grundforløb. Imidlertid er hele 56 pct. af de unge klienter ikke registreret med nogen igangværende uddannelse, selvom de unge – deres alder taget i betragtning – burde være i gang med en uddannelse. Andelen, der ikke er i gang med en uddannelse, er højest blandt de unge afsonere og varetægtsfængslede.

Tabel 7. Igangværende uddannelse fordelt på retlig status

	Tilsyn		**Fængsel og varetægt**		**Unge klienter i alt**		**Befolkning 15-17 år**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Grundskole	31	22,5	3	18,8	34	22,1	120.218	55,7
Forberedende udd.	0	0,0	0	0,0	0	0,0	559	0,3
Almen-gymnasiale udd.	2	1,4	0	0,0	2	1,3	45.322	21,0
Erhvervs-gymnasiale udd.	0	0,0	0	0,0	0	0,0	16.937	7,8
Erhvervsfaglige grundforløb	29	21,0	1	6,3	30	19,5	15.963	7,4
Erhvervsfaglige praktik og hovedforløb	2	1,4	0	0,0	2	1,3	2.472	1,1
Videregående udd.	0	0,0	0	0,0	0	0,0	12	0,0
Ikke registreret med uddannelse	74	53,6	12	75,0	86	55,8	14.462	6,7
I alt	138	100	16	100	154	100	215.945	100

For at belyse, om – og hvor meget – de unge klienter adskiller sig fra unge i samme aldersgruppe i befolkningen indeholder tabel 7 en kolonne, der viser, hvordan de

215.946 personer i alderen 15-17 år i befolkningen fordeler sig, hvad angår igangværende uddannelse.

En sammenligning med denne kolonne viser, at der er væsentlig færre unge klienter, som er under uddannelse sammenlignet med ungebefolkningen. Mens 22 pct. af de unge klienter er registreret med grundskole som igangværende uddannelse, er det hele 56 pct. af ungebefolkningen. Der er dog en større andel af de unge klienter, som er i gang med et erhvervsfagligt grundforløb (20 pct.) sammenlignet med ungebefolkningen (syv pct.). Mest bemærkelsesværdigt er dog, at hele 56 pct. af de unge klienter ikke er registreret med en igangværende uddannelse, sammenlignet med blot syv pct. af ungebefolkningen.[8] Dette betyder, at Kriminalforsorgens ungeklientel er voldsomt overrepræsenteret i forhold til manglende uddannelsesaktivitet sammenlignet med ungepopulationen i Danmark.

Psykiske lidelser og adfærdsmæssige forstyrrelser

Tabel 8 viser, hvorvidt de unge er registreret for at have været i behandling for psykiske lidelser og adfærdsmæssige forstyrrelser i det seneste år før indexdagen.[9] Tabellen viser, at det i alt er 33 unge klienter, som har haft kontakt med det psykiatriske behandlingssystem i året før indexdagen. Disse fordeler sig med 23 personer (15 pct.), som har haft 1-2 kontakter og 10 personer (syv pct.), som har haft tre eller flere kontakter. 79 pct. af de unge har ikke haft kontakt med det psykiatriske behandlingssystem.

[8] Det skal i den forbindelse bemærkes, at aldersgennemsnittet er en smule højere blandt de unge klienter (16,8 år) end det er i ungebefolkningen (16,0 år blandt de 15-17-årige). Dette burde imidlertid ikke have betydning for, hvor stor en andel som er i uddannelse, men alene hvilken form for uddannelse de er i gang med. Med det højere aldersgennemsnit burde man således forvente, at flere unge klienter er i gang med en ungdomsuddannelse.
[9] Oplysninger om psykiske lidelser og adfærdsmæssige forstyrrelser stammer fra Det Psykiatriske Centrale Forskningsregister. I afsnittet er kun inkluderet behandlingskontakter, hvor en F-diagnose (jf. WHO's klassifikationssystem ICD-10) er registreret som aktions- eller bidiagnose.

Tabel 8. Antal kontakter med det psykiatriske behandlingssystem i det seneste år fordelt på retlig status

	Tilsyn		Fængsel og varetægt		I alt	
	Antal	**Procent**	**Antal**	**Procent**	**Antal**	**Procent**
0	109	79,0	12	75,0	121	78,6
1-2	19	13,8	4	25,0	23	14,9
3+	10	7,2	0	0,0	10	6,5
Gns.	0,5	-	0,3	-	0,4	-
I alt	138	100	16	100	154	100

En sammenligning af de to typer klienter viser, at tilsynsklienterne skiller sig ud ved dels at have en større andel, som ikke har haft kontakt med det psykiatriske behandlingssystem, og ved dels at have en større andel, som har haft tre eller flere kontakter. Der er 10 unge tilsynsklienter, som har haft tre eller flere kontakter med det psykiatriske behandlingssystem i det seneste år. Af disse 10 unge er seks idømt en psykiatrisk særforanstaltning efter straffelovens §§ 68-69.

De 33 unge klienter, som har været i kontakt med det psykiatriske behandlingssystem har tilsammen haft 68 kontakter med det psykiatriske behandlingssystem i det seneste år. Tabel 9 viser, hvilken aktionsdiagnose der er registreret ved disse 68 behandlingskontakter. Det er kun de aktionsdiagnoser, som optræder blandt de unge klienter, som er inkluderet i tabellen. Aktions-diagnoserne er ikke fordelt på retlig status, idet hovedparten af behandlingskontakterne (64) angår unge tilsynsklienter, mens det blot er fire behandlingskontakter, som angår unge frihedsberøvede.

Som det fremgår af tabellen, er de hyppigste anvendte diagnoser i kategorien 'F90-98 Adfærds- og følelsesmæssige forstyrrelser opstået i barndom eller adolescens', idet 41 pct. af de 68 behandlingskontakter angår denne kategori. Kategorien 'adfærds- og følelsesmæssige forstyrrelser opstået i barndom eller adolescens' omfatter diagnoserne 'hyperkinetiske forstyrrelser' (F90.0-9), der anvendes for personer, som har ADHD. Af de 28 kontakter med diagnoserne 'adfærds- og følelsesmæssige forstyrrelser opstået i barndom eller adolescens' angår 22 kontakter F90. Det betyder, at ADHD udgør 32 pct. af samtlige 68 registrerede aktionsdiagnoser.

Tabel 9. Aktionsdiagnose ved kontakter i seneste år

		I alt
	Antal	**Procent**
F10-19 Psykiske lidelser og adfærdsmæssige forstyrrelser forårsaget af brug af alkohol eller andre psykoaktive stoffer	4	5,9
F20-29 Skizofreni, skizotypisk sindslidelse, paranoide psykoser, akutte og forbigående psykoser samt skizoaffektive psykoser	5	7,4
F30-39 Affektive sindslidelser	5	7,4
F40-49 Nervøse og stress-relaterede tilstande samt tilstande med nervøst betingede legemlige symptomer	6	8,8
F60-69 Forstyrrelser og forandringer af personlighedsstruktur og adfærd	4	5,9
F80-89 Psykiske udviklingsforstyrrelser	3	4,4
F90-98 Adfærds- og følelsesmæssige forstyrrelser opstået i barndom eller adolescens	28	41,2
Z Faktorer af betydning for sundhedstilstand og kontakter med sundhedsvæsen	13	19,1
I alt	68	100

Aktuel kriminalitet og kriminel belastning

Tabel 10. viser, hvilken kriminalitet de unge klienter er dømt for. De tre unge, som er varetægtsfængslede er ikke inkluderet i tabellen, da de endnu ikke har fået dom.

Tabel 10. Kriminalitet fordelt på retlig status

	Tilsyn		**Fængsel**		**I alt**	
	Antal	**Procent**	**Antal**	**Procent**	**Antal**	**Procent**
Drab (forsætligt)	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Vold i øvrigt	44	31,9	4	30,8	48	31,8
Ildspåsættelse	4	2,9	0	0,0	4	2,6
Anden personfarlig kriminalitet	2	1,4	1	7,7	3	2,0
Voldtægt	1	0,7	0	0,0	1	0,7
Anden sædelighed	1	0,7	0	0,0	1	0,7
Grov narkotikakriminalitet	1	0,7	0	0,0	1	0,7
Lov om euf. stoffer	2	1,4	0	0,0	2	1,3
Røveri	19	13,9	6	46,2	25	16,5
Tyveri, hæleri samt brugstyveri	39	28,3	2	15,4	41	27,2
Anden berigelse	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Hærværk	2	1,4	0	0,0	2	1,3
Færdselslovskriminalitet	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Straffelov i øvrigt	15	10,9	0	0,0	15	9,9
Særlov i øvrigt	5	3,6	0	0,0	5	3,3
Uoplyst	3	2,2	0	0,0	3	2,0
I alt	138	100	13	100	151	100

Af tabellen fremgår, at det er kategorierne vold i øvrigt (32 pct.), tyveri mv. (27 pct.) og røveri (17 pct.), som flest unge er dømt for.

Når de to typer klienter sammenlignes ses, at der er en væsentlig større andel af de unge afsonere, der er dømt for røveri (46 pct.), end hvad gælder for tilsynsklienterne (14 pct.). Derimod er en større andel af de unge tilsynsklienter dømt for tyveri mv. og straffeloven i øvrigt.

Den gennemsnitlige straflængde for de 13 unge, som er idømt en fængselsstraf er 223,1 dage. Der er dog ganske stor forskel på fodlænkeafsonere og fængselsafsonere,

idet de unge fodlænkeafsonere har en gennemsnitlig straflængde på 70 dage, mens de unge fængselsafsonere har en gennemsnitlig straflængde på 269 dage.

Figur 2 viser de unge klienters kriminelle belastning (inklusiv den aktuelle dom). De unge tilsynsklienter er i gennemsnit idømt 2,1 fældende afgørelser, 1,3 frihedsstraffe og 0,4 fængselsstraffe. Ikke overraskende er de frihedsberøvede unge lidt mere kriminelt belastede, idet disse i gennemsnit er idømt 2,4 fældende afgørelser, 1,8 frihedsstraffe og 1,5 fængselsstraffe.[10]

Figur 2. Antal afgørelser i gennemsnit fordelt på retlig status

Delkonklusion og diskussion

På baggrund af oplysningerne i dette afsnit tegnes et billede af, at de unge klienter udgør en ganske lille andel af Kriminalforsorgens samlede klientel, men at de er forholdsvis tunge, dvs. socialt belastede. At unge begår kriminalitet i så ung en alder er i sig selv en grund til bekymring, idet samtlige recidivundersøgelser viser, at ung debutalder med hensyn til kriminalitet, er én af de faktorer, som har størst betydning for recidivrisiko.

[10] Fældende afgørelser omfatter tiltalefrafald, bøder, betingede og ubetingede domme. Frihedsstraffe omfatter betingede og ubetingede domme.

Hvordan adskiller de unge klienter sig så fra Kriminalforsorgens øvrige klientel, kan man spørge. Er de bedre eller værre? Eller er de gennemsnitlige? Det kan belyses ved at sammenligne med oplysninger fra Klientundersøgelsen 2011 (Clausen, 2013a).

Først og fremmest adskiller de unge klienter sig ved at være væsentlig yngre. Det er jo næsten indlysende. Gennemsnitsalderen blandt de unge klienter er 17 år, mens den er mellem 31-34 år blandt hele Kriminalforsorgens population. Heraf følger også, at de unge klienter er langt mindre kriminelt belastede. De har således haft en kort periode at begå kriminalitet i, efter de rundede den kriminelle lavalder.

Kriminalitetsmønsteret blandt de unge klienter er også væsentligt anderledes end kriminalitetsmønsteret for det samlede klientel. Der er således færre unge klienter, som er dømt for færdselslovskriminalitet (reelt ingen) og for grov narkotikakriminalitet. Omvendt er der en større andel af de unge klienter, som er dømt for berigelseskriminalitet, for vold, og for røveri. Hvad angår sidstnævnte er der formentligt primært tale om gaderøveri (mod andre unge) og ikke bankrøverier.[11]

De unge klienter adskiller sig desuden ved, at en større andel af disse er efterkommere. Det er således 19 pct. af de unge klienter, som er efterkommere, mens det blot er mellem 4-8 pct. af Kriminalforsorgens klientel, som er efterkommere.

Når der ses på, hvor stor en andel af klienterne, som har været anbragt uden for hjemmet i barndommen, er der også en væsentlig forskel. 20 pct. af de unge tilsynsklienter har været anbragt, mens 16 pct. af samtlige tilsynsklienter har været anbragt. Forskellen er imidlertid endnu mere udtalt, når der ses på de frihedsberøvede klienter. Det er således 31 pct. af de unge frihedsberøvede, som har været anbragt uden for hjemmet i barndommen (eller næsten en tredjedel), mens 22 pct. af samtlige frihedsberøvede (fængsel og varetægt) har været anbragt.

I forhold til aktiv uddannelsesdeltagelse er der også en væsentlig forskel på henholdsvis ungeklientellet og samlet klientel. Her dog i modsat retning, idet en større andel af de unge klienter er uddannelsesaktiv sammenlignet med det samlede klientel. Uddannelsesaktivitet er imidlertid meget aldersafhængigt, og det kan således ikke forventes, at (den voksne) klientpopulation ville være i gang med en uddannelse. Sammenligningen er derfor næsten meningsløs.

[11] En undersøgelse fra 2008 viste således, at en stor andel af 'røverier mod andre' begås på offentligt tilgængelige steder (gaderøverier) og hovedsagelig begås af unge mod andre unge. Udbyttet af disse røverier er oftest kontanter, mobiltelefoner og pung/taske (Kyvsgaard, 2008).

Den sidste sammenligning af klienterne angår kontakt med det psykiatriske behandlingssystem i det seneste år. Her viser sammenligningen, at når det drejer sig om de frihedsberøvede klienter, er de unge overpræsenteret (dvs. en større andel af de unge har haft kontakt med det psykiatriske behandlingssystem end det samlede klientel), men når det angår tilsynsklienter, er de unge underrepræsenterede (dvs. en mindre andel af de unge har haft kontakt med det psykiatriske behandlingssystem).

Hvor afsoner de unge, og hvordan ser de unge på deres afsoning?

Artiklen flytter nu fokus fra det overordnede kvantitative blik på ungeklientellets baggrund til først at beskrive, hvor de unge dømte placeres til afsoning for sidenhen at skildre det kvalitative klientnære perspektiv gennem en række fortællinger og udsagn fra unge, der har afsonet på ungeafdelingen i Statsfængslet i Jyderup. Ungeklientellet snævres desuden ind til kun at gælde unge, der er blevet idømt en ubetinget straf. Tilsynsklienter og personer i varetægt indgår altså ikke i den resterende del.

Indledning

Denne del af artiklen giver et indblik i:

- Hvor Kriminalforsorgen placerer unge dømte på 15-17 år til afsoning
- Hvordan forholdene er for unge dømte, der har afsonet en straf på ungeafdelingen i Statsfængslet i Jyderup – set fra de unges optik

Denne del belyser, i hvor høj grad det lykkes for Kriminalforsorgen at placere unge dømte til afsoning afsondret fra voksne indsatte, og om der er sket væsentlige ændringer over tid, når det gælder, hvordan Kriminalforsorgen placerer unge dømte til afsoning. Denne del af artiklen vil også skildre, hvordan en gruppe unge dømte har syntes om at afsone på ungeafdelingen i Statsfængslet i Jyderup, og hvad det er for indsats, som de unge oplever, at de har været genstand for.[12]

Kriminalforsorgens evalueringsenhed har længe arbejdet med en undersøgelse af unge dømte på 15-17 år. Følgende redegørelse beskriver nogle af hovedresultaterne fra dette studie. Undersøgelsen er primært baseret på registerdata om de unges af-

[12] Denne del af artiklen bygger på rapporten: "Straf og pædagogik under samme tag? – en undersøgelse af ungeafdelingen i Statsfængslet i Jyderup og af unge dømtes placering i Kriminalforsorgen" udarbejdet af Natalia Bien og Anita Rönneling. Rapporten er offentliggjort april 2014 på Kriminalforsorgens hjemmeside www.kriminalforsorgen.dk og kan genfindes på følgende link: http://www.kriminalforsorgen.dk/Lokalt-1415.aspx . Nærmere uddybning af resultater og beskrivelser i nærværende redegørelse kan således findes i ovennævnte rapport.

soning samt interviews med unge dømte og ansatte på ungeafdelingen i Statsfængslet i Jyderup.

Siden ungeafdelingen blev indviet i september 2009, har der været behov for en systematisk beskrivelse af indholdet i den indsats, som iværksættes på afdelingen, og hvad der kommer ud af denne indsats. Der er ikke gennemført et effektstudie, fordi der mangler empirisk grundlag. Den undersøgelse som er gennemført, fremstiller dog andre vigtige perspektiver på de unges afsoning. Der har også været behov for et mere overordnet blik på de unge dømte i Kriminalforsorgen, herunder hvilke institutioner de unge placeres til afsoning på, og hvorvidt dette placeringsmønster har ændret sig med etableringen af ungeafdelingen.

Overordnet viser undersøgelsen:

- At de unge dømte i altovervejende grad placeres på en institution, som formelt er vurderet som egnet til unge afsonere[13]. Dette placeringsmønster gjaldt såvel inden ungeafdelingen blev etableret i 2009, og det gælder i endnu højere grad efter afdelingens tilblivelse. Selv i de få tilfælde hvor en ung dømt har afsonet på en institution, der formelt ikke er vurderet som egnet til unge afsonere, viser undersøgelsen, at Kriminalforsorgen generelt gør meget for at placere vedkommende unge hensigtsmæssigt.

- At de unge, som har afsonet en straf på ungeafdelingen i Statsfængslet i Jyderup giver udtryk for mange frustrationer og forholdsvis negative erfaringer med den indsats, der har været iværksat på afdelingen. De unge føler sig overvågede af de ansatte, de synes regimet på afdelingen er for regel- og voksentæt, og de oplever, at de ikke har en god og givende relation til de ansatte.

- At den socialpædagogiske indsats, der også indgår som en del af afsoningen på ungeafdelingen, tilsyneladende ikke træder særlig tydeligt frem - eller i hvert tilfælde ikke italesættes på en væsentlig anderledes måde end den rent fængselsmæssige indsats - når de unge dømte fortæller om deres erfaringer med afsoningsmiljøet på ungeafdelingen i Statsfængslet i Jyderup.

[13] Hovedkriteriet for en egnet placering for unge afsonere er i udgangspunktet en placering, hvor den unge ikke afsoner sammen med voksne indsatte. Der findes egnede pladser for unge afsonere i seks af Kriminalforsorgens pensioner, i fire fængsler og arresthuse og generelt i institutioner udenfor Kriminalforsorgen.

I det følgende vil der blive redegjort for undersøgelsens design, og hvad der er kommet ud af de interviews og den anden dataindsamling, som er gennemført.

Fremstillingen er opdelt i to. Først vil der blive redegjort for de unge dømtes placeringsmønster i perioden 2007-2011. Derefter vil artiklen zoome ind på beskrivelsen af ungeafdelingen, set fra de unge dømtes perspektiv.

Hvor placeres de unge dømte til afsoning?

Denne del af redegørelsen vil besvare følgende spørgsmål:

- Afsoner de unge 15-17 år afsondret fra voksne indsatte?
- Hvis nej – hvorfor ikke?
- Er der sket væsentlige ændringer i placeringen af de unge dømte over tid?

Datamateriale

Analysen tager afsæt i et datamateriale, som består af samtlige afsoningsforløb for personer under 18 år i perioden fra 2007-2011[14]. Et afsoningsforløb er den ubetingede del af en fængselsstraf. Afsoningen kan være foregået i en af Kriminalforsorgens institutioner eller eksempelvis med elektronisk fodlænke. Et afsoningsforløb inkluderer kun den del af fuldbyrdelsesforløbet, hvor den unge har været afsoner, dvs. tiden i varetægt er ikke inkluderet i et afsoningsforløb. Materialet består af 389 afsoningsforløb, der omfatter 374 unikke personer og 15 personer, som har mere end ét afsoningsforløb i den aktuelle periode. Datamaterialet er afgrænset af den unges alder ved indsættelsestidspunktet. Den unge kan godt fylde 18 år efter en indsættelse, men det er kun de placeringer, der ligger forud for den unges 18-års dag, som indgår i analysen.

Resultater

Af tabel 11 fremgår det, hvor mange afsoningsforløb der hhv. to år før og to år efter åbningen af ungeafdelingen i 2009 inkluderede placeringer, som ikke er kategoriseret som egnede for unge afsonere.

[14] Perioden afgrænser to år før henholdsvis to år efter etableringen af ungeafdelingen i 2009.

Tabel 11. Egnede og uegnede afsoningsforløb. Andel af de unges afsoningsforløb før og efter åbningen af ungeafdelingen[15]

		Før åbningen af ungeafdelingen	**Efter åbningen af ungeafdelingen**
Afsoner hele dommen et egnet sted	Antal	131	179
	Procentdel af afsoningsforløbene	72,0%	86,5%
Afsoner hele dommen et uegnet sted	Antal	20	9
	Procentdel af afsoningsforløbene	11,0%	4,3%
Afsoner både egnede og uegnede steder	Antal	31	19
	Procentdel af afsoningsforløbene	17,0%	9,2%
Totalt antal afsoningsforløb	**Antal**	**182**	**207**
	Procentdel af afsoningsforløbene	**100%**	**100%**

Tabellen viser, at både før og efter åbningen af ungeafdelingen har langt de fleste unge afsonet hele deres dom et egnet sted. Det viser sig dog også, at der relativt set er flere tilfælde, hvor den unge afsoner hele sin dom et egnet sted efter, at ungeafdelingen i Statsfængslet i Jyderup er åbnet.

Af tabellen fremgår det endvidere, at der efter åbningen af ungeafdelingen er færre tilfælde, hvor den unge afsoner hele dommen et sted, der formelt er kategoriseret som ikke egnet for unge dømte. Hvorvidt der er tale om et kausalitetsforhold – altså om det er ungeafdelingen, der er den direkte årsag til ændringer i placeringsmønsteret – er det dog ikke muligt at sige noget om ud fra opgørelsen over placeringsmønstret, men dette må antages at være en sandsynlig forklaring.

Summeres antallet af tilfælde, hvor den unge på et eller flere tidspunkter i løbet af sit afsoningsforløb har opholdt sig på et sted, der ikke er egnet for unge, ses det, at dette gør sig gældende i 51 af de afsoningsforløb, der ligger før åbningen af ungeafdelin-

[15] Tabellen viser antal afsoningsforløb, og den samme unge kan derfor optræde flere gange i tabellen, hvis vedkommende har afsonet en ubetinget dom flere gange i perioden.

gen, hvilket svarer til 28 pct. Efter åbningen af ungeafdelingen har dette snævret sig ind til 28 tilfælde, svarende til 14 pct.

Ser man nærmere på, hvilke regimetyper de unge dømte placeres til afsoning i hhv. før og efter åbningen af ungeafdelingen, viser undersøgelsen, at det ikke er sådan, at de alternative afsoninger mindsker til fordel for brugen af fængselspladser. Derimod ser det ud til, at det er de 'hårdere' regimetyper, herunder særligt arresthussektoren, der anvendes mindre til placering af de unge afsonere efter september 2009, hvor ungeafdelingen blev indviet.

I studiet er det ligeledes undersøgt, hvilke begrundelser der findes til at unge dømte placeres til afsoning på en institution, som formelt ikke er erklæret egnet til unge afsonere. Både før og efter åbningen af ungeafdelingen i 2009 er det de disciplinære årsager, der er absolut mest fremtrædende. Disse sager dækker eksempelvis over, at den unge er blevet tilbageført til et fængsel fra en alternativ anbringelse, fordi pågældende er undveget fra institutionen, har begået ny kriminalitet eller på anden vis har overtrådt de regler, der har været opsat for anbringelsen.

Delkonklusion

Sammentaget kan det på baggrund af denne del af undersøgelsen konkluderes:

- Kriminalforsorgen lever i høj grad op til intentionen om at lade unge dømte afsone afsondret fra voksne indsatte. Dette gjaldt dels før åbningen af ungeafdelingen i Statsfængslet i Jyderup i 2009, og det gælder i endnu højere grad efter ungeafdelingens tilblivelse.

- Åbningen af ungeafdelingen har ikke betydet, at alternative placeringer til unge dømte bruges i mindre udstrækning til fordel for placering i fængsel.

- Selv i de få tilfælde hvor unge dømte placeres til afsoning på en institution, som formelt ikke er kategoriseret som egnet til unge afsonere, er der en rimelig forklaring til placeringen.

Straf og pædagogik under samme tag? – hvordan hænger det sammen?

I denne del af redegørelsen kan du læse om de unges blik på afsoningsmiljøet på ungeafdelingen i Statsfængslet i Jyderup med udgangspunkt i to temaer:

- Rammer, regler og krav på ungeafdelingen
- Forholdet til de ansatte

Analysen bygger på 14 interviews med 13 unge dømte, der har afsonet enten hele eller en del af deres straf på ungeafdelingen i 2012. De unge havde ved tidspunktet for interviewene opholdt sig på ungeafdelingen mellem otte dage og fem måneder. Syv af de 13 informanter havde været der én måned eller mere. En del af de interviewede unge har tidligere domme bag sig og erfaringer fra institutionsophold.

I interviewene har vi spurgt om aktiviteterne i dagligdagen på afdelingen, hvad de unge synes fungerer godt og mindre godt, og hvordan livet på afdelingen generelt leves og opleves. Det er vigtigt at understrege, at redegørelsen ikke er en præsentation af sandheden om ungeafdelingen, blot fordi den tager afsæt i de unges optik[16]. I en interviewsituation vil informanten også positionere sig og fremføre udvalgte synspunkter. Under alle omstændigheder udgør det dog væsentlig og interessant information, hvad de unge vælger at sætte fokus på i et interview.

Rammer, regler og krav på ungeafdelingen

Forekomsten af regler og krav er det tema, som fylder allermest i de unges fortællinger om dagligdagen og livet på ungeafdelingen. De unge problematiserer dette tema fra flere forskellige vinkler, hvoraf nogle præsenteres nedenfor.

De unge mener på den ene side, at regler og krav er en forudsætning for afdelingens virke og for fængslet som institution. På den anden side mener de, at ungeafdelingen har udarbejdet alt for mange regler, og de unge synes endvidere, at flere af de opsatte regler mangler legitimitet.

Er der for høje forventninger til de unge?

Silas på 17 år har afsonet på afdelingen i én måned. I følgende citat giver han udtryk for sin holdning til regellogikken på ungeafdelingen:

> *"(…) hvis vi har opført os ordentligt i to uger, og der så har været én dag i de to uger, hvor vi ikke har opført os ordentligt, så brokker de* [ansatte] *sig. Det er et fængsel, man er nødt til at regne med, at der sker et eller andet i et fængsel. De skal være glade for, at det ikke sker hver dag. Det sker sjældent. Men det er de ikke. I kan ikke forlange, at vi er verdens sødeste børn, for så havde vi ikke været her".*

[16] Sandhedsbegrebet er i sig selv svært, fordi det kan problematiseres, om der overhovedet findes én fremstilling, som opleves sand for samtlige parter.

Umar, som snart fylder 18 år og har opholdt sig på ungeafdelingen godt to uger, da han interviewes, er overordnet set glad for at afsone på ungeafdelingen, som han betegner som *"et godt sted at være"*. Men ligesom flere af de andre unge er han utilfredshed med ungeafdelingens regelsæt, som han synes er alt for omfattende og stramt. Uddraget forneden er taget fra en længere fortælling, hvor Umar skildrer, hvordan han oplever reglerne på afdelingen, og hvad han synes skal forandres for at gøre ungeafdelingen til et bedre sted at afsone:

> **Interviewer**: *Men når du siger, at reglerne er for stramme, hvad er det så for nogle regler, der er for stramme?*
>
> **Umar**: *Alle de regler. For eksempel på et åbent fængsel har jeg hørt meget om, at de må have telefoner, ligegyldigt hvad klokken er. De har altid deres telefon, de bliver aldrig taget. Og så må man spise den mad, man vil have. Her skal man spise det, der bliver serveret".*
>
> **Interviewer**: *Okay. Havde du regnet med noget andet, når du skulle komme i åbent fængsel eller?*
>
> **Umar**: *Ja, det havde jeg faktisk.*
>
> **Interviewer**: *Okay. Er det fordi, der er mange regler? Eller er det fordi, de regler der er, er forkerte, eller?*
>
> **Umar**: *Der er mange regler. Og så synes jeg også, at der er alt for mange. Der er ikke behov for at alle de regler er her. Det er alt for meget.*

Umar når altså – i løbet af ganske kort tid – at sige hele tre gange, at der er alt for mange regler på ungeafdelingen, og det er stort set den samme fortælling, samtlige informanter præsenterer. De unge dømte synes, der er alt for mange regler på afdelingen, de synes flere af reglerne mangler legitimitet set fra deres perspektiv og regulerer, hvad de unge betragter som ligegyldige ting. De unge oplever, at ungeafdelingens regime på den måde kommer til at fremstå stramt, rigidt, uretfærdigt og til dels også meningsløst.

Victor, også 17 år, har afsonet på ungeafdelingen i to måneder og trives generelt godt. Han mener dog, at der stilles for store krav til de unge indsatte, og at de ansattes begrundelser for den ene eller den anden regel ikke altid giver mening. Victor

mener, at de ansatte ofte blot henviser til det faktum, at det er et fængsel, men i hans øjne er dette ikke en tilstrækkelig forklaring på, hvorfor en regel er nødvendig.

Allan mener også, at de ansattes forklaringer somme tider mangler gennemslagskraft.

> **Allan**: (…) *for eksempel sådan noget med at hænge på gangene, den kommer de* [ansatte] *tit med… Det er jo sådan en regel, vi synes er plat. Prøv at se hvor lidt plads, vi har at gå rundt på. Hvorfor må vi ikke hænge på gangen?*
>
> **Interviewer**: *Og hvorfor må I ikke det?*
>
> **Allan**: *Fordi jeg tror vagterne gerne vil høre, hvad vi snakker om. Jeg ved det ikke, for de er aldrig kommet med en ordentlig grund.*

Samir, som også er 17 år og har siddet på ungeafdelingen i fem måneder, kommenterer ligeledes reglen om, at de unge ikke må opholde sig på gangen:

> *"Og så det at vi ikke må hænge ud på gangen, det synes jeg ikke giver mening. Lige pludselig kom der en regel om, at vi ikke må opholde os på gangen, det forstår jeg ikke… Vi vil hellere opholde os på gangen, for ligesom at komme væk fra vagterne. Når vi står på gangen, kommer vagterne ikke hen til os. De kommer ikke på gangen. Hvis vi fik lov til det, kunne vi ligesom få mere fred fra vagterne".*

For Samir er der altså mere på spil, end at reglen dikterer, hvad de unge ikke må. I hans forståelse handler det også om, at reglen begrænser de unges behov for bevægelsesfrihed i institutionen og for et frirum uden de ansattes konstante tilstedeværelse.

Flere unge har også svært ved at se formålet med reglen om, at der ikke kan ses fjernsyn på cellerne før om aftenen. Samir for eksempel forstår ikke, hvorfor denne regel findes på ungeafdelingen, når de indsatte i det øvrige af Statsfængslet i Jyderup godt må se fjernsyn på cellerne om dagen.

Silas synes, at denne regel er med til at gøre det sværere at få tiden til at gå efter, at arbejdsdagen ophører:

> *"Og så at vores tv inde på værelset først bliver tændt kl. 21. om aftenen. Altså hvorfor? Det giver ikke nogen mening. En dag som*

i går. Hvad vil du lave fra 15.30 til 21 om aftenen? Vi har jo ikke noget", siger han.

Allan tror, at fjernsynsreglen er etableret, fordi de ansatte på ungeafdelingen vil have de unge ud i fællesstuen, hvor de kan holde øje med dem. Han synes imidlertid, at det må betragtes som "normalt" at få lov til at trække sig lidt væk fra fællesskabet med medindsatte:

> *"Det synes jeg også er en plat regel. Men det mener de* [ansatte] *er fordi, at det er en ungeafdeling, så skal man ikke se så meget fjernsyn. Om eftermiddagen kl. 15 når man er færdig med sit arbejde, så kan man da godt have behov for lige at gå ind og se lidt fjernsyn. Det er da meget normalt".*

Regel som regel?

Alle afdelingens regler synes dog ikke at give anledning til samme negative reaktion og holdninger hos de unge. Når det for eksempel gælder reglerne om morgenrutiner og bordskik, er de fleste unge enige om, at disse regler giver mening både på den korte og den lange bane. De unge anerkender for eksempel, at det er nødvendigt at stå op om morgenen og gøre sig klar til dagens arbejde, og de fleste anerkender også, at der skal udvises en god tone i forbindelse med de fælles måltider. De unge siger, at det giver god mening, enten fordi de er vant til disser rutiner og regler "hjemmefra"[17], eller fordi de får brug for rutiner, når de løslades igen. De unges forståelse synes også at være, at disser rutiner kan hjælpe dem til at leve et "normalt" liv. *"Ja, vi skal jo også snart selv ud og have et arbejde og stå op til tiden. Der er jo mening i det, vi skal. Det er jo ikke bare noget, vi skal for at skulle et eller andet"* siger Silas, når han fortæller om afdelingens praksis.

Mustafa giver udtryk for den samme holdning, når han fortæller om de huslige pligter på afdelingen:

> *"Ja, når du står op om morgenen, så skal du redde din seng, tømme skraldespand og askebæger og feje gulv, hvis der er beskidt. Det kan jeg godt forstå. Det er fint nok, det er en god ting. Når du kommer ud en eller anden dag for dig selv, så vænner du dig til, at du selv skal gøre rent".*

[17] "Hjemmefra" behøver ikke betyde, at den unge bor hjemme hos sin mor og far, men kan også henvise til det sted eller den institution, der betragtes som hjemme.

Forholdet til de ansatte

Et andet tema, der fylder meget i de unges fortællinger, er forholdet til fængselsbetjentene og de øvrige ansatte på ungeafdelingen. De unge kommer helt automatisk ind på dette tema, når de fortæller om livet på afdelingen, og måske hænger det sammen med, at man som afsoner på ungeafdelingen – som Allan udtrykker det – snakker meget med de ansatte, fordi:

> *"*(…) *de går meget på gangene. Det er jo to vagter hele tiden til fem personer. Det er ikke ligesom nede i firkanten* [det øvrige Statsfængsel]. *De har mere frihed dernede. De passer sig selv. Her der går vi med dem* [de ansatte] *hele tiden, så du bliver nødt til at snakke med dem jo".*

Allan karakteriserer sit forhold til de ansatte i forholdsvis neutrale vendinger. På den ene side synes han godt, at han kan snakke med de ansatte, men på den anden side vil han ikke sige, at han har et godt forhold til dem,

> *"*(…) *når jeg er færdig her, så har jeg ikke noget med dem* [de ansatte] *at gøre. Som sagt, de er vagter, og de skal jo bare låse os inde om aftenen. Det er jo deres arbejde. De kan jo tage hjem bagefter til deres kone og børn og så videre. Sådan ser jeg på det. De kan ikke gøre noget godt for mig."*, siger han.

Allan har været på flere opholdssteder gennem sin opvækst og er generelt træt af at have voksne *"på nakken hele tiden"*, som han udtrykker det. Allan har i løbet af den tid, han har opholdt sig på ungeafdelingen, ikke haft en længere samtale med de ansatte om sin situation, men han synes heller ikke, han har brug for det, for – som han udtrykker det – *"jeg er kommet for at afsone min dom, og så er det det".*

Mustafa giver udtryk for at være ganske træt af de ansatte, og han mener som udgangspunkt heller ikke, at han har brug for dem:

> *"*(…) *vagterne, jeg ved ikke hvad der er med dem. De vil gerne have, vi skal være sammen med dem, men de vil ikke sige det til os. Vi vil gerne være for os selv. Lad os være i fred, jeg skal nok kalde på dig, hvis jeg vil have du skal åbne en dør for mig, eller jeg vil have du skal lave noget for mig, ellers bare hold dig væk. Jeg har ikke brug for at du skal være i nærheden hele tiden"*, siger han.

Kim, som har afsonet på ungeafdelingen i tre måneder og er tæt på de 18 år på interviewtidspunktet, kalder de ansattes tilgang for mandsopdækkende. Han betragter det som en fordel at fylde 18 år, fordi han derved får mulighed for at forlade ungeafdelingen og afsone resten af sin straf i den del af fængslet, hvor de voksne indsatte afsoner. Kim fortæller, at de ansatte på ungeafdelingen *"hele tiden holder øje med os, fordi vi er så få"*, men selv så han helst, at de ansatte lader de unge være i fred og *"sådan bare sidder på kontoret-agtigt. Det ved jeg, det gør de nede i voksenfængslet"*, siger han. Kim har også erfaring med ophold i sikrede institutioner, og spurgt ind til, hvordan ungeafdelingen adskiller sig fra denne type institution, siger Kim at *"det er lidt mere pædagogisk derovre* [på en sikret institution]. *Der kan de jo ikke gøre så meget. Her kan de smide én i isolation og sådan noget"*. Kim mener, at han generelt har fået *"længere line"* på de sikrede institutioner, mens ungeafdelingen *"er disciplinært"*, som han udtrykker det.

Flere af de unge indsatte oplever således, at personalet er (for) meget til stede i en (for) stor del af hverdagen på afdelingen. Nogle unge oplever en direkte overvågende tilgang, og de kunne godt tænke sig at være lidt mere i fred.

Haamid er 17 år og har opholdt sig på ungeafdelingen i tre uger, da han interviewes. Han har én tidligere dom bag sig og har opholdt sig på flere sikrede institutioner i sit liv. Haamid har en meget bastant kritisk holdning til ungeafdelingen og til de ansatte, som arbejder der, og han mener, at *"de* [ansatte] *elsker magten"*, som han udtrykker det. Dette, siger han, kommer til udtryk i de ansattes tilgang til og kommunikation med de unge:

> *"Selvfølgelig skal der være regler i et fængsel, hvorfor sidder du ellers inde? Men okay, jeg kan godt forstå, at der er regler. Men hvorfor skal de* [ansatte] *hele tiden vise, at det er dem, der bestemmer? Det er dem, der bestemmer. Det er dem, der bestemmer. Det er jo ikke sådan, de samarbejder med unge mennesker. Det er ikke sådan, at vi får et godt hus sammen."*

I følge Haamid har de ansatte ikke den rette tilgang til de unge, hvis målet er at skabe et godt afsoningsmiljø, eller at få "et godt hus sammen", som han udtrykker det. Hvis samarbejdet mellem indsatte og ansatte skal fungere, skal den skæve magtrelation ikke hele tiden demonstreres og cementeres.

Kan man hjælpe nogen, som ikke vil hjælpes?

En anden nuance i fortællingen om de unges forhold til de ansatte er, at langt de fleste unge i interviewene siger, at de voksne på afdelingen ikke kan hjælpe dem og gøre en forskel i deres bestræbelser på at opnå et liv uden kriminalitet. De unge giver udtryk for, at de gennem deres liv har været i kontakt med så mange forskellige voksne, og at de har mistet troen på, at andre kan hjælpe dem til et "bedre" og kriminalitetsfrit liv. Hvis de unge vil leve et kriminalitetsfrit liv, så er det op til dem selv at kæmpe for det, siger de unge afsonere.

Et par af de unge har kun afsonet i få uger, når de interviewes, og det har formentlig betydning for deres perspektiv. De har for eksempel endnu ikke nået at indhente erfaringer med de programmer, der tilbydes på afdelingen, og de er også kun lige begyndt at opbygge et (tillids)forhold til de ansatte og de medindsatte på afdelingen.

Allan har opholdt sig halvanden måneds tid på ungeafdelingen, da han interviewes, men har stadig ikke fået den store tiltro til, at de ansatte og afdelingen kan hjælpe ham videre i hans liv.

> *"De* [fængselsbetjentene] *kan ikke gøre noget godt for mig. Det er mig selv, der kan gøre noget bedre for mig selv. Nu har jeg været oppe og snakke med en psykolog. Det er jo noget andet. Sådan en person - hun kan måske godt snakke med mig om ting. Men ikke en vagt. Han er jo ikke uddannet til at snakke med folk. De kan ikke lave om på mig. De ting de har sagt til mig, det er sgu ikke noget, der vil gøre en forskel. Overhovedet ikke".*

Et tilsvarende synspunkt giver Silas udtryk for, om end på en mere kontant facon. Silas har været på ungeafdelingen i én måned, men han har erfaringer fra tidligere institutionsophold.

> *"Min mor, hun prøvede at gøre mig til en god dreng i 17 år. Skal nogen røvhuller derude prøve at rette op på mig? Jeg vil hellere rette op efter det, min mor siger. De har seks måneder højest. Altså hvad fanden tror de?".*

Haamid, som er 17 år og har afsonet på ungeafdelingen i tre uger, siger, at der ikke er *"nogen der kan hjælpe dig i den her verden. Det er kun dig selv".* Når der spørges nærmere ind til hans holdning, erkender han dog, at et menneske, som gerne vil forandre sig, godt kan have gavn af hjælp. Han understreger dog samtidig, at for ham

selv skal det ikke være hjælp i den form, som de ansatte på ungeafdelingen praktiserer den. Umar mener også, at de ansattes tilgang på ungeafdelingen er uhensigtsmæssig.

> **Umar**: (…) *de tror de kan genopdrage os, men det kan de ikke på den her måde.*
>
> **Interviewer**: *Men kunne man genopdrage dig hvis man bare havde den rigtige tilgang? Hvad skal der til for at genopdrage dig?*
>
> **Umar**: *Du kan ikke sige genopdrage mig, men lære mig op.*
>
> **Interviewer**: *Man kan lære dig op?*
>
> **Umar**: *På de rigtige ting.*
>
> **Interviewer**: *Okay.*
>
> **Umar**: *Så skal man også være…så skal man have styr på det og vide, hvordan man skal kommunikere med de unge, så skal man holde afstand, når der sker noget. Det gør de ikke her. De presser. De bliver bare ved med at presse på.*

Delkonklusion og diskussion

Når de unge fortæller om livet og afsoningsmiljøet på ungeafdelingen i Statsfængslet i Jyderup, er det to temaer, som fremtræder allermest tydeligt. Regler og krav samt forholdet til de ansatte.

De unge synes, at regimet på ungeafdelingen er for stramt, rigidt, uretfærdigt og delvis meningsløst. I de unges optik er der for mange regler, flere regler mangler legitimitet og reguleringen begrænses ikke kun til de væsentligste ting i afsoningen, men kredser også om hvad de unge betegner som ligegyldigheder. Alt dette gør, at de unge oplever en udpræget mæthed på regler, og de føler, at de er sat til afsoning i et regime, hvor de ansattes magt hele tiden demonstreres og cementeres.

Når de unge skildrer forholdet til afdelingens ansatte, giver flere udtryk for den oplevelse, at personalet er (for) meget til stede i deres tilværelse som afsonere. Nogle unge oplever en direkte overvågende tilgang, og de kunne godt tænke sig at være mere i fred. Flere unge siger endvidere, at de ikke tror på, at de voksne på afdelingen kan hjælpe dem videre i deres liv og gøre en forskel for dem i bestræbelserne på at forandre sig og indlede en kriminalitetsfri tilværelse. Dels mener de unge, at de selv

bedst ved, hvad der skal til for at ændre livsbane, og dels mener de, at det kun er dem selv, der kan styre situationen i retning af et kriminalitetsfrit liv. Flere unge fortæller, at de igennem deres liv har været i kontakt med så mange forskellige voksne, og at de har mistet troen på, at andre kan hjælpe dem. En del anser også, at det ganske enkelt er for sent at *"opdrage"* dem, og de problematiserer, hvorvidt opdragelsesopgaven overhovedet kan lade sig gøre for de ansatte på ungeafdelingen i løbet af et par måneders afsoning - når de indsattes forældre åbenlyst ikke er lykkedes med denne opgave efter mange år.

Samlet set og givetvis forenklet kan man således sige, at de unge giver udtryk for én dominerende følelse/oplevelse af livet som afsoner på ungeafdelingen i Statsfængslet i Jyderup:

- Lad os være (mere) i fred!

Dette afspejles både i forhold til de unges syn på afdelingens regelsæt og i forhold til deres syn på afdelingens ansatte og den indsats, som de oplever, at de er genstand for. De unge italesætter nemlig ikke de forskellige dele af indsatsen i afsoningen i fundamentalt uensartede termer. Selv om de f.eks. godt kan forstå meningen med dele af regelsættet, så smelter det meste af afsoningens indhold tilsyneladende sammen til en stor masse, der består af (for) mange regler og (for) meget voksentilstedeværelse. De (social) pædagogiske indslag, der – i hvert fald på papiret – også er en del af afsoningsmiljøet på ungeafdelingen, synes således ikke at have nogen særstatus hos de unge dømte, ligesom disse indslag tilsyneladende heller ikke italesættes væsentligt anderledes af de unge end de rent fængselsmæssige forhold. I de unges optik synes de (social) pædagogiske indslag i afsoningen således at repræsentere samme ramme og have de samme udtryksformer som det fængselsmæssige. Hvordan straf og pædagogik hænger sammen, er dermed ikke helt tydeligt, fordi de to dele overvejende fremtræder som en og samme størrelse, i hvert fald i de unges optik.

I denne artikel er de ansattes perspektiv ikke repræsenteret, og det er selvfølgelig en begrænsning i forhold til fremstillingen af et samlet billede af forholdene på ungeafdelingen. Men det er en begrænsning, som samtidig er nødvendig i en artikel af denne karakter. For de ansattes perspektiv på afsoningsmiljøet og de unges udsagn henvises til Bien og Rönneling 2013. I denne sammenhæng skal det dog kort nævnes, at de ansatte på ungeafdelingen bl.a. henviser til forskellige sikkerhedsmæssige hensyn, når de forklarer og perspektiverer de unges udsagn om regler, som de mener mangler legitimitet. En anden central forklaring, som bringes i spil af de ansatte, er

afsoningen som en lærings- og tilvænningsproces. De ansatte mener, at de unge vænner sig til regimet på afdelingen og også med tiden vil lære at sætte pris på det.

Afslutning

Denne artikel har præsenteret en række forskellige perspektiver på unge dømte i den danske kriminalforsorg. Unge klienter er – i lighed med flere andre grupperinger - genstand for særlig opmærksomhed i Kriminalforsorgens virke og i det resocialiserende arbejde på institutionerne. Det er de, fordi det i sig selv er bekymrende, at unge personer begår kriminalitet, og der er derfor grund til at rette særlig opmærksomhed på de unges kår og på deres forhold under en afsoning. Derudover har Danmark, og dermed den danske Kriminalforsorg, forpligtet sig til at overholde FN's Børnekonvention, hvilket skaber grund for, at der tages yderligere særlige hensyn til denne målgruppe.

Evalueringsenheden i direktoratet har gennem længere tid arbejdet med at afdække ungepopulationens baggrund og forhold i Kriminalforsorgens regi. Hvem er de unge klienter? Hvilken baggrund kommer de fra? Lever Kriminalforsorgen op til intentionen om at placere unge afsonere adskilt fra voksne indsatte, og hvad synes de unge afsonere om at afsone på en særlig ungeafdeling i Kriminalforsorgens regi? Dette er nogle af de mange spørgsmål, som foreliggende artikel har svaret på, og artiklen giver dermed et bredt og overordnet såvel som et mere snævert blik på unge dømte og på deres forhold i den danske Kriminalforsorg. Den læser, som har fået vakt sin interesse yderligere for emnet, kan dykke ned i de to ovennævnte rapporter og lære meget mere om de unge klienter.

Litteratur

Bekendtgørelse nr. 239 af 13. marts 2012 om behandling af 15-17-årige, der anbringes i Kriminalforsorgens institutioner.

Bien, N. og Rönneling, A. (2013): *Straf og pædagogik under samme tag?- en undersøgelse af ungeafdelingen i Statsfængslet i Jyderup og af unge dømtes placering i Kriminalforsorgen.* Direktoratet for Kriminalforsorgen, København.

CFK – Folkesundhed og Kvalitetsudvikling (2012): *Udviklingen i brugen af de sikrede institutioner.* Danske Regioner.

Clausen, S. (2013a): *Klientundersøgelsen 2011.* Direktoratet for Kriminalforsorgen, København.

Clausen, S. (2013b): *Klientundersøgelsen 2011. Delrapport om unge klienter.* Direktoratet for Kriminalforsorgen, København.

Fuglsang Olsen, R. (2011): *Tidligere anbragte som unge voksne.* SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, København.

Kyvsgaard, B. (2008): *Gaderøveri og røveri i ofrets hjem m.v.* Justitsministeriets Forskningskontor, København.

Lovbekendtgørelse nr. 435 af 15. maj 2012 om fuldbyrdelse af straf m.v. (Straffuldbyrdelsesloven)

CIVILSAMFUNDET OG STRAFFULDBYRDELSE I FRIHED

Samfundstjeneste i Grønland – de første erfaringer

Annemette Nyborg Lauritsen

1. januar 2010 fik Grønland en ny kriminallov. Sammen med en ny retsplejelov udgør den nye kriminallov rammerne for en gennemgribende reform af det grønlandske retsvæsen på baggrund af anbefalinger fra Den grønlandske Retsvæsenskommission[1] (Betænkning 1442/2004).

Den nye kriminallov åbnede samtidig for en ny foranstaltningsform, nemlig samfundstjeneste, der ikke tidligere har været anvendt i Grønland. Og det var netop kommissionens opfattelse, at en række forhold talte for at indføre samfundstjeneste som mulig sanktion i Grønland.

Baggrund

De hensyn, som retsvæsenskommissionen særligt mente talte for indførelse af samfundstjeneste i Grønland var:

1. Anstaltsanbringelse undgås
2. Den dømte bliver boende hjemme og kan fortsat være sammen med familie og venner og passe sit arbejde,
3. Den dømte får gennem arbejdsfællesskabet på tjenestestedet en anden form for kontakt til andre mennesker og får derigennem lettere ved at leve videre i samfundet, end hvis den pågældende havde været anbragt i anstalt,
4. Det omgivende samfunds medansvar for den dømte betones, og
5. Den dømte betaler lidt tilbage til samfundet på en positiv måde.

Den tidligere kriminallov tog udgangspunkt i et individuelt personlighedssystem, med gerningsmandsprincip, behandling og resocialisering som vigtige ingredienser. Med årene har retspraksis mere og mere nærmet sig i retning af at sidestille gernings- og gerningsmandsprincippet. Det valgte man med den nye lov at tage konsekvensen af.

[1] Den grønlandske Retsvæsenskommission blev nedsat i 1994 med medlemmer udpeget af Grønlands Hjemmestyre og det danske justitsministerium. Kommissionen havde til opgave at gennemgå og komme med forslag til en reform af hele det grønlandske retsvæsen. Efter 10 års arbejde afgav kommissionen i 2004 sin betænkning. De to love – kriminallov og retsplejelov for Grønland – der skulle danne rammerne for en samlet retsvæsensreform blev vedtaget i 2008 og trådte i kraft 1. januar 2010.

Den grønlandske Retsvæsenskommission har i sine anbefalinger konstrueret en såkaldt "sanktionsstige-model". Modellen indebærer, at de sanktioner som kriminalloven giver mulighed for at idømme, indordnes i en rangfølge. Formålet er, at gøre den relative strenghed tydelig, og dermed placere de enkelte sanktioner i en form for hierarki. Sanktionsstigen ser ud som følger, hvor det ses, at samfundstjeneste er placeret nogenlunde i midten som sidste trin før ubetinget anstaltsanbringelse (Senholt 2010):

SANKTIONSSTIGE:

Forvaring

Anbringelse i anstalt

Dom til anstalt og tilsyn

Dom til samfundstjeneste

Dom til tilsyn af kriminalforsorgen

Betinget dom til anbringelse i anstalt

Bøde

Advarsel

Ideen med samfundstjeneste kan man groft sagt sige er: at de dømte får frataget deres fritid – men ikke deres frihed. Samtidig undgår man de menneskelige og økonomiske omkostninger, som vi kender fra frihedsberøvelse.

Disse principper, stemmer godt overens med de oprindelige intentioner, som lå bag det grønlandske kriminalretssystem. Hvor der i den oprindelige kriminallov fra 1954 var en foranstaltning, der gav mulighed for at placere domfældte hos fangere eller fåreholdere. Den var primært rettet mod unge mennesker, der i den forbindelse kunne oplæres i et erhverv.

Hvem det er, der kan dømmes til samfundstjeneste fremgår af kriminallovens § 140:

Dom til samfundstjeneste kan anvendes, hvis

1) *Gerningsmanden findes egnet hertil og*
2) *Betinget anstaltsdom eller dom til tilsyn ikke findes tilstrækkelig af hensyn til lovovertrædelsens grovhed.*

Det er ikke alle, der vil være egnede til samfundstjeneste. De egnede fremkommer ved en procedure med tre led:

- For det første, er det politiet, som indhenter en personundersøgelse hos kriminalforsorgen – det kan ske på begæring fra forsvareren.

- Derefter vurderer Kriminalforsorgen om den pågældende er egnet til samfundstjeneste. Det er især tiltaltes egen indstilling til samfundstjeneste, der er afgørende. Ligesom det også bliver vurderet, om der er helbredsgrunde eller sociale forhold, som fx misbrugsproblemer, der gør pågældende ude af stand til at udføre arbejde.
- Og endelig er det så retten, der til slut vurderer om samfundstjeneste findes passende i forhold til forbrydelsen og personens egnethed.

I forhold til fuldbyrdelse af en samfundstjenestedom, fastsætter retten det antal timer, hvor den dømte skal udføre ulønnet samfundstjeneste. Det skal mindst være 40 timer og højest 240 timer. Den fastsatte arbejdspligt skal opfyldes inden for en længstetid, der udmåles i forhold til antallet af arbejdstimer.

Det er kriminalforsorgen, der fuldbyrder foranstaltningen. De laver aftaler med den dømte og et samfundstjenestested om løbende afvikling af et antal timer om ugen. Det idømte antal timer må *tidligst* være afviklet, når to-tredje-dele af længstetiden er forløbet.

Kriminalforsorgen fører tilsyn med klienten undervejs i forløbet, og skal mindst én gang om måneden aflægge besøg på arbejdsstedet. Og de skal også løbende kontakte arbejdsstedet telefonisk for at kontrollere om klienten opfylder sin arbejdsforpligtelse.

"Samfundstjeneste er godt – og bliver ikke brugt nok!"

Samfundstjeneste bliver ikke brugt nok! Det er en påstand, som har runget i Grønland siden kriminalloven trådte i kraft.

En påstand, der også er kommet på den politiske dagsorden. På landstingets forårssamling i maj 2012 fremsatte landstingsmedlem Doris Jakobsen fra partiet Siumut et forslag om, at domstolene fremover skulle kunne dømme op til 300 timers samfundstjeneste frem for de nuværende 240 timer (www.knr.gl, d. 25.05.12).

Og også i koalitionsaftalen indgår samfundstjenesten. Her skriver koalitionen nemlig vedr. justitsområdet *Mulighed for at kunne idømme til samfundstjeneste skal udnyttes* (www.naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Koalitionsaftale):

Spørgsmålet er selvfølgelig, hvad er nok? I forhold til hvad? Ja, i det hele taget – hvor mange samfundstjeneste domme der overhovedet er afsagt.

For at skabe klarhed har Grønlands Landsret iværksat en undersøgelse, hvor der skal indsamles erfaringer og retspraksis fra samfundstjenesteordningens første tre år. Lic.jur. Leif Senholt forestår den kvantitative del, mens jeg står for den kvalitative dataindsamling. Undersøgelsen forventes færdig til offentliggørelse i løbet af september 2014. Der er således her tale om en præsentation af de foreløbige kvalitative data.

Den kvalitative del af undersøgelsen indebærer både observationer af samfundstjenestestederne, altså foranstaltningen i praksis. Og en række interview med personer tilknyttet samfundstjenesteordningen. I den forbindelse rejste jeg sidste år, over en periode på ca. 3 måneder, rundt i store dele af Grønland for at besøge de steder, hvor der bliver udført samfundstjeneste.

Her besøgte jeg den lokale kriminalforsorg, kredsretterne og de samfundstjenestesteder, som har været i brug. Ligesom jeg mødtes med flere af de samfundstjenestedømte.

Indtil videre er der i alt lavet 46 interview.

Tallene

I samfundstjenestens første tre år har kriminalforsorgen foretaget 268 personundersøgelser med henblik på egnethedsvurdering til samfundstjeneste. Heraf var der 176, hvor der i observationsperioden endnu ikke var afsagt dom.

Det spændende har jo så været, hvor mange der var i samfundstjeneste i løbet af de første tre år. – Tallene er upræcise: Men der er i hvert fald afsagt 49 domme til samfundstjeneste. Desværre er det ikke helt det samme antal, som kriminalforsorgen har haft til fuldbyrdelse af samfundstjenesten. Det kan der være flere forklaringer på:

- Nogle af dommene er simpelthen aldrig nået frem til kriminalforsorgen.
- Kriminalforsorgen har modtaget dommen for sent. Dvs. at foranstaltning ikke har været mulig, hvis længstetiden var overskredet.
- Og endelig ses, at enkelte dømte er afgået ved døden efter domsafsigelsen.

Men som sagt er undersøgelsen ikke færdig, så de præcise tal og forklaringer bliver der forhåbentlig fundet svar på. En ting er dog sikkert: Der er ikke tale om ret mange afsagte samfundstjenestedomme de første tre år. Især ikke, hvis vi sammenligner med det antal domme, der er afsagt til anstalt. Her var der nemlig tale om 1.900 domme i samme periode.

De lovbrud, som har ført til samfundstjeneste i Grønland spænder vidt: Vold, trusler, euforiserende stoffer, underslæb, bedrageri, hærværk, tyveri, brugstyveri, krænkelse af offentlig myndighed samt tilsnigelse til samleje.

Før dommen

Hvis vi ser på, hvad der går forud for samfundstjenestedommen, der har jeg indtil videre interviewet 10 repræsentanter fra domstolene, anklagemyndigheden og forsvarerne.

Her viste det sig, at personundersøgelser hovedsagligt blev udført på begæring fra anklagemyndigheden. Det var de færreste forsvarere, der var klar over, at de kunne rette henvendelse til anklagemyndigheden herom. Enkelte dommere havde selv udsat en hovedforhandling med henblik på at få lavet personundersøgelse.

Overordnet efterlyste dommerne mere viden om samfundstjeneste. Nogle af de interviewede mente, at det var svært at idømme en foranstaltning, som de rent faktisk ikke vidste, hvad indebar.

Ud fra de gennemgåede domme, virker brugen af samfundstjeneste meget personbestemt i forhold til de enkelte dommere. De fleste samfundstjenestedomme var afsagt af de samme to dommere. Mens en del af landets kredsdommere aldrig havde afsagt samfundstjenestedomme.

Ingen af de interviewede mente, at man på nuværende tidspunkt kunne tale om, at der har udviklet sig en retspraksis på området. Alligevel var det meget ens lydende svar, de kom med i forhold til, hvem de mente kunne have gavn af dom til samfundstjeneste: Det er især førstegangs overtrædere og unge mennesker. Ligesom de generelt ikke ville dømme sædelighedsovertrædere til samfundstjeneste – dog kunne der være mindre sædelighedssager, som var undtagelser.

Fuldbyrdelse af samfundstjenestedommen

Da samfundstjenesteordningen trådte i kraft med den nye kriminallov i 2010, var Kriminalforsorgen meget godt forberedte. Der var blevet holdt kursus om reglerne for medarbejderne i slutningen af 2009, der var oplært personundersøgere, og man havde indgået aftaler med en del samfundstjenestesteder. Hele beredskabet var meget klar til at modtage samfundstjeneste-dømte. Der kom bare ikke nogen. Først i slutningen af 2010 blev den første dom afsagt.

Det betød, at kriminalforsorgen ikke fik lejlighed til at bruge deres nye viden i praksis fra starten af. Reglerne skulle genopfriskes, måske havde der været personaleudskiftning, og nye medarbejdere kendte ikke til ordningen. Men især var der 2 problemer, som skinnede igennem i samtlige interview:

- *For det første* en generel misforståelse af længstetiden. Hos kriminalforsorgen havde man forstået, at antallet af timer skulle være gennemført *før* to-tredjedele af længstetiden var gået. Hvilket jo faktisk er stikmodsat reglerne, der siger at de *tidligst* må være afviklet, når der er gået to-tredje-dele af længstetiden.

- *Et andet problem* var modtagelse af sagen til fuldbyrdelse. Ofte kunne der gå måneder fra domsafsigelsen til kriminalforsorgen modtog sagen.

De to problemer til sammen gjorde, at afvikling af samfundstjenesten i nogle tilfælde er blevet temmelig forhastet: Eksempelvis, hvis en person bliver dømt 60 timers samfundstjeneste indenfor 6 måneder. Så kunne der måske gå 2-3 måneder inden kriminalforsorgen modtog dommen. Og de har så forstået, at timerne skal være afviklet inden for to-tredje-del af længste tiden, hvilket jo vil sige indenfor 4 måneder. Kriminalforsorgen har så lavet en plan, hvor den dømte har afviklet sine 60 timer på en måned. Det var jo netop ikke hensigten.

Ligesom der var eksempler på, at kriminalforsorgen først har modtaget dommen efter længstetiden er gået. Det har i praksis betydet, at dommen ikke kunne fuldbyrdes.

Derudover oplevede en del af de interviewede kontaktpersoner ude på samfundstjenestestederne, at Kriminalforsorgen måske ikke helt havde styr på deres rolle. Hvilket betød, at det i høj grad har været samfundstjenestederne, der har udviklet deres egen form for praksis af selve fuldbyrdelsesdelen.

Samfundstjenestestederne

De steder, som jeg har besøgt, der har været brugt som samfundstjenestesteder spænder vidt: Det har været alderdomshjem, idrætshaller, kulturhuse, kirker, museer og entreprenørstationer.

Der var stor velvilje til at tage imod samfundstjenere, og de fleste steder er det gået rigtig godt – også selvom der var stor usikkerhed at spore. Usikkerheden kredsede særligt om tre punkter: Jobbet der skulle udføres, kontrol og indberetning.

Der var tvivl om, hvad de måtte sætte de dømte til. For på den ene side måtte de ikke udføre arbejde, som var en egentlig jobfunktion – og på den anden side, skulle arbejdet være meningsfyldt. Flere steder var de i tvivl om, hvor meget kontrol de skulle føre, og om hvornår de skulle indberette udeblivelse eller for sent fremmøde.

Men som alt andet der finder vej fra den store verden til Grønland, så har samfundstjenesteordningen nok også fået sit helt eget grønlandske særpræg. Eksempelvis så de fleste samfundstjenestesteder temmelig stort på, hvis de dømte selv rykkede rundt på mødetidspunkter. Der kunne være tale om dømte, der ringede ind og fortalte, at de altså havde drukket sig fulde, så det nok ikke var så godt de kom, eller at vejret egnede sig bedre til fangst og fiskeri end at passe samfundstjenesten.

Fra samfundstjenestestedernes side blev der lagt vægt på de dømtes ærlighed, og de så derfor ikke noget problem i at ændre timerne. Et andet måske kulturelt særpræg var, hvis en velanset og højtstående borger skulle udføre samfundstjeneste. Her er der eksempler på samfundstjenestesteder, hvor kontaktpersonen var genert over at

bede den dømte om at arbejde. Ligesom der blev set gennem fingre med, hvis pågældende ordnede egne forretningssager i samfundstjenestetiden.

Der var stor forskel på erfaringer og kontakt med kriminalforsorgen. Nogle af samfundstjenestestederne havde stort set ingen kontakt haft. Men i de tilfælde, hvor kriminalforsorgens tilsynsførende kontrollerede den dømte efter bestemmelserne, var der en tendens til, at de ude på samfundstjenestestederne synes det blev lidt for meget. De gav udtryk for, at kriminalforsorgen mistænkeliggjorde den dømte. De ville gerne have kontakt om og med den dømte, men ikke på en kontrollerende facon.

De dømte

Indtil videre har jeg interviewet 11 af de dømte. Aldersmæssigt var der en stor spredning. Den yngste var 16 år og den ældste 58 år. 7 af interviewpersonerne var under 30 år.

For de 7 samfundstjenere under 30 år, var de fleste kommet videre med deres liv. To af dem var i gang med uddannelse, to af dem havde fast arbejde, to var jobsøgende og overvejede uddannelse. Mens den sidste, som også var den yngste, var taget for ny kriminalitet, og han har senere fået en dom til anstalt.

Blandt de 4 over 30 år, var de to førtidspensionister, en var i fast arbejde, og den sidste var jobsøgende.

Der var en overvejende tilfredshed med at få samfundstjeneste frem for en anstaltsdom. Hvor de især lagde vægt på, at have undgået anstalt. Og særligt de 4 ældste samfundstjenere havde fundet stor glæde ved samfundstjenesten. Det i en sådan grad, at den ene begyndte at have sin kone med i samfundstjeneste, fordi det var så hyggeligt.

De tre ældste interviewpersoner, der var mellem 45 og 58 år, mente at samfundstjenestedommen, faktisk havde "reddet" dem. De var blevet hjulpet i gang med en ny begyndelse på livet. Og selvom de alle tre var færdige med deres samfundstjeneste, blev de fortsat ved med at komme og gå til hånde på samfundstjenestestedet.

På minussiden fortalte flere, at de havde savnet oplysninger om, hvad samfundstjeneste indebærer – uvisheden havde gjort dem lidt utrygge. De ønskede også at vide, om de selv kunne få indflydelse på, hvordan timerne blev placeret eller hvilken slags arbejde de skulle udføre.

En del klagede over, at der gik for lang tid fra, at de havde modtaget dommen, til at de kom i gang med samfundstjeneste. De fortalte, at det var et mentalt pres at gå og vente.

Og endelig var de, som havde lange domme 240 timer fordelt på 2 år ved at være utålmodige. De ville meget gerne have flere timer om ugen, så de kunne afslutte samfundstjenesten.

Samfundstjeneste i Grønland – de første erfaringer

Set ud fra de første spæde erfaringer med samfundstjeneste i Grønland er der tilfredshed med ordningen. Måske bliver den ikke helt fuldbyrdet efter hensigten alle steder, men der er stor velvilje i samfundet, hvilket ses i samfundstjenestestedernes indstilling.

Det største problem, det som giver genlyd over alt i systemet, er en generel mangel på erfaring.

49 domme i samfundstjenestens første 3 år er et meget spinkelt erfaringsgrundlag. Der går for lang tid imellem de enkelte domme, til at der oparbejdes – eller huskes – rutiner på området.

Litteratur

Betænkning 1442/2004; *Betænkning om det grønlandske retsvæsen,* København 2004.

Hammond, Aleqa (S), Gerhart Petersen (A), Nikku Olsen (PI): *Et samlet land – et samlet folk, koalitionsaftale 2013-2017*,
www.naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Koalitionsaftale

Kriminallov for Grønland, Lovbekendtgørelse nr. 49 af 13. februar 1979 med senere ændringer.

Kriminallov for Grønland, Lov nr. 306 af 30. april 2008.

KNR, 25. maj 2012; *Mere samfundstjeneste til kriminelle* (www.knr.gl, d. 25. maj 2012).

Senholt, Leif (2010): *Den grønlandske kriminalret*, FAVN, København.

The Effects of Mentoring and Leisure-Time Activities for Youth at Risk. A Systematic Review.

Henriette Nobili Christiansen

Report:
http://www.dkr.dk/sites/default/files/DKR%202012%20%20Mentoring%20and%20Leisure-Time%20Review.pdf

Guide for practitioners:
http://www.dkr.dk/sites/default/files/Mentoring_and_leisure-time.pdf

Did you know…

- Younger youth benefit much more than older youth
- Youth with serious problems require a professional effort
- Intervention intensity and length play a decisive part
- Trusting relationships with a supporting adult are crucial

Community-based mentoring and leisure-time activities for youth at risk of offending can have promising effects for a variety of outcomes such as deviant behaviour, violence and delinquency – even when the young people's negative behaviour is group-related.

To begin with, the focus of research was prevention efforts addressing group-related violence alone, but a broader focus became more meaningful, considering many different factors concerning links between different kinds of crime and prevention, the available research, the characteristics of youth groups and the local challenges faced in Denmark.

Troublesome youth groups are not always violent, and, if they are, violence is only one kind of crime among and linked to various others, which argues for a broader crime focus. Furthermore, the youth groups known in Denmark are mostly unstable with informal membership – they appear and disappear and rather have the shape of dynamic networks. The fact that young people gather in groups is a normal phenomenon, and youth groups are often based on friendship and common interests. Therefore, groups *per se* are not a fixed phenomenon to combat – rather their potentially deviant behaviour.

Initial analyses also found that effect studies on gang prevention are often lacking or of a poor quality, which make them difficult to learn from. In addition, gang prevention and intervention projects mostly deal with adults and organized crime, whereas the aim of the review was promising prevention programmes and projects for youth at risk.

An overview of various types of prevention efforts and their effects on this target group revealed that mentoring and leisure-time activities are applied to both general and group-related crime among young people. Community-based efforts within these two kinds of prevention were found to be the most well documented and promising ones and dealing with both deviant, delinquent and violent behaviour – also group-related. These kinds of interventions became the focus of the review.

Mentoring and leisure-time activities are already applied in many Danish settings. A systematic review of effectiveness can qualify and guide practitioners dealing with actual problems ranging from mild and general to serious and group-related crime. After all, crime prevention is defined not by intentions to prevent, but by results, and since many risk and protective factors overlap, prevention efforts can possibly handle more than one problem. Whether they do must be examined thoroughly.

This systematic review is based on structured and multi-disciplinary literature searches in articles published from 1980 to the end of 2011 in five international research databases, besides internet and reference searches. The literature has been screened systematically according to explicit inclusion and exclusion criteria. Among other things, the effect of the given prevention projects and programmes should be measured in terms of crime or mediating factors for crime, and the participating youth should include some 12-17-year-olds and at least 50 % boys, since they are at greater risk.

Systematic literature search showing number of hits from 1980-2011:

Data has been extracted from each included full-text study in relation to many standardised categories describing, e.g., the intervention, target group, setting, organisation, effect and the procedures of the study. Each study has undergone quality assessment, and overall low quality studies have been excluded.

Flow of studies through the screening phases:

The findings of the systematic review are organised according to the type of intervention handled. The analyses have dealt with mentoring, leisure-time activities and the combination of mentoring and leisure-time activities. Mentoring and leisure-time activities often overlap and contain some of the same elements.

The included prevention programmes and projects are categorised according to the following definitions:

Mentoring is defined as an organised relationship with a specific and supporting older person or adult. The relationship often lasts for a longer period of time. Besides this, the characteristics of mentoring vary, and the mentor can be both paid, professional, or a volunteer.

Leisure-time activities are defined as organised activities and/or time spent with other young people and adults at least on a monthly basis. They span clubs, excursions, sport, crafts, arts, outreach work and school support, to mention some variants, and often the intervention efforts included in the review apply more than one element.

Results show that all the included effect studies on mentoring for youth at risk have at least one positive effect, and mentoring interventions are indeed promising.
High-quality studies report positive effects within various measures of crime, behaviour, attitude, psyche, alcohol and drugs, school and relationships to e.g. friends and family.
The effects can vary, though, according to different subgroups, and all the effect measures examined by the included studies are not always found in each case. The most solid data on effect concerns mediating factors for crime – not crime itself – and none of the included studies study long-term effects. The most positive effects in the included studies are found among 11-14-year-old boys and girls living in urban contexts with various socioeconomic problems, and these young people are at less risk and not already committing crime.
It is important to consider that relationships lasting for less than 3 month can have a deteriorating effect on the mentee's self-worth. The mentoring project or programme should be intense with weekly meetings lasting several hours and involving a supporting, trusting and emotional relationship for a period of at least a year, if the effort should have the best chances of success. Furthermore, especially volunteer mentoring should include professional staff to screen, match, train, support and supervise the mentors.

Leisure-time activities have more ambiguous results. The most solid documentation of effects shows positive changes within crime, school, behaviour, psyche, alcohol and drugs and relationships, but the results only occur in some cases and with diverging implications for different participants. The positive effects found in the included studies of high quality are not measured in the form of crime, and improvements in psyche and behaviour are seen mostly among youth who are almost not at risk. However, less solid studies find improvements, but also no effect, on crime, drugs, social skills, positive peers or involvement in gangs. Some interventions, though, show an increase – along with positive effects – in negative peer company mostly in the case of older youth, and the given activities can have difficulties handling and including youth with troublesome behaviour. There is no evidence of long-term impacts in the included studies of the review.
Leisure-time activities have shown positive effects for 10-16 year-olds who are lightly – but also at higher – risk of crime, even group-related. These youngsters have been studied in cities and bigger towns with higher levels of poverty and crime, and activities should last a year, and the staff should be stable and well-trained and emphasize social and emotional skill development.

Combined mentoring and leisure-time activities for youth at risk document some trustworthy and positive improvements within crime – also violence – deviant behaviour, psyche, drugs and alcohol, school and relationships, but, across the same high-quality studies, effects within behaviour, psyche, school and drugs and alcohol are not found. Two thirds of the included studies do show some crime or behaviour

improvements, though. Long-term effects have been examined, but results are ambiguous and insecure.
These combined interventions seems more fruitful for 11-14-year-olds only 'at risk', and – like most community-based interventions – the studies have been conducted in urban neighbourhoods with low SES. Interventions lasting at least a year with weekly contact, committed adults and skill-based activities seem to have a greater effect.

Both mentoring and leisure-time activities are promising for youth at risk. The studies show some positive and well-documented effects within many different categories which are crucial to the young people's lives and well-being. Generally, good results are mostly seen, if the interventions are long-lasting, intense and include a personal and committed relationship with an adult, and, furthermore, deliberately stress the young people's positive psycho-social development.
However, in some cases, mentoring and leisure-time activities can have certain deteriorating effects in the form of lower self-worth or negative peer influence. Therefore, it is crucial to focus on *how* the most effective interventions are done and tailored, and *who* the most fruitful target group for the interventions is.

In addition, if mentoring and leisure-time activities are combined, they can reach, influence and enrich more spheres of the young people's lives both individually and group-based. The elements can mutually strengthen the intervention, which, in an orchestrated and parent-involving effort, will increase its chances of success even further.

The Role of Civil Society Organizations Working with Ex-offenders in Criminal Justice - A comparative study between Finland, Norway, Sweden and Scotland

Maija Helminen

Introduction

Returning to society after imprisonment is often a major change in a life a former prisoner. Many of those 'bonds' – such as employment and personal relationships – that are essential in building a crime and drug free lifestyle may have broken during the imprisonment, if they have even ever existed. Support from state agencies and municipalities for releasing prisoners may be poorly coordinated and it may be insufficient to meet the requirements of the group that tends to have multiple problems. Therefore, in many countries voluntary based support for prisoners and former prisoners offered by various civil society organizations (CSOs) has a salient meaning when people are trying to turn their lives around after imprisonment. Furthermore, CSOs such as Kriminellas Revanch i Samhället (KRIS) provide also a medium to convey the voices of former prisoners to the policy-makers, which otherwise could be left unheard in the conventional democratic processes.

Traditionally, the role of CSOs in a welfare state context has been characterized as complimentary in relation to the services provided by the public sector. Thus, CSOs are not seen as providers of core welfare services, but they have been understood to fill in gaps in public services, which often are crucial for groups that have become marginalized in a society. In addition, CSOs are understood to have democratic functions as they can act as 'government watch-dogs' and offer ways for different groups to represent their interests in a society. In order to be able to perform this democratic function, it is seen that CSOs should be independent from the state's tutelage, yet, supported and enabled by the state (Chandhoke 2003). Consequently, civil society activities have been commonly financed by grants from public institutions.

During the past decades, however, the spread of neoliberal policies such as New Public Management (NPM) and practices such as contracting-out have blurred the roles between the state and non-state actors as private companies and CSOs have become increasingly involved in production of welfare services through procurement procedures. Service-delivery contracts have become increasingly important source of funding particularly for CSOs that operate in the area of welfare. This trend has caused worry among civil society researchers about CSOs' potential loss of

independence in relation to the state. It is feared that CSOs might lose their ability to decide what services they provide as well as their ability to represent their members and clients in front of those, who make decisions concerning them.

Recently, these questions have begun to trouble also criminologists particularly in the UK as contracting-out has become a commonplace practice in the field of criminal justice. For instance, in 2009 national penal reform charity Nacro joined a bid to run a private prison and lately there has been an introduction of so-called payment by result models, where the service producer such as a CSO is paid according to the results it achieves with its clients in England and Wales (Neilson 2009: Fox and Albertson 2011). Such developments have led to concerns that CSOs in criminal justice are on their way to 'goal distortion' (Neilson 2009) and that they will start cherry-picking their clients (Maguire 2012), which will eventually lead to further exclusion of their client groups (Mynten et al. 2012).

Changes in the funding landscape do not concern only CSOs in Britain, but are experienced in different degrees by the Nordic CSOs as well. Although Nordic CSOs have not become involved in service production to same degree as in the UK, Matthies (2007), for instance, has noted that the share of truly free funding that is not linked to certain outcomes defined by the government policy has become increasingly rare also for the Nordic CSOs. Also, for many CSOs services bought by the public sector are essential means of funding their activities. For instance, payments from municipalities enable KRITS (Probation Foundation in Finland) to offer housing services to releasing prisoners and selling services such as drug rehabilitation constitutes an important source of income for local KRIS clubs in Sweden.

This paper is based on my study about the roles of CSOs working with former convicts in Finland, Norway, Sweden, and in Scotland. I interviewed representatives of seven national CSOs that work primarily with current or former prisoners about their understandings of their organizations roles particularly in reference to their representative and influencing activities and service delivery for this study. The following chapters will discuss briefly about the background and concepts of the study and about some preliminary observations in relation to interviewees' views about their organizations influencing work. The full results of this study will be discussed in a later publication.

Concept of civil society and the roles of CSOs in the studied countries

Several terms can be used to refer to CSOs. Sometimes they are called as voluntary organizations, not-for-profit organizations or third sector organizations. These con-

cepts are not, however, synonyms exactly, but they all emphasize different qualities of these organizations. For instance, 'voluntary sector' emphasizes the voluntary input within the sector and 'third sector' organizational distinction from commercial and governmental actors (Halfpenny and Reid 2002). The concept of civil society underlines the political and democratic roles of the sector, its nature as representative of the citizens' interests and its independence from the state (Enjolras and Sivesind 2009). I chose to use the term civil society for this study as it highlights the democratic function of the CSOs and their origin as citizen based initiatives, thus the very same qualities that are seen to be in jeopardy in the current discussions about the roles of these organizations.

However, in each country, CSOs have adopted slightly different kinds of roles due to different societal circumstances. For instance, in the Nordic countries CSOs have traditionally had quite a strong role as interest groups and they have campaigned for state's responsibility in welfare, whereas in the UK, CSOs themselves have had a bigger role as producers of welfare (Wijkström 2011; Taylor 2004). Lately, the interest to involve CSOs in the maintenance of the welfare state has been high in both in the UK as well as in the Nordic countries. In the UK in general and in Scotland, the aim of the third sector policy has been quite specifically in promoting the role of CSOs in production of welfare services (see e.g Christie Commission 2011). However, in the Nordic countries the focus of civil society policies has been in general making a better use of civil society's contributions. Enhancing the input of CSOs to production of welfare services is an issue in the policies of the three Nordic countries, but it is not as strongly promoted as in Scotland. This can also be seen in the smaller share of CSOs delivering services to the public sector in the Nordic countries compared to Scotland (Sivesind 2013; Scottish Council for Social Services 2013).

Roles of CSOs viewed by the national prison and probation authorities

Prison and probation authorities are one of the most important partners for CSOs that work with current and releasing prisoners. Thus, as a part of my study, I have examined how these authorities describe the roles of CSOs in relation to their work. I have looked at the latest strategies of the four national prison and probation authorities (Det Kongelige Justis- og Politedepartement 2008; Rikosseuraamuslaitos 2011) and where available, guidelines for working with the CSOs (Kriminalvården 2003; The Partnership Development Initiative 2010).

The attitude of the national prison and probation authorities appears to be in line with the overall civil society policy in the country. For example, the Norwegian Correctional Service as well as the Swedish Prison and Probation Service both recognize

the importance of CSOs as their partners and encourage cooperation between prisons and CSOs, however, they also emphasize that CSOs should operate in complimentary roles, offering extra support and help for the inmates and they should not be involved in such activities that are on the responsibility of the authorities (Det Kongelige Justis- og Politedepartement 2008; Rikosseuraamuslaitos 2011). However, compared to its Swedish and Norwegian counterparts, the Finnish Criminal Sanctions Agency appears to be vaguer about the role of CSOs in relation to its work. It states that cooperation with the CSOs as with other actors will become more important in the future, but it does not take a stand on the appropriate sphere of operations for CSOs. The Scottish Prison and Probation Service has outlined the role of CSOs in the area of prison and probation work in the so-called Model Framework agreement. The agreement, although not binding in any sense, implies rather explicitly that the need for improving the cooperation practices between the CSOs and the SPS has mainly originated from the need of the criminal justice authorities to better utilize the services that the CSOs offer on external funding in the tightened economic situation.

Views from the representatives of the studied CSOs

The aim of this study is to explore the views of CSOs working with current or former prisoners about their roles particularly in relation to influencing and to service delivery. I chose in total seven national CSOs that work primarily with current or former inmates from Finland (KRIS and KRITS), Norway (Wayback), Sweden (KRIS and X-CONS), and from Scotland (Apex and Sacro) for an interview study. The semi-structured interviews were conducted with executive managers/chairmen during the autumn 2013[1].

The presentation held in NSfK-seminar discussed about preliminary findings in relation to interviewees' understandings about influencing. None of the interviewees felt that their organization's abilities to influence would have weakened significantly during the past years. However, the representatives of the two Scottish organizations acknowledged that their resources have been more directed towards securing funding via service-delivery to the public sector and that they have not been able to influence policy as much as they probably would have liked to. However, being more involved in service-delivery did not necessarily result in a weakened position in influencing, but one of the interviewees brought out that having a strong and

[1] Before the interview, the interviewees were given consent forms and they were explained that due to the nature of the research it would not be possible to guarantee anonymity for the interviewees.

credible position in service delivery has in fact improved the CSOs abilities to challenge the government policy. Also the Nordic CSOs highlighted the importance of cooperation with the public sector when trying to influence the work of the authorities. Yet, the attitude of the interviewees from the Nordic CSOs was more negative towards service-delivery contracts as a way of cooperation and they appreciated more project-based cooperation, because this gave more freedom for the organizations to work in ways that the CSOs found useful and valuable. Some of the Nordic CSOs that are based on peer support also brought out that influencing policy is not important only for when pursuing the goals of the organization, but that offering the possibility for the members to influence decision-making in local and national levels has an importance for their rehabilitation and reintegration processes.

References

Chandhoke, N. (2003) 'The 'Civil' and the 'Political' in Civil Society', pp. 238-263, in Elliott, C.M. (ed.) *Civil Society and Democracy. A Reader*. Delhi: Oxford University Press.

Christie Commission (2011) *Commission on the Future Delivery of Public services.*

Det Kongelige Justis- og Politedepartement (2008) *St.meld. nr. 37. Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn*.

Enjolras, B. and Sivesind, K. H. (2009) Preface, pp.xi-xiv in Enjolras, B. and Sivesind, K. H. (eds.) Civil Society in Comparative Perspective, *Comparative Social Research*, vol. 26.

Halfpenny, P. and Reid, M. (2002) 'Research on the voluntary sector: an overview', *Policy & Politics*, 30(4): 533–50.

Kriminalvården (2003) *Samarbete med ideella sektorn – Riktlinjer för kriminalvårdens samarbete med ideella sektorn*. Kriminalvårdsstyrelsens riktlinjer 2003:2.

Maguire, M. (2012) 'Big Society, the voluntary sector and the marketization of criminal justice', *Criminology and Criminal Justice*, 12(5): 483-94.

Matthies, A. (2007) 'Toisenlainen kolmas sektori. Pohjoismaiden sosiaali- ja terveysjärjestöt tutkimuksen valossa', *Yhteiskuntapolitiikka*, 72(1): 57–72.

Mythen, G., Walklate, S., and Kemshall, H. (2012) 'Decentralizing risk: The role of the voluntary and community sector in the management of offenders', *Criminology and Criminal Justice*, 13(4): 363-379

Neilson, A. (2009) 'A Crisis of Identity: Nacro's Bid to Run a Prison and What it Means for the Voluntary Sector', *Howard Journal of Criminal Justice*, 48(4): 401–410.

Fox, C. and Albertson, K. (2011) 'Payment by results and social impact bonds in the criminal justice sector: New challenges for the concept of evidence-based policy?', *Criminology and Criminal Justice*, 11 (5): 395-413

Rikosseuraamuslaitos (2011) *Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011–2020.*

Scottish Council for Social Services (2013) *Scottish Social Services Sector: Report on 2012 Workforce Data.*

Sivesind, K. H. (2013) 'Ideella välfärdstjänster: en lösning på den nordiska modellens framtida utmaningar?' in Trädgårdh, L., Selle, P., Henriksen, L. S. and Hallin, H. (eds) *Civilsamhället klämt mellan stat och kapital*. *Välfärd, Mångfald, Framtid*. Falun: SNS Förlag.

Taylor, M. (2004) 'The welfare mix in the United Kingdom', pp. 122–144 in Evers, A. and

Laville, J. (eds.) *The Third Sector in Europe*. Cheltenham: Edward Elgar.

The Partnership Development Initiative (2010) *Towards of Model Framework for Third Sector Criminal Justice Services*. Edinburgh: The Robertson Trust.

Wijkström, F. (2011) "Charity Speak and Business Talk". The On-Going (Re)hybridization of Civil Society, pp. 27-55 in Wijkström, F. and Zimmer, A. (eds.) *Nordic Civil Society at a Cross-Roads. Transforming the Popular Movement Tradition*. Baden-Baden: Nomos.

CRIME PREVENTION AND SAFETY IN RESIDENTIAL AREAS

Evaluering af Natteravne i Danmark

Britt Østergaard Larsen

Hovedresultater fra en kvantitativ evaluering af kriminalitetsrater i områder med og uden natteravnsforeninger. NSfK- forskningsseminar 2014.

Denne rapport tager udgangspunkt i den første landsdækkende evaluering af Natteravnene i Danmark gennemført i 2012/2013 med henblik på at afdække udbredelse, indsatser og udvalgte effekter (jf. litteraturliste for publikationer fra projektet). Evalueringen var baseret på en mixed-methods tilgang, hvor kvalitative og kvantitative metoder kombineres og bestod af fire hoveddele:

- Observation- og interview med Natteravne på gaden i 14 områder.
- Spørgeskemaundersøgelse til formænd i 170 Natteravnforeninger.
- Fokusgruppeinterview med unge, forældre og lokale aktører.
- Spørgeskemaundersøgelse til 4.000 unge og en af deres forældre.
- Landsdækkende registerbaseret analyse af udvikling i kriminalitetsrater i 180 postnumre med aktive Natteravnforeninger sammenlignet med 387 postnumre uden Natteravnforeninger.

I det følgende formidles hovedresultater fra den kvantitative registeranalyse af kriminalitetsrater i områder med og uden natteravnsforeninger, som har til formål at undersøge, hvorvidt Natteravnenes indsats påvirker kriminaliteten i områderne.

Natteravnforeninger i Danmark

Natteravn konceptet blev grundlagt i Sverige i 1987 af forsikringsselskabet Skandia. I Danmark blev de første Natteravn-foreninger oprettet i 1998, og siden har det frivillige koncept spredt sig over hele landet. I midten af 2012 var der aktive Natteravnforeninger i 202 ud af landets 585 postnumre (jf. figur 1).

Figur 1. Kort over Danmarks 585 postnumre med markering af Natteravnforeninger i 2012

Kilde: Larsen, Ladenburg & Olsen(2013), Baseret på oplysninger fra Natteravnenes Landssekretariat.

I Danmark er Natteravn konceptet og organiseringen af de frivillige foreninger baseret på en franchisemodel, hvor nye foreningerne oprettes med hjælp og støtte fra Natteravnens Landssekretariat, som i dag finansieres af private fonde. De lokale Natteravnforeninger er baseret på frivilligt socialt arbejde rettet mod omsorg, tryghed og kriminalitetsforebyggelse over for børn og unge i alderen 10-20 år. De overordnede formål med Natteravnenes aktiviteter er at skabe øget tryghed for børn, unge og forældre især i aften- og nattetimerne samt at fremme en ansvarlig og hensynsfuld adfærd (inkl. brug af rusmidler samt begrænse hærværk og an-

den form for kriminalitet). De frivillige voksne i foreningerne går i det offentlige rum altid i hold på tre iført og deres karakteristiske gule jakker. De færdes i områder med mange børn og unge, hvor de er synlige, hjælpsomme og udviser interesse og omsorg (Larsen, Ladenburg & Olsen, 2013).

Tidligere studie af Natteravnforeninger

Der er tidligere gennemført kvalitative studier af de første erfaringer med Natteravn konceptet i de nordiske lande i 1990'erne (fx Blomberg, 1993). I de seneste år er der lavet en række forskellige empiriske studier af Natteravnforeningerne i Danmark, som beskriver de frivilliges arbejde, og dokumenterer deres betydning for unge og forældres tryghed i nattelivet (Balvig & Holmberg, 2005; Mandag Morgen & Trygfonden, 2004; Larsen, Ladenburg & Olsen, 2013; Hede, Andersen & Andersen, 2009; Rådgivende Sociologer, 2008). Derudover er der gennemført en enkelt kvantitativ evaluering af betydningen af Natteravnforeninger på kriminalitet baseret på før- og eftermåling af lovovertrædelser registeret i døgnrapporter for Ringsted og om omegn. Med et beskrivende evalueringsdesign for et enkelt område finder de et fald i hændelser med gadeuorden, hærværk og gadevold angiveligt relateret til Natteravnenes tilstedeværelse (Hall, 2003).

Det er formålet med denne undersøgelse at supplere eksisterende viden med en kvantitativ effektevaluering af natteravnenes kriminalpræventive indsats baseret på landsdækkende registerdata for 585 postnumre i perioden 2001-2010 og med anvendelse af mikro-økonometriske metoder.

Teoretisk forståelse af Natteravnenes kriminalpræventive indsatser

Natteravnene færdes på gaden i områder med høj aktivitet i aften- og nattetimer iklædt 'uniformer', og deres indsats har således elementer, der minder om 'Hot-Spot' politiarbejde. Som frivillige voksne har de dog en mere uformel rolle sammenlignet med det retshåndhævende politi og søger at være en indirekte blokering af muligheder for kriminelle handlinger med deres tilstedeværelse i gaderne. Natteravnenes indsats kan dermed betegnes som situationel kriminalitetsforebyggelse, da de med deres tilstedeværelse i det offentlige rum typisk i nattetimerne tæt på festmiljøerne ønsker at intervenerer indirekte i de situationer, hvor lovovertrædelser formodes at opstå.

Med henblik på at evaluere Natteravnforeningerne på deres 'egne præmisser' inddrages *Routine Activity Theory* som teoretisk ramme til at forklare, hvordan Natteravnenes indsats kan forventes at påvirke kriminaliteten i området. Ud fra dette perspektiv kan Natteravnenes indsats sidestilles andre former for stedsorienteret kriminalitetsforebyggelse, der har en effekt på kriminaliteten, idet flere *kapable vogtere* i gaderne vil mindske sandsynligheden for kriminelle handlinger. Disse *kapable vogtere* kan være alt fra politi til overvågningskameraer, der medvir-

ker til at forebygge lovovertrædelser ved at øge den sociale kontrol i området og dermed også risikoen for at blive opdaget. Natteravnene vil således med deres tilstedeværelse i gadebilledet som *kapable vogtere* intervenere i de situationer, hvor lovovertrædelser formodes at opstå og skabe en præventiv effekt ved at gøre den kriminelle handling vanskeligere og/eller mindre attraktiv i situationen.

Routine Activity Theory har tidligere været anvendt i en række internationale studier, der evaluerer netop "kapable vogtere" som komponent i kriminalpræventive indsatser. I dansk kontekst er det inddraget som ramme for evaluering af Københavns Politis "Hot Spot" indsats mod vold i nattelivet (Jørgensen 2010). Tidligere danske og internationale studier af situationel kriminalitetsforebyggelse har dokumenteret positive effekter af Hot Spots Policing på kriminalitet (Jørgensen 2010; Braga 2007; Papachristos, Hureau, and Braga 2012). Formålet med dette studie er at afdække, hvorvidt en kriminalpræventiv indsats med mere uformelle kapable vogtere kan påvirke kriminaliteten i området.

Datagrundlag for undersøgelsen

Undersøgelsen er baseret på registeroplysninger for perioden 2001 til 2010 for landets 585 postnumre. Her sammenlignes anmeldelsesrater i 180 postnumre med aktive Natteravnforeninger med anmeldelsesrater i 387 postnumre uden Natteravnforeninger i perioden. Datasættet er longitudinalt med 40 timespells for hvert af de 585 områder, og vi inddrager informationer om start og sluttidspunkt for Natteravnsforeningerne til at identificere perioder med 'intervention' (aktiv Natterravnforening).

Måling af kriminalitetsrater
Kriminalitetsrater for hvert kvartal i perioden 2001 til 2010 er opgjort som antal anmeldelser af overtrædelser af straffeloven per 1.000 indbygger i postnummeret - inddelt i følgende kategorier:

- Hærværk
- Indbrud i beboelse
- Tyveri fra borger
- Tyveri fra/af personbil mv.
- Røveri
- Personfarlig kriminalitet.

Datasættet er leveret af Rigspolitiet og baseret på udtræk fra Det Centrale Anmeldelsesregister fordelt på geografiske områder svarende til postnummer for gerningssted. Natteravnene kan have varierende præventiv effekt på forskellige overtrædelsestyper og derfor udføres analyser separat for de seks undergrupper af borgerrettede strafferetsovertrædelser. Der er endvidere gennemført analyser afgrænset til an-

meldelsesdata for fredage, lørdage og søndage, hvor de fleste Natteravnforeninger er på gaden (Larsen, Ladenburg & Olsen, 2013).

Socio-demografiske karakteristika ved postnumre

For at tage højde for at der kan være forskelle i baggrundskarakteristika for områder med og uden Natteravnforeninger, er der i analyserne inddraget en lang række registeroplysninger på postnummerniveau - som fx antallet af caféer, værtshuse og diskoteker (Jf. tabel 1). Disse oplysninger er udvalgt med udgangspunkt i tidligere danske og internationale undersøgelser af geografiske forskelle i kriminalitetsrater (Clausen 2009; Clausen & Kyvsgaard 2003; Justitsministeriets Forskningskontor 2013; Lipton et al., 2013; Livingston, 2008; Norström, 2000).

Tabel1. Socio-demografiske kontrolvariable baseret på registeroplysninger for postnummer

Tema	Faktor
Urbanisering	Befolkningstæthed: Antal indbyggere/km² i postnummer
Børn og unge i området	Målgruppen for Natteravne: Antal 10-20 årige pr. 1.000 indbyggere
	Antal unge mænd (15-29 år) pr. 1.000 indbyggere over 18 år
	Antal 17-24 årige under uddannelse pr. 1.000 indbyggere
Beboer-sammensætning	Etnicitet: Antal efterkommere og indvandrere fra ikke-vestlige lande pr. 1.000 indbyggere
	Uddannelsesniveau: Andel 25-64-årige kun med grundskole pr. 1.000 25-64-årige indbyggere
	Familieform: Antal familier med enlige kvinder med børn pr. 1.000 familier
	Beskæftigelse: Erhvervsfrekvens, antal fuldtidsledige pr. 1.000 18-59-årige og antal kontanthjælpsmodtagere pr. 1.000 18-59-årige
	Indkomstniveau: Gennemsnitlig indkomst for 18-59-årige
Bolig-sammensætning	Antal sommerhuse pr. 1.000 bygninger
	Andel af huse per 1.000 beboede husstande
Forlystelsesudbud	Antal arbejdssteder registeret som cafeer, værtshuse og diskoteker pr. 1.000 indbyggere over 18 år.

Metode

Formålet med denne undersøgelse er at afdække effekten af en aktiv Natteravnforening i lokalområdet på udviklingen i kriminalitet og derfor sammenlignes anmeldelsesrater i områder med Natteravne med anmeldelsesrater i kontrolområder uden Natteravne i en Difference-in-Differences analyse.

I studier af kriminalpræventive indsatser er det vigtigt at tage højde for den generelle udvikling i kriminalitetsniveauet over tid, som vil påvirke en simpel før- og efter-måling af kriminalitetsrater. Figur 3 viser grundtanken i et difference-in-difference design, hvor der er faldende kriminalitetsrater i undersøgelsesperioden. Hvis man alene fokuserer på områder med Natteravne (den gule linje i figuren) og gennemfører en simpel før- og efter-sammenligning af kriminalitetsrater, vil man overvurdere effekten af Natteravnene. Det er derfor vigtigt at inddrage en kontrolgruppe (den sorte linje i figuren) til sammenligning og dermed tage højde for den generelle udvikling i kriminaliteten. I analyserne estimeres OLS regressionsmodeller med område- og tids-fixed effects og robuste standardafvigelser (jf. Larsen, Ladenburg & Olsen (2013) for nærmere metodebeskrivelse). Der er desuden gennemført en række følsomhedsanalyse med henblik at teste for bl.a. selektions bias, venstre censurering og definition af outcome variabel.

Figur 3. Illustration af difference-in-difference design

Resultater

Når vi sammenligner kriminalitetsniveauet i områder med og uden Natteravnforeninger, er der ingen signifikante forskelle, hvilket gælder både anmeldelsesrater af kriminalitet begået på alle ugedage, og anmeldelsesrater afgrænset til kriminalitet begået fredage, lørdage og søndage (jf. tabel 2)[1]. Det er således ikke muligt at identificere et fald i kriminaliteten i de områder, hvor Natteravnene er på gaden – hverken for anmeldelser af hærværk eller tyveri fra borger eller nogen af de andre typer af kriminalitet – når de sammenlignes med kontrolområder. Disse resultater går igen på tværs af forskellige områder (fx i områder med mange forlystelsesudbud med caféer, værtshuse og diskoteker) og forskellige definitioner af kontrolområder.

Tabel 2. Resultater for anmeldelser af borgerrettet kriminalitet pr. 1.000 borgere i postnummeret i perioden 2001-2010 for 567 postnumre i Danmark (opdelt på kriminalitetstype)

DID-regressions-model med kontrolvariable	**Hærværk**	**Indbrud**	**Tyveri fra personbil**	**Tyveri fra borger**	**Røveri**	**Person-farlig krim.**	**Anmeldelser i alt**
Effekt af NR-indsats på anmeldelser for alle ugedage	-0.00	-0.00	-0.07	0.06	0.02***	-0.00	0.00
Effekt af NR-indsats på anmeldelser for fredage, lørdage og søndage	-0.01	0.05	-0.04	-0.00	0.01*	-0.01	-0.00

*** signifikant på 0,001-niveau, ** signifikant på 0,01-niveau. * signifikant på 0,05-niveau. Model estimeret med kontrolvariable for karakteristika ved postnummeret samt dummyvariable for område og tidsperiode. Standardfejl beregnet med korrektion for clusters på postnummerniveau (jf. Larsen, Ladenburg & Olsen 2013 for bilag 7 for estimationsresultater).

[1] For røveri er anmeldelsesraterne signifikant højere i områder med Natteravnene, men effekten er så lille, at det svarer til en stigning fra 0,10 anmeldelser i områder uden Natteravnene til 0,12 anmeldelser pr. 1.000 indbyggere i kvartalet i områder med Natteravne. Der er igen teoretisk forventning til, at anmeldelser af røveri særligt vil adskille sig, og det vurderes derfor, at den statistiske signifikans ikke i sig selv er et væsentligt resultat set i forhold til den lille effektstørrelse.

Det skal her fremhæves, at der givet datagrundlaget, er en række centrale metodiske forbehold, der betyder, at Natteravnene kan have en (beskeden) kriminalitets-dæmpende effekt, som det ikke er muligt at indfange med dette undersøgelsesdesign. Eksempelvis kender vi ikke foreningernes aktivitetsniveau, og kan derfor ikke afdække eventuelle kriminalpræventive effekter i f.eks. områder med foreninger med et højt aktivitetsniveau (Larsen, Ladenburg & Olsen, 2013).

Den landsdækkende evaluering af Natteravnene er finansieret af Trygfonden og gennemført af KORA. Denne rapport er et sammendrag af hovedresultater fra kapitel 7 i Larsen, Ladenburg & Olsen (2013): Evaluering af Natteravnene i Danmark. - udbredelse, indsatser og udvalgte effekter. København: KORA.

Litteratur

Blomberg, W. (1993). *Natteravnene, flanører eller kontrollører?* Norsk hovedfagsessay.

Balvig, F. & L. Holmberg (2005). Som ravne om natten: Forsøg på at øge omsorgen og mindske kriminaliteten. I: *Ringstedforsøget - Livsstil og forebyggelse i lokalsamfundet*. F. Balvig, L. Holmberg & A.-S. Sørensen (udg.). København: Djøf Forlag, s. 271-286.

Braga, A. A. (2007). The effects of hot spots policing on crime. *Campbell Systematic Reviews* 2007:1. DOI: 10.4073/csr.2007.1.

Hall, B. (2003). Natteravnene i Ringsted. København: Justitsministeriet.

Hede, A., J. Goul Andersen & J. Andersen (2009). *Tryghedsmåling 2009 - Danskernes tryghed på verdenskrisens og bandekrigens tid*. København: Huset Mandag Morgen og Trygfonden.

Huset Mandag Morgen & TrygFonden (2004). *Tryghedsrapport 2004 – En analyse af danskernes tryghed og utryghed*. København: Trygfonden.

Lipton, R., Yang, X., Braga, A. A., Goldstick, J, Newton, M & Rura. M. (2013). The Geography of Violence, Alcohol Outlets, and Drug Arrests in Boston. *American Journal of Public Health* 103:4, 657-664.

Livingston, M. (2008). Alcohol outlet density and assault: a spatial analysis. *Addiction*: 103(4):619-28.

Norström, T. (2000). Outlet density and criminal violence in Norway, 1960-1995. *Journal of Studies in Alcohol*.61 (6): 907-11.

Papachristos, A., D. Hureau & A. Braga (2012). Hot Spots Policing Effects on Crime. *Campbell Systematic Reviews* 2012:8. DOI: 10.4073/csr.2012.8.

Rådgivende Sociologer (2008). *Unge, vold og utryghed i nattelivet*. TrygFonden. Det Kriminalpræventive Råd.

Publikationer fra den landsdækkende evaluering af Natteravnene

Larsen, Britt Østergaard; Jacob Ladenburg og Leif Olsen (2013): Evaluering af Natteravnene i Danmark. - udbredelse, indsatser og udvalgte effekter. København: KORA. Download: www.kora.dk

Larsen, Britt Østergaard og Leif Olsen (2013): Natteravnforeninger i Danmark og deres indsatser. Resultater fra spørgeskemaundersøgelse blandt formænd for alle Natteravnforeningerne. København: KORA. Download: www.kora.dk.

Olsen, Leif og Tine Fuglsang (2013): Casestudier af udvalgte Natteravnforeninger i Danmark. København: KORA. Download: www.kora.dk.

Civic activity – democracy and crime prevention

Karolina Henriksson & Regina Järg-Tärno

Abstract

The aim of the Nordic co-operation project at the Ministry of Justice in Finland, which this article is based on, was to map the citizens' possibilities to improve the safety and amenity in the residential area. For this purpose the project looked at what kind of neighbourhood watch -programs and alternative solutions there can be found in the Nordic countries. Sweden, Denmark and Estonia have official and co-ordinated neighbourhood watch -programs. But there are also alternative methods for how to prevent every day criminality and improve the safety and amenity in residential areas. Civic- and voluntary activities may have a remarkable effect on the safety and amenity in a residential area. The actors working on this field are organized in different ways. There are both large nationwide associations as well as loose non-registered movements that all work for the good of the local citizens and offer a channel for participation in the work for improvement of the safety and amenity in the residential area. The citizens' possibilities to participate in decision-making regarding their residential area can be supported also by the development of democratic tools. Common factors, for said democratic tools and civic- and voluntary associations and movements are, however, the difficulties of recognizing and showing their connection to the crime preventive work. This may lead to that activities that could be effective also from a crime preventive perspective, do not receive the attention that they deserve.

Introduction

With the financial support from the Nordic Council of Ministers the Finnish Ministry of Justice set out a Nordic co-operation project *Civic activity – democracy and crime prevention* in January 2014. The project's focus is on the citizens' possibilities to affect their everyday life and neighboring area locally.

Co-operation on the national level between local residents supported by authorities can be found in some Nordic countries, i.e. *Nabohjaelp* in Denmark, *Grannsamverkan* in Sweden and *Naabrivalve* in Estonia. Those activities have their roots in *neighbourhood watch* -ideas. In addition to these more traditional forms of crime prevention there are also alternatives that are more positive by nature. The purpose of these activities or projects may not explicitly be crime prevention, but the effect of those may, however, be more or less crime preventive. The aim of the project is to highlight these alternative methods of crime prevention.

The project seeks to answer amongst others the following questions: What kind of more or less organized and coordinated neighborhood help, neighborhood watch etc. is there in each country? What kind of civic- and voluntary activities related to the citizens' possibilities to affect the security and amenity in residential areas, is there in the Nordic countries? How can the citizens be activated to this kind of activities and what obstacles or challenges are related to this kind of civic activities (e.g. legislation, practice)? How can civic activities be supported by the authorities (democracy, local democracy)? What can we say about crime preventive effects of civic- and voluntary activities and how can these be measured?

Information is gathered through small-scale research, a mapping process and a working seminar, which was held in March 2014 with participants from all the Nordic countries and Estonia. The material used for this article consists mainly of information gathered from websites of the examples presented and notes from meetings with different actors during the project. The article is not a criminological study on the field. The project strives to map a part of the essential questions on the field of crime prevention and civic activity, in order to enable further research. The project will continue until December 2014 when the final project report will be published.

Organised and coordinated neighbourhood watch in the Nordic countries and Estonia

Sweden, Denmark and Estonia have nationally organized and coordinated neighbourhood watch -programs. In Sweden the neighbourhood watch -program is called Grannsamverkan and can be found in all of the country. Grannsamverkan means several actors official co-operation aiming at preventing every day criminality, such as burglaries in houses, cars and other spaces and also damage on properties. The method of Grannsamverkan is simple. Criminality is prevented by the inhabitants' curiosity and vigilance. The vigilance becomes an effective defense- and alarm system that reacts on the unknown that may be a crime or preparations for a crime. The police play a remarkable role in this but important actors are also the local councils for crime prevention, the municipalities, insurance companies and the local people. Grannsamverkan can be recognized through signs indicating that there is Grannsamverkan activities in a neighbourhood.

(www.samverkanmotbrott.se)

In Denmark the corresponding neighbourhood watch -program is known as Nabohjaelp. Nabohjaelp was introduced for the first time in 1986 by the council for crime prevention in Denmark. In 2012 the program was reformed. The signs indicating Nabohjaelp were renewed and an app for smart phones was launched. Nabohjaelp means that neighbours look after each other. With the app it is possible to build networks and inform the persons in a network of holidays and other things, so that the others know when to stay extra attentive and for example help out by shoveling

away snow. Nabohjaelp can be found both in residential districts with villas as well as residential districts with multi-storey buildings. There has however, been found less interest in the official Nabohjaelp in villa-areas, since there often exist natural and unofficial neighbourhood help. (www.nabohjælp.dk)

An official neighbourhood watch -program was first launched in Estonia 13 years ago through the Naabrivalve -program. The initiative to Naabrivalve came from active citizens and the civic movement soon grew and has had a lot of success. The aim of Naabrivalve is to enforce the inhabitants' own activity and thus increase the sense of security and safety in the local area. The aim is not to patrol and control but to increase the inhabitants' knowledge of safe conduct. On the same way as in Sweden Naabrivalve consists of co-operation between different parties. The Estonian Naabrivalve is led by a non-governmental organization, which is supported by the Estonian government. The organization supports projects that aim to enhance safety, organizes education, supply information and co-operates with authorities and companies in the insurance, security and construction business.

In Norway there has been a neighbourhood watch -program that has been put down due to financial reasons. Today the Norwegian crime prevention council amongst others is trying to build up a new neighbourhood watch -program in Norway (Kråd, nabohjelp). In Iceland there is no official neighbourhood watch -program. However, unofficial neighbourhood help is not unusual. For instance in small neighbourhoods the neighbours help and look after each other without any official program.

In Finland there is no official neighbourhood watch -program. A working-group at the Ministry of Justice was put up to make a proposition for how to improve the citizens' possibilities to affect the security and amenity in residential areas, for example by developing a neighbourhood watch -program. However, in their final report, the working-group stated that they did not support the development of an official neighbourhood watch -program. The working-group rejected the idea of activities based on surveillance and control of others and wanted an alternative measure that would focus on alternatives that were more positive by nature. The working-group concluded that the citizens were only to be given the tools and support to develop activities in their own neighbourhood, through which the safety and amenity also would be improved. The working group stressed the importance of taking into account the characteristics of every residential area and the citizens' willingness to participate and develop their residential area. (The working-groups recommendations, 2014)

Civic- and voluntary activities aiming at improving the safety and amenity in the residential areas

Many forms of civic- and voluntary activities aiming at improving the safety and amenity in residential areas can be found in the Nordic countries. For instance there are large organizations with smaller local organizations working at improving the

safety and amenity in residential areas both nationally and locally. A big actor in Finland is for example the Finnish Federation of Settlement Houses, that work with seniors and the elderly, child and youth work, multicultural work, the development and production of communal forms of housing, various forms of supported housing, community centre activity, services for mentally handicapped persons, debt counselling, mediating, victim support and so on (www.setlementti.fi). Settlement work is conducted also in Denmark. An active Danish settlement organization is found in Vesterbro, Copenhagen. The Settlement in Vesterbro works with securing social and cultural equality and community (www.settlementet.dk). A corresponding organization in Sweden is Fritidsforum. Fritidsforum is a nationwide organization that has local associations in all of the country. The activities are focused on child and youth work. (www.fritidsforum.se)

Other forms of civic- and voluntary activities are so called movements that come up in residential areas by the initiative of the citizens. These movements are not organized or registered as associations. Their activities consist of the ideas of the citizens in the residential areas. A central way of communicating is via social media. Such movements can be found for instance in Kannelmäki in Helsinki or in the city of Järvenpää in Finland (www.hyvakasvaajarvenpaassa.fi). As a result of the Kannelmäki –movement measures have been taken in order to make the residential area of Kannelmäki more pleasant, for example by strenghtening the good things in the area, which has had a bad reputation.

Consequently different forms of both organized and unorganized civic- and voluntary activities aiming at improving the safety and amenity in residential areas exist in the Nordic countries. Both the activities and the type of actor vary. A common denominator is, however, the positive perspective in their activities. The Settlement federations, Fritidsforum as well as the Kannelmäki- and Järvenpää-movement focus on positive things. Their focus is for instance not on the crime statistics and prevention of crime but on organizing pleasant and activating activities for the citizens, which increases the sense of safety and amenity in the area. An important aim is to get the citizens to participate and actively do things themselves. A side effect of this may be decreasing crime statistics but it is not in the interest of these civic- and voluntary actors. The reason for the unwillingness to review the activities in the light of crime statistics is often that, it would give a negative label and therefore decrease the interest in the activity. Neither the citizens nor the organizations, are motivated by the prevention of crime. The crime preventive perspective is more a way for the authorities to work, think and measure their activities. The motivation for the civic- and voluntary actors comes from focusing on positive things such as enhancing premises for a better life, improved social relations, welfare and participation.

The motivation comes from focusing on positive things such as organizing pleasant events.

Democratic tools with crime preventive effects?

The main task of the Nordic co-operation project was to examine different ways that the citizens can affect the safety and amenity in their residential area. Besides organizations and movements the citizens can participate by democratic decision-making. Therefore this project has also examined different democratic tools and their possibly crime preventive effects. A traditional way of participation in democratic decision-making is voting in democratic elections. However, there are also other ways of democratic participation. The focus in this project has been on these complementary democratic tools.

In Iceland two new democratic tools, Better Reykjavik and Better Boroughs, was taken into use after the financial crisis in 2008 when the discontent with the decision-making in the city was big. Better Reykjavik is a communication platform for the city and its citizens. Through the platform the citizens can present their own ideas and priorities concerning the municipal services and administration. At the same time the citizens can follow other citizens' ideas and comment, discuss and support them. The city of Reykjavik is also obliged to formally discuss the ideas that get most support by the citizens. The aim of Better Reykjavik is to open up the administration to the citizens and to activate the citizens, politicians and administration to a more open dialogue and at the same time increase the citizens' participation and the democratic discussion. Many of the ideas presented on the Better Reykjavik platform have concerned improvements of the living environment and are also actually known to have had which is known to also crime preventive effects.Another democratic tool, used in Reykjavik is Better Boroughs which is used to increase the citizens' participation in decision making regarding the budget. Through Better Boroughs suggestions are gathered on how parts of the budget should be used.

(www.betrireykjavik.is)

A similar tool to the Better Reykjavik is the *initiative to municipal authorities (*www.invånarinitiativ.fi*)* that is used in Finland. Citizens can make initiatives regarding their own city via a webpage. Other citizens can thereafter support the initiatives. If the initiative gets support from at least two percent of the citizens with the right to vote, the city council is obliged to process the initiative.

Democratic tools for decision making regarding budgeting can be found also in Copenhagen where every part of the city gets a certain amount of money. Upon the use of the money is thereafter decided in a council in each part of the city. The council members are appointed by democratic elections.

The above-mentioned tools are often not recognized as directly crime preventive. The connection of these to the amenity in the area may be recognized but the effect on crime prevention stays hidden. Still the link is often recognized when it is explained. If a place is pleasant, the sense of security increases also most likely. Fur-

thermore this activates the citizens to take care of their area and look after that others respect it too. By letting the citizens participate in the decision making, the area becomes their area and their willingness to care for it increases. The connection between crime prevention and democratic processes was shown in a study on the riots in Husby, Stockholm, in spring 2013. One of the contributing factors to the riots was according to the study the lack of functioning democratic decision-making. (de los Reyes et al. 2014, p. 22)

Even when it is recognized that there is a need for enforced democratic work in order to prevent crime, it is challenging to combine the two fields of work. For instance in Copenhagen, where there has been problems with gang criminality amongst youngsters, the municipality wanted to work for crime prevention and saw that the way to do it was by engaging the youngsters in the community. The solution was therefore to improve and use democratic processes. How crime prevention should be linked to democratic processes and how to get the decision-makers and the administrative personnel to see the linkage and work with a combination of democracy and crime prevention turned, however, out to be challenging although not impossible.

Conclusion

Denmark, Sweden and Estonia have well-functioning neighbourhood watch - systems that are based on co-operation between the municipality, police, companies and the citizens with the aim to prevent crime. In Finland there has, however, been seen a need for other types of crime prevention measures that take into account the needs and characteristics in every region and area. What works in one city or one part of the city may not work in another. Furthermore there already exist different types of actors and systems that do increase the security and amenity in the local areas and that also have crime preventive effects. They may however not recognize themselves as such actors. Still it would be a waste not to take advantage of these already existing indirectly crime preventive activities.

The difficulty of linking the above-mentioned civic- and voluntary activities to crime prevention imposes some problems. If the task is to enhance crime prevention in an area and the solution is to support the civic- and voluntary activities such as Fritidsforum and Kannelmäki-movement, how can this support be justified when the actors themselves are unwilling or unable to see the connection to crime prevention? The traditional way of working with crime prevention is to support projects and programs that aim to prevent criminality. A more effective way to get crime preventive results might, however, be to focus on something completely different. Evaluation of the crime preventive effects of these alternative activities could be the solution to this problem of justification. But how to measure effects that the actors themselves do not focus on? By evaluating the crime preventive effects of a project that aims to enforce welfare, community and local democracy in the residential area,

the project is given a label of being a crime prevention project. The motivation for the organizers derives from the positive aspects of the activity not from crime prevention. The organizers motivation may therefore suffer from a crime preventive label.

Instead of explicitly focusing on crime prevention it might be more effective to focus on the positive effects of activities. Civic- and voluntary activities have crime preventive effects. But they cannot be measured directly. This is also not necessarily relevant. The crime statistics and sense of security does not always correlate. Instead of the effects on crime statistics the evaluation could focus on the effects on amenity, sense of community, social company and communication.

References

www.samverkanmotbrott.se

www.nabohjælp.dk

www.naabrivalve.ee

Kråd, nabohjelp: http://www.krad.no/forebygging/trygge-naermiljoer/nabohjelp/historie

www.setlementti.fi

www.settlementet.dk

www.fritidsforum.se

www.hyvakasvaajarvenpaassa.fi

www.betrireykjavik.is

www.invånarinitiativ.fi

The working-groups recommendations, 2014: http://www.rikoksentorjuntaneuvosto.fi/sv/index/julkaisut/neuvostonjulkaisut/tutkimuksiajaselvityksia/naapuriapu-tyoryhmanvaliraportti.html

de los Reyes, Paulina – Hörnqvist, Magnus – Boréus Kristina – Estrada, Felipe – Flyghed, Janne – Arriagada, Alejandro Gonzàlez – Lundgren, Marcus – Lundström, Markus: "Bilen brinner… men problemen är kvar". Berättelser om Husbyhändelserna i maj 2013. Stockholm, 2014.

SKOLER OG SKOLEELEVER

Christianskolen

Mette Foss Andersen

English abstract

In this paper thesis a quantitative and qualitative analysis of the preventive crime effect of a municipal school program at Christianskolen, Frederiksberg, for normal gifted young people with problems of social, personal and psychological nature is conducted. Most pupils have committed registered crime before entering the program and all pupils have been assigned to the program by the Psychological & Psychiatric Advice under the municipality of **Frederiksberg**. The strategy of Christianskolen follows a number of science-based recommendations with proven criminal preventive properties, which provides the motivation for the study.

The data is analyzed with Mixed Methods. The quantitative data include 52 pupils from the program and two control groups with 37 and 96 persons in the period 2001 – 2013. A qualitative approach is taken in an attempt to explain any potential crime preventive effect of the program. The data includes interviews with 10 pupils, three teachers, three social education workers and the principal of school. Furthermore, observations of the daily routines at the school have been performed over a period of three weeks.

The quantitative analysis falls in two parts. The first part is conducted as a 'natural experiment', where the registered crime before, under and after attending the school is compared to a historical control group. In this analysis, 27 pct. of the former pupils and 54 pct. of the control group commit registered crime in a two-year follow-up period after the program, which is a statistical significant difference (p = 0,033), also when controlling for sex, age and earlier crime history.

The second part of the quantitative analysis focuses on a second control group, matched among juvenile offenders from across the country. The persons in the control group are matched on year of birth, quarter, sex and number of earlier charges. The analysis shows that the former pupils of the program have approximately one preliminary charge less than the average of the matched control group in the follow-up period. In addition, 0pct. of the former pupils compared to 10 pct. of the control group are charged for 7 or more offenses during the follow-up period.

The purpose of the qualitative analysis is to explain the crime preventive effect of the program. The interviews describe the pupil's positive school and teacher experienc-

es. The pupils become strengthened in school disciplines and receive help with social, personal and psychological difficulties. In addition to the personal relations between the pupils and staff, a network of SSP, street workers and addiction counselors is also associated. The network interferes with the pupils on a daily basis enabling a rapid reaction in the case of abuse, criminal behavior etc. This holistic approach may positively affect the pupils.

Based on the quantitative and qualitative analyses, it is concluded that the program motivates some of pupils to deviate from criminal behavior and begin education.

Disposition

Dette paper vil starte med at beskrive Christianskolens vision, elevgruppe og tilgang. Herefter vil resultaterne fra de kvantitative analyser kort blive belyst og til slut vil en perspektiverende konklusion pege på hvordan resultaterne fra effektevalueringen af skolen kan anvendes fremadrettet. Resultaterne er desuden offentliggjort i rapporten "Christianskolen - Den kriminalpræventive effekt af et målrettet skoletilbud til unge med særlige behov" (Justitsministeriet 2013c).

Vision og elevgruppe

Christianskolen blev etableret som et kommunalt projekt i Frederiksberg Kommune i 2006. Skolens vision er at drive "et undervisningstilbud af høj kvalitet der skaber forandring og udvikling". Målsætningen er, at den unge bliver bragt videre i en positiv udvikling personligt, socialt og fagligt, og efterfølgende udsluses til ungdomsuddannelse, praktik, arbejde, jobtræning eller lignende. Desuden er en målsætning et efterværn, der følger eleverne, efter at de er udskrevet fra skolen.

På Christianskolen er der på nuværende tidspunkt indskrevet 21 elever og siden 2006 har der ialt været indskrevet 81 elever på skolen. Elevgruppen på Christianskolen udgøres af unge mellem 12 og 17, år der mistrives i folkeskolens ældste klasser og har massive personlige, sociale og/eller psykologiske problemstillinger.

Eleverne visiteres fra PPR fra special- og folkeskoler eller fra kommunens familieafdeling. Visitationskriterierne er "massive udfordringer", hvilket eksempelvis kan være kriminalitet, stofmisbrug, ADHD eller unge, der er blevet fjernede fra deres hjem.[1]

[1] Der er ifølge PPR tale om: "utilpassede unge med omfattende sociale og/eller emotionelle vanskeligheder, der kan give sig udslag i en række uhensigtsmæssige adfærdsmønstre. Der vil i mange tilfælde kunne konstateres sociale og familiære vanskeligheder, ligesom kulturelle problemstillinger kan spille ind. Ofte er der dog tale om unge med flere alvorlige problematikker" (Frederiksberg kommune 2008:20).

Christianskolen tilstræber at være en helheds- og netværksorienteret indsats, der bygger på et tæt samarbejde med de øvrige kommunale instanser, heriblandt det lokale politi, SSP og Gadepiloterne, der i større eller mindre grad har kontakt til de unge i fritiden. Skolen forsøger også at inddrage de netværk, eleven befinder sig i uden for skolen, herunder eksempelvis fritidsklubber, sportsklubber, familie og støttepersoner. Desuden samarbejder skolen med PPR, Misbrugscenter Frederiksberg, Ungerådgivningen, og Ungdoms- og Uddannelsesvejledning. Formålet er er at indkredse og forsøge at løse årsagerne til de unges individuelle problemstillinger.

Handlings- og elevplaner

I kraft af det kommunale samarbejde kan skolens ledelse indsamle den viden om nye elever, der er tilgængelig fra alle kommunale instanser. Når en elev indskrives på Christianskolen, udarbejder kontaktperson og ledelse en handleplan for eleven i samarbejde med socialrådgiver og en psykolog fra PPR, der kender til den unges sag. I handleplanen aftales mål og succeskriterier for den enkelte elev. Disse handleplaner er også udgangspunktet for elevens individuelle elevplaner. Formålet med elev- og handleplaner er, at hver elev modtager relevant undervisning i forhold til individuelle mål og ud fra den enkelte elevs niveau og forudsætninger. Formålet med elevplanerne på Christianskolen er netop at elevens konkrete mål bliver tydeliggjort, og at den enkelte elev tager medansvar for målene i planen og bliver bevidst om egne udviklingstrin og -mål.
Elevplanerne er centrale i Christianskolens daglige arbejde, og til forskel fra elevplanerne i folkeskolen lægges der større vægt på grundige beskrivelser af elevens faglige, personlige og sociale kompetencer. Desuden er målsætningerne ikke kun skolefaglige. Et delmål kan være at eleven lærer at stå op morgenen. Pædagoger og lærere giver udtryk for, at det ikke bare er det skolefaglige, men især i sociale relationer og konflikter. En stor del af eleverne har desuden svært ved at afkode de sociale spilleregler i uddannelses- og arbejdssammenhænge. Ifølge Kommissionen vedrørende Ungdomskriminalitet (2009:51) er det et almindeligt forekommende problem, at kriminelle og kriminalitetstruede ungemangler forståelse for almene normer og regler for samspil med andre mennesker. Dette sammenholdt med manglende skolekundskaber sætter de unge i en situation, hvor de ikke umiddelbart kan opnå erhvervsuddannelse eller arbejde. En del af de primære arbejdsområder på Christianskolen er netop at de unge udvikler sig socialt, personligt og fagligt.

Christianskolens ansatte

Der er på Christianskolen ansat seks lærere og fem pædagoger, som også varetager andre typer af opgaver end dem, der typisk hører ind under deres fagområde. Eksempelvis underviser pædagogerne også, ligesom lærernes arbejde desuden omfatter kontaktpersonsopgaver. Skolen har egen kok, som udover at varetage daglige indkøb og madlavning også underviser eleverne i køkkenet og af og til deltager som en ekstra 'pædagog' i undervisning og aktiviteter. Derudover består personalet af en

skoleleder, en souschef og en sekretær. Alle de ansatte er uddannet inden for deres fagområde.

De ansatte på skolen arbejder sammen i teams[2], som består af to lærere og to pædagoger til omkring syv elever.[3] Eleverne møder hver morgen ind i sit faste team, hvor elevens kontaktperson også indgår.

Kontaktpersonsopgaver

Udover at hver elev bliver tilknyttet et fast team af lærere og pædagoger, får eleven også tildelt en kontaktperson i teamet. Det er kontaktpersonens opgave at følge op på, at elevens individuelle handleplan indfries. Blandt andet er det kontaktpersonen, der sikrer koordination og sammenhæng i den tværsektionelle indsats ved elevens eventuelle problemstillinger (eksempelvis stofbehandling, psykolog, politi mv.). Det er endvidere kontaktpersonen, der formidler kontakt på vegne af den unge til relevante myndigheder, institutioner mv. Formålet er, at den unge samt familie og netværk oplever de forskellige indsatser som sammenhængende. Ved en indsats over for lovovertrædere anbefales netop kontinuitet imellem forskellige systemer (Jørgensen et al.2012:110; Kommissionen vedrørende ungdomskriminalitet 2009:35). Kontaktpersonen indkalder også elevens familie til netværksmøder ca. en gang om måneden[4]. En gang årligt[5] deltager kontaktpersonen i et netværksmøde med alle professionelt involverede omkring eleven.

Samarbejde med SSP og Gadepiloterne

Det er personalets erfaring, at de elever, der ikke møder på skolen, udfylder tiden med at ryge hash og/eller lave kriminalitet. I den kriminologiske forskning er det ligeledes veldokumenteret, at de unge, der begår mest kriminalitet, er dem, der i deres fritid ikke er under opsyn af voksne, og i stedet tilbringer tiden sammen med kammeraterne i gademiljøer (Jørgensen et al. 2012:23; Balvig 2011:100-102; Pedersen & Lindstad 2011:114). Ifølge en pædagog er det en central del af arbejdet på Christianskolen derfor at være på forkant med en eventuel uhensigtsmæssig udvikling hos den unge. Samarbejdet med det lokale politi, Gadepiloterne og SSP betyder, at skolens ansatte bliver informeret om tilfælde, hvor elever har været i problemer. Elever-

---

[2] Samarbejdet i teamene omfatter selve undervisningen; planlægning, tilrettelæggelse og evaluering heraf med henblik på at udvikle elevernes faglige, personlige og sociale kompetencer. Desuden indgår det mere administrative arbejde i samarbejdet, herunder at føre regnskab med elevfravær, elevplaner, underretninger til kommunen mv.

[3] Med undtagelse af teamet med udslusningselever, hvor den ene pædagogrolle delvist varetages af skolens kok.

[4] Det er også kontaktpersonen, der hovedsageligt står for kontakten til elevens hjem. Hjemmet kontaktes et par uger efter elevens opstart på skolen for at gøre status og høre hvordan forældrene oplever skolestarten. Kontaktpersonen ringer desuden til forældre og sagsbehandler mindst en gang om måneden for at opdatere omkring elevens situation.

[5] Udover møder med elevens netværk og et ugentligt personalemøde, er der ugentligt møde i hvert team, i lærergruppen og pædagoggruppen, hvor kontaktpersonen opsummerer hvordan det går med den enkelte unge og dennes væsentlige problemstillinger.

ne kender til samarbejdet med de forskellige netværk, og ifølge skolelederen betyder det, at de til tider holder sig fra kriminalitet eller anden problematisk adfærd.

Struktureret dagligdag

Skolen har daglig åben 9 til 16. Fra kl. 9 er der undervisning frem til kl. 12 hvor elever og personale spiser frokost sammen. Hovedfokus er matematik, dansk og engelsk, og dagene er opbygget med ét fag eller tema[6] frem til skolens spisepause kl. 12-13.[7]Kl. 14-15 er der eftermiddagsaktiviteter, og fra kl. 15 til 16 er der fritime, hvor eleverne selv vælger aktiviteter. Eleverne får sjældent lektier for, ligesom de færreste af eleverne har en taske med i skole. Alt hvad de skal bruge er på skolen. Eleverne får morgenmad og frokost på skolen, og om eftermiddagen er der frugt og grovboller. Der lægges vægt på, at de unge får sund og varieret kost, og maden på skolen fremhæves positivt af flere elever.

Pædagogisk tilgang

På Christianskolen forsøges det at skabe et rummeligt miljø, så eleverne føler sig velkomne og møder op til undervisningen. For nogle af eleverne er dét, at de møder op, i sig selv en succes, da mødestabilitet kan være et arbejdsområde. Derfor får eleverne heller ikke skældud, når de kommer for sent, men det bliver påtalt, og de bliver mødt med et smil og et kram. En pædagog fortæller, at det udefra kan se mærkeligt ud, at de ansatte "nurser" og hjælper de unge selv med små ting, men at hjælpen netop aflaster de ting i hverdagen, der ellers opleves som forhindringer og barrierer i de unges dagligdag.

Ifølge personalet har flere af de unge igennem deres liv oplevet, at voksne ikke har været til at stole på, og det er derfor vigtigt, at de unge får en tæt relation til en "ordentlig" voksen. Skolen indskriver sig i en blød relationspædagogik[8], hvor straf, konsekvenser og skældud stort set er *ikkeeksisterende*. Det handler ifølge skoleleder Søren Lænkholm om at "fjerne det pres som den unge reagerer imod". Det vigtigste er, at de unge har lyst til at komme på skolen, således at skolen har mulighed for at samarbejde med den unge. Tilgangen er i tråd med generelle behandlings- og forebyggelsesprincipper om *frivillighed* og om at anvende *menneskelige strategier,* der har vist sig at have en større kriminalpræventiv effektendstraffende tiltag (Jørgensen et al. 2012:105). Søren Lænkholm forklarer, at det overordnet handler om at behandle de unge med *respekt* - en respekt der skal "gennemsyre hele skolen". På Christianskolen er der intet personalerum, og lærere og pædagoger er derfor tilstede hele tiden. Flere af elevernes fortællinger omhandler ligeledes en ligeværdig relation til personalet. De ansattes gode humør og overskud fremhæves også af flere elever, li-

[6]På temadagene forsøges der at blive bygget bro til værkstedsundervisningen, ligesom temadagene går på tværs af fagene og eksempelvis også inddrager andre fag som historie eller geografi.
[7] Dette er sidenhen blevet omstruktureret, således at der på skolen er flere fag eller temaer på en dag.

gesom at de ansatte er friske og har humor. Ifølge pædagogerne anvendes humor meget i dagligdagen, da det "lukker luften ud af konflikterne" og giver et godt samspil med eleverne. Når personalet tør fjolle og gøre grin med sig selv, bliver de mere opnåelige i kontakten og er ikke bare "de fornuftige voksne". Ved kriminalpræventive indsatser anbefales ligeledes at indsatspersonalet er i stand til at udvise interesse og entusiasme og har relationelle evner som blandt andet respektfuldhed, åbenhed, varme, omsorgsfuldhed, modenhed, selvtillid med videre (Jørgensen et al. 2012:106). Elevernes beskrivelser af Christianskolens personale indeholder netop disse karakteristika.

Personalet som støttepersoner

En pædagog fremhæver, at de i meget høj grad er til stede når den unge har behov for en støttende voksen: "Vi er ryggen i deres liv. Også selvom de gør nogle ting, som er moralsk forkerte". Dette viser sig også ved at kontaktpersonen er til stede, hvis en af eleverne har begået kriminalitet og derfor skal en tur på politistationen eller i retten, og at kontaktpersonen taler forløbet igennem med eleven efterfølgende. I Kommissionen vedrørende ungdomskriminalitet (2009:78) anbefales det også, at kontaktpersonen går med til møder i forvaltningen og lignende, hvor den unge kan have behov for en voksen til at skabe tryghed. Det anbefales desuden, at kontaktpersonen står til rådighed, eksempelvis når den unge har behov for en voksen til at læsse bekymringer over på, tale med eller blive opmuntret af. Blandt eleverne fremhæves det, at de ansatte altid har tid til at snakke, og at personalet på Christianskolen *forstår* eleverne bedre end lærere på andre skoler. Sammenfattende kan kontaktpersonens opgaver ifølge Kommissionen (2009:78) sidestilles med det, der almindeligvis ville være en forældreopgave. Forældreopgaven viser sig også i elevernes fortællinger om et personale, der har lyst til at hjælpe og vejlede dem, selv med de mindste ting. De kan spørge om hjælp til stort set *alt*. Møder den unge ikke om morgenen, er det også personalet der ringer og vækker, og nogle gange henter den unge, ligesom personalet også fungerer som vejledere om fritidsarbejde, motion, kost mv. Kontaktpersonsrelationen minder derved også om det, der betegnes som en *mentorordning*. Af det Kriminalpræventive Råd (2012:6) defineres *mentoren* som en "stabil, langvarig, personlig støtte og rollemodel, som tillidsfuldt lytter og guider den unge ud fra hans eller hendes ønsker og behov". En kortlægning af danske og internationale effektstudier, peger på mentorrelationen som lovende for forebyggelse af kriminalitet blandt unge der er i risiko (Christensen 2012:9; Det Kriminalpræventive Råd 2012:5). En lærer fortæller, at personalet på Christianskolen "både er med til at vende de svære ting med de unge, men også bliver et forbillede". En pædagog fortæller, at hun oplever, at "eleverne nogle gange glemmer at personalet er voksne og er en del af systemet" og fortæller om kriminalitet, og beder dem om at tage stilling. Hun mener, at eleverne netop henvender sig til personalet, fordi de udtrykker deres holdning til kriminalitet uden at være fordømmende.

Et miljø der kan konkurrere med spændingen i det kriminelle

Christianskolens personale forsøger at tilbyde eleverne så afstressende en hverdag som muligt, men ønsker samtidig at skabe et miljø, der kan konkurrere med spændingen i det kriminelle miljø. I forhold til folkeskolen har Christianskolenet rådighedsbeløb, der er ca. 10 gange så stort. Dette giver ifølge en pædagog muligheder for at få de unge til at komme på skolen og blive der i eftermiddagstimerne. De kan give de unge tilbud som de "ikke kan sige nej til". Eleverne er ofte med til at bestemme, hvad der skal foregå. Flere af eleverne på Christianskolen fremhæver udflugterne og specielt skolens skitur, som noget af det bedste ved skolen. En pædagog fortæller, at eleverne ofte er stressede og har problemer uden for skolen, og det kan derfor være positivt, når de kommer væk fra deres hverdag et stykke tid. Desuden tyder interviewene på at turene knytter elever og ansatte bedre sammen.

Ressourceorienteret og anerkendende tilgang

Seks timer ugentligt er der værksteds- og aktivitetstimer. Eksempler på aktiviteter er håndarbejde, sløjd, musik, smykke- og cykelværksted. Ifølge Kommissionen vedrørende ungdomskriminalitet (2009:51) bør et undervisningstilbud målrettet kriminelle og kriminalitetstruede unge netop indeholde læringsprocesser, der kombinerer den faglige læring med en praksisbaseret læringsform. Ifølge lærere og pædagoger kan værkstedsundervisningen være positiv for Christianskolens elever, da de kommer med lavt selvværd og lav selvtillid, specielt omkring deres faglige formåen. Eleverne har snævre forestillinger omkring, hvad det vil sige at *blive til noget* og betragter kun "høje stillinger" som vigtige i samfundet. De opfatter afstanden mellem, hvor de er, og hvor de gerne vil hen, som stor og har svært ved at se, hvordan de nogensinde kommer dertil. Igennem undervisning og forskellige aktiviteter forsøger personalet at give eleverne små succesoplevelser, der styrker deres tro på dem selv. Strategien kan også betegnes som en *ressourceorienteret tilgang.* Kortlægninger af danske og internationale, kriminalpræventive indsatser peger på, at tilgange, der *opbygger ressourcer* hos den unge, har større effekt end indsatser, der udelukkende fokuserer på at fjerne eller mindske problemer (Manuel & Jørgensen 2013:5; Jørgensen et al. 2012:109). Line Mørch (2006:83) og Mette Pless (2009:143,172), der begge forsker i udsatte unges uddannelsesbaner, peger på, at læringsmiljøer, hvor de unge oplever at "være god til noget" og oplever anerkendelse for det de kan og *den de er,* kan være et vendepunkt for deres selvopfattelse. Denne erfaring kan dannegrundlag for en tro på, at man kan klare sig i nye sammenhænge.

Interview og feltarbejde tyder på, at Christianskolen for flere af de unge er med til at vende negative skoleoplevelser til positive. Pædagogerne fortæller, at elever, der ikke har fungeret i almindelige folkeskoler og ikke har været i skole i månedsvis, frivilligt vælger at komme på Christianskolen med forholdsvist lidt fravær, selv i deres ferier når skolen har ferietilbud, og de bliver også efter skoletid i den frivillige eftermiddagstime. Flere elever fremhæver hvordan de på Christianskolen har fået

lyst til at komme i skole. Den seneste danske selvrapporteringsundersøgelse af unges kriminalitet[9]viser en meget stærk sammenhæng mellem lovlydighed og skoletrivsel: unge, der ikke bryder sig om at gå i skole, har i langt højere grad erfaringer med kriminalitet end unge, som har et positivt forhold til skolen (Jørgensen et al.2012:22; Balvig 2011:141). Elevernes fortællinger bærer også præg af at de er blevet bedre til det faglige, og at de "lærer meget" og mere, end de gjorde på deres tidligere skoler. Især fremhæves det positivt, at der hele tiden er en lærer til at hjælpe. Det er også pædagogernes oplevelse, at en-til-en- eller en-til-to-undervisningen er meget givende og intens. Eleverne får støtte og opmærksomhed og kan derved bedre koncentrere sig. Pless (2009:180,189) betoner ligeledes betydningen af små og overskuelige læringsmiljøer, der muliggør hjælp og støtte undervejs.

Ifølge Pless (2009:172) kan mødet med anerkendende læringsmiljøer, der også giver mestringserfaringer, være medvirkende til, at udsatte unge får mod på mere uddannelse. Interviewene tyder på, at netop de positive skoleerfaringer på Christianskolen, motiverer nogle af de unge til at gå i gang med en uddannelse efterfølgende.

En central del af forløbet på Christianskolen er desuden praktik- og brobygningsforløb, hvor den unge får mulighed for at afprøve eventuelle fremtidsdrømme og får konkretiseret hvad et arbejdsliv eller en ungdomsuddannelse er. Sammenlignet med folkeskolen er eleverne oftere i praktikforløb, som er mere individuelt prægede.[10] Desuden forsøger skolenat hjælpe med at skaffe lærepladser til de unge, når de udskrives fra skolen.

En del af den helhedsorienterede indsats er også at støtte op om fritidsinteresser, hvor eleven kan udvikles positivt.

Rammesat fritid

Flere elever fortæller om nye fritidsinteresser efter at være begyndt på skolen, blandt andet fritidsarbejde og fitness. Personalet gør meget ud af at hjælpe de unge med at skrive jobansøgninger, og vejlede dem med de eventuelle problematikker der kan opstå når de unge får et fritidsarbejde. Ifølge pædagogerne er fritidsarbejdet positivt for de unges udvikling. Det holder de unge beskæftiget i fritiden og styrker deres tro på, at de *kan blive til noget,* og at samfundet har brug for dem. De elever, der ikke har et fritidsarbejde i tiden på Christianskolen, får ifølge en pædagog muligheden for at afprøve "arbejdsrollen" i sommerferien. Personalet fortæller at det for nogen af de unge kan være en udfordring med sommerferien, hvor de stabile rammer flyder væk. Christianskolen holder lukket i skolernes sommerferie, men i de første 14 dage har eleverne mulighed for at tjene penge ved at arbejde i kommunens gartnerservice. Alle interviewede elever, som har prøvet sommerferiejobbet, beskriver det positivt. I

[9] De danske selvrapporteringsundersøgelser omfatter spørgeskemaer om kriminalitet, livstil mv. blandt 14-15 årige folkeskoleelever i årerne 1979,1989,1999, 2005 og 2010.

[10] Længden for praktikforløbende varierer fra elev til elev, men er samlet set højest en måned hvert skoleår.

følge en pædagog lærer eleverne, hvordan man samarbejder med andre mennesker i et arbejdsfællesskab og udfører en arbejdsrolle.

Udslusning og efterværn

Undersøgelser af særligt tilrettelagte undervisningstilbud viser, at eleverne ikke klarer sig særlig godt, efter at de har afsluttet undervisningstilbuddet, sammenlignet med elever, der har gået i almindelig folkeskole[11] (Mehlbye 2009, Danmarks Evalueringsinstitut 2010).

Når eleven udskrives, igangsætter Christianskolen et efterværn. En pædagog forklarer efterværnets formål som "en line der kan gribe eleverne i tilfælde at det er ved at gå galt" (K680). Netop efterværn og struktureret opfølgning anbefales ved indsatser over for lovovertrædere, således at der kan interveneres ved en forværring af den pågældendes situation (Jørgensen et.al 2012:102).[12]

I virksomhedsplanen står efterværnets strategi beskrevet som "forebyggende og intens" kontakt til den unge det første halve år eller "indtil den unge har fået fodfæste det nye sted". Kontakten er både den direkte kontakt til den unge og indirekte til den lokale kontakt ca. en gang om ugen. Efterhånden som den unge falder til, vil kontakten flade ud og blive til jævnlige telefonsamtaler. Går noget galt, er det kontaktpersonens opgave at sikre, at den unge ikke kommer til at hænge mellem instanser, og at der bliver formidlet kontakt til uddannelseslederen, sagsbehandleren og/eller UU –vejlederen.

De tidligere elever besøger ofte skolen, og i interviewene med disse elever fremhæves, at de altid er velkomne tilbage på skolen, og at skolen stadig hjælper dem, hvis de har problemer eller brug for en snak. Ifølge en pædagog gør disse besøg det lettere at holde øje med elevernes udvikling. En pædagog forklarer grunden til at de unge ønsker kontakten efterfølgende, med den gode relation og tillid til den voksne, som er opbygget i tiden på Christianskolen. Ved overgange og afbrud af ungdomsuddannelser varetages de unges sag almindeligvis af UU-vejledningen. Pædagogerne mener, at det er den gode relation, der opbygges på Christianskolen, der gør, at efterværnet fungerer, og at det ikke varetages af en ukendt person. De interviewede

[11] Undersøgelsen fra Danmarks Evalueringsinstitut (2010) angår *Ungdomsskolens Heltidsundervisning*, en pendant til undervisningen på Christianskolen, i 66 af landets kommuner. Elevgruppen ligner ifølge PPR Christianskolens, men sidstnævnte er dog mere ressourcekrævende. Evalueringen (2010:120,130) viser, at blot 32 pct. af eleverne er under uddannelse efter to år. Til sammenligning er tallet fra folkeskoleelever 76 pct. Af de tidligere elever fra heltidsundervisningen befinder 38 pct. sig på en form for overførselsindkomst, tilsvarende gælder 10 pct. af eleverne fra folkeskolen. Efter fem år har 55 pct. af de tidligere elever hverken gennemført en ungdomsuddannelse eller er i gang med en.

[12]Effekten er påvist ved prøveløsladte og programmer i frihed, og kan ikke nødvendigvis sammenlignes med situationen for Christianskolens elever. Der findes, så vidt jeg er orienteret, ikke undersøgelser af effekten af efterværn i forbindelse med skoletilbud til udsatte unge.

tidligere elever er alle i gang med uddannelse. Dog har to af dem haft flere skift undervejs, siden de stoppede på Christianskolen.

Kvantitativ analyse

De kvantitative deskriptive preanalyser viser, at der ikke er signifikante forskelle på grupperne inden interventionen. Undersøgelser af kriminaliteten inden indskrivelse for eksperimentalgruppe og kontrolgrupper peger dog på, at kriminaliteten i eksperimentalgruppen er af noget grovere karakter end kriminaliteten blandt de tilfældigt udvalgte matchpersoner i resten af Danmark. Eksempelvis er der i eksperimentalgruppen i højere grad registreret for indbrud og simpel vold, og i kontrolgruppen i højere grad for butikstyveri og hærværk.

Den kvantitative analyse består af to dele. Den første del er udført som et 'naturligt eksperiment', hvori den registrerede kriminalitet før, under og efter skoleforløbet sammenlignes med en historisk kontrolgruppe. Denne analyse viser, at 27 pct. af de unge fra Christianskolen har begået kriminalitet i en toårig opfølgningsperiode efter skoleforløbet, mens tilsvarende gælder for 54 pct. af de unge i kontrolgruppen. Andelen af personer med over syv forhold i perioden udgør 6 pct. i eksperimentalgruppen mod 24 pct. i kontrolgruppen. Forskellen i gruppernes kriminalitet er statistisk signifikant (p = 0,033), når der kontrolleres for forhold som køn, alder og tidligere kriminalitet i en binær logistisk regressionsmodel. Dog har det ikke været muligt at kontrollere for den generelle faldende ungdomskriminalitet i Danmark i perioden. Dette gør den positive effekt af skoleforløbet statistisk usikker.

I anden del af den kvantitative analyse er der matchet en matchet kontrolgruppe blandt lovovertrædere fra hele Danmark i samme tidsperiode. Dette for at undersøge data fra en tidsvarende kontrolgruppe og derved tage forbehold for den faldende ungdomskriminalitet. Kontrolpersonerne er matchet på fødselsår, kvartal, køn og antal tidligere sigtelser, men det har ikke været muligt at matche på socioøkonomiske faktorer. Den matchede kontrolgruppe har i gennemsnit en sigtelse mere efter straffeloven i den toårige opfølgningsperiode. I denne analyse er ingen af de tidligere elever fra Christianskolen sigtet for syv eller flere straffelovsovertrædelser, mens den tilsvarende andel fra kontrolgruppen udgør 10 pct. Dette peger på at forløbet på Christianskolen formår at reducere andelen af tidligere elever der sigtes for et højere antal af sigtelser. Ydermere findes, at 27 pct. af Christianskolens tidligere elever og 28 pct. af personerne fra den matchede kontrolgruppe ingen straffelovssigtelser har i opfølgningsperioden. Det kan indikere, at Christianskolen formår at løfte de unge fra Christianskolen, hvis kriminalitet er grovere, op på niveau med den matchede kontrolgruppe, som har begået mere typisk ungdomskriminalitet såsom butikstyveri og hærværk.

Konklusion

Det kan konkluderes ud fra de kvalitative og kvantitative analyser, at forløbet på Christianskolen motiverer nogle af de unge til at fravælge et liv med kriminalitet. Den kvantitative analyse indikerer, at en del af de unge fralægger en kriminel adfærd efter at have påbegyndt forløbet, mens den kvalitative analyse identificerer den gode relation til skolens personale samt den helhedsorienterede indsats som væsentlige faktorer.

Undersøgelser af andre skoletilbud, der minder om Christianskolen, viser at det kan være interessant at følge op på den eventuelle effekt af forløbet på Christianskolen efter fem år og eventuelt at inkludere registerdata på uddannelse og beskæftigelse. En så lang opfølgningsperiode er dog endnu ikke mulig nu grundet det forhold, at skolen er oprettet i 2006. Ved en opfølgende analyse ville flere elever også kunne inkluderes, hvilket ville give mere sikre resultater.

Selvom Christianskolens budget er relativt stort sammenlignet med lignende tiltag, kan indsatsen sandsynligvis betale sig på længere sigt[13], hvis det er tilfældet, at den kriminalpræventive effekt eksisterer. En cost-benefit-analyse af udgift kontra samfundsmæssig gevinst ville kunne belyse dette yderligere.

For nylig udkom en rapport fra Det Kriminalpræventive Råd, der peger på store samfundsmæssige gevinster ved, at kommunerne laver kriminalpræventive indsatser (Højberg Jakobsen 2013:38-39). Dette studie af Christianskolen illustrerer et videnshul, da der ikke tidligere er lavet undersøgelser af kriminalpræventive effekter af skoleforløb. Resultaterne fra Christianskolen peger på, at den kriminalpræventive indsats kan målrettes mod allerede eksisterende tilbud - i dette tilfælde undervisningstilbud for unge, der ikke trives i folkeskolen. Dette bakkes op af at unge med afbrudte folkeskoleforløb har større sandsynlighed for at begå kriminalitet senere i livet, sammenlignet med elever der har gennemgået folkeskolen på almindelig vis (Stevens 2006). Andre effektbaserede undersøgelser af kriminalpræventive tiltag viser desuden, at massive, strukturerede tiltag giver større effekter end eksempelvis kortvarige fritidsindsatser. Derved åbnes spørgsmålet om, hvorvidt en del af det kriminalpræventive arbejde i højere grad end nu kan målrettes de undervisningsforløb, hvor de unge befinder sig dagligt, og hvor der således er bedre mulighedsbetingelser for en individuelt tilrettelagt, kriminalpræventiv indsats.

[13] Den samfundsmæssige gevinst kan være uddannelsesparathed hos de unge og dermed en besparelse på eksterne aktører som eksempelvis studievejledere, af mentorer, sagsbehandlere mv. Undersøgelsen af Christianskolen peger desuden på, at indsatsen styrker de unge socialt, psykisk og personligt, og i forlængelse deraf antageligvis også deres livskvalitet og selvværd. Hvis indsatsen modner de unge til et arbejdsliv, er der en samfundsmæssig gevinst i form af besparelser på overførselsindkomster. Desuden vil der være en samfundsmæssig besparelse ved en lavere omfang af kriminalitet i form af færre anbringelser, fængselsophold med videre.

Litteratur

Balvig, Flemming 2011: *Lovlydig ungdom.* DetKriminalpræventiveRåd.

Christensen, Henriette Nobili 2012: *Effekten af Mentor- og fritidsindsatser for unge i risiko. En systematisk kortlægning.* Det Kriminalpræventive Råd.

Cresswell, John W., Fetters, Michael D. &Ivankova V, Nataliya 2004: "Designing A Mixed Methods Study In Primary Care". *Annals of Family Medicine* vol. 2. No. 1

Danmarks Evalueringsinstitut 2010: *Evaluering af ungdomsskolens heltidsundervisning.* Danmarks Evalueringsinstitut

Det Kriminalpræventive Råd 2012: Mentor- og fritidsindsatser. En guide til den gode indsats. Det Kriminalpræventive Råd

Frederiksberg Kommune 2008: *Virksomhedsplan Pædagogisk Psykologisk Rådgivning, Frederiksberg.* Frederiksberg Kommune.

Højbjerg Jacobsen, *Rasmus* 2013:*Samfundsøkonomisk cost-benefit-analyse af* kriminalpræventive *indsatser*. DetKriminalpræventiveRåd.

Justistministeriet 2013a:*Udviklingen i børne- og ungdomskriminalitet 2001-2012. Med separate opgørelser for kommuner og politikredse.* Justitsministeriets forskningskontor.

Justistministeriet 2013b: *Kriminalitetsniveauet i kommuner og politikredse 2011.* Justitsministeriets Forskningskontor.

Justitsministeriet 2013c: Christianskolen. Den kriminalpræventive effekt af et målrettet skoletilbud til unge med særlige behov. Justitsministeriets Forskningskontor.

Justistministeriet 2012a: Udviklingen i børne-og ungdomskriminalitet 2001-2011.Justitsministeriets forskningskontor.

Justistministeriet 2012b: Udviklingen i omfang og art af ungdomskriminalitet 2002-2011. Justitsministeriets forskningskontor.

Jørgensen et.al. 2012; Jørgensen, T. T.; Kyvsgaard, B.; Boesen Pedersen, A.J. & M. Libak Pedersen: *Risikofaktorer, effektevalueringer og behandlingsprincipper – en forskningsoversigt*. JustitsministerietsForskningskontor.

Kommissionen vedrørende ungdomskriminalitet (2009): *Indsatsen mod ungdomskriminalitet*. Betænkning 1508.Justitsministeriet.

Kyvsgaard, Britta 2001: "Bliver de mindre kriminelle af det? –effekten af tiltag over for lovovertrædere". *Social politik* 3. 1

Mehlbye 2009: Mehlbye, J.: *Specialundervisningens effekt – elevernes uddannelsesforløb efter folkeskolen*. Anvendtkommunalforskning (AFK).

Mørck, L. L. (2006). Grænsefællesskaber. Læring og overskridelse af marginalisering. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Overgaard, Anette; Poulsen, Sofie Havn (2013) 'Fritidsjob for fremtiden". ForeningenNydansker.

Pless, Mette (2009) Udsatte unge på vej i uddannelsessystemet. Danmarks Pædagogiske Universitetsskole. Aarhus Universitet.

Stevens, H. 2006: Kriminalitet og uddannelsesforløb - En longitudinel undersøgelse af fødselsårgangen 1970. Justitsministeriet.

Undervisningsministeriet 2000: Vejledning om PPR –pædagogisk – psykologisk rådgivning.

NARKOTIKA, UNGE OG POLITI

Narkotika, Island og unge mennesker

Helgi Gunnlaugsson

English abstract – Drugs, Icelandic Society and Young People

The drug problem is believed to be one of the most serious social problem in western societies. Public attitude surveys show that most believe drug use to be the most serious crime problem in Iceland and alcohol and drug use the most important reason for local crime. Use of cannabis has regularly been measured among students but studies among adults are less frequent. Therefore, not much is known about how consumption starting among youth develops into adulthood. Not much is known about social characteristics of those who abuse hard drugs in society. In this article, cannabis use among adults in Iceland is examined. How many have ever tried cannbis during their lifetime, how many have used it more than ten times, and how many during the last six months before the survey took place. The social position of those who inject hard drugs with a needle and what risk factors are associated with this use will also be explored. Public perceptions of what crime type is most serious in society and why some people commit crimes will be shown. The main findings show that life time prevalence of cannabis use in Iceland has increased but regular use of cannabis among adults is not widespread. Those who use hard drugs are in a weak position and socially marginalized. A social policy sensitive to different levels of drug use in society is urgent in addition to strengthening various social welfare measures to tackle the problem of hard drugs in society.

Indledning

Man har i løbet af de seneste år foretaget en lang række undersøgelser af alkohol- og narkotikabrug i Island og da især blandt unge. Resultaterne viser, at udviklingen i løbet af perioden 1995-2000 på mange måder har været parallel med udviklingen i andre vesteuropæiske lande, både hvad angår stigninger og fald i forbrug (Gunnlaugsson og Þórisdóttir, 1999). Cannabis, som er det langt almindeligste euforiserende stof, var dog en del mere udbredt i Island end i andre nordiske lande, med undtagelse af Danmark, hvor udbredelsen var størst. En international ESPAD-undersøgelse i 1995 viste således, at ca. 10% af eleverne i 10. klasse i de islandske grundskoler havde prøvet cannabis mindst én gang. I Sverige og Norge var det tilfældet for 6% af eleverne og i Finland 4%, mens 17 % af de danske elever havde prøvet stoffet (Hibell et al.,1997). Set i europæisk sammenhæng ligger udbredelsen i de nordiske lande dog betydeligt under gennemsnittet. Den seneste ESPAD-undersøgelse fra

2011 viste f.eks. at ca. 10% af islandske unge oplyste at de havde prøvet cannabis mindst én gang mens gennemsnittet i Europa var 17% (Hibell et al., 2012).
Undersøgelser blandt voksne bliver ikke foretaget med samme hyppighed men viser dog samme mønster. I 1997 oplyste knap 20% af befolkningen i Island i aldersgruppen 18-74 år, at de havde prøvet cannabis. I Finland gav 7% samme svar, 8% i Norge, 11% i Sverige, mens Danmark også her lå højest med 30%. Undersøgelsen viste også, at brugen af cannabis i de sidste seks måneder forud for undersøgelsen alle steder var omtrent den samme eller hos mindre end 2% af deltagerne. Undtagelsen var igen Danmark, hvor 4% havde brugt cannabis inden for de forudgående seks måneder. Ifølge undersøgelser i de nordiske lande var brugen af andre euforiserende stoffer end cannabis ubetydelig (Gunnlaugsson, 1998; Hakkarainen, Laursen og Tigerstedt, 1996).

I 2002 oplyste godt 19% af befolkningen i Island i aldersgruppen 18-74 år at de havde prøvet cannabis, hvilket var cirka samme resultat, som kom frem ved en undersøgelse i 1997, hvor godt 18% sagde, at de havde prøvet stoffet. I 2002 oplyste de fleste, der havde svaret positivt, at de kun havde prøvet stoffet en enkelt eller nogle få gange, mens 6% sagde, at de havde prøvet det flere end 10 gange. Kun godt 2% af undersøgelsesgruppen, eller ca. 13% af gruppen, der havde prøvet cannabis en eller flere gange, havde brugt det inden for de forudgående seks måneder. Ligeledes svarede meget få deltagere i 1997, eller 1,6%, at de havde brugt cannabis i de forudgående seks måneder. Resultaterne tydede på, at brugen af cannabis for de fleste voksnes vedkommende havde været eksperimentel og var foregået i en afgrænset periode.

Jeg vil i denne artikel forsøge at besvare følgende spørgsmål: Hvor stort er narkotikaproblemet i Island? Hvad ligger problemet i? Hvad karakteriserer brugen og brugerne, og hvor mange er de? Er der sket en stigning i brugen inden for de seneste år? Eksisterer frygten for narkotika udelukkende hos myndighederne eller findes den hos hele befolkningen. Hvorfor synes frygten for narkotika at være så dybtliggende? Hvad har man opnået i kampen mod udbredelsen af narkotika? Hvordan bør samfundet reagere?

Data og metoder

Jeg vil i artiklen anvende subjektive så vel som objektive data. Subjektive data henviser til befolkningens oplevelse og indtryk af narkotikaproblemet således som det vises i opinionsundersøgelser og mediernes behandling. De objektive data henviser til konkrete, målbare størrelser så som antallet af brugere, brugens karakter og udvikling og brugernes sociale situation. Denne type data indhentes med spørgeundersøgelser og registrerede oplysninger om brugere. Den største del af undersøgelsesmaterialet udgøres af de indsamlede data fra opinionsundersøgelser, der blev udført i samarbejde med Instituttet for samfundsvidenskab ved Islands Universitet. Undersøgelserne blev hver gang foretaget med et vilkårligt udsnit af befolkningen i aldersgruppen 18-74 år og fandt sted telefonisk. Svarprocenten hos udsnittene lå mellem 55 og 73%, og der var tilfredsstillende overensstemmelse mellem udsnittet og befolkningsgruppen. Der blev foretaget undersøgelser i 1989, 1994, 1997, 2002 og

2013. I 2013 omfattede undersøgelsen 1.200 personer i aldersgruppen 18-74 år som var blevet udvalgt vilkårligt fra det islandske folkeregister. Undersøgelsen omfattede derudover 1.200 medlemmer i Instituttet for samfundsvidenskabs internetpanel. Svarprocenten var 55%, og de indsamlede oplysninger blev vægtet efter deltagernes køn, alder, bopæl og uddannelse for at give et tilnærmelsesvis korrekt billede af befolkningsgruppen. Der henvises derudover til islandske og udenlandske oplysninger om emnet fra andre kilder og undersøgelser.

Narkotikabrug er det største problem

Opinionsundersøgelserne viser, at brugen af narkotika som regel har været anset som det største kriminelle problem i Island (se f.eks. Gunnlaugsson, 2008). Antallet af spurgte, som mener at narkotika er det største problem, varierer fra ca. en tredjedel til halvdelen i de forskellige undersøgelser. Parallelt hermed mener størstedelen af befolkningen, at brug af alkohol og narkotika er den vigtigste årsag til kriminalitet i Island. Denne opfattelse skal uden tvivl ses i lyset af de mange tilfælde af vold og berigelsesforbrydelser, som bliver begået af berusede personer eller i forbindelse med narkotika. Følgelig ses brugen af alkohol og narkotika som roden til kriminalitet.

Islændinge anser narkotikabrug for at være det største kriminelle problem og mener samtidigt at brugen af rusmidler er årsagen til forbrydelserne, hvilket viser hvor alvorligt man i Island ser på eksistensen af narkotika i samfundet. Det har endvidere vist sig, at godt halvdelen af befolkningen i Island anser brugen af narkotika for at være et større socialt problem end brugen af alkohol (Gunnlaugsson, 2000). Bekymringer over narkotikaproblemet kommer frem i alle undersøgelsens aldersgrupper men er dog betydeligt større i de ældre grupper end i de yngre.

Ifølge ovennævnte resultater hersker der udbredt bekymring over udbredelsen af narkotika. Det islandske samfund, såvel myndighederne som offentligheden, synes som helhed at udvise samme reaktion. Dette viser sig bl.a. i offentlighedens accept af utraditionelle metoder ved politiets undersøgelser af narkotikasager (Gunnlaugsson, 2000). Størstedelen af befolkningen i Island, eller ca. 74%, fandt i 1997 at politiet burde have tilladelse til telefonaflytning, og hele 60% at det burde have tilladelse til værelsesaflytning. Undersøgelsen viste også, at over 80% fandt at politiet burde have tilladelse til husundersøgelser, mens godt 50% ville give politiet tilladelse til at købe oplysninger ved efterforskning af narkotikasager.

Som helhed viser undersøgelserne befolkningens støtte til øgede magtbeføjelser til politiet og viser også en generel og dybtliggende bekymring over de euforiserende stoffers udbredelse i samfundet. Hvorvidt denne bekymring er opstået af sig selv eller er resultatet af mediernes dramatiske nyheder om narkotika kan være svært at afgøre med sikkerhed. Der kan dog næppe herske stor tvivl om, at massemediernes, sundhedsarbejderes og myndighedernes behandling af narkotikaproblemet har haft indflydelse på offentlighedens opfat-

telse af situationen. I forbindelse med den stærke modstand mod narkotika kunne det være interessant at se, hvor udbredt narkotika rent faktisk er i Island.

Udviklingen af voksnes brug af narkotika i Island i perioden 1997-2013

I februar og marts 2013 foretog man på vegne af Instituttet for samfundsvidenskab en undersøgelse, der omfattede spørgsmål om voksnes brug af cannabis. Jeg vil i det følgende vise udviklingen i cannabisstoffers udbredelse i forskellige aldersgrupper og hos begge køn fra 1997 til 2013. Hvor mange oplyser, at de har prøvet stoffet? Hvor mange har prøvet stoffet mere end ti gange? Hvor mange har brugt cannabis inden for de forudgående seks måneder? Er der sket en stigning i forbruget af cannabis blandt voksne i løbet af denne periode? Hvad synes at være karakteristisk for voksnes forbrug af cannabis?

Diagram 1: Hvilken procentdel af den voksne islandske befolkning oplyste at de havde prøvet cannabis i 1997, 2002 og 2013?

Som det ses på diagram 1 er der sket en stigning i procentdelen af den islandske befolkning, der oplyser at de har prøvet cannabis. Knap en fjerdedel af udsnittet i 2013 svarede at de havde prøvet cannabis, mens andelen i 1997 og 2002 var under 20%. Samme tendens viste sig angående den del af udsnittet, der havde prøvet stoffet flere end ti gange: procentdelen var steget en smule i løbet af perioden. Derimod ses ingen ændring af antallet, der oplyser at de har indtaget stoffet i løbet af de sidste seks måneder forud for undersøgelsen. Kun 2,5%, så vel i 2002 som i 2013 oplyste, at de havde brugt cannabis inden for de seneste seks måneder forud for undersøgelsen.

Diagram 2: Hvilken procentdel af voksne i den islandske befolkning oplyste at de havde prøvet cannabis i 2013, fordelt efter køn?

Diagram 2 viser, at cannabisbrug synes mere udbredt blandt mænd end kvinder. Knap 30% af mændene svarede i 2013, at de havde prøvet stoffet men kun knap 20% af kvinderne. Over dobbelt så mange mænd som kvinder svarede, at de havde indtaget cannabis mindst ti gange, og fire gange så mange mænd som kvinder havde brugt stoffet inden for de seneste seks måneder forud for undersøgelsen. Procentdelen var dog meget lav, idet kun 4% af mændene indrømmede at have brugt cannabis i løbet af de seks måneder og så få som 1% af kvinderne.

Diagram 3: Hvilken procentdel af voksne i den islandske befolkning havde prøvet cannabis i 2013, fordelt efter aldersgruppe?

Diagram 3 viser aldersfordelingen af cannabisbrugere. Det kommer her tydeligt frem, at brugen er mere udpræget hos yngre aldersgrupper. Næsten 40% i aldersgruppen 30-39 år svarede, at de havde prøvet stoffet, mens den næsthøjeste andel, 30%, fandtes hos aldersgruppen 18-29 år. Det samme gjorde sig gældende angående personer, der havde prøvet stoffet ti gange eller oftere. Her var andelen højest hos de 30- til 39-årige, eller 16%. Derimod var procentdelen højest i den yngste aldersgruppe, når deltagerne blev spurgt om cannabisbrug inden for de seneste 6 måneder, idet 8% i gruppen 18-29 år indrømmede at have prøvet stoffet i denne periode mod 5% i aldersgruppen 20-39 år. Brug af cannabis i de forudgående seks måneder var forsvindende hos de ældre aldersgrupper.

Generelt viser undersøgelserne at lidt flere har prøvet cannabis i 2013 end i 1997 og 2002. Cirka en fjerdedel af den islandske befolkning i aldersgruppen 18-74 år svarede i 2013 at de havde prøvet stoffet. Brugen var mere udbredt blandt mænd og yngre personer. Færre end 10% af deltagerne svarer, at de har prøvet cannabis flere end ti gange. Denne gruppe kan antages at have været vanebrugere, i det mindste i en begrænset periode. Mellem 2 og 3% af udsnittet indrømmer at de har brugt cannabis inden for de forudgående seks måneder, hvilket muligvis antyder at disse personer er aktive brugere. Overføres undersøgelsens resultater på hele den islandske befolkning, må det formodes, at op mod 10.000 personer har været aktive brugere i 2013. Denne gruppe synes ikke at være vokset i løbet af undersøgelsesperioden, selv om en højere procentdel i 2013 oplyser at de har prøvet stoffet. Det må dog formodes, at undersøgelsens tal undervurderer brugen af cannabis i samfundet. Man må gå ud fra, at nogle deltagere ikke vil indrømme brugen af narkotika i denne type undersøgelser, lige som andelen af stofbrugere sandsynligvis er højere i den del af befolkningsudsnittet, der nægtede at deltage i undersøgelsen. Spørgeundersøgelser har dog vist sin berettigelse i undersøgelser af narkotikaudbredelse i samfundet (Partanen og Metso, 1998).

Sociale kendetegn for stofbrugere og stofbrug

Undersøgelsen giver i grove træk det billede, at den ulovlige brug af narkotika i Island er et fænomen, der først og fremmest eksisterer som eksperimentel eller social brug af cannabis blandt yngre aldersgrupper, en brug der ophører eller svinder ind med voksenalderen. En stor del af den yngre generation synes at være parat til at prøve narkotika, mens meget færre bliver vanebrugere eller fortsætter brugen af stoffer senere i livet.

I forbindelse med dette har den amerikanske sociolog Erich Goode (2012) delt brugen af narkotika op i to ret grove kategorier. I den største er der tale om en slags eksperimentel og social brug af stoffet, hvor forskellige stoffer bliver prøvet, især cannabis. Denne type narkotikabrug finder sted i alle samfundslag og ses fortrinsvis hos yngre personer. Formålet med brugen er nogenlunde den samme som med brugen af alkohol, eller at fremkalde en rus. Forskellige grunde kan gøre sig gældende, så som nysgerrighed, påvirkning fra jævnaldrende og spænding, for det drejer sig her om forbudte stoffer. Brugen af cannabisstoffer følges ofte af en bestemt kultur, f.eks. tøj-, hår- eller musikstil, som i nogle tilfælde sætter brugen af stoffer i et positivt lys.

En del af gruppen, der har prøvet og brugt cannabis, fortsætter med vedvarende brug af rusmidler af forskellig art, ikke mindst alkohol. Mange flere vil dog finde en mere traditionel og anerkendt livsstil efterhånden som ansvaret øges i forbindelse med oprettelse af familie og professionel karriere (se f.eks. Gunnlaugsson, 2008 og Kandel, 1993). For langt de fleste, der prøver cannabis, synes brugen således at være eksperimentel og tidsbegrænset og ikke medføre misbrug. Denne gruppe har heller ikke behov for hjælp fra sundhedsvæsenet eller andre institutioner på grund af brugen af cannabis. Men denne gruppe udgør ifølge Goode (2012) kun den ene side af narkotikabrug, og slet ikke den alvorligste.

Den anden side består af en fåtallig gruppe, der dog udgør et meget større problem. Eksperimentering med stoffer og efterfølgende brug af dem kan være farlig og har for nogle personers vedkommende ført til vedvarende misbrug. Vi ved, at misbrug ikke gør forskel på mennesker, men undersøgelser viser alligevel et bestemt socialt mønster. Her henviser vi i hovedtrækkene, men ikke udelukkende, til narkotikabrug i marginalgrupperne. Undersøgelser i andre lande har gang på gang vist, at narkotikabrug har det største omfang blandt sociale tabere, som synker dybere og dybere ned i de hårde stoffers hængedynd (Curry, 1994). Dér handles med stofferne, dér opsøges de og dér indtages de. Såvel lovlige som ulovlige metoder anvendes for at finde frem gennem en verden af skuffelse og desperation. Dette billede er gennem mange år blevet tydeligt udmejslet af narkotikapolitiets arrestrapporter, såvel i Island som i andre lande. Størstedelen af de arresterede er i langt højere grad end i samfundet generelt enten arbejdsløse eller ufaglærte. Næsten halvdelen af de personer, som det islandske narkotikapoliti arresterede i den sidste halvdel af det 20. århundrede, oplyste at de var arbejdsløse, samtidigt med at arbejdsløsheden i landet lå på kun ganske få procent (Gunnlaugsson og Galliher, 2000). Nye undersøgelser af sprøjtenarkomaner i Island bekræfter dette billede (Aradóttir, 2013). Formel uddannelse hos denne gruppe var generelt meget begrænset, og størstedelen havde kun afsluttet grundskolen. Betydeligt flere sprøjtenarkomaner var indblandet i kriminalitet end andre patienter i alkoholafvænning. Størstedelen af dem var enten blevet arresteret eller tiltalt for narkotikaforbrydelser mens andelen blandt andre patienter lå omkring en fjerdedel. En tredjedel af sprøjtenarkomanerne havde været arresteret eller tiltalt for butikstyveri, dokumentfalsk eller vold af forskellig art. Godt halvdelen af gruppen var blevet diagnosticeret med hepatitis og tre personer med HIV. Et stort flertal led af psykiske sygdomme, depression, angst eller nervøst stress. Over 70% af sprøjtenarkomanerne havde haft selvmordstanker, mens halvdelen havde forsøgt selvmord. Det er bemærkelsesværdigt at langt den største del af kvinderne havde oplevet psykisk og fysisk vold tidligere i livet, og ca. 75% af dem seksuel vold.

Et spørgsmål om strategi

Nogle mener, det ville være den bedste løsning at tillade brugen af narkotika og dermed også frit salg af stofferne på markedet (Husak, 2002). Kampen er tabt, narkotika er tilgængeligt til trods for forbuddet, og det ville være mest naturligt at acceptere nederlaget og gribe situationen an på en helt anden måde, måske endda med indføring af markedsfrihed

uden restriktioner, parallelt med myndighedernes fremgangsmåde efter spiritusforbuddets ophør i Island i 1935. Der er gennem de seneste år sket en holdningsændring i Vesteuropa. Opbevaring og brug af alle narkotiske stoffer blev afkriminaliseret i Portugal i 2001 (Greenwald, 2009), lige som to stater i USA i 2012 afkriminaliserede cannabis. Opbevaring og brug af cannabis er tilladt på caféer i Holland, og myndighederne i de sydeuropæiske lande har gennem lang tid set gennem fingre med brugen af stoffet.

Det er ikke usandsynligt at det samme vil ske i Island og at politiet gradvist vil foretage færre og mildere aktioner mod brugere af narkotika. Som det fremgår af denne artikel synes brugen af cannabis i Island generelt at være eksperimentel og tidsbegrænset, og der kan derfor sættes spørgsmålstegn ved berettigelsen af politiets indgriben. Det vil næppe være til nytte for nogen person at have sit navn på politiets strafferegister for opbevaring af narkotika. Politiets indgriben burde i højere grad tage sigte på de personer, der tydeligvis har problemer på grund af narkotikabrug. Myndighedernes foranstaltninger er imidlertid en manifestation af modstanden i samfundet mod narkotika og spiller formodentlig en rolle i begrænsningen af narkotikabrug. Det må forventes at det herskende brugsmønster af eksperimentel og tidsbegrænset brug af narkotika blandt unge ville ændre sig ved en øget markedsfrihed i salg og opbevaring af narkotika.

Selv om narkotikalovgivningen i fremtiden uden tvivl vil bevæge sig fra bureaukrati hen mod adhocrati, kan det være sundt at gøre status over situationen som den er i dag. Kriminalisering har ikke løst narkotikaproblemet, men det vil legalisering heller ikke gøre. Selv om narkotika allerede synes tilgængeligt for alle der vil have fat i det, ville brugergruppen uden tvivl vokse efter en legalisering, samtidigt med at samfundets udgifter ville stige. Ligeledes må det anses for sandsynligt at en øget markedsfrihed ville medføre at problematikken omkring narkotikabrug ville følge et udviklingsmønster som det, vi har set omkring alkoholproblematikken gennem de seneste årtier (Gunnlaugsson, 2012). Brugen ville uden tvivl overføres til de ældre aldersgrupper. Bekymringer af denne slags udelukker dog ikke, at nye strategier vil blive taget i brug for at håndtere narkotikaproblematikken. Bivirkninger af narkotikaforbuddet som f.eks. det faktum at dybt afhængige narkomaner må søge tilflugt i samfundets mørke kroge og underkaste sig den kriminelle verdens magt, kalder tydeligvis på en anden håndtering af problemet.

For at afhjælpe den situation, som brugere af hårde stoffer sidder i, personer som har forvoldt både sig selv og samfundet stor skade, er det nødvendigt at udarbejde en målrettet politisk handlingsplan, der vil behandle marginalgruppernes grundlæggende problemer. Hos denne gruppe er forbruget mest, hvilket internationale undersøgelser viser med al ønskelig tydelighed (Smart og Murray, 1985). Det sociale sikkerhedsnet må styrkes, marginalgrupperne må imødekommes med en bred vifte af forbedringer i bolig- og uddannelsesmuligheder i forbindelse med jobtræning og arbejdsmuligheder. Samtidigt må behandlingsvejen gennem sundhedsvæsenet være åben og tilgængelig for de personer, der er ble-

vet dybt afhængige af narkotikamisbrug i stedet for at lade dem søge skjul i samfundets underverden. Nogle ville måske indvende, at sådanne foranstaltninger er for dyre for skatteborgerne og at de ikke giver nogen garanti for resultater. På den anden side kan man argumentere, at det også er dyrt at sidde med hænderne i skødet eller nægte at se kendsgerningerne i øjnene og i stedet få problemer i form af vold og kriminalitet med tilhørende udgifter for skatteborgerne.

Man har i Island som i en række andre lande praktiseret ideologien Skadesbegrænsning (harm reduction) med godt resultat („Segir sprautufikla", 2013). Skadesbegrænsning sigter først og fremmest mod at undgå de negative konsekvenser af narkomani. Der lægges en plan om risikofri brug af narkotika uden at stille krav om abstinens. Narkomanerne tilbydes forskellige løsninger, så som rene kanyler, sprøjterum og vedligeholdelsesbehandling. Skadesbegrænsning giver som behandlingsmetode nærhed til misbrugerne og etablerer et samarbejde, der kan danne grundlag for at finde en løsning på deres problem. Samfundets omkostninger ved behandling af hepatitis, HIV-smitte og andre relaterede sygdomme er betydelige, og narkomanen forvolder både sig selv og andre stor skade i forbindelse med narkotikamisbruget. Skadesbegrænsning er en realistisk fremgangsmåde til at mindske risikoen omkring stofmisbrug, og der er al mulig grund til at støtte denne metode ved fastlæggelse af en strategi for narkotika og stofmisbrugere.

Litteratur

Aradóttir, B. (2013). *Hver er félagsleg staða sprautufíkla á Íslandi?* Óbirt BA-ritgerð: Háskóli Islands, Félags- og mannvísindadeild.

Curry, E. (1994). *Reckoning: Drugs, The Cities, and the American Future*. New York: Hill and. Wang Wang.

Goode, E. (2012). *Drugs in American Society*. 8. útgáfa. New York: McGraw-Hill.

Greenwald, G. (2009). *Drug Decriminalization in Portugal: Lessons for Creating Fair and Successful Drug Policies*. Washington, DC: Cato Institute.

Gunnlaugsson, H. (1998). "Narkotikabruk, attityder och kontrollpolitik i Island: En jämförelse med det övriga Norden". *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift*. 15(5 og 6), 278-287. Helsinki.

Gunnlaugsson, H. (2000). *Afbrot og Íslendingar*. Reykjavík: Háskólaútgáfan.

Gunnlaugsson, H. (2008). *Afbrot á Íslandi.* Reykjavík: Háskólaútgáfan.

Gunnlaugsson, H. (2012). An extreme case of life style regulation: Iceland´s prohibition of beer 1915-1989. Í M. Hellman, G. Roos og J. v. Wright (ritstjórar), *A Welfare Policy Patchwork: Negotiating the Public Good in Times of Transition,* (bls. 259-276). Helsinki: Nordic Centre for Welfare and Social Issues (NVC).

Gunnlaugsson, H. og Þórisdóttir, R. (1999). Iceland and the Nordic drug survey: Drug use, public attitudes and youth. *YOUNG Nordic Journal of Youth Research*. 7(1), 19-35.

Gunnlaugsson, H. og Galliher, J. F. (2000). *Wayward Icelanders: Punishment, Boundary Maintenance and the Creation of Crime*. Madison: University of Wisconsin Press.

Hakkarainen, P., Laursen, L. og Tigerstedt, C. (1996). *Discussing drugs and control policy: Comparative studies on four Nordic countries*. NAD Publication no. 31. Helsinki: Nordic Council for Alcohol and Drug Research (NAD).

Hibell, B., Anderson, B., Þóroddur Bjarnason, Kokkevi, A., Morgan, M. og Narusk, A., (1997). *The 1995 ESPAD report: Alcohol and other drug use among students in 26 European countries*. Stockholm: Can.

Hibell, B., Guttormsson, U., Ahlstöm, S., Balakireva, O., Þóroddur Bjarnason, Kokkevi, A. og Kraus, L. (2012). *Substance use among students in 36 European countries*. Stockholm: Can. Sótt af: http://espad.org/Uploads/ESPAD_reports/2011/The_2011_ESPAD_Report_FULL_2012_10_29.pdf

Husak, D. (2002). *Legalize This! The case for decriminalizing drugs*. London: Verso.

Kandel, D. B. (1993). The social demography of drug use. Í R. Bayer, & G. Segir sprautufíkla bjarga lífum. (2013, ágúst). Visir.is. Sótt af: http://www.visir.is/segir-sprautuklefa-bjarga-lifum/article/2013708169955

Smart, R. og G. Murray (1985). "Narcotic Drug Abuse in 152 Countries:

Social and Economic Conditions as Predictors". *International Journal of the Addictions,* 20(5), 737-749.

Å Danse med djevelen. Utradisjonelle politimetoder innen narkotikafeltet.

Paul Larsson

«I løpet av den siste generasjonen er det neppe noe kriminalitetsområde som kan gjøre narkotikabekjempelsen rangen stridig når det gjelder å utvikle, klargjøre og flytte grensene for politiets metodebruk.» (Myhrer 2012).

Denne artikkelen vil ta for seg utviklingen innen bruk av politimetoder i narkotikafeltet de siste tiårene. Med politimetoder kan man mene både etterforsknings-, etterretnings- og forebyggende metoder. Her vil vi hovedsakelig ta opp såkalte utradisjonelle etterforskningsmetoder (Larsson 2014, Myhrer 2003), men som vi skal komme tilbake til så er det ofte ikke så enkelt å skille forebygging, etterretning og etterforskning i dagens situasjon (NOU 2004:6). Begrepet utradisjonelle politimetoder sikter her primært til metoder som er hemmelige, bedragerske, manipulerende eller ekstraordinære. Ofte omtales de også som nye metoder, men sannheten er at de har en lang historie både innen politiet og særlig i militæret (Finjaut og Marx 1995).

Metodene har det felles at de vanligvis oppfattes som noe som kun bør benyttes når andre, ordinære åpne metoder ikke fører frem. De strider mot eller stiller spørsmål flere av de grunnleggende idealer som det moderne politi er bygget rundt som åpenhet, transparens og offentlig innsyn og kontroll. Det stilles derfor også krav om at kriminaliteten som metodene benyttes overfor skal være alvorlig og samfunnstruende.

Her vil jeg ta opp disse metodene og gi noen eksempler på bruk. Jeg vil argumentere for at dagens situasjon når det gjelder metodebruk har utviklet seg fra det ekstraordinære henimot en utglidning og normalisering i bruk. I denne prosessen har metodenes bruk på narkotikafeltet vært helt sentral. Dette stemmer med funn fra kriminologisk forskning på kontrollmetoder som beskriver utglidning i bruk til andre felter og andre lovbrudd. Det som i utgangspunktet var forbeholdt lovbrudd som truet rikets sikkerhet benyttes i dag, ofte under paraplyen organisert kriminalitet, mot en rekke former for kriminalitet.

Utradisjonelle metoder.

Metodene omtales ofte som utradisjonelle, ved at de skiller seg fra vanlige åpne politimetoder, er ellers ganske ulike og oppfattes ofte som inngripende og problematiske sett fra et personverns eller rettssikkerhetsmessig perspektiv. Et vesentlig skille er mellom åpne og skjulte etterforskningsmetoder, men også mellom om politiet opptrer sannferdig eller bedragersk (deceptive). Dette synliggjøres i Marx firefeltstypologi (Halvorsen 2003 s. 179).

	Synlig	Skjult
Politiets handling **Sannferdig**	a) Vanlig etterforskning	C) Passiv overvåkning
Bedragerisk	b) «tricks» i etterforskningen	D) Undercover infiltrasjon

Metodene som vanligvis oppleves som mest problematiske er de bedragerske og kanskje særlig de skjulte, kategori d.

Foruten skillet mellom synlig / åpen og skjult, sannferdig og bedragersk. Er det vanlig å skille mellom aktive og passive metoder. Det vil si metoder hvor politiet selv går aktivt inn for å samle bevis. Det skilles også mellom lovfestede og ulovfestede metoder.

Metoder som er skjulte, bedragerske og aktive er de metodene som ofte oppfattes som etisk mest problematiske, typisk provokasjon og infiltrasjon. Disse bygger på løgn. Mye av litteraturen på feltet er opptatt av overvåkning og tar vanligvis for seg de integritetskrenkende aspektene ved eksempelvis kommunikasjonskontroll[1].

De vanligste metodene er:

- **Spaning**, som kan være skjult eller åpen. Spaning skiller seg fra generell overvåkning ved at det er «den målrettede politiobservasjon» (Hopsnes, 2003, s. 130). Spaning kan defineres som «innsamlingen av informasjon foretatt av politiet ved hjelp av syns- eller hørselssansen om en bestemt person, en gruppe personer eller et sted.» (op.cit. s. 130 – 131). Det kan benyttes en rekke tekniske hjelpemiddel, som teknisk sporing. Åpen spaning kan eksempelvis være politiets uniformerte tilstedeværelse og observasjon langs Akerselva, i Skippergata eller andre kjente omsetningssteder for narkotika. Skjult spaning er det ved overvåkning av mobiltelefoner til velkjente narkotikaselgere. Spaning betegnes ofte som en passiv og observerende metode.

- Overvåkning ved bruk av **kommunikasjonskontroll.** Metoden er nevnt under spaning over, men bør skilles ut fordi dette er den mest brukte metoden, også rent praktisk i forbindelse med bevis i saker. KK er også blant de metoder som har blitt noe forskningsmessig og prinsipielt belyst (Thomassen og Myhrer 2009). Mest brukt er overvåkning av mobiltelefoni. Under første verdenskrig i 1915 ble det vedtatt en lov (av 24 juni) som ga adgang til å benytte telefonavlytting, men også åpning av post i forbindelse med etterforskningen av saker som gjaldt spionasje og sabotasje. I Norge ble muligheten til å benytte telefonkontroll i narkotikasaker innført i 1976. Frem til lovendringen høsten 1999 var dette den eneste lovfestede metoden, og den gjaldt kun for narkotikakriminalitet eller handlinger som truet rikets sikkerhet (NOU

[1] Grunnen til dette henger nok sammen med det klassiske juridiske fokus på personvern, rettssikkerhet og individets integritet (se nedenfor).

1997: 15, NOU 2009:15). Man bør merke seg at regelverket for bruk, var og er (Straffeprosessloven kap. 16 a) strengt avgrenset og at man eksempelvis ikke kunne benytte det i drapssaker. Betydningen av KK har økt de senere årene og gjelder i dag en rekke former for kommunikasjon, særlig opp mot internett, eposter, SMS med mer.

- Teknisk sporing. Sporing er en av de lovfestede metodene og deler noen trekk med kommunikasjonskontroll. Det er en skjult overvåkende metode og noen av de samme prinsipielle betraktninger som gjelder bruk av annen overvåkningsteknologi spiler inn gjeldene personvern og integritet. Den benyttes ofte ved eksempelvis kontrollerte leveranser. Det foregår ved at man fester eksempelvis en GPS en peiler som viser hvor objektet er slik at man kan følge det. I den såkalte flydroppsaken fra 1993 skal man blant annet ha brukt dette ved å følge innsmuglingen av amfetamin med småfly fra Nederland. Hensikten er å følge objektet for å pågripe ved levering for å ta antatte bakmenn. Vi kjenner ikke til forskning på metoden i Norden.

- **Undercover – infiltrasjon**. Infiltrasjon beskrives som en manipulerende metode. Infiltrasjon handler om at politiet eller en som arbeider for politiet aktivt tar kontakt med en person, eller går inn i et miljø for å innhente informasjon uten å gi seg til kjenne. «Det som kjennetegner infiltrasjon er altså at objektet er i villfarelse med hensyn til hvem han snakker med.» (Hopsnes 2003, s. 143) Infiltrasjon kan være relativt kortvarig, hvor den som infiltrerer ikke investerer mye i kontakten, eller langvarig hvor eksempelvis personen arbeider seg inn i miljøer eller grupper. De siste kalles ofte «deep swimmers» (Evans og Lewis 2013). Assosiasjonene går også til spionasje. Vi vet lite om bruken av slike metoder i de nordiske land. Det finnes ikke forskning på det og metoden hemmeligholdes slik at det er vanskelig å få ut data. Man må anta at metoden brukes i en viss grad også i nordiske land. Det er nok av internasjonal erfaring fra feltet til å vise at det er en rekke høyst problematiske sider ved infiltrasjon, særlig den langvarige. Metoden bygger grunnleggende på bedrag, ved at man skjuler egen identitet. Man har eksempler på at det har virket kriminaliserende, at man har provosert frem lovbrudd. Ikke bare det, men man har også eksempler på at politiet selv har begått lovbrudd (Evans og Lewis 2013). Å begå visse straffbare handlinger undercover er ifølge norsk regelverk tillat, f.eks. å kjøpe og besitte narkotika. Hvilke som er tillat er hemmelig og regulert av Riksadvokaten (Auglend, Mæland og Røsandhaug, s. 634, 2004). Man kan også velge å se bort fra mindre lovbrudd som begås hvis det kreves for å kunne avdekke mer alvorlige lovbrudd. En annen side er at metoden også kan være farlig for de involverte og politiet selv, infiltratører har blitt drept på jobb.

- **Informanter.** Politiets informanter kan være vanlige borgere, men oftest er de kriminelle. Informanter kan være personer som har informasjon i et enkelttilfelle, eller en person som politiet via en informantbehandler har et mer langsiktig forhold til. Ofte er det slik at personer blir informanter fordi de er i en vanskelig situasjon, typisk at de er pågrepet for et lovbrudd. De fleste benytter den informasjonen de besitter for å få noe igjen og politiet kan et stykke på vei hjelpe sine informanter (Rasch-

Olsen 2011). Det kan eksempelvis være med bedre soningsforhold eller for å få dekket utgifter. Informantbehandling er strengt regulert i Norge og bruken av informanter skal følges opp tett ifølge regelverket. Spørsmålet er derfor om hvor godt regelverket følges og kunnskapen om det (Rachlew 2009, Rasch-Olsen 2011).

Metoden er skjult og bedragersk og havner i kategorien D overfor. Bruken av informanter byr på mange og uoversiktlige farer for både informant, rettsvesen, samfunnet og politiet. Etisk sett stilles det ofte spørsmål ved metoden (Søbye 2014). Skandalene knyttet til metoden er flere og tidels dramatiske. Omfattende politikorrupsjon, direkte eller indirekte medvirkning til å drive deler av narkotikamarkedet, falske tips, til drap av informanter er velkjente. 90% av sakene hvor man benytter informanter var narkotika (Rachlew 2009). Et paradoks ved metoden er at de beste informantene vanligvis også er de mest kriminelt belastede. Politiet havner derved i den situasjonen at de må samarbeide med aktive kriminelle og i en del situasjoner også utnyttes av dem. Bruk av metoden forsvares likevel vanligvis ut fra rene nyttehensyn, bruken av informanter antas å være helt sentral for å kunne drive politivirksomhet særlig opp mot narkotika (Billingsley 2009).

- **Provokasjon**. Provokasjon er når politiet skjult og bedragersk går inn for å påvirke en handling. I Norge er bevisprovokasjon tillat, men man kan ikke provosere personer til å begå lovbrudd de ellers ikke ville begått, men grensene er vage og glidende. Et typisk eksempel på provokasjon kan være at man vet at en person skal selge narkotika og at sivilt politi opptrer som kjøper. Metoden har noen av de samme trekkene som bruken av undercover og informanter ved at den er skjult og bedragersk. Vi kjenner ikke til forskning på bruken av denne metoden i Norden og vet derfor i liten grad hvordan den praktiseres eller hva som kommer ut av det. Metoden er ikke lovregulert i seg selv, men det finnes avgjørelser i Høyesterett og riksadvokatens instrukser som setter klare grenser[2] for bruk (Auglend, Mæland og Røsandhaug, 2004).

- Kontrollerte leveranser. Kontrollerte leveranser går i korte trekk ut på at man eksempelvis når toll har avdekket narkotika i en bil lar den gå i stedet for å stoppe den slik at smuglerne fortsatt tror at stoffet ikke har blitt oppdaget. Det kan skje ved at politiet gjennom spaning oppdager en forsendelse som de så følger. Målet er å pågripe mottakere av partiet sammen med stoffet når det leveres. Metoden brukes ofte. I min studie av hasjsmugling fant jeg flere eksempler på bruk av kontrollerte leveranser (Larsson 2006). Mye kan gå galt ved en slik fremgangsmåte. Leveransen kan stoppes av tollere eller politi som ikke kjenner til at den er fulgt, man kan se for seg

[2] Riksadvokatens retningslinjer for når og hvordan etterforskning med provokasjon kan benyttes:

1. Grunnvilkåret (som ved all etterforskning): Det aksepteres ikke at politiet fremkaller en straffbar handling som ellers ikke ville ha blitt begått. Ved vurdering av dette vilkår skal det legges vesentlig vekt på hvem som har tatt initiativet til den straffbare handlingen.
2. Bruksområdet avgrenses til alvorlig kriminalitet (dvs primært strafferammen avgjør)
3. Prosessuelle vilkår a) vanlig, tradisjonell etterforskning må anses utilstrekkelig b) Metoden må ikke være uforenlig med prosessuelle grunnprinsipper eller regler c) Beslutningen skal treffes av statsadvokaten (Auglend, Mæland og Røsandhaug, s. 635, 2004).

en viss forvirring. Det påstås at det aller største beslaget av marihuana på nærmere 20 tonn fra en latinamerikansk båt i havn i Stavanger i 1993 var en kontrollert leveranse som skulle til Nederland. Men det kan også skje at smuglerne kommer seg unna med stoffet. Regelverket når det gjelder kontrollerte leveranser er internasjonalt og metoden brukes da også ofte i samarbeid mellom ulike lands myndigheter.

Det er et skille mellom lovfestede og ulovfestede politimetoder. Overvåkning, spaning, infiltrasjon, kontrollerte leveranser, bevisprovokasjon og provokasjon er i hovedsak ulovfestede metoder (Hopsnes 2003). Likevel ser vi at de kan være regulert på annet vis, via Riksadvokatens retningslinjer, dommer og internasjonale avtaler. Metodene har sitt hjemmelsgrunnlag i den alminnelige handlefrihet.

> «Det har vært alminnelig antatt at politiet for å etterforske og forebygge straffbare handlinger i medhold av den alminnelige handlefrihet kan foreta seg det som alle og enhver kan. I praksis har dette åpnet for observerende metoder som overvåkning, spaning og sporing, og for manipulerende metoder som infiltrasjon og provokasjon.» (NOU 2004:6 s. 17).

Siden den tid har sporing og bruk av fjernsynsovervåkning blitt lovfestet (Straffeprosessloven kap. 15a). Juridisk er det særlig EMK artikkel 8 (1) og legalitetsprinsippet som har vært de prinsipielle innvendingene mot ulovfestet bruk av metoder som griper inn i den private sfære[3].

Det er metodene *infiltrasjon, kommunikasjonskontroll, provokasjon og bruk av informanter* som peker seg ut som de mest sentrale av metodene nevnt ovenfor. Av disse er det ikke gjort noe forskning i Norge på verken infiltrasjon eller provokasjon, mens det har vært gjort noe på kommunikasjonskontroll og informanter. Realitetene, selv internasjonalt, er derfor at man har svært lite empirisk forskning på bruken av metodene. Dette gjør at en rekke spørsmål om omfang av bruk, effektene av dette, hvordan det påvirker samfunnet, lovbrytere og politiet selv ikke kan besvares på noen grundig måte. Når selv deler av regelverket som regulerer bruken av metodene er hemmelige sier det seg selv at det ikke er enkelt å forske på feltet og at den offentlige kontrollen med bruken av metodene er svært vanskelig.

Fra vern mot staten til vern mot kriminalitet.

Metodene er ikke nye, de har vært brukt i politiet i alle fall siden 1600 tallet og da særlig opp mot politisk aktivitet (Brodeur 2010 og Finjaut og Marx 1995). Politiet hadde politiske overvåkningsoppgaver som en sentral del av sine oppgaver i enevoldsherskernes tid, men metodene ble også brukt opp mot reguleringen av økonomisk aktivitet. Politiet arbeidet i sivil og benyttet seg flittig av informanter og over-

[3] «Den av bestemmelsene i EMK som har størst interesse for utvalgets arbeid er EMK art 8 (1), som gir den enkelte krav på respekt for sitt privatliv, sitt hjem og sin korrespondanse. Nesten alle politimetoder vil på en eller annen måte berøre disse frihetene.» (NOU 2004: 6) Se også den interessante prinsipielle drøftingen når det gjelder forebyggende politimetoder opp mot Grunnlovens § 102 i vedleggene til NOU 2009: 15. Denne lyder: «Hus-inkvisitioner maa ikke finde Sted, uden i kriminelle Tilfælde.»

våkningsmetoder. Dette gjorde at politiet og deres skjulte metoder ble knyttet opp mot statens volds- og maktanvendelse. Under framveksten av de borgerlige liberale samfunn ble andre idealer fremsatt, hvor særlig vernet av det enkelte individs rettigheter og deres privatliv helt sentrale. Det moderne politi, slik det ble utformet etter Peels reformer, ble derfor kjennetegnet ved åpenhet, uniformering, transparens og borgernes kontroll. De skulle benytte smidighet og forebygging og være folkets tjenere.

Disse idealene er nedfelt i EMK, i den norske Grunnloven av 1814, i Politiloven og en rekke andre steder. Den moderne rettsstat hviler i stor grad på idealene som understreker individets vern overfor tilfeldig maktanvendelse fra staten.

På den annen side har politiet oppgaven å trygge borgernes velferd og frihet[4]. De skal ifølge Politilovens § 6 benytte smidighet og ikke mer makt enn nødvendig, men de har betydelige muligheter til maktanvendelse som hviler på skjønn i den grad det er *nødvendig og forsvarlig*[5]. Politilovens § 7, generalfullmakten, gir politiet hjemmel til å gripe inn for å avverge og stanse ordensforstyrrelser og straffbare handlinger.

I dag fremstilles narkotika, organisert kriminalitet og terror, for å nevne de mest sentrale, som så farlige og truende for både enkeltindivider og samfunn at samfunnet nærmest er nødt til å benytte metoder som tidligere ble oppfattet som problematiske og uønskede i et sivilt samfunn. Det fremstilles (NOU1997:15, 2004:6) som om metodene er en nødvendighet og at ikke andre fremgangsmåter er bra nok. Denne argumentasjon hviler på at en tillit til politiet og at de kan benytte metodene på forsvarlig vis. At de ikke misbrukes, men benyttes til det beste for samfunnet. Det hviler også på en tro på at metodene faktisk er effektive og gir gode resultat[6].

En utfordring i dagens situasjon er at det langt på vei mangler både begreper og kunnskap om metodene. Det meste av diskusjonene rundt metodebruken er preget av de juridiske begrepene, rettssikkerhet, personvern og integritet (Spurkeland 2012). Dette er viktige verdier, men man har en utfordring ved at mye av begrepsgrunnlaget ofte er historisk og at dagens realiteter er ganske forskjellig fra de store debatter raste for godt og vel 200 år siden. Dette kan forklare hvorfor man ser farene ved metoder som griper rett inn i den private sfære og overvåkende metoder. Tausheten rundt metoder som infiltrasjon og bruk av informanter i rekken av NOU-er, som begge har åpenbart stort inngripende potensiale, kan nok forstås i det samme perspektivet. Dette er gode grunner til at det er nødvendig med mer forskning på feltet og større åpenhet. Det har de senere tiår, særlig i USA, skjedd dramatiske forandringer i måten ikke bare politiet fungerer på, men også en rekke andre kon-

[4] § 1 i Politiloven sier: «Politiet skal gjennom forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig.»

[5] §6 i Politilovens siste ledd sier: «Politiet kan anvende makt under tjenesteutførelsen i den utstrekning det er nødvendig og forsvarlig.»

[6] Tro er det rette ordet her fordi man knapt har noe kunnskap om bruken av metodene eller hvilke resultater de oppnår (Larsson 2014). Det eksisterer svært lite forskning på feltet.

trollører som tollvesen og DEA (Drug Enforcement Administration) for å nevne to. Flere har beskrevet dette som en militarisering og en bevegelse i retning av et mindre sivilt og demokratisk politi som særlig slår hardt ned på noen utsatte grupper (Manning 2007, Fassin 2013, Balko 2013).

Politimetoder på narkotikafeltet – hva skjedde?

Fra midten av 1960 tallet skjedde et paradigmeskifte i Norden innen håndteringen av hva som omtales som narkotika. Dette var sluttresultat av en lang prosess som Sheptycki (2000), Christie og Bruun (1985) og andre har beskrevet og som strakk seg over det meste av det 20nde århundre. Det er mange nyanser i reguleringspolitikken, men man kan hevde at særlig USA stod bak en restriktiv forbudslinje som strekker seg tilbake til tiden før første verdenskrig, mens man i Europa i større grad søkte en reguleringslinje som hvilte på en mer medisinsk tilnærming ikke med forbud, men med andre reguleringstiltak.

Frem til midten av 1960 tallet hadde man i de nordiske land stort sett en linje hvor de fleste narkotiske stoffer ble regulert som legemiddel, kontrollen lå altså under helsemyndighetene som med andre legemiddel.

Særlig med FNs Single Convention on Narcotic Drugs fra 1961 og økt oppmerksomhet rundt særlig de unges økende bruk av cannabis til rekreasjonsformål oppstod en tiltagende restriktiv politikk på feltet (Bewley-Taylor 2012). Christie og Bruun (1985) har godt beskrevet utviklingen i straffenivået og hvordan man stadig utvidet kriminaliseringen ikke bare av omsetning og smugling, men også bruk, besittelse og oppbevaring.

Politiets innsats mot narkotika medførte en betydelig vekst i ressurser og stillinger, fra de 2 første halvtidsstillingene i Oslo i 1965 til at man i dag legger ned betydelige ressurser innen feltet (Larsson 2011). Hvor mange som har oppgaver knyttet opp mot narkotika er nærmest umulig å måle fordi disse oppgavene er vevd inn andre politioppgaver og utøvelsen av ordinært ordenspolitiarbeid, forebygging og ikke ubetydelige etterforskningsressurser (BRÅ 2003).

Innsatsen mot narkotika har ikke bare medført nye etterforskningsmetoder. Det har også medført økt vektlegging av bruk av etterretning og analyser av etterretningsdata. Det har medført økt internasjonalt politisamarbeid. Ordningen med sambandsmenn som kom i gang på 1970 tallet var særlig rettet mot dette feltet. Veksten i Europol, Interpol og andre fora har i ikke ubetydelig grad vært rettet mot narkotika.

Det har også skjedd en utvikling innen hva som kalles forebyggende metoder. Ofte forbindes forebyggende politimetoder med dialog og mykere tilnærminger, men mye av det som har skjedd i narkotikafeltet har vært preget av troen på avskrekking eller stressing. Uroing av narkotikamiljøer var en av metodene som særlig ble brukt

på 1980- 90 tallet. I dag benyttes eksempelvis narkotikahund på skoleområder (Spurkeland 2012).

Politiets innsats på narkotikafeltet har i stor grad rammet de synlige og offentlige miljøene og brukerne (Frantzen 2001, Flaaten 2007). De har i mindre grad rettet seg mot den mer skjulte bruken. Den rammer særlig hardt den gruppen som ofte kalles gatefolket.

Et annet moment er at politimetodene oftest er innført for å fange de store og farlige kriminelle, men er i sin daglige drift i overveiende grad rettet mot brukere og pushere. Dette begrunnes ofte ut fra at man må gå denne veien for å ta de store og / eller at man må bruke slike midler for å forebygge bruk. Vi har sett ovenfor at regelverket som regulerer bruken av utradisjonelle metoder stort sett er streng, men unntaket synes å være den praktiske bruken opp mot narkotika.

Hvordan kunne det skje?

Det har skjedd til dels meget omfattende forandringer i grunnlaget for politiets virksomhet de siste tiårene, mye av dette har bakgrunn i ønsket om en effektiv innsats mot omsetning og bruk av narkotika. Man kan spørre hvordan det kunne skje, hvordan det var mulig? Den vanlige fortellingen om utviklingen er at det var samfunnet og særlig bruken av narkotika som forandret seg dramatisk på 1960- og 70 tallet. At man fikk en utvikling innen særlig unges bruk av narkotika som medførte at politiet måtte sette inn større ressurser og at rettsvesenet måtte innføre strenge straffer til nærmest alt som hadde med illegal narkotika å gjøre.

Denne fortellingen har noen klare svakheter. For det første ble metodene ofte valgt før man hadde fått et omfattende problem, særlig i de Nordiske land. Det er heller ikke slik at svaret på en negativ utvikling innen rusbruk hos unge, i den grad man har det, skal være politi, rettsvesen og straff. De fleste former for skadelig rusbruk søker man å regulere på annet vis, eksempelvis med høye priser og begrenset tilgjengelighet. I det hele tatt finnes det flere strategier, som ofte benyttes med en viss grad av overlapping (Bewley-Taylor 2012). Spørsmålet som må besvares er hvorfor ble denne reguleringsformen valgt for dette problemet? Svaret ligger i stor grad utenfor våre landegrenser.

Den gode fiende?

Bekjempelsen av narkotika ble allerede tidlig, det vil si fra slutten av 1960 tallet fremført som kampen mot de store kartellene, mot Mafiaen og de kyniske bakmennene. "… facing the threat of the «big traffickers», society has taken exceptional measures to safeguard itself." (Dorn, Murji & South 1992, s. X)

Smugling og salg av narkotika ble assosiert med de store "haiene" som de ble kalt. De var skruppelløse, hadde betydelige ressurser og brydde seg ikke om brukerne

døde av stoffene de solgte. Mot slike fiender og en slik trussel nyttet det ikke med tradisjonelt norsk politi. Her måtte hardere metoder tas i bruk for samfunnets beste.

> "Historically, drug use has been depicted in the mass media as something likely to destroy the very foundations of the social order. Since the menace is so plain, the reasoning goes, the control efforts must be ruthless." (Sheptycki 2000 s. 202)

Visst finnes det omfattende narkotikaomsetning, som for noen av de involverte tidvis kan generere betydelige fortjeneste. Det viste seg likevel raskt at svært få av de som ble pågrepet i de Nordiske land var store narkotikahaier. Igjen var det de små og velkjente som dominerte. Forskningen begynte tidlig å stille spørsmål ved bildet som media ofte skapte. Dorn, Murji & South (1992) og en rekke andre forskere som Peter Reuter presenterte et langt mer broket bilde hvor i stedet de små og fleksible var det mest vanlige.

Internasjonalisering.

Narkotikareguleringen er skoleeksemplet på internasjonalt politisamarbeid sier Sheptycki (2000). «… making drug policy the flagship of transnational law enforcement.» (op. cit. p. 202). Den internasjonale reguleringen har pågått gjennom hele det 20nde århundre og har, som Sheptycki påpeker hatt langt videre konsekvenser for styringen av stater enn kun å gjelde narkotikafeltet. Han understreker at kampen mot narkotika kan knyttes opp mot to samtidige bevegelser, USAs plass som internasjonal stormakt og fremveksten av avholdsbevegelsen og forbudstiden. Disse to, argumenterer han, gikk hånd i hånd, avholdsbevegelsen ga den internasjonale dominansen en moralsk klangbunn og ble brukt aktivt for å kontrollere andre nasjoner.

Av størst betydning blant de internasjonale konvensjonene er FNs Single Convention (Beweley-Taylor 2010). Palermokonvensjonen (FN konvensjonen mot transnasjonal organisert kriminalitet av 2004) er en annen. Hvitvaskingsreguleringene med sine direktiv er et tredje eksempel på omfattende regulering som i utgangspunktet var rettet mot narkotikapenger (Larsson og Magnusson 2009). Disse konvensjonene og direktivene griper ganske direkte inn i staters rett til å utøve egen politikk på feltet. De skal implementeres og sanksjoneres ved avvik. De griper inn i regelverk og lovgiving, men også i hvordan lovene håndheves og følges opp av politi og andre. Landene som undertegner de internasjonale avtaler og protokoller er pliktige til å følge opp ofte med å implementere lovverk og straffenivåer som kan stride mot eget lands normer (Träskman 2012, Larsson og Magnusson 2009). Flere av avtalene er av en slik art at de pålegges også å delta i politiarbeid og utvikle politimetoder som kan stride mot tradisjonene og verdiene innen samfunnet.

En annet forhold som er minst like viktig er hvordan man ser til utlandet for å være «føre var» når det gjelder å utvikle egne politimetoder. Man lærer av andre lands erfaringer. Mye godt har kommet ut av det og det er ingen ny praksis, moderne nordisk politi vokste frem etter engelske og tyske forbilder fra midten av 1800 tallet. Og-

så på den tid foretok man studieturer. Nordisk politi regnes i dag blant de mest sivile i verden, utdanningsnivået er høyt og forebyggende og smidige fremgangsmåter vektlegges fremfor de mer reaktive og disiplinerende. Innen narkotikafeltet har man også sett en import av politimetoder. Metodene selges inn som en nødvendighet, ofte bygget på en fremstilling av problemfeltet importert fra utlandet, og fra politiets egne kilder – som så selges inn som en nødvendighet (vanligvis av politiet og / eller justispolitikere) for å møte kommende problemer eller problemer man allerede antar er der, men som ikke er «synlige».

Redningsmennene.

Viktige aktører både i og utenfor politiet er de som kan betegnes som redningsmenn. Her finner man en bred og sammensatt gruppe med aktører fra avholdsbevegelser, pårørende, tidligere narkomane, via sosialarbeidere til politi. Det samlende for store deler av denne bevegelsen har vært ønsket om å benytte relativt inngripende metoder for å oppnå det gode mål, som er et rusfritt liv, eller et liv uten visse former for rusmidler. Det er mange dedikerte som arbeider innen rusfeltet. Inntil relativt nylig har de fleste av redningsmennene vært aktive forkjempere av en restriktiv politikk som hviler på kriminalisering. Oppmykning, eller skadereduksjon oppfattes ofte som enten å gi opp og som skadelig signal, det vil si man tror på den avskrekkende virkningen av kriminalisering.

Offerløs kriminalitet?

Narkotikalovbrudd beskrives ofte som offerløs kriminalitet. Politiet er helt avhengig av å generere saker selv fordi det anmeldes svært lite fra publikum. Dette understrekes også i NOU1997:15 og fremheves som en grunn til å benytte utradisjonelle metoder.

> «Narkotikakriminalitet var derfor det første området, bortsett fra forbrytelser mot rikets sikkerhet, hvor norsk politi stod overfor alvorlig kriminalitet som ikke lot seg avdekke ved hjelp av de tradisjonelle etterforskningsmetoder. Det var i erkjennelsen av dette at man innførte midlertidig lov om telefonkontroll i narkotikasaker i 1976, og det var primært på samme bakgrunn at spesielle etterforskningsmetoder som provokasjon, bruk av peileutstyr mm ble tillatt.» (s. 33)

Det var overfor en annen form for offerløs kriminalitet, spritsmugling, at metodene ble ulovlig benyttet i Norge på 1920 tallet. I dag forventes politiet å arbeide med mange ulike sakstyper hvor man i liten grad mottar anmeldelser fra publikum. Det gjelder en rekke former for organiserte og økonomiske lovbrudd, men også innen terrorisme.

Frykten for «de andre».

Opp gjennom historien har en rekke ulike grupper fremstått som farlige, truende eller problematiske. Det er vanligvis disse gruppene politiets mer reaktive virksom-

het retter seg. Narkomane er på mange vis idealtypen på «de andre». Politiets blikk er selektivt, noe en rekke studier klart dokumenterer (Finstad 2000, Granér 2004). Politiets normative univers er ordnet rundt noen grunnleggende skillelinjer, hvor man lærer å se etter de som skiller seg ut, i internasjonale politistudier kalt *police property*. Uten dette politiblikket kan ikke politiet utføre sitt arbeid, det er et av de deres viktigste redskap, den negative siden av denne kjensgjerning er at den raskt kan medføre at noen grupper med visse kjennetegn diskrimineres og utsettes for inngripende kontroll i for stor grad. Vårt normative univers ordnes med noen enkle mekanismer, man skiller mellom dem og oss, de som er utenfor og de som er innenfor, mellom rent og urent (Douglas 1997). De typisk narkomane, det vil si de som har visse kjennetegn, fyller lett rollen som den andre. De som er utenfor og som også derfor ikke oppfattes som oss. Mange av metodene og strategiene som benyttes mot «narkomane» ville utvilsomt vekt stor oppmerksomhet hvis de ble brukt mot Ola og Kari Nordman, de mer ressurssterke deler av befolkningen.

Et siste moment som bør nevnes er at narkotikalovbrudd er hva som kalles *ordentlig kriminalitet*. Narkotikasaker har de fortrinn at man stort sett tar personer med stoff på seg. Det gjør at man enkelt kan dømme. Ofte kan personen dessuten dømmes for flere forhold, som både bruk og besittelse. Saksbehandlingstiden er kort og oppklaringsprosenten tett opp mot 100%. Stoff kan dessuten telles i antall beslag og kilo. Dette gjør at man kan utvikle statistikker på feltet. Lange dommer har fått en symbolsk betydning innen deler av politiet. Man teller hvor mange fengselsår man har prestert å få idømt og sammenligner med andres prestasjoner[7].

Hvilke konsekvenser har metodebruken?

Avslutningsvis vil jeg ta for meg noen konsekvenser av metodebruken og dreiningen i politirollen som er drøftet ovenfor. Som påpekt så har noe av problemet vært manglende forskning og kunnskap om effektene og hvordan metodene brukes. De momenter som nevnes nedenfor er likevel noen aspekter som etter hvert synes å tre frem.

Utvisking av skillet mellom forebyggende og reaktive metoder.

Man har de senere årene sett at skillet mellom forebyggende og etterforskningsmetoder har blitt vanskeligere å trekke. Det er særlig med dreiningen mot mer proaktive metoder, hvor politiet selv aktivt søker etter lovbrudd og følger opp identifiserte miljøer man ser at det blir utydelig. Bruk av informanter, overvåkning og infiltrasjon er proaktive metoder, grensen opp mot etterretning er også flytende. I min studie av hasjimport kom dette klart frem. Ved spaning mot kjente grupper oppdaget man at det ble planlagt lovbrudd, dette ble ikke forhindret, i stedet fulgte man ofte oppleg-

[7] Ironien i dette er ganske åpenlys. Når Nils Christie begynte å telle utviklingen i antall fengselsår som ble idømt i løpet av et år tror jeg nok ikke han kunne se for seg at dette målet kunne benyttes som resultattavle innen politiet.

get via telefonovervåkning fra forberedelse til de ble pågrepet «hjemme i garasjen». Politiet hadde flere muligheter for å stoppe lovbruddet, men det ble ofte ikke gjort. Man benytter metoder innført til etterforskning til å forebygge. Dette er ikke så uproblematisk som det kan høres ut. Etterforskning er meget strengt regulert, men mye av det forebyggende arbeidet faller inn under politiets generalklausul og er i langt mindre grad formalisert. Dette medfører svakere kontroll av politiets aktivitet når det benyttes forebyggende. Dette er utførlig behandlet i NOU 2004:6.

Forebygging med bruk av utradisjonelle metoder gir dessuten et ganske annet innehold i og forståelse av forebyggingsbegrepet enn man er vant med. Forebygging assosieres tradisjonelt med myke og fleksible metoder hvor politiet kommer tett inn på publikum. Forebygging avhenger av ofte av åpenhet, nærhet og dialog. Mange av metodene som benyttes i narkotikafeltet er i så måte problematiske når de er skjulte og bedragerske. Det er metoder som griper direkte inn i den private sfære og kan krenke den personlige integritet, noe godt beskrevet av flere (Frantzen 2001).

High policing mot low crimes.

Selv om metodene ble innført for å ta de alvorlige sakene, så har man sett en utglidning i bruk. Det har hele tiden vært narkotikafeltet som har vært spydspissen for innføringen av metodene. Der gjelder heller ikke de samme strenge vurderingskriteriene, eksempelvis når det gjelder bruk av kommunikasjonskontroll. Normalt sett kreves en 10 års strafferamme, men det gjelder ikke narkotika[8]. Følgende uttales også i NOU 2009:15:

> «Herunder er det vurdert om adgangen til bruk av kommunikasjonskontroll i etterforskningen av *simple narkotikaforbrytelser* bør oppheves. Utvalget har imidlertid kommet til at det ikke vil foreslå noen endringer på dette punktet ettersom narkotikakriminalitet har flere av de kjennetegn som etter utvalgets oppfatning kan rettferdiggjøre bruk av skjulte tvangsmidler.» (s. 25)

Simple narkotikaforbrytelser er det samme som førsteledd i §162 som har en strafferamme på maks 2 år. Størrelsen på partiene med narkotika som faller inn under denne paragraf er mindre enn ca. 1 kg hasj og 50 gram amfetamin. Forholdet mellom vurderingen av narkotikalovbrudd og en del mer tradisjonelle saker er slående.

Siden mange av de miljøer og grupper politiet overvåker og definerer som organiserte kriminelle grupper på et eller annet vis har med narkotika å gjøre så betyr det i praksis at man har store muligheter for å benytte KK om man skulle ønske det. Narkotikafeltet er dermed døråpneren for bruk av hva som Brodeur (2010) kaller *high policing*, det vil si bruk av skjulte og hemmelige metoder, etterretning og sivilkledd politi opp mot saksforhold og grupper som er utpregede *low crimes*. At systemet fan-

[8] Kravet i Straffeprosessloven § 216a er enten et lovbrudd som kan medføre straff av fengsel i 10 år eller brudd på lover som gjelder rikets sikkerhet (straffeloven §90, 91, 91a …) … eller § 162 eller § 317. § 162 dekker alt fra såkalte førsteledd lovbrudd til tredjeledd.

ger opp mye «småfisk» er hevet over enhver tvil og godt dokumentert i en rapport fra Politidirektoratet 2005. Rapporten Prosjekt Organisert kriminalitet gikk gjennom etterretningsregister for å dokumentere hva som lå i disse. Rapporten konkluderer med at det i alt overveiende grad var informasjon som handlet om narkotika og at de aller fleste (ca. 2500 personer) registrerte var selgere eller andre på et lavere nivå. Det bør også nevnes at i overkant av 97% av narkotikasakene registrerte i 2010 var enten brudd på legemiddelloven eller førsteleddsaker. Av totalt 45 397 saker i 2010 var 87 tredjeleddsaker[9] (Larsson 2011).

Grensene for inngrep i privatsfæren flyttes.

Politiets arena er det offentlige rom. Dette har vær et grunnprinsipp siden Peels tid. Bakgrunnen er som nevnt ovenfor frykten for krenking av den personlige integritet og erfaringer med et politi som grep direkte inn i det private. Dette medførte en samfunnsskadelig frykt for at selv de nærmeste kunne være angivere (informanter), noe som hadde en nedbrytende effekt på samfunnssolidariteten. Lignende tilstander rapporteres i flere nyere studier især fra USA hvor man ganske åpenlyst fremhever at bruken av informanter, som der gir opplysninger for enten å slippe eller få mildere straff, ødelegger limet særlig i ressurssvake bydeler og samfunn (Natapoff 2009, Rosenfeldt, Jacobs og Wright 2003).

I dag benyttes aksjoner mot skoler med narkotikahunder. At politiet griper inn og aksjonerer på skoler er et prinsipielt vanskelig spørsmål. At man gjør det må indikere at bruk eventuelt omsetning av narkotika oppfattes som ytterst alvorlige kriminelle handlinger. Ved en eventuell av- eller nedkriminalisering av bruk og besittelse vil denne muligheten med all sannsynlighet begrenses.

Etnisitet, ungdom og narkotika.

Frykten for narkotikaens nedbrytende virkninger på personer og samfunn har ofte vært knyttet til immigrasjon og redselen for «de andre». Dette er underbygget i forskningen. Frykten og behovet for regulering har ofte rettet seg mot etnisk marginaliserte grupper og deres rusbruk. Dette sammenfaller også ofte med klassebakgrunn. På 1960 tallet ble det dessuten knyttet til ungdommen og ungdomskulturen som ble oppfattet som nedbrytende og skadelig. Mest utsatt for kontroll er derved unge menn med innvandrerbakgrunn. Disse utsettes for politiets utvelgelse, noe som er solid dokumentert i forskningslitteraturen (Holmberg 1999, Sollund 2007, Fassin 2013).

Mye av politiets narkotikainnsats har vært rettet mot disse gruppene og lovgivningen har i praksis fungert slik at en betydelig andel av unge svarte fra byer fengsles, ofte for mindre narkotikarelaterte lovbrudd. I USA har dette fått slike dimensjoner at man ofte snakker om at straffesystemet har fått en funksjon som en sosial utrensing

[9] Tredjeledd avgjøres primært av volumet – for cannabis er det mer enn 80 kg.

og styring av fattigdom (Wacquant 2009). For fattige, primært svarte nabolag, har politiets narkotikainnsats ødeleggende konsekvenser (Natapoff 2009). Den sosiale solidariteten har forvitret når man ikke kan stole på noen, alle synes å være potensielle informanter og løgn er utbredt også innen rettssystemet (Rosenfeldt, Jacobs og Wright 2003). Manning (2010) påpeker mye av det samme, og understreker betydningen innen utviklingen i retning av hva han kaller udemokratisk politi, det er politi som retter seg mot særskilte grupper og som benytter særskilt harde metoder mot problemene som identifiseres med disse gruppene. Narkotikafeltet har banet veg for bruk av udemokratiske metoder overfor noen grupper og særlig utvalgte problemer.

Avslutning.

Artikkelen begynte med et sitat av Myhrer. Det er utvilsomt riktig at narkotikafeltet har fungert som det område hvor politimetoder har blitt introdusert som tidligere utelukkende ble benyttet overfor handlinger som truet «rikets sikkerhet». Det er fortsatt slik at selv om metodene etter 1999 har blitt introdusert overfor nye problemområder, ofte under paraplyen organisert kriminalitet, så er det fortsatt narkotika som er kjerneområdet.

Utviklingen de senere år viser at bruken av metodene etter hvert spres og alminneliggjøres. Metoder som i utgangspunktet ble oppfattet som ytterst problematiske synes i dag ikke lenger å vekke de samme reaksjoner. Noe av det mest oppsiktsvekkende med utviklingen er at metodene i utgangspunktet ble fremmet som en nødvendighet for å bekjempe problemer som ble beskrevet som ytterst alvorlige. Om metodene har fungert, hvor godt, eventuelt om andre fremgangsmåter kunne vært brukt er knapt belyst ved empirisk forskning hverken i Norden eller internasjonalt. Kostandene ved metodene er heller ikke belyst i noen særlig grad. Dette er ikke merkelig, det er svært vanskelig å forske på metoder som er så hemmelige at ikke engang regelverket som regulerer dem er tilgjengelig. En cost / benefit analyse er derfor svært vanskelig, kanskje umulig. Likevel vet vi i dag såpass mye, både om truslene og metodene som benyttes av politiet at tiden burde være inne for kritiske analyser av denne utviklingen. Prisen betalt, både av samfunnet, politiet og rettsvesenet for utviklingen er høy, og hva har vi fått igjen som ikke kunne vært oppnådd med andre mindre krenkende metoder? Det er på høy tid å stille spørsmål ved noen av de grunnleggende forestillingene om metodenes effektivitet og realitetene i de truslene de skulle bekjempe.

Litteratur

Auglend, Ragnar L, Henry John Mæland og Knut Rosandhaug (2004): *Politirett*, 2 utgave, Gyldendal, Oslo.

Balko, Radley (2013): *The Rise of the Warrior Cop. The Militarization of America's Police Forces*. Public affairs, New York.

Bewley-Taylor, David R. (2012): *International Drug Control. Consensus fractured*. Cambridge University Press, Cambridge.

Billingsley, Roger (2009): *Covert Human Intelligence Sources. The "unlovely" face of police work*. Waterside Press, Hampshire.

Broduer, Jean-Paul (2010): *The policing web*, Oxford University Press. Oxford.

BRÅ (2003): *Polisens innsatser mot narkotikabrottsligheten. Omfatning, karaktär och effekter*, Rapport BRÅ (Granath, Svensson og Lindström) 2003:12.

Christie, Nils og Ketil Bruun (1985): *Den gode fiende*, Universitetsforlaget, Oslo.

Douglas, Mary (1997): *Renhet och fara. En analys av begreppen orenande och tabu*, Nya Doxa, Nora.

Dorn, Nicholas, Karim Murji og Nigel South (1992): *Traffickers. Drug Markets and Law Enforcement*, Routledge, London.

Evans, Rob og Paul Lewis (2013): *Undercover*, Guardian Books, London.

Fassin, Didier (2013): *Enforcing order. An ethnography of urban policing*, Polity Press, Cambridge.

Fijnaut, Cyrille og Gary Marx (1995): *Undercover. Police surveillance in comparative perspective*, Kluwer Law International, Hague.

Finstad, Liv (2000): *Politiblikket*, Pax, Oslo.

Flaaten, Sverre (2007): *Heroinister og kontorister – en undersøkelse av maktens ulike fasetter i rettsforfølgelsen av narkotikalovbrudd*, Fagbokforlaget, Oslo.

Frantzsen, Evy (2001): *Metadonmakt. Møte mellom narkotikabrukere og Norsk metadonpolitikk*, Universitetsforlaget Oslo.

Granér, Rolf (2004): *Patrullerande polisers yrkeskultur*. Lund : Socialhögskolan, Lunds Universitet.

Halvorsen, Vidar (2003): «Utradisjonelle etterforskningsmetoder i et samfunnsvitenskapelig perspektiv», i Myklebust og Thomassen (red.): *Det utfordrende politiarbeidet*, Politihøgskolen, PHS forskning 2003:3, Oslo.

Holmberg, Lars (1999): *Inden for lovens rammer: politiets arbeidsmetoder og konkrete skøn.* København. Gyldendal.

Hopsnes, Roald (2003): «Politiets forebyggende politimetoder», i Myklebust og Thomassen (red.): *Det utfordrende politiarbeidet*, Politihøgskolen, PHS forskning 2003:3, Oslo.

Larsson, Paul (2006): «Opp i røyk! En studie av hasjimporten til Norge», i Thomassen og Bjørgo (red.): *Kunnskapsutvikling i politiet*, PHS forskning, Oslo.

Larsson, Paul (2010): «Narkotikakriminalitet: trusselbilder og realiteter», i *Rus og samfunn* nr. 4, 2011.

Larsson, Paul (2014): "Normaliseringen av det unormale: utvidelsen i bruk av utradisjonelle politimetoder" i *Nordisk politiforskning*, nr. 1 (i trykk).

Larsson, Paul og Dan Magnusson (2009): «Hvitvaskingsreguleringens kostnader», i *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab,* nr. 1, 2009.

Manning, Peter K. (2010): *Democratic policing in a Changing World*, Paradigm Publishers, Boulder.

Myhrer, Tor-Geir (2003):«Vanlig og ekstraordinær», i Myklebust og Thomassen (red.): *Det utfordrende politiarbeidet*, Politihøgskolen, PHS forskning 2003:3, Oslo.

Myhrer, Tor-Geir (2012):«Forord» i Spurkeland. *Utredning om narkotikahund*. PHS forskning 2012:1, Oslo.

Natapoff, Alexandra (2009): *Snitching. Criminal informants and the erosion of American justice.* New York University Press, New York.

NOU1997:15 Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet.

NOU2004:6 Mellom effektivitet og personvern. Politimetoder i forebyggende øyemed.

NOU2009:15 Skjult informasjon – åpen kontroll. Metodekontrollutvalgets evaluering av lovgivning om politiets bruk av skjulte tvangsmidler og behandling av informasjon i straffesaker.

Politidirektoratet (2005): *Prosjekt organisert kriminalitet*. Rapport, Oslo.

Rachlew, Asbjørn (2009): *Justisfeil ved politiets etterforskning – noen eksempler og forskningsbaserte mottiltak,* Dr. avhandling, Det juridiske fakultet, Oslo.

Rasch-Olsen, Asbjørn (2011): *Politiets bruk av informanter – et nødvendig onde*, Fagbokforlaget, Oslo.

Rosenfeld, Richard; Bruce A. Jacobs og Richard Wright (2003): *Snitching and the code of the stree*t, British journal of Criminology, 43, s. 291-309.

Sheptycki, J.W.E (2000): *Issues in transnational policing*, Routledge, London.

Sollund, R. A. (2007): *Tatt for en annen: En feltstudie av relasjonen mellom etniske minoriteter og politiet*. Gyldendal, Oslo.

Spurkland, Kai (2012): *Utredning om narkotikahund*. PHS forskning 2012:1, Oslo.

Søbye, Espen (2014): *Har skapt et lovløst rom*, Morgenbladet, kronikk. 7. mars. 2014.

Thomassen, Gunnar og Tor-Geir Myhrer (2009): *Kommunikasjonskontroll og betydningen for etterforskning, personvern og rettssikkerhet: En studie av erfaringene med bruk av metoden*. Vedlegg i NOU2009: 15.

Träskman, Per Ole (2012): «Organiserad brottslighet, ekonomisk brottslighet och terrorism – hänger de sammen?» i *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab* nr. 3, s. 336-354.

Wacquant, Loïc (2009): *Punishing the Poor. The Neoliberal Government of Social Insecurity*, Duke University Press, Durham.

FOREIGNERS BETWEEN CRIMINAL LAW AND ADMINISTRATIVE LAW

Stealing away society - A study on police apprehensions of border-crossing, transnational property crime

David Sausdal

This is the project description behind the presentation given in relation to NSfK's research seminar 2014.
Work in Progres. Don't cite or distribute.

Field of Inquiry

> [Transnational, border-crossing property crime] has been the object of an increased focus over the last few years, as the subject has become an extensive problem in all of our [Europol] Member States. It is also a subject of increasing political focus and awareness of the politicians of our Member States … The criminal offences committed … are – as we all know – of a smaller scale … [Yet the reason] *why we have to strike against this type of criminality is not less important, as the criminal activities … influence the entire community. Their actions have consequences for all kind of citizens of our society, feeling unsafe in their own homes and in the streets …*' (The Danish National Police 2012:1,3, emphasis added)

The PhD project explores apprehensions of border-crossing 'transnational crime' (cf. Sheptycki 2007). This is done through an ethnographic study of the Danish Police's encounters with non-resident, border-crossing foreign thieves such as burglars, shoplifters, bike thieves and pickpockets. With the police as a central public institution assigned the authority to guard societal principles (cf. Van Maanen 1978, Manning 1998, Weber 1994), the project ultimately explores how the police's apprehensions relate to more overall political and sociocultural discourses in both Denmark and in similar societies.

As such, the PhD project can be seen as an answer to De Genova's call for more ethnography-based studies on the law enforcement of migratory illegality. As he argues: 'rather than investigate critically what the law actually accomplishes, much scholarship [especially quantitative and discourse analysis based studies] takes the stated aims of the law … at face-value and hence falls into a naïve em-

piricism' (2002:432). Therefore, this PhD project's aim is to take an ethnographic, qualitative look behind the police's practice in order to understand the knowledge and ideas that further police practice in relation to, in this case, border-crossing thieves in Denmark.

Empirically, the project expounds on the quite heated contemporary yet sparsely studied police and wider political issue regarding property crime committed by non-resident foreigners and the increase hereof in both Denmark (cf. Danish Police 2010, 2012; Danish Ministry of Justice 2013) and other adjacent Western European countries (Europol 2004, 2013; Van Daele 2008; Van Daele & Vander Beken 2010; Council of the European Union 2010). In Denmark, for instance, the increase of transnational or border-crossing criminals is often pointed at as one of the causes (if not the cause) behind the general increase and high levels of for instance residential burglaries, residential robberies, shoplifting, bike thefts and pickpocketing. The numbers of reported residential burglaries in Denmark are amongst the highest in the world and significantly higher than in e.g. Sweden and Germany. From 2005-2009 the numbers rose with 65 % from just beneath 30,000 in 2005 to just beneath 50,000 (Sorensen 2011) The amount of reported residential robberies has also increased drastically. From 1995 to 2009 the numbers doubled going from 2,039 robberies to 4,004; a rise which nevertheless follows the development in other countries such as the Netherlands, Sweden and Norway (Kongstad & Kruize 2011). Reported shoplifting has increased from 2007-2012 going from 17,892 cases to 21,215 (DKR 2013) and four times as many cases of pickpocketing are reported in Denmark than was the case 20 years ago. In 2011, it amounted to 37.600 cases of pickpocketing involving a 22 % rise in the short span of two years (Statistics Denmark 2012:1).

Standard explanations given as to why border-crossing property crime has become an increasing issue are, summarised, that the recent European fiscal and political crisis has "motivated" people from less affluent societies to seek (perhaps illegal) opportunities in more affluent countries, that the free movement of labour inside EU in general and in particular the inclusion of the former East Bloc involve criminal risks, that there is an increasing risks of criminal activity caused by migration from the unstable and underprivileged regions of Africa, and, more overall, that the increasing globalisation itself carries not just capitalistic but also criminal mores (cf. Abraham & van Schendel 2005, Schneider & Schneider 2008, 2011; Van Daele & Vander Beken 2010; Europol 2013).

Yet, it should be noted that the idea about the rise in crime being caused by border-crossing criminals rests just as much (if not more) on concerned discourse as on confirmed statistics given how the arrest rate is extremely low when it comes to many of these crimes.

Theoretically, what makes a study on the police's apprehensions of transnational crime particularly interesting is how the apprehensions can be analysed as instances of society making an effort to control its 'borders'. The notion of 'border control' should here not only be understood in e.g. geographical, political or legal terms. What Douglas, echoed by Van Maanen, has shown, is that 'border control' is also a means toward both guarding and reinforcing a society's sociocultural ideas when faced with perceived external risks (Douglas 1978:114, Douglas & Wildavsky 1983) (cf. Barth 1969). As Douglas argues, matters we perceive as most problematic are often those that remain outside our political, institutional and sociocultural reach (1978); that is outside our conceptual capacities or our societal structures' capabilities. In other words, what makes particular subjects problematic is not just the actual act of transgression; the perception of endangerment is also a matter of not being able to subsequently gain control and incorporate the transgressor inside the systems we have. Perceptions of endangerment thus spur not merely from affect but from apathy; from not having the means to fully apprehend the transgressor.

Here, the non-resident, border-crossing thief stands out as particularly hard to apprehend for the police, being seemingly inapprehensible in more ways than the everyday resident thief: In short, it appears that the police often do not always think they have the legal, material or cultural means to properly police this new kind of thieves (cf. Van Daele 2008). Different from the resident thief, the non-resident thief is outside proper governmental reach (cf. Garland 1997), being from another country to which he/she quickly escapes again. In this way, these thieves are like 'nomads', often regarded as extra problematic because of their literally 'un-settling' and fluctuating way of life (cf. Spradley 2000). All in all, in police perspective, the border-crossing thief seems to be a particular problematic 'matter out of place' (Douglas 1978:35). These thieves are in someway unsettling the establishment and increasingly so given the asserted rise in transnational property crime.

Thus, studying the police's apprehensions of non-resident, traveling thieves offers a way to clarify and critically reflect on how it is a matter of defending dominant interests of society (cf. Bauman 1998, Hayward 2004); interests put to the test by these thieves who, in police perception, are not only drifting across the boundaries of the law but also across certain sociocultural borders of Danish society.

Research Questions:

How do the Danish Police's apprehend border-crossing thieves and how do this relate to wider political and sociocultural discourses in relation to transnational crime?

Political and Academic Relevance

A study on police apprehensions of border-crossing thieves will contribute to:
Political/public interests: As Martinez and Lee writes, '[t]he connection between immigration and crime is one of the most contentious topics in contemporary society' (2000:485). This issue has only become more imperative given post 9/11 discourse where transnational, migratory issues are often linked with concerns of transgression and even terrorism. It is furthermore highlighted by the current European crisis where political and cultural divides are emphasised and the gulf between rich and poor countries growing increasingly larger. Nevertheless, as Martinez and Lee also point out, even though many pundits promote migratory illegality as a penetrating social problem, 'scholars rarely produce any systematic evidence' (ibid:486). This study aims at doing this by producing an ethnographic account of how and why it is perceived as a social problem and how it is handled. Unfolding how a society deals with and perceives this matter will contribute with a sociocultural understanding of the politics entailed. Here, the police's apprehensions become emblematic given how the police are central street-level bureaucrats put in place to protect us against this 'problem' in Denmark as well as in many similar societies. So, although the project is based in Denmark it includes a larger comparative potential as an example of how; firstly, one of the Scandinavian countries, known for their less punitive oriented policy models (cf. Estrada et al 2012:668-9), deals with this issue; secondly, it provides a comparative example of how a society in general deals with the, according to the given statistics, increasing phenomenon of transnational property crime.

Criminological and anthropological interests: The project ties itself to current criminological interests whilst having classical anthropological curiosities at heart. In relation to current criminology, the study contributes to two ethnographically based criminological strands; the first is the study of policing (cf. Van Maanen 1978, Manning 1997, Holmberg 2003, Björk 2006, Hald 2011, Pettersson 2012), the other being migratory illegality studies. In relation to the former, it is noticeable that relatively few ethnographically based studies exist on the role of policing given social science's great interests in the subject of 'power' and 'control'. Yet, in a Scandinavian context Holmberg's (2003) and Hald's (2011) Danish police studies as well as Pettersson's Swedish study, *Att balansera mellan kontroll och kontakt* (2012), are recent examples of the insights ethnographic studies of police work foster. In relation to migratory/transnational illegality,

the studies are similarly sparse but on the rise through scholarships such as Heyman (1998), De Genova (2002), Das and Poole (2004), Willen (2007), Holm Pedersen and Rytter (2011). What such studies bring to the table are insights into, as Das and Poole put it in a Douglas inspired tone, what happens when centres of power meet the perceived margins of society (2004). Yet, this strand of migrant studies is still a niche inside what can be termed anthropologically based criminology studies, but it has become actual and significant given the rising numbers of undocumented migrants in different European societies. It has furthermore gained torque because of the popularly assumed notion that there exists a precarious relation between migrants and crime/terror/radicalisation, which thus promotes issues of 'securitisation' (cf. Holm Pedersen & Rytter 2011, Hörnqvist and Flyghed 2012).

Methodology

The study will primarily be carried out by means of qualitative methods such as participant observation (cf. Dewalt & Dewalt 2002) and informal and semi-structured interviews (cf. Spradley 1979). Yet, as Holmberg informs us, participant observation 'of the police is particularly problematic, as practical as well as legal reasons hinders downright participation' (1999:20). Hald writes that 'criminal investigation is a field shrouded in an ethos of secrecy which makes it difficult to access' (Hald 2011:17). In other words, studying the police is made difficult by the very fact that a lot is at stake (legalities and confidentialities) for the police officers as well as for the perpetrators. The gravity of policing thus makes a field study challenging for the ethnographer in terms of access, gaining rapport, participation, and ethics. Thus, as Hald argues, when researching the police, the researcher's possible access and rapport rest heavily upon having a suitable, high-ranking gatekeeper who can give the researcher access, a vote of confidence and support inside the police organisation (2011:6).

Importantly, in order to gain proper insight into the bureaucratic base of police apprehensions, I must prior to (and whilst) carrying out my field study thoroughly examine the law, police documents and other written regulations. As anthropologist Nader has reminded us, although participant observation is made difficult when studying a power organisation, an alternative empirical opportunity arises: 'document analysis' (1972:307). The police are regulated through written doctrines and decrees, and the bureaucracy herein provides reachable empirical data beyond that of participant observation.

Additionally, my methodological wishes extend beyond the police officers' apprehensions of non-resident, traveling thieves. By this I mean that the police officers' apprehensions are "merely" the primary ethnographic case from where I subsequently wish to engage with broader debates and fields dealing with

transnational (property) crime. Using the Copenhagen police as an entry point, I will seek to get engage in a productive dialogue with both national and international law-enforcement forums where transnational crimes is a key issue.

Ethics

As I will be observing police encounters with lawbreakers this entails substantial ethical consideration. Non-maleficence is, in this situation, related to both the thieves in question and their legal rights and wishes, but also in relation to not hindering or affecting the discretions of police work and securing a fair representation of their apprehensions.

For instance, it is documented and debated how police apprehensions of 'migrants/foreigners' in general includes ethical issues such as stereotyping and racial profiling (cf. Lipsky 1969, Holmberg 2003). Bearing this in mind, it is important that I constantly ponder these issues as to neither reproduce stereotypes nor unwarranted accuse the police of being prejudiced. In regards to the latter, as Lipsky among others has argued, working as a police, as a street-level bureaucrat, is a very demanding job where the police have to; on one hand, apprehend criminals by having a prior knowledge about who a potential criminal is, how she/he acts, and how she/he looks; and on the other hand, the police are still not allowed to use a manifold of appearance-based factors such as skin colour, ethnicity, nationality, ethnic clothing etc. (cf. Lipsky 1969). That this conundrum exists highlights the difficulty of the ethical issues at stake. So, where other studies of similar street-level bureaucrats sometimes have ended up with a harsh, public critique of police practice in relation to migrants, my wish is to, first and foremost, engage in a debate with the police itself.

As such, contemplating how the issue of ethics is particularly apparent in this field, I will form formal agreements and cooperations with the police, as well as making sure that I always seek the acceptance of my informants on the go (police and, where possible, thief). Overall, I will have to constantly consider my positioning in a field of force and power where the effects of my actions in relation to both the field itself as well as my academic project can be particularly grave if not continuously tended to.

In sum, it is through these analytical, methodological and ethical means that I hope to understand how transnational criminals are apprehended by the police as a stealing away of not only material but, it seems, also some societal matter.

References

Andersson, Mette, 2011, The debate about multicultural Norway before and after 22 July 2011. In *Identities*. Vol. 19. No. 4.

Barth, Fredrik, 1969, *Ethnic Groups and Boundaries.* Detroit: Little, Brown

Bauman, Zygmunt, 1998, *Consumerism, Work and the New Poor*, Buckingham: Open University Press

Björk, Micael, 2006, Policing agonistic pluralism classical and contemporary thoughts on the viability of the polity. In *Distinktion* No. 12. pp. 75-91.

Council of the European Union, 2010, "Council conclusions on the fight against crimes committed by mobile (itinerant) criminal groups", *EN, 3051st JUSTICE and HOME AFFAIRS Council meeting Brussels, 2 and 3 December 2010*.

Covington, Jeannette, 2001, "Round up the usual suspects: Racial profiling and the war on drugs" in Milanovic, Dragan & Russel, Katheryn (ed.), *Petite Apartheid in the U.S. Criminal Justice System. The Dark Figure of Racism.* Durham: Carolina Academic Press.

Danish Minstry of Justice [Justitsministeriet] , 2013, "Politiet strammer grebet om omrejsende kriminelle", *Justitsministeriet – Pressemeddelelse Mandag 28. januar 2013*.

Danish Police [Det Danske Politi], 2010, *Det Danske Politi Mod 2020*, Politiforbundet.

Danish Police [Det Danske Politi], 2012, *Tale til brug for European Police Chiefs Convention i Europol*, Haag, den 30.-31. maj 2012 – Itinerant Groups. Rigspolitiet.

Das, Veena & Deborah Poole, 2004, *Anthropology in the Margins of the State*., eds Veena Das & Deborah Poole. Santa Fe: School of American Research Press

De Genova, Nicholas, 2002, Migrant "illegality" and deportability in everyday life. In *Annu. Rev. Anthropol*. 2002. 31:419–47

Dewalt, Kathleen Musante & Billie R. Dewalt, 2002

Douglas, Mary, 1978, *Purity and Danger*. London & Henley: Routledge and Kegan Paul

2003, *Risk and Blame.* Taylor and Francis e-library

Douglas, Mary & Wildavsky, Aaron, 1983, *Risk and Culture.* Berkeley and Los Angeles: University of California Press

Durkheim, Emile, 2000, *Om den sociale arbejdsdeling*. København: Hans Reitzels Forlag

Estrada, Felipe, Tove Pettersson and David Shannon, 2012, Crime and criminology in Sweden. In *European Journal of Criminology* 9(6) 668–688

European Union, 2011, Regulations No. 1168/2011. *Official Journal of the European Union*

Europol, 2004, *EU Organised Crime Report*, The Hague: Europol

2013, *SOCTA 2013, EU Serious and Organised Crime Threat Assessment*, European Police Office, Euro-pol's Operations Department.

Garland, David, 1997, Governmentality and the Problem of Crime: Foucault, Criminology, Sociology. In *Theoretical Criminology* 1:173

Hald, Camila, 2011, *Web Without a Weaver: On the Becoming of Knowledge – a Study of Criminal Investigation in the Danish Police*. Boca Raton, Florida: Dissertation.com

Hayward, Keith J, 2004, *City Limits: Crime, Consumer Culture and the Urban Experience*. London: Glasshouse Press

Heyman, JMC., 1998, State effects on labor: the INS and undocumented immigrants at the Mexico-United States border. In *Critical Anthropology*. 18(2)

Holmberg, Lars, 1999, *Inden for lovens rammer*. København: Gyldendal

2000, Discretionary Leniency and Typological Guilt: Results from a Danish Study of Police Discretion. In *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, Volume 1, Number 2, 1, pp. 179-194(16)

2003, *Policing Stereotypes: A Qualitative Study of Police Work in Denmark*. Galda Verlag,

Hörnqvist, Magnus & Janne Flyghed, 2012, Exclusion or Culture?: The Rise and the Ambiguity of the Radicalisation Debate, In *Critical Studies on Terrorism*, Vol 5(3)

Karpiak, Kevin G., 2010, Of Heroes and Polemics: "The Policeman" in Urban Ethnography. In *PoLAR: Political and Legal Anthropology Review,* Vol. 33, Number S1, pps. 7–31

Kongstad, A., & Kruize, P., 2011, *Når det kommer tæt på: effekter af hjemmerøveri på lokalsamfunds beboere i forhold til tryghed, sikring og adfærd*. Københavns Universitet, Det Juridiske Fakultet.

Lipsky, Michael, 1969, Toward a Theory of Street-Level Bureaucracy. In *Institute for Research on Poverty, Discussion Papers*. Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin

Manning, Peter K., 1997 [1977] Police Work. Long Grove, Ill.: Waveland

2001, Theorizing Police: The Myth of Command and Control". In *Theoretical Criminology* 5: 315-44.

2008, *The Technology of Policing.* New York: New York University Press

Martinez, Ramiro Jr. & Matthew T. Lee, 2000, On Immigration and Crime. In *Criminal Justice* 2000

Nader, Laura, 1972, Up the Anthropologist: Perspectives Gained From Studying Up. In *Reinventing Anthropology*, Dell Hymes (ed.) pp. 284-311. New York: Pantheon Books.

1990, The Politics of Informal Markets in Sub-Saharan Africa. In *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 28, No. 4. pp. 671-696.

Peterson, 2013, *Den sorterande ordningsmakten.*

Pettersson, Tove, 2012, *Att balansera mellan kontroll och kontakt*. Lund:

Politiforbundet, 2010 *Det danske politi mod 2020*. Politiforbundet.

Sheptycki, James, 2007, Transnational Crime and Transnational Policing. In *Sociology Compass* Volume 1, Issue 2, 485–498

Sorensen, D. W., 2011, *Rounding up Suspects in the Rise of Danish Burglary: A Statistical Analysis of the 2008/09 Increase in Residential Break-ins*. Justitsministeriet.

Spradley, James, 1979, *The Ethnographic Interview*. New York: Holt, Rinehart and Winston

2000, You owe yourself a drunk: an ethnography of urban nomads. Long Grove: Waveland Press

Statistics Denmark [Danmarks Statistik], 2012, Kriminalitet 4. kvt. 2011. *NYT fra Danmarks Statistik.* Available here: http://www.dst.dk/pukora/epub/Nyt/2012/NR029.pdf (accesed 23/12 2013)

Van Daele, Stijn, 2008, "Organised property crimes in Belgium: the case of the 'itinerant crime groups'. *Global Crime*, 9:3.

Van Daele, Stijn & Tom Vander Beken , 2010, "Journey to crime of "itinerant crime groups". *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, Vol. 33 No. 2.

Van Maanen, John, 1978, The Asshole" In *Policing: A view from the streets*, Eds. Peter K. Manning & John Van Maanen. Goodyear Publishing Company

Van Schendel, Willem & Itty Abraham, 2005, *Illicit Flows and Criminal Things.* Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press

Weber, Max, 1994, *Political Writings*. Cambridge: Cambridge University Press.

Willen, Sarah, 2007, Toward a Critical Phenomenology of "Illegality":State Power, Criminalization, and Abjectivity among Undocumented Migrant Workers in Tel Aviv, Israel. In *International Migration* Vol. 45 (3)

Web Resources: Interview with superintendent Henrik Oryé in Politiken May 12. 2011. See: http://politiken.dk/indland/ECE1280300/en-ny-gruppe-lommetyve-opererer-i-koebenhavn/ (accessed February 15. 2013)

Forcing immigrants out – new constellations of penal and administrative justice

Nicolay Borchgrevink Johansen

To force immigrants out is a relatively new task for western states. The wave of migrants coming to Europe has risen to new proportions during the last 20 years, and if it weren't for extensive measures to prevent it, the number would have been even larger. But I will not address the totality of these measures here, nor will I look at control of the borders of Europe. This paper considers the measures taken in Norway regarding the migrants who has already found their way into the country, but have become unwanted. I will focus on the control activities that are set up to make rejected asylum seekers leave the country. And I will narrow the scope of my paper even more, as I will not be focusing on deportation practices. The topic here is all the measures taken to force irregular migrants out.

These measures include the efforts made by the police and courts to uphold the both the penal code and the regulations in the Immigration act. But it is my contention that the administrative measures are more important. First, there seems to be some reluctancy among authorities to deport irregular migrants (Valenta and Berg 2012). Secondly, there are reasons to believe that deportation cannot be a fully effective measure in this respect. Thus I emphasize the institutional set up constituted by denial of access to work, social benefits and health care. In addition, the authorities tempt the irregular migrants with money and aid to return to their country of origin if they do so voluntarily. Thus the control measures consist of four sticks and one carrot.

Controlling immigrants differs from crime control in many respects. First and foremost, the purpose of control is different. Crime control aims at conformity, while irregular migrants are expected to leave and disappear (from the territory). Thus, criminals are supposed to alter their behavior, irregulars on the other hand, are the problem by who they are. However, the fact that the control of irregular depends on administrative means is not in breach with crime control as it has developed in the last century.

There is something new and something not so new about contemporary strategies in crime control, including control of irregular migrants. The not so new, is that crime control has worked in tandem with administrative justice (civil law) for at least a 100 years, perhaps always. The news is that the constellations are different from what we found in ca. 1902 (Norway). In the following, I want to make a sketch of the new forms and the changes that has taken place. First, I will draw an outline of the constellation of crime control as it appeared in 1902. Then I will draw some rough lines in the current constellation in regard to irregular migrants.

The constellations of 1902: A functional division of tasks

The penal code of 1902 was a modern law at the time. It bears all the characteristics of the contemporary ideologies concerning punishment on the European continent, mostly recognized under the label "the third school" (Hauge 1996). In this ideology, punishment should serve the purpose of reforming deviants. Penal institutions should be invented and designed to modify the violators. And indeed, many institutions were invented and designed to either eliminate the dangerous or to make them choose the law-abiding pattern of life. Children were taken out of penal justice and the responsibility was transferred to local municipalities with a manifest purpose to care for them. Drunkards and different peoples today known as ROM with a nomadic culture were subjected to working camps. The crazy people were assigned to a certain "hospital". These are the hallmarks of the ideology of the third school during the last decades of the 19th century.

Two remarks are needed to supplement this image of this penal code. First, as Jacobsen has emphasized, the classical theory and ideology of responsibility lying underneath the former penal legislation was continued unabated (Jacobsen 2014). Secondly, and this is my main point so far, most of the legal institutions mentioned above were not found in the actual penal code. They were in different ways dispersed in different civil laws. Drunkards and ROM were regulated in a distinctive law on "loitering" (1901). Children under 14 years were taken out of the penal sphere in 1896, and regulated under "The Child Care Act". Law on the Criminal Asylum" was given in 1898, subjecting the "crazy" and "idiots" to asylums. All these laws were prepared by the commission working with the mandate to produce a new penal code (Flaatten and Heivoll 2014). So it is common to consider these laws "parts of a totality" (Ulvund 2014). These laws could, and perhaps should be considered as a "penal complex" (Johansen 2014a). Most of the laws constituting this complex are mentioned. But in addition The Penal Process Act (1887), The Poverty Act (1891) and the Prison Act (1900) need to be mentioned. The Immigration Act was passed at about the same time, in 1901. But this law was not prepared by the commission on penal reform. But functionally, it filled out for the penal code as a means to prevent crime by foreigners.

The Penal Process Act also needs some special attention in this respect. It regulated trials before the courts. And in line with the liberal doctrines, it supplied the individual with certain rights to compensate for the asymmetrical power between the parts. It is interesting to note, that the individuals who were subjects for sanctions by the administrative laws, were not equally equipped with procedural rights. So, albeit the intensity of the pain inflicted by the state could be the same, or even harder, by administrative law, the subjects did not enjoy the same mechanisms to defend themselves. And, this is worth noting, it was those parts of the problem population that were taken on because of who they were, that were most vulnerable for "state punishment" (Lacey 2002).

While there are important traits of individual prevention in the penal code too, the dispersion of the legal measures reveals that what is considered of most commentators as penal measures, are constituted by a complex of laws, most of them outside the penal code. To identify the penal complex of 1902, it is necessary to take a number of administrative laws into consideration.

And they do to some extent separate the landscape of deviants between them. The penal code takes on the regular citizens, who are considered morally capable and autonomous. These people are handled as if, as Lacey states, they have "capacity" to behave morally correct (Lacey 2002). These are "the usual suspects" for the penal system. But there are also those who are treated by the penal system in regard to their "character" (Lacey 2002). No doubt, the Norwegian penal code also addressed those "characters" that are dangerous or have a moral deficit, most notably the recidivists. But many of the measures erected to combat deviance were targeting people as characters , i.e. drunkards, ROM-people and the "idiots". Not to mention children and foreigners. And the violations that were associated with these characters were channeled through civil legislation.

The point to be made here, then, is that 1) penal law and civil law were working in tandem at the time when the currently (still) valid penal code was passed at the turn of the 20th century, and that 2) the coordination of these laws can be characterized as a form of functional division. The laws are targeting different parts of the population that are considered a threat to law and order.

Thus, the news is not that administrative law and penal law is coordinated. Now I will use this sketch of the penal complex of 1902 to show how the constellation of administrative law has changed, or more precisely how administrative law is used to fight crime and especially disorder today.

2010: Sketches of an administrative field

In this section, I will give a sketch of the control mechanisms employed to force irregular migrants out. My claim is that the policies attempts to isolate irregular migrants in a certain position, a situation. This situation is expected to be of such a character, that it is more tempting to leave the country. More precisely, they are attempted isolated in a situation of misery without means to escape, except by departing. I have suggested that this control strategy is compared to a funnel (Johansen 2013a; Johansen 2013b). The funnel consists of four cornerstones and hole leading out.

Police, prisons, courts

The first cornerstone is the penal system. Irregular migrants are defined by the Immigration Act, but violations of this act are increasingly supported by penal sanctions. Most recently, the maximum punishment for illegal entry to Norway for ex-

pelled persons was increased to 2 years in prison. And while the civil immigration authorities are handling applications for asylum, the police are involved both in the administration of foreigners and in deporting them. They are looking for irregular migrants, they are pursuing violations of laws related to their lifestyles and they administer deportation.

Whereas Norwegian authorities seems reluctant to use deportation as a means to get rid of irregular migrants, it looks as this attitude turns to eagerness if the person is convicted for a crime. This makes the penal code more important in this field.

And there is no surprise to read in the tales from the lives of irregular migrants, that they are anxious to be seen or apprehended by the police (Amelie 2010; Kjellberg and Rugeldal 2011).

Work

Asylum seekers are eligible for temporary work permits while their application considered by the authorities. This eligibility ends when the application is rejected. It may be activated during complaints, but principally, rejected asylum seekers are not permitted to work (Immigration Act § 94). As Irregular migrants are deprived of legal ways to finance their subsistence, they are more or less left without means to food, housing, clothes and medicines.

The question always remains after describing legal regulations, how effectively are they upheld. An unknown amount of irregular migrants are employed. The temptations for employers to hire Irregular migrants are obvious, especially in a labour high cost country as Norway; the benefits from lower wages are huge. Reports indicate that the payment Irregular migrants receive sometimes are less than 10 % of the cost of hiring a legal citizen (Øien and Sønsterudbråten 2011). But there are both instances of crude exploitation as well as humanitarians employing irregular migrants.

Crime and other positions in the underworld is also an opportunity for irregular migrants (begging, thefts, handling of stolen goods, drug dealing and prostitution). The politics of exclusion from legal income has its limits, as there are pockets of possibilities both inside the ordinary labour market and in the black economy. These opportunities are, however, limited. And some irregular migrants rely on benefits from other people with similar ethnic background or friends.

Welfare

Social welfare is regulated in the "Act Relating to Social Services" and the "Immigration Act".

Citizens of welfare states of different types, as in Western Europe, can rely on a range of institutions offering economic security. Irregular migrants are not eligible for financial support of this kind. In some emergencies they may qualify for stop-gap

aid, but this has both been politically unclear (Søvig 2013). Furthermore, this is a form of support that is rarely in use.

Residents in asylum centres are also offered money, the same amount as social welfare without expenses to shelter. Asylum centres are populated by asylum seekers, with their destiny still undecided. But there is also room for the irregular migrants. These people receive the same allowances subtracted the so-called "pocket money" (approximately 120 euros every two weeks). In the spring 2014 one in three habitants in the asylum centres has a final rejection of their application. Thus, more than 5000 irregular migrants live in asylum centres and try to make a living of the small allowances they get there.

Aid

Aid is regulated in the "Patients' Rights Act", the penal code and the "Act Relating to Social Services".

In countries without welfare states, families constitute the social and economic, security net. For irregular migrants other people from the same region or country, and other acquaintances may count as network with similar potential.

However hard to measure, the support irregular migrants gain from networks must be substantial. On the other hand, the irregular migrants seem reluctant to fully exploit this resource, and instead we may witness a kind of withdrawal from these networks. Local communities spread all over the sparsely populated, but vast territory that is Norway, are embracing "their" irregular migrants. Ethnic Norwegians and citizens include irregular migrants locally and are frequently willing to disobey politicians and authorities when they threaten to send them out.

In Norway supporting irregular migrants has been partly criminalized. Helping these people has been subject to punishment if the helper either has made profit from the interchange or if the helper aids in obstructing the enforcement of legal decision, i.e. hiding them. There was a heated political debate in parliament, where strong voices were heard forwarding the message that all help was detrimental to make migration politics efficient, and that is should be prohibited. Still, assisting irregular migrants was down criminalized in 2012. Pt. only obstructing the police is punishable (Søvig 2013). Thus, private idealists are not subject to punishment as they give shelter and aid to irregular migrants, insofar as they do not obstruct the procedures of authorities.

Aid is generally not subject to punishment, but specific health care is more closely regulated. According to the mentioned statutes on welfare above, health care is restricted to citizens. In addition, children are formally admitted the same rights as citizens, although they are not admitted to commit to a single doctor, which is the principle of medical aid for ordinary citizens. For other irregular migrants, they are

only permitted health care in emergency cases. Emergencies include abortion and child birth. There are also exceptions in case of contagious diseases (Søvig 2013).

IOM: A way out

While the four cornerstones sketched above may count as "sticks", there is also one carrot in this administrative field. Immigration authorities have established "programmes" to ease the way out of Norway. The "return programmes" opens opportunities for voluntary return. These programmes provide "travel papers" and planning the whole trip. This means that they are provided with tickets and assisted in their contacts with their embassy and more practical matters. Besides, and this is perhaps more relevant here, a certain amount of money is promised to those who return voluntarily. Irregular migrants from different countries are eligible for certain fees (from approximately 1200 euros to 4200 euros). International Organisation for Migration (IOM) executes the practical work in assisting returning migrants.

Not all of the irregular migrants who leave by themselves employ the aid facilitated by the authorities. There is not much knowledge about how people enter end leave the country. However, the way out is regulated with reference to the Immigration Act.

A carefully designed structure of incentives

With these regulations drawn up, what kind of political strategy emerges? The core of the matter is exclusion from means to uphold life functions. The most basic need for humans, as any other living creature, is food. In Germany, as in Sweden, they have a term for food, that is revealing; "lebensmittel". "Livsmedel" in Swedish, likewise, translates "means for living". In modern life forms, money is the major, if not sole source of upholding life. Deprivation of money is deprivation of lebensmittel, and we might include shelter, clothing and medicines to the content of this term. The political strategy dominant in the field of irregular migrants, is that of deprivation of "means to live".

This strategy might bear the name "the politics of destitution", and it is commonly summed up as "being nasty" (e.g. Pinter 2012). However telling these labels may be, with a more academic ambition we must search for less moralistic terms. Controlling irregular migrants is based on the technique of producing incentives. Incentives may be weak or strong, in this case they are severe. To promote people to inhabitate the northern parts of Norway, a set of tax reductions are set in place. People living the counties of Troms and Finnmark pays some percentages less in income tax and may have their debt in the public funding for education reduced by 10 % each year (Aalbu 2004). Although these sums might add up to substantial parts of the economy of a household, they are measured by per cents. The politics of irregular migration is to take away everything. Still, the deprivation of lebensmittel must be considered an

incentive. The decisive characteristic is that the decision to move to the desired place is left to the person him-/herself.

As in the case of spreading the Norwegian population over the territory, the state does not rule by direct decisions, deciding which persons shall move here or there. There are benefits to be collected, for people establishing themselves for longer and shorter time spells in the targeted areas. The levels of benefits are measured out to attract roughly the number of people wished for. But the exact people moving, makes the decisions themselves.

Principally, the same types of incentives are "laid before" the irregular migrants. But here, as elsewhere, metaphors are important. In the case of citizens and the problem of dispersion across the country, the incentives may be said to be presented to the population as a whole. In case of irregular migrants, there are attempts make the incentives stronger (all or nothing), and to eliminate alternatives. No access to work is complemented by denied access to welfare. Furthermore, irregular migrants are denied access to other supplementing devices such as health care.

If the incentives are "laid before" the irregular migrants, the political strategy also involves elimination of alternative routes. It is a carefully designed structure of incentives. A more fitting metaphor is that of a funnel. On all sides the irregular migrant find an impenetrable wall. There is no need for a ceiling in this funnel, as gravity pulls one downwards (to complete the metaphor we may think of this pull as the bodily need for lebensmittel). In the bottom there is a hole, and the hole leads to the outside of the territory, to desired place for the person subject for the strategy.

The hole, within the metaphor of the funnel, is smeared with a lubricant.

A new constellation

As long as the final decision to leave the territory is left to the individual, one must classify the strategy at hand, as a structure of incentives. And this structure is built by a broad range of laws.

So far I have mentioned the Patients' Rights Act, the penal code, the Act Relating to Social Services and the Immigration Act. In addition several other laws and institutions are important in upholding the denial of access to lebensmittel: The Taxation Act and the "Working Environment Act".

The Taxation Act was used to shut down a loophole in the structure of incentives for a number of Ethiopians who had gone under the "radar" and by a mistake received taxation licenses. «The Norwegian Labour Inspection Authority», in upholding the Working Environment Act, makes inspections in workplaces to detect use of illegal use of manpower, an activity which includes irregular migrants. Furthermore, other regulations of all kinds may be used if considered necessary. I.e. the "Act relating to

the prevention of fire» was used to eject ROM-people from a condemned building they had used as residence (Johansen 2014b).

The control of irregular migrants, with the purpose to make them leave the country, takes the form of creating a social field. In this field the subjects are supposed to be in a form of misery, to provoke the decision to leave. I have drawn a sketch of this field, by setting up four cornerstones, four different political and administrative areas. These cornerstones are supported by a number of other laws and their organizations.

The new thing about this strategy is that penal justice and administrative law is combined in a different fashion. The combination of laws constitutes a distinct social field. Thus, the intertwining of administrative law and penal law is not something that has emerged in recent times. What is new is that the laws are used in a different way. The penal complex of (approximately) 1902 was characterized by a functional division. The different laws targeted different parts of the problematic population. Today the laws are used together, to constitute a social field.

References

Aalbu (2004). NOU 2004: 2: Effekter og effektivitet - Effekter av statlig innsats for regional utvikling og distriktspolitiske mål. Oslo.

Amelie, M. (2010). Ulovlig norsk. Oslo, Pax.

Flaatten, S. and G. Heivoll (2014). Straff, lov, historie: historiske perspektiver på straffeloven av 1902. Oslo, Akademisk forlag.

Hauge, R. (1996). Straffens begrunnelser. Oslo, Universitetsforlaget.

Jacobsen, J. R. T. (2014). Om Straffeloven av 1902. Straff, lov, historie. S. Flaatten and G. Heivoll. Oslo, Akademisk forlag

Johansen, N. (2014a). Det strafferettslige kompleks. Straff, lov, historie. S. Flaatten and G. Heivoll, Oslo, Akademisk forlag.

Johansen, N. B. (2013a). Elendighetstrakten: Om å styre av de som ikke teller. Krimmigrasjon? Den nye kontrollen av de fremmede. Johansen, N. B., T. Ugelvik and K. F. Aas. Oslo, Universitetsforlaget.

Johansen, N. B. (2013b). Governing the Funnel of Expulsion. The Borders of Punishment: criminal justice, citizenship and social exclusion. K. F. Aas and M. Bosworth, Oxford University Press.

Johansen, N. B. (2014b). Lik rett til å sove. Motmæle. L. Finstad and H. M. Lomell, Novus forlag.

Kjellberg, J. and C. Rugeldal (2011). Illegal: papirløs i Norge. Oslo, Spartacus.

Lacey, N. (2002). State punishment: political principles and community values. London, Routledge.

Pinter, I. (2012). I don't feel human, The Childrens Society.

Søvig, K. H. (2013). Straffansvar og straffeforfølgning av humanitære hjelpere ved ulovlig opphold. Krimmigrasjon? Den nye kontrollen av de fremmede. Johansen, N. B., T. Ugelvik and K. F. Aas. Oslo, Universitetsforlaget.

Valenta, M. and B. Berg (2012). Asylsøker: i velferdsstatens venterom. Oslo, Universitetsforlaget.

Øien, C. and S. Sønsterudbråten (2011). No way in, no way out?: a study of living conditions of irregular migrants in Norway. Oslo, Fafo.

Involuntary inter-prison transfer of prisoners in Denmark

Linda Kjær Minke

Introduction

During imprisonment prisoners can be involuntarily transferred to another prison.[1] In Denmark the legal framework for transfer of prisoners is found in the Danish Sentence Enforcement Act Law §§ 25-28 and the executive order about placement and transfer during imprisonment. The rules status that prisoners can be transferred involuntarily to another prison if the prisoner is found in possession of drugs or if the prison system has reasons to assume that the prisoner has committed assault on fellow inmates or staff or if the prisoner had escaped or the prison system has reason to assume that the prisoner wants to escape. It is also possible to transfer the prisoner involuntarily to another prison because of prison capacity for example if the prison is overcrowded. Involuntary transfers are used by prison authorities for administrative and disciplinary reasons such as prison capacity and maintaining order and security in the prison.[2] Transfers may therefore be seen as a strategy for managing the capacity and prisoners whose behaviour is difficult or disruptive.

According to Danish Administrative Law section 11, paragraph 2 prisoners can be transferred from one prison to the other without statement of reasons or hearing and they are not allowed access to the documents in their case. The impossibility of access to documents on the reason why is to protect vulnerable prisoners from reprisals if they tell the prison authorities about exploitation or assault from more powerful prisoners.

An involuntary transfer is for most prisoners very burdensome. Prisoners adapt to prison life socially and psychologically.[3] They know prison routines and some have built relationships to the staff and/or fellow prisoners. Some participate in different

rehabilitation programs and visits from relatives and friends are planned and booked weeks ahead. Because of interruption of education and visit one could assume that involuntary transfers may affect a successful rehabilitation. Transferred

[1] The discussion doesn't include all kind of transfers of prisoners such as voluntary transfer to another prison, transfer to other institutions than prisons such as psychiatric hospitals or transnational transfers of foreign prisoners.

[2] Engbo 2005.

[3] E.g. Clemmer 1958 [1940]; Sykes 1958; Galtung 1959; Morris & Morris 1963; Mathiesen 1965; Bondeson 1974; Harvey 2007; Crewe 2009; Ugelvik 2010; Minke 2012.

prisoners also experience stricter prison regime. In the receiving prison the prisoner is often held in isolation units and privileges such as furloughs are put on stand by for a period. All in all being involuntarily transferred means loss of privileges and more severe imprisonment.

A literature study indicates limited research within the topic and none from the Nordic countries. The two English Sociologists King and McDermott made a study in the late 1980 based on observation and carried out in five prisons and interviews with prisoners and security staff as well as documentary records. The study found that several prisoners experienced anxiety and paranoia about the immanent risk of being transferred and prisoners were in general not given any reason for the causes of the transfer. The study concludes that involuntary transfers mean loss and further deprivation during imprisonment (King & McDermott 1990).

This paper wants to explore how involuntary transfers affect prisoners in Denmark and how prisoners react to the limited access of statements on the reason why they are being transferred. Finally the paper discusses how involuntarily transfers may affect imprisonment and rehabilitation.

To shed light on the research questions different social science research methods have been conducted.

Research design and applied methods

In one hand data is obtained by using qualitative and quantitative methods. The qualitative methods consist of observation in a closed prison during 2006-2008. In the same period 68 prisoners were interviewed and among other things they were questioned about significance of placement and transfers during imprisonment. Interviewees quoted in this paper are referred to with a number.[4] The qualitative material also consists of exchange of letters from a prisoner in 2014 who had experienced several involuntary transfers. The quantitative material consists of a questionnaire completed in 2008 among 1647 prisoners. The response rate was 49 per cent.[5] Data is also collected by using legal methods such as text from law and regulations, reading of judgments, orders and recommendations from the Danish Ombudsman.

Involuntarily transfers of prisoners in Denmark

According to the Danish prison and probation service during 2006-2013 the average number of disciplinary transfers (because of prison order and security) was 669 incidences.[6] Involuntary transfers because of prison capacity are not registered. Since

[4] All interviewees have the same personal number as they are assigned in Minke 2010.
[5] Minke 2010.
[6] Direktoratet for Kriminalforsorgen [Prison and Probation Service] 2013:37. The number is complemented by separate statistical reports provided by the Prison and Probation Service April 2014.

lacking registration it is not possible to give the exact number but prisoners agree that involuntary transfers are widespread.

In a questionnaire prisoners were asked if they had been transferred during imprisonment and if so how many times the prisoner had experienced being transferred. The study shows there is great variation in the number of transfers from zero up to 70 times. This prisoner also included some few transfers from one section to the other in the same prison. The internal prison transfers were regarded as burdensome as well due to the shift of social environment.

Prisoners report they get different arguments due to an involuntarily transfer. One prisoner had experienced being transferred 22 times among different prisons during his imprisonment. The last time he was transferred because of *"orders from the prison and probation service"* (IP55). Another prisoner was transferred because of risk of 'get stuck there' (field note). A third prisoner told he was transferred because he *"was exchanged for another prisoner"* (IP12). None of these three arguments can be found in the rules which authorize transfers of prisoner and it is unclear if the reason for being transferred cover prison capacity or prison order and security.

No matter the reason for being transferred prisoners don't have the right to be heard or to know why they are being transferred.

A letter from a prisoner received in January 2014 reveals a very quick transfer without a warning or reason of statement of the transfer:

> *A fellow inmate and I were transferred from x-prison without warning. I was sitting there eating and only dressed in t-shirt and shorts (…) it lasted three weeks before I received my clothes from the prison. I felt it was an unjustified transfer and I asked about the reason for being transferred but because of prison order and security I couldn't get access to the documents. After five weeks I was transferred back. Three years later I am still upset about it. The way it happened was not okay!*

Even though the transfer took place three years ago the prisoner is still upset about it. First the transfer happened without a warning while he was having lunch. Second the prisoner couldn't get access to the documents or knowledge of the reason why he was transferred. And after a short time he was transferred back again without prior notice.

It is common that a transfer happens very fast and a prisoner states it is like *"a snap of fingers"* (IP49). When a transfer happens very quickly prison staff often has to collect all the prisoner's possessions while he is held in isolation unit. In this case there is a risk of loss of possessions (IP55). Being transferred means further challenges. The prisoner has to apply again for approval of visitors and if the prison is far away visi-

tors have to travel for longer time and pay further travel expenses. Transfers often result in less visits and less contact to the prisoner's family and friends (IP12, IP42). According to a judgment a female prisoner also suffered loss of training (U.2007.1773H).

Finally when prisoners can be transferred from one moment to the other some prisoners express loss of trust and confidence in the prison system (IP49, letter from prisoner) and when they can't have knowledge to the reason why they are being transferred it may lead to loss of legal certainty.

Conclusive remarks

Involuntarily transfer is burdensome for prisoners and causes further deprivation during imprisonment. It is thought-provoking that practice about transferring prisoners in Denmark is very similar to findings from the UK. This indicates that the practice about transferring prisoners may be handed in same way across national boundaries. In a legal right perspective it is a problem that prisoners don't have the right to have access to their documents on the reason why they are being transferred. The question is how is it possible to build greater safeguards into the procedures which will protect prisoners from unjustified transfers?

References

Bondeson, U. (1974), *Fången i Fångsamhället [The prisoner in prison society],* P.A. Norstedt & Söners förlag, Malmö.

Clemmer, D. (1958 [1940]), *The Prison Community,* Holt, Reinhardt and Winston, New York.

Crewe, B. (2009), *Prisoner Society,* Oxford University Press, UK.

Direktoratet for Kriminalforsorgen [Prison and Probation Service] (2013), *Statistik 2012* [*Statistic 2012*], København.

Engbo, H. J. (2005), *Straffuldbyrdelsesret [Law of Enforcement act],* Jurist- og økonomforbundets forlag, København.

Galtung, Johan (1959), *Fengselssamfunnet – et forsøk på analyse [The prison society – an attempt to analysis],* Universitetsforlaget, Oslo.

Harvey, J. (2007), *Young Men in Prison – Surviving and Adapting to the Life Inside,* Willan Publishing, UK.

King, R.D & McDermott, K. (1990), 'My Geranium Is Subversive': Some Notes on the Management of Trouble in Prisons" in *The British Journal of Sociology, Vol. 41, No. 4,* pp. 445-471.

Mathiesen, T. (1965), *The Defences of the Weak,* Tavistock Publications, UK.

Minke, K. L. (2012), *Fængslets indre liv [Inner life of prison],* Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København.

Minke, K. L. (2010), *Fængslets indre liv med særlig fokus på fængselskultur og prisonisering af indsatte [Inner life of prison with a special focus on prison culture and prisonisation],* Ph.d. afhandling ved Det Juridiske Fakultet, Københavns Universitet [Ph.D. dissertation, Faculty of Law, University of Copenhagen, Denmark].

Morris, T. & Morris, P. (1963), *Pentonville – A Sociological Study of an English Prison,* Routledge & Kegan Paul, UK.

Sykes, G. (1958), *The Society of Captives,* Princeton University Press, USA.

Ugelvik, T. (2010), *Å være eller ikke være fange: Frihet som praksis i et norsk mannsfengsel [to be or not to be a prisoner: freedom as practice in a Norweigian prison for men],* Ph.d. afhandling, Oslo Universitet [Ph.d. dissertation, University of Oslo, Norway].

Acts, rules and judgements.

Lovbekendtgørelse nr. 988 af 9. oktober 2012 om forvaltningsloven med senere ændringer [Danish Administrative Law].

Lov nr. 432 af 31. maj 2000 om fuldbyrdelse af straf med senere ændringslove (straffuldbyrdelsesloven) [Danish Sentence Enforcement Act Law].

Ugeskrift for Retsvæsen, domssamling: U.2007.1773H om overflytning af strafafsoner fra åbent fængsel til arresthus og derfra til lukket fængsel berettiget. Nægtelse af aktindsigt i dokumenter vedrørende overførslen berettiget [Judgement about transfer of prisoner from open prison to custody and closed prison, justified. Denial of access to documents relating to the transfer, justified].

Bekendtgørelser.

Bekendtgørelse nr. 626 af 25. juni 2009 (anbringelses- og overførselsbekendtgørelsen) [Executive Order of Placement and Transfer].

Normative implications of prison-based cognitive behavioral programs

Julie Laursen

Work in progress - please do not cite or circulate!

Abstract

This paper is a draft version of an article I am currently working on and it is based upon my presentation at the 56th NSfK Research Seminar. My PhD project is examining (some) of the Cognitive Behavioral Programs for prisoners which the Danish Prison and Probation Service (Kriminalforsorgen) has implemented in most of the Danish prisons[1]. More specifically, I am identifying and discussing the normative implications of the programs drawing upon data derived from my ethnographic fieldwork and qualitative interviews with program instructors and participants in an open and closed prison setting. I argue that the programs have specific expectations and judgments of wanted and unwanted behavior; that these normative standards are played out in relation to gender and ethnicity and finally that those who fail to concur to these standards are deemed morally and/or cognitively deficient. The link between language and power can be analyzed empirically in government programs, in this case *Anger Management* and *Cognitive Skills* (Fox 1999, p.89) and it is fruitful to analyze how the participants are normatively "nudged" (Crewe 2009) in the direction of "normal" behavior. Through my participant observation I am granted the opportunity to examine how this form of governing actually *works* (or fails) at creating self-governing, responsible subjects and what kind of cooperation or/and opposition the participants employ (Rose 1999).

Context

The cognitive behavioral programs, which aim at training offenders in social and cognitive skills, have been imported from Canada and the United Kingdom and have been adapted to the Danish context. *Cognitive Skills*, which originates from the forerunner program *Reason and Rehabilitation* (Fabiano & Ross 1985), was implemented in Denmark in 1994 (Jørgensen 1999). The program portfolio expanded with other, more specialized programs such as *Anger Management*, which was implemented in Denmark in 2001. The programs are an example of the synthesis between *behaviorism* as represented famously by Skinner and Ivan Pavlov with their respective developments of conditioning theory, and *cognitivism* which includes subjectivity and the

[1] I want to thank and express my gratitude towards the participants, the instructors and the Danish Prison and Probation Service for allowing me to enter the prisons and participate in the programs. Without their openness and generosity, I would not be able to write this PhD.

individuals' thoughts. The two modes of framing, understanding and treating human behavior and thoughts eventually fused in the 70ies to create a variety of programs and approaches to a large amount of "behavioral problems" which are widely used in a whole range of areas, including psychiatry (Kendall 2011, p.69; Kåver 2007; Wheeler 1973). The programs were implemented because of their promised ability of reducing recidivism and improving the offenders' social skills and strengthening their self-control so that they become able to end their criminal activities and better their social relations both inside and outside the prison (Scheel & Sjøberg 2005; Sjöberg & Windfeldt 2008). The programs furthermore rest heavily on criminological visions which states that certain psychological traits inherent in the *criminal personality* allegedly transcends class, gender and race – thereby framing this theory as an all-encompassing criminological explanation of crime (Yochelson & Samenow 1976). The programs are also build upon the so-called *Risk-Need-Responsivity* principles which argues that criminogenic factors, some of which are called "*the big four*" are at the core of criminal conduct; 1) history of "*anti-social behavior*", 2) "*anti-social personality*", 3) "*anti-social thinking*", 4) "*anti-social network*" (Bonta and Andrews 1998; 2010). This model draws heavily upon the idea that so-called "criminals" lack *self-control* which is a central and determining concept in the programs (Caspi et. al 1994).

The programs have only been subject to very few critical analyses (e.g. Perry 2012; Crewe 2011, Fox 1999, 2001; Waldram 2012; Blair et. al. 2004; Andersson 2010) and in a Danish context, only to small evaluations and Master Thesis examinations (Brauner & Berger 2009; Bird 2008; Poulsen 2012; Jørgensen 1999; Minke 2009). Yet the programs have been subject to large-scale evaluations in a positivist model in the international context where the focus of the evaluations most times is on the programs' ability to reduce the participating offenders´ recidivism (Lipsey et al. 2007; Wilson et al. 2005; Fabiano, Porporino & Robinson 1990; Porporino & Robinson 1995; Porporino & Fabiano 2000; Lipsey, Landenberger & Wilson 2007). The cognitive behavioral programs are embedded in and born from the so-called "what works" movement that departed from the discouraging 1970ies claim that "nothing works" in relation to crime prevention and rehabilitation of offenders (Martinson 1974; Mair 2004). The modest optimism of "what works" involved a renewed faith in "*evidence-based*" research that strives to reduce recidivism and overall advance the otherwise negative rehabilitation possibilities for offenders (Smith 2003; Andersson 2010; Nissen 2010; Nilsson 2013; Perry 2012). The cognitive behavioral programs focus on individual responsibility and the programs' aim at identifying, analyzing and restructuring offenders´ patterns of thoughts in order to be able to teach them new interpersonal and behavioral patterns through conditioning and modeling (Scheel & Sjøberg 2005; Sjöberg & Windfeldt 2008). The prisoners participating in the programs are described as having *wrong patterns of thoughts*, *distorted thinking*, *impulsive behavior*, *egocentric attitudes*, *illogical* and *rigid thoughts* which are judged to be the underlying cause of their criminality which fuels the strive for a "*cognitive re-wiring*" of the participants (ibid; Crewe 2009).

"*Are you going to art class*"? On being a female researcher in prison

I was asked the above question on my very first day of fieldwork in a closed prison[2], which made all the participants in *Anger Management* laugh hard and mock the guard who mistakenly took me for an art teacher – maybe because of my gender, relatively young age and "out of place awkwardness" so central to fieldwork. I am conducting ethnographic fieldwork and qualitative, semi-structured interviews in (at least) two Danish prisons settings; a closed and an open prison. The prisons are extremely different from one another; the open correctional facility do have surveillance cameras and a fence surrounding it, but the prisoners are allowed to walk around in the prison yard connecting the different departments to each other whereas the prisoners in the closed prison are highly segregated, not allowed to walk around without the company of a least one guard and with constant camera surveillance watching their every move. The environments of the prisons do seem to have some implications for the execution of cognitive behavioral programs, but it seems like the differences are mainly practical and consists of a large amount of security precautions and a huge empathy on control and security in the closed prison and on the contrary; a much less controlled atmosphere in the open prison (field notes 2014).

The fieldwork consists of participant observation in the general *Cognitive Skills Program* (38 sessions), *Anger Management* (8 sessions) and the follow-up program *Booster* (9 sessions) – all of the programs are group[3] based consistent of 4-6 participants. The participants in the programs I have participated in have been male, between 18-50 years and out of 18 participants in total, 10 have another ethnic background than Danish. They have been convicted of a variety of offences such as violence, drug offences, blackmailing, fraud, aggravated violence, etc. They have sentences ranging from months up till 12 years. The instructors are primarily prison officers who have completed a two-week training course in the program manuals, completed supervision and tests. They are characterized by their large engagement in the prisoners and their aspirations to actually help the prisoners as exemplified by one of them: "*I want to make a difference – not just do marihuana inspections in the perches (prison cells)*". The instructors struggle with a diversity of problems in regards to their programs; lack of coherence between the goals of the rest of the prison and the program goals, lack of (relevant) participants, lack of updated equipment or insufficient rooms and the participants resistance and objections toward program goals. The instructors tackle

[2] The prisons remain unnamed while I have given the participants and program instructors in the cognitive behavioral programs pseudonyms somewhat reflecting their ethnic background.

[3] The *group* as a phenomenon or concept where thought of as something potentially problematic (potential panic, swaying, reduction of individuals capacity to reason etc.) but from the 1930s and onwards, groups were not automatically deemed problematic (Rose & Miller 1998, p.151). Groups are sometimes seen as a potential and an aggravation of individual features – the group and its dynamics can be used to reveal and transform the individuals that comprise it (ibid, p. 153). Ideas about the group as being both potentially problematic and potentially positive are interesting, but beyond the scope of this paper.

these difficulties in creative and resourceful ways but it seems to be tiring for them (field notes 2013/2014).
I have been participating in different programs on and off since September 2013 and will continue the fieldwork during 2014. Participation in the programs is in principal voluntary for prisoners, but I agree with Kathryn Fox when she describes this with Peyrot's (1985) notion of "*coerced voluntarism*" because participation in programs are seen to play a big part in gaining e.g. early release or the rights to take leaves from prison. My participation in the programs is characterized by me sitting at a desk, talking when appropriate and otherwise mainly observing the interaction between the participants and the program instructor (Johansen 2012; Fox 1999; Wyse 2013). I do also participate in relaxation exercises and other forms of collective group work and I hang out with the participants during breaks and interruptions which is a great way of getting to know them and hearing some informal stories about their participation in the programs. I have conducted semi-structured interviews with program instructors and focus group interviews with participants in the programs, which are structured around the content and concrete workings of the programs, what messages the instructors are trying to send and on the other hand, what messages the participants receive. I want to critically address the dichotomy between true/false that is so often invoked when researchers are interviewing marginalized people (see e.g. Dahinden & Efionayi-Mäder 2009; Copes and Hochstetler 2010) and I follow Sveinung Sandberg (2010) when he argues that no one tells stories independent of the social or environmental sphere that they are in and that they - like everybody else - "*construct themselves as particular kinds of moral agents when they speak*" (Atkinson and Coffey 2003, p.116 in Sandberg 2010, p.455). This means that I have not "verified" or in any other way questioned the stories and opinions that I have been told, whether it´s the program instructors or the participants in question.

I thought that my positioning as an outsider to the Danish Prison and Probation Service and the slightly odd "researcher role" that I was assigned by being introduced as "*Julie, who writes a PhD about the programs*" was an advantage because I hoped that this non-affiliation with the prison could lead the way to a more privileged position among the participants. My desired role was compromised from the very first day, where the program instructors gave me tours around the different prison settings and I was firmly placed as belonging to the prison system (Ugelvik 2014). This dilemma of deciding and negotiating about "*who´s side to be on*" are often discussed in prison research (Liebling 2009; Molding 2010; Ugelvik 2014b), but I would argue that this is a common dilemma in ethnographic fieldwork; the ethnographer cannot just freely choose any role or position in the field. Roles, positions and alliances are negotiated, contested, context dependent and continuously in flux which requires the researcher to continuously reflect on his/her role in the fieldwork (Hastrup 2003; Sandberg 2010).

"*You don't just beat up the grocery guy*" – understandings of violence

In this section, I will primarily discuss understandings of violence and aggression and analyze how the participants and the instructors´ horizons clash in a number of paradoxes that becomes visible in the programs teachings. But I will briefly sketch out how ideas about what it means to be *normal* came to be and which consequences these standards have and then I will touch upon gender and masculinity as an important factor in understandings of violence and aggression.

Is violent criminality ultimately a function of poor choices that emanate from errors in thinking (Yochelson & Samenow 1976)? Or does it even make sense to address these manners in a binary or dichotomous logic? Do dichotomies like violent/non-violent, criminal-noncriminal, and deficit thinking-correct thinking styles make sense (Young 1996 in Fox 1999)? Before I address and present examples of these questions, I will depart in the arguments of Norbert Elias who describes how the medieval songs of appraisal for violence, murder and outburst are definitively gone - aggressiveness is bound, confined and tamed; leaving human conduct transformed, civilized and ruled (Elias 2000, p.161f). This taming of aggressiveness results in the training in the minute art of self-scrutiny, self-evaluation and self-regulation: "*hence the instinctual and affective life of humans comes more and more under the regulations of self-control, which becomes itself ever more embracing*" (Elias in Rose 2000, p.224). As Ian Hawking has argued, the notion of *normal* acquired its current sense in the early nineteenth century which meant that the concept of certain normal states, degrees of deviation from a norm and therefore deviant excesses gained its significance (Hawking 1995 in Rose 1998, p.191). Nikolas Rose and Mariana Valverde draws upon Francoise Ewald´s writings in clarifying the difference between a rule and a norm; a rule is to be seen as something external to what is governed and is imposed in accordance to an extrinsic standard of e.g. morality, virtue, order, duty and authority. A norm on the other hand:

> "*appears - or claims – to emerge out of the very nature of that which is governed. Its normativity is predicated upon and justified by its normality: the normal child, the normal family, normal conduct, normal business practice*" (Rose & Valverde 1998, p.544).

The logics and theoretical backgrounds of the programs treat distinctions between normal and abnormal as apparent rather than created (Margolin 1997) and these distinctions have real consequences for the participants as they are normatively "nudged" in the direction of "normal" behavior where the prisoners are expected to conform to a series of normative standards (Hannah-Moffat 2000, p.524). It is interesting to identify general expectations toward the masculine gender which are expressed in the programs in relation to normative standards of behavior. The participants expectations towards being "a real man" is quite distinct from the program instructors expectations towards gender roles which sheds light on interesting dis-

cussions about moral conceptions of concepts such as respect and honor. The essentialist understanding of biological sex as determining masculinity and femininity has been expanded and challenged by the social sciences thus developing the concept of "gender". I use the concept of gender as a particular social construction of gender, an interest in gender transformations in the everyday life and in this case; everyday programming (Prieur 1998, p.33f.). Conceptions of masculinity are connected to understandings of anger in the programs; the participants are often called the "*anger-boys*" which could be seen as both an expression of a certain "hyper-masculinity", aggression and raw force and at the same time as an expression of an ongoing infantalization of the participants (field notes sep.2013). The participants also use a certain type of language to describe their masculinity wherein they value concepts such as self-defense, demanding respect and avoiding being neither weak nor a "snitch" (Fox 1999, p.96). An example of "masculine values" is seen when the participants in *Anger Management* were asked to perform a role-play revolving around a potential fight in a bar, in which they should act out how a man were staring and acting provocatively towards them. They came up with some solutions to the situation that were compliant with their aim of "*doing it the manly way*", but all their solutions were deemed as aggressive and wrong choices by the instructor (field notes 2014). Wyse, departing from Garland (1997) and Rose (2000) argue that the male self is perceived as flawed or underdeveloped and the female self as permeable and amorphous in current correctional logic (Wyse 2013, p.233). A rehabilitated man is a man who has exchanged criminality with a role in the marketplace, with an appropriate amount of self-esteem and a reasonable relationship with one´s intimate other including children (ibid; Ugelvik 2014).

Each *Anger Management* session begins with "check-in" wherein the participants are expected to report recent risky behavior, their thought processes during the incidents and ideally their alternatives to solving the conflict in an obedient manner. Kathryn Fox names this process "dissecting of thought" wherein the participants are expected to describe what happened before, during and after a problematic incident and hereafter the program instructor, and sometimes the rest of the group, works actively to try to change the thinking patterns of the confessor (Fox 1999; Rose 1996). Fox points to the fact that the concept of "*the criminal mentality*" is invoked as an explanation of talk about the irritations and frustrations in relation to being in prison and governed by its guards or talk about when one can be released, allowed leave from prison, etc. (Fox 1999, p.93). This is also the case in the programs that I participated in, but there is also a huge emphasis on teaching the prisoners how to solve "prison problems" in a way that makes the everyday of the prison run smoother plus betters the conditions of the prisoners. This resonates with the aim of one *Anger Management* program instructors that I interviewed:

> *"I teach them how to control themselves so that they don´t get any disciplinary rapports while they are in prison. I teach them that the way that they communicate with*

other people in the prison can have an influence on their cases. The more that you are able to control yourself, the better your imprisonment will be – if you don't get out of control, don't hit your fellow inmates and talk politely and assertively to the prison officers then you´ll also get a better dialogue with the officers. I help them to control their anger to improve their time in prison" (Interview AM instructor 2014).

The program instructor obviously puts a large emphasis on improving the participants´ life in the prison which makes sense in a lot of ways – learning to be subtle, assertive and calm *could* improve the "*pains of imprisonment*" (Sykes 1958). Despite of the good intentions, there are some paradoxes in the programs which creates tensions between the participant and the instructors: 1) The lessons in the programs are difficult to practice in the prison context where assertive communication is not always the standard (you cannot just "*go tell the guards*" if a fellow prisoner is harassing you) 2) The prisoners worry about the confessional elements in the programs and sometimes call them "snitching programs" (they become suspicious as to why the program instructors encourage them to use "risky" examples from inside the prison) 3) The program instructors ideas of the ideal behavior sets normative standards that diverge enormously from the participants everyday life (the examples that the participants provide are often deemed "irrelevant or faulty" due to their criminal/deviant character). The participants are skeptical about the confessional aspects of the program. One of the participants sees the program, which he heard people refer to as "*snitching programs*" because of their confessional nature, and its aim in a particular light:

***Søren**: You want us to use examples from the everyday life in prison and I am thinking; why situations from prisons? Why are situations from outside of the prison not as good as situations from the inside?*
***Program instructor**: Well, if you guys use examples from outside of the prison then I cannot teach the programs lectures revolving around positive experiences written in your diaries such as avoiding isolation, avoiding further punishment - the end result and the positive stuff that became the consequences of controlling your anger; that disappears!*
***Søren**: Yes, but some of us only have short sentences like a year and half and we are leaving the prison at some point; it should not just be lessons that we can use inside of the prison – it has to be something that we can use outside! We have to be able to see the positive consequences of not exploding in anger on the cab driver if he takes a detour! (…) all of us have examples of negative consequences of losing control outside of the prison and we have all been convicted of violence – it would make the course more useful to us!*
***Program instructor**: Yes, but the last consequence in the examples you use has to be negative! If you´re not caught in your violence or you get the money you want from blackmailing, then I cannot exemplify how there is always more negative consequences of crime!*

***Michael**: But if you see the whole picture in relations to reasonable normative standards when it comes to violent blackmail, then there are some negative consequences even though you get your money! Maybe he is scared and there is a rumor about you, that you will hurt people if they don't pay etc. So that is negative consequences!* (Focus group interview with participants and program instructor 2014).

The participants generally don't embrace violent self-conceptions and an innate sense of violence but the program instructors try to convince them that it is all down to their choices in life. The participants furthermore resist the de-contextualized version of their encounters with violence. The participants in both *Anger Management* and *Cognitive Skills* generally protest and object when the program instructors suggest that their criminal conduct or general behavior are grounded in a lack of responsibility for their actions or lack of self-control. In this vein, I would argue that concepts like morality, ethics and loyalty are highly context dependent and cannot be placed in a vacuum outside of the social and structural reality – or solely understood inside of the prison context. James Waldram argue that the model of morality employed in cognitive behavioral programs is an ideal, un-nuanced and unambiguous one (2012, p.11). Pro-social behavior is framed as uncontestable and utopian social and moral truths about the nature of human sociality is pushed forward thus "*shaking one out of the everydayness of being moral*" (Zigon 2007 in Waldram 2012, p. 78). The participants on the other hand, draw upon subcultural endorsements of specific behavior as a necessary and required part of street life (Hochstetler, Copes & Williams 2009). This context dependent understanding of the necessity of violence or self-defense is a regular topic for discussion in the *Anger Management* lessons. Here´s an example wherein the discussion revolves around whether it is reasonable to carry knives into the city at night:

***Program instructor**: It is all about choices – you always have a choice! The knife will itch in your pocket if you go out carrying it – you have the power to make the right kind of choices, you have to think about your actions before you do something. It (the knife) is not just for self-defense!*
***Mohammad**: My childhood friend was stabbed and bled to death. It is a perfectly normal reaction – if somebody was stabbed, you bring a knife with you everywhere you go!*
***Program instructor**: Then don´t go out at night!*
***Other participant chiming in**: You have to stay away from "Strøget" (main shopping and night life street in Copenhagen)because if you´re tagging along with four friends of foreign descent, looking good and looking to hook up with some ladies, then you´ll be in trouble. Just stay at home and call the ladies instead.*
***Program instructor**: You´re (Mohammad) talking about extreme situations where knives are involved!*
***Mohammad**: No, it´s not an extreme situation! People do stab each other for no good reason!*
***Program instructor**: That´s a bad excuse, because I don´t need a knife when I go out!*

The example is but one of many of negotiations going on in the programs where the program instructor tries to convince the participants that violence or criminal conduct is always an individual choice and the participants on the contrary argue that crime and violence are embedded in social and structural contexts. The program instructor refers to her own experiences of going out at night, but the participant in question did not seem to accept her middle-class, suburban understanding of the real dangers of his home environment which is a well-known Danish "ghetto" with considerable problems of criminality, unemployment, etc. Sociologist Tea Torbenfeldt Bengtsson argues that young men´s involvement in street fighting is neither a lack of normative restraint nor a deficient sense of morality, but an integrated part of life in advanced marginality (Wacquant 2008; Bengtsson 2013). The program instructors argue that structural factors make people *believe* that their possibilities are limited which the programs can help by restructuring the participants´ thoughts (*Anger Management* copyrighted manual). Rose argues that individuals are to act like entrepreneurs of themselves and shape their own lives through the choices they make among the forms of life available to them (Rose 1999, p.230) – but is this the case for the participants in the programs? Is there a certain amount of "lives available to them" or is their life choices constrained of structural, social and ethnic reasons?

> ***Program instructor***: *What could you do instead of resolving to violence if you were to use the before-during and after techniques?*
> ***Makin***: *Ridicule the other person.*
> ***Program instructor***: *We don´t agree on this one. Maybe he loses control if you ridicule the other person.*
> ***Makin***: *Cool!*
> ***Program instructor***: *We are not supposed to think about instrumental violence, we should think about consequences. We don´t want you to think criminal thoughts.*
> ***Makin***: *Well, we always do.*
> ***Program instructor***: *You´re choosing a negative behavior, you´re choosing to start a fight.*
> ***Makin***: *You are the one who's interrupting! You cannot understand what I am trying to say if you interrupt. This is context dependent. If I don´t have any power in my hands, for example here in prison in relations to the guards, I will try to gain some control of the situation by removing my pants in a slow manner during visitation. It was just an example but you´re interpreting it as the heart of the subject and like it´s my only version of the story. I am just saying that I do not like to subdue to someone that I don't want to surrender myself to.*

Makin is actually embracing agency and choice in the above example, but it's the *wrong* kind of agency, morality and sense of pride and control in the eyes of the program instructor. The discussion provides a clear example of the many tensions be-

tween agency and structure, choices and constraints and normative expectations versus social realities that are visible in the programs.

Conclusive remarks

Cognitive behavioral programs should be seen as a genuine attempt to perform the difficult task of rehabilitation in prisons and the instructors are highly involved, competent and make huge efforts in trying to help the prisoners. But there are some paradoxes in the way that the programs clash with the everyday life in prison and with the prisoners´ understandings of their everyday life outside of the prison walls. Cognitive behavioral programs are intrinsically gendered, classed and carry an ethnic bias which permeates the underlying normative "nudging" of the participants. Cognitive behavioral programs furthermore push forward beliefs about causes of offending; that crime is a pure choice; the prisoners are cognitively deficient and are the architects of their own predicaments (Crewe 2011). Participants that enjoy criminal behavior, who embraces the consequences of crime or for whom a law-abiding life is not a viable option are deemed irresponsible, unmotivated or "psychopaths" (field notes; Garland 1997, p.191). The participants are expected to set their own standards for appropriate conduct through self-reflective analysis and assessment of the value of one's thoughts and actions with guidance from the program instructor but it´s a certain form of agency that is emphasized: a prudent, self-confining individual whose behavior is aligned with the goals of the prison authorities (Gemmell 1993; Ferrant 1997). The participants highlight structural (lack of employment and educational opportunities, racism) and social causes (living in a "ghetto", being of foreign descent, deprivation of economic and emotional goods) for their criminal conduct. The responsible subject is not necessarily created in the programs, because the participants openly oppose the programs aims and strive for another form of subjectivity in which crime, loyalty, family and friendship are more important than self-control, "facts" and assertive communication.

References

Andersson, R. (2004) Behandlingstankens återkomst − från psykoanalys till kognitiv beteendeterapi. (91), no. 5, pp. 384–403.

Berger, P. N. & Brauner, J. (2009). *Evaluering af det Kognitive Færdighedsprogram – en analyse af kausal effekt og underliggende sociale mekanismer*. Speciale, Sociologisk Institut, Københavns Universitet.

Bird, P. P. (2008). *Indsattes identitetsarbejde i Det Kognitive Færdighedsprogram - En undersøgelsen af indsattes institutionelle identiteter i konteksten af Det Kognitive Færdighedsprogram og fængslet*. Speciale. Sociologisk Institut, Københavns Universitet.

Caspi A, Moffitt TE, Silva PA, Stouthamer-Loeber M, Schmutte P, Krueger R (1994). Are some people crime-prone? Replications of the personality-crime relation across nation, gender, race, and method. *Criminology* (32) pp. 301-333

Cohen, Stanley (1985): *Visions of Social Control*. Cambridge, Polity.

Crewe, B. (2011) 'Soft power in prison: Implications for staff-prisoner relationships, liberty and legitimacy', *European Journal of Criminology* 8(6), pp. 455-468.

Elias, N. (1978): *The Civilizing Process*. Oxford: Basil Blackwell.

Fabiano, E. & R. Ross (1986): *Reasoning and Rehabilitation. A Handbook For Teaching Cognitive Skills.* Ottawa: Correctional Service of Canada.

Fabiano, E. A., Porporino, F. J., & Robinson, D. (1990). Rehabilitation through clearer thinking: A cognitive model of correctional intervention. (Research Brief No. B-04.) Ottawa: Research and Statistics Branch, Correctional Service of Canada.

Fox, K. J. (1999a). Changing Violent Minds: Discursive Correction and Resistance in the Cognitive Treatment of Violent Offenders in Prison. *Social Problems*, Vol. 46, No. 1, pp. 88-103.

Fox, K. J. (1999b). Reproducing Criminal Types: Cognitive Treatment for Violent Offenders in Prison. *The Sociological Quarterly*, Vol. 40, No. 3, pp. 435-453.

Garland, D. (2001). *The Culture of Control. Crime and Social Order in Contemporary Society*. Oxford University Press.

Hacking, I. (1995). *Rewriting the Soul: Multiple Personality and the Sciences of Memory*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Hannah-Moffat, K. (2000). Prisons that Empower. Neo-liberal governance in Canadian Women´s Prisons. *British Journal of Criminology*, 40, pp.510-531.

Jørgensen, H. (1999). Det kognitive færdighedsprogram. *Psykologisk set*, (16), no. 35, pp. 13–20

Kjær, L. M. (2009). Det kognitive færdighedsprogram. *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab*, (96), no.2, pp. 176–191.

Käver, A. Kognitiv Adfærdsterapi. En introduktion. Dansk psykologisk forlag.

Lipsey, M. W., Landenberger, N. A. Wilson, S. J. (2007): "Effects of Cognitive-Behavioral Programs for Criminal Offenders". Nashville: The Campbell Collaboration.

Nilsson, R. (2013). From Learning to Labour to Learning to Self-Control: The Paradigmatic Change in Swedish Prison Policy, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 14:sup1, pp. 24-45.

Perry, E. (2013) 'We're not trying to turn them into middle-class Guardian readers': constructing the offender in the probation 'classroom'. *British Journal of Sociology of Education*, 34:4, pp. 525-543.

Philip, B. (2001). Det kognitive færdighedsprogram indførelse på Statsfængslet i Ringe og dets betydning for fængslet. I Greve, V., Nielsen, B. G. & Snare, A. (eds.) (2001). *Nytter det*? Mosaik om kriminalforsorg og kriminalpolitik. Kbh.: Jurist- og Økonomforbundet.

Porporino, F. J., Fabiano, E. A. & Robinson, D. (1991). *Focusing on successful reintegration: Cognitive skills training for offenders, R-19*. Ottawa: The Correctional Service of Canada, Research and Statistics Branch.

Porporino, F. J., & Robinson, D. (1995). An evaluation of the reasoning and rehabilitation program with Canadian federal offenders. In R. R. Ross &B. Ross (Eds.), *Thinking straight* (pp. 155-190). Ottawa, Canada: Cognitive Centre.

Porporino, F. J., & Fabiano, E. (2000). Program overview of cognitive skills reasoning and rehabilitation revised: Theory and application . Ottawa: T3 Associates.

Poulsen, P. A. (2012). *Læringens mikroprocesser. Heterogene læringsprocesser i arbejdet med vredeskontrol i et åbent fængsel*. Københavns Universitet, Institut for Psykologi.

Rose, N. (1999/1989). *Governing the Soul – The Shaping of the Private Self*. London: Free Association Books.

Rose, N. & Valverde, M. Governed by law? *Social & Legal Studies*. (7) pp. 541-551.

Sandberg, S. (2010). What can "Lies" Tell Us about Life? Notes towards a Framework of Narrative Criminology, *Journal of Criminal Justice Education*, 21:4, pp. 447-465.

Ross, R. R., & Fabiano, E. A. (1985). *Time to think: A cognitive model of delinquency prevention and offender rehabilitation*. Johnson City, TN: Institute of Social Sciences and Arts.

Ross, R. R., Fabiano, E. A., & Ewles, C. D. (1988). Reasoning and rehabilitation. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, *32*, pp. 29-36.

Ross, R. R., & Ross, R. D. (Eds) (1995). Thinking straight: The reasoning and rehabilitation programme for delinquency prevention and offender rehabilitation . Ottawa: AIR Training and Publications.

Scheel, L. & Sjöberg, B. (2005). Ansøgning om akkreditering af Det Kognitive Færdighedsprogram. Kriminalforsorgens Uddannelsescenter.

Sjöberg, B. & Windfeldt, M. (2008). Ansøgning om akkreditering af Anger Management. Kriminalforsorgens Uddannelsescenter.

Smith, P. S. (2003). Moralske hospitaler. Det moderne fængselsvæsens gennembrud 1770-1870. Forum.

Tong, L. S. J. & Farrington, P. D. (2006). How effective is the ''Reasoning and Rehabilitation'' programme in reducing reoffending? A meta-analysis of evaluations in four countries *Psychology, Crime & Law*, Vol. 12(1), pp. 3-24

Ugelvik, T. (2014). Paternal pains of imprisonment: Incarcerated fathers, ethnic minority masculinity and resistance narratives. *Punishment and Society*.

Voorhis, P. V., Spruance, L. M., Ritchey, P. N., Listwan, S. J. & Seabrook, R. (2004). The Georgia Cognitive Skills Experiment: A Replication of Reasoning and Rehabilitation. *Criminal Justice and Behavior*, 31: 282.

Yochelson, S. & Samenow, S. E. (1976). The Criminal Personality, Volume 1. Rowman and Littlefield Publishers.

Waldram, J. (2012). *Hound Pound Narrative. Sexual offender habilitation and the anthropology of therapeutic intervention*. University of California Press.

Weismann, Anne Dorthe (2009). Adfærdsprogrammer i fængsler. Muligheder og barrierer for læring. *Psykologisk set*, (26), no. 76, pp.25-31.

Wheeler, J. H. (ed.) (1973). *Beyond the Punitive Society*. CA: W.H. Freeman and Company.

Wilson, D. B.; L. A Bouffard & D.L MacKenzie (2005): "A Quantitative Review of Structured, Group-oriented, Cognitive-Behavioral Programs for Offenders". *Criminal Justice and Behavior, 32(2).*

Wyse, J. J. B. (2013). Rehabilitation Criminal Selves: Gendered Strategies in Community Corrections. *Gender & Society*, Vol.27 (2), pp.231-255

JUVENILES: RISK-ASSESSMENT AND THE AGE CRIME CURVE

Youth Risk assessment

Anna Newton

Adolescents are risk takers. It is in their „nature“ to test boundaries whether it be in regards to their parents, friends or society. Their risk taking behaviour might involve disobeying parents, stealing from a supermarket, skipping school, underage drinking, experimental drug use, or joyriding. In most cases teenagers learn valuable lessons by taking certain risks. Sometimes they get away with it but other times they get caught and have to face the consequences of their actions. However, for some, risk taking behaviour gets out of hand and they put themselves and/or others in danger. In such cases it becomes important to curb the teen's risky behaviour or else their actions can become detrimental and bring them in contact with the criminal justice system which can have long lasting effects on their future prospects. When such situations arise interventions need to be implemented with the goal of reducing risk taking behaviour but research has shown that one treatment approach will not fit all. In Iceland it is mainly the Government Agency for Child Protection (GACP) (Barnaverndarstofa) who facilitates interventions in regard to risk taking behaviour of children and adolescents.

Child Protection in Iceland

In Iceland the Ministry of Welfare is the governing body in matters of child protection. The main emphasis of child protection is to ensure that all children under the age of 18 are raised in satisfactory conditions and in accordance to The Convention on the Rights of the Child which in 2013 the Icelandic government legalized (Unicef, 2014). The protection of children in Iceland also pertains to their own risk taking behaviour when they are thought to be putting themselves or others in danger. Within Iceland each local authority has a child protection committee (CPC), twenty seven in all. According to Icelandic law, establishments and institutions who work with children are obliged to notify the CPC if they suspect that a childis in anyway at risk whilst the general public is encouraged to let the CPC know if they are concerned about a child or their behaviour (Velferðarráðuneytið, 2014).

The number of overall notifications in Iceland to the CPC regarding children's risk taking behaviour in 2013 were 3277. Boys were twice as likely as girls to have risk taking behaviour reported to the CPC. The main reason for notification regarding boys was for criminal offences such as shop lifting and vandalism whilst notifica-

tions for girls more often than not pertained to issues that are classified as risk taking behaviour such as self-harm, see table 1.

Table 1. Notifications to the Child Protection Committees in Iceland regarding children's risk taking behaviour, 2013.

	Drugs	**Health**	**Crime**	**Violence**	**School**
Boys	355	664	785	281	100
Girls	210	490	250	69	73

Notifications to the CPC are most likely to be made by the police but are also often made by schools, doctors, neighbours and parents. Although over 3000 notifications regarding risk taking behaviour are brought to the CPCs attention each year, it does not mean that the notifications apply to 3000 children. Some children have multiple notifications over the year. In such instances the CPC assess the child's need for specialised services and allocates resources for suitable intervention or applies for appropriate services to the GACP. The GACP co-ordinates and strengthens child protection work and also runs specialised treatment units/homes for children at risk. In 2013, 222 applications for specialised treatment were approved by the GACP. Just over a third of the applications (n=85) were for children who were victims of sexual abuse. They are automatically referred to the Children's House, a specialist treatment center which treats all children who are suspected of having been sexually abused. The other 137 applications were assessed by a team of specialists within the GACP and treatment intervention was allocated by the severity of the problem behaviour. Although the official number of children in Iceland with multiple risk taking behaviours does not seem very large it can often be quite complex for the protection agencies to match the child's needs to available treatment options.

State Diagnostic Center for Adolescents

There are three long term treatment facilities (6 months or longer) in Iceland and one State Diagnostic Center for Adolescents – Stuðlar (Barnaverndarstofa, 2014b). Stuðlar treats children between the ages of 12-18, both boys and girls. It has a twofold function as it has a specialised treatment and assessment unit as well as a short term acute unit (max. 14 days). Children residing on the acute unit are not formally referred via the GACP but detained by the CPC. First and foremost the reason children are on the acute unit is because they are at risk of harming themselves and by putting them on the unit their risk behaviour is being contained. On average about 80 children are admitted to the acute unit per year from all over Iceland, many more than once. As with the notifications for risk to the CPC boys are more likely than girls to be detained in the acute unit. In 2013 boys made up 63% of the admissions. More often than not adolescents who are repeatedly admitted to the unit go on for specialized treatment, many at Stuðlar.

The treatment and assessment unit at Stuðlar is a 6-12 week programme based on cognitive behavioural treatment with an emphasis on Aggression Replacement Therapy (ART) and motivational interviewing. In 2013, 34 children were admitted to the treatment unit, 21 boys (62%) and 13 girls (38%). Most of the children have shown a range of risk taking behaviour and are likely to have a formal diagnosis of conduct disorder (CD), Attention Hyperactivity Disorder (ADHD) and/or Oppositional Defiance Disorder (ODD) and some more than one, see picture 1.

Picture 1. Children with psychological diagnosis in Stuðlar 2013.

The children reside at Stuðlar whilst being assessed but have regular home visits over the treatment period as the goal of treatment is to lower risk taking behaviour, promote healthy prosocial behaviour and, whenever possible, that the child return home. To reach such goals it is important that the treatment is focused on the risk factors and that the environment nurtures change in that particular area.

Risk, Needs and Responsivity

From 2009 Stuðlar have been systematically using the Risk, Needs and Responsivity Principles (RNR) to guide their treatment. What this principle entails is that in order to provide effective treatment it is essential to know who, what and how much treatment is needed. Research in this area has shown time and again that certain risk factors are more influential than others in the prediction of future risk/criminal behaviour, therefore lowering these factors can have a positive influence on a child's life. It has also been shown that mixing high and low risk children in treatment is bad practice as low risk children are likely to be affected negatively by the higher

risk children (Andrews, Zinger, Hoge, Bonta, Genreau and Cullen, 1990; Schumacher and Kurz-Gwen, 2000). At Stuðlar the Youth Level of Service Case Management Inventory (YLS/CMI) is used to assess risk as well as plan, implement and maintain treatment goals. The YLS/CMI is a 42 item checklist which assesses eight categories (prior offending, family, education/employment, peer relations, substance abuse, personality, attitudes and leisure/recreation) all of which have been shown to be predictive of future criminal behaviour (Catchpole and Gretton, 2003). By assessing risk factors it is less likely that high/low risk children are treated in the same manner when their treatment needs are different. It is, in effect, a way in which to tailor treatment to the child's needs. There are also other benefits to using a structured assessment tool such as the YLS/CMI, these include:

- The same empirically tested risk factors are being assessed in each case and with well defined coding rules thus clinical judgement, which can be misleading, is minimized.
- The YLS/CMI has been shown to be a reliable, valid and widely accepted assessment instrument.
- It is easy to use and interpret as well as being used in ongoing research and thus is continuously being improved.
- It can be used as a structured guideline to talk about risk factors which matter (predictive value) rather than factors that professionals think matter.
- The YLS/CMI can be used in ongoing case assessment it is possible to track changes in risk levels to ensure that treatment is progressing in the correct direction.
- It is a useful tool to guide decision making in difficult cases and helps ensure consistency and provides protection when making decisions.
- As part of the assessment children's strengths as well as risk factors are noted and can be used to build upon in treatment.
- It gives professionals a common talking ground regarding risk taking behaviour.
- It provides information around which treatment interventions can be built.

A preliminary study of data regarding risk levels of children on the treatment unit at Stuðlar during the time period 2010-11, N=64, shows that the majority of them fall into the medium risk category (81%) whilst 17% were classified with high risk behaviour. One child was classified as low risk. An overall assessment of the classification of cases led to the general conclusion amongst staff that Stuðlar is an appropriate placement for children with medium risk behaviour but higher risk children have treatment needs that are not best met by Stuðlar and should be placed elsewhere. As a result the GACP now assess all applications to Stuðlar with the YLS/CMI and applications which do not fall into the medium risk category are questioned before being accepted. In table 2, items that are known to increase the likelihood of risk taking behaviour in adolescents is shown. As a guide for treatment this

information is of interest as it makes it possible for Stuðlar to adapt their treatment environment in conjunction with the children's needs.

Table 2. Percentage of adolescents with identified risk factors in Stuðlar 2010-11.

Risk items	**Percentage**
Parents have difficulty controlling behaviour	89
Poor relationship with father	53
Disruptive behaviour at school/classroom	56
Low achievement at school	84
Problems with peer contact	55
Truancy	83
Delinquent friends	64
Few positive friends	66
Occasional drug use	75
Limited interests/use of leisure time	91
Frustration/anger issues	69

As can be seen in table 2 a large percentage of children in Stuðlar have difficulties in areas concerning interaction with others, thus there have been an emphasis on promoting social skills whilst in treatment. Other overreaching treatment needs which seem relevant to a large percentage of children in treatment is helping them with their levels of frustration and understanding and controlling negative feelings, such as anger. Aggression Replacement Therapy (ART) is used in Stuðlar to meet these needs. Stuðlar has also been changing its drug education programme in conjunction with information which is gained by using the YLS/CMI as systematic information gathering of drug usage makes it easier to adjust the programme to the needs of the adolescents. Other risk factors which the YLS/CMI highlights and Stuðlar have taken further to meet their client's needs pertain to parenting and the children's lack of prosocial activities. Many parents find their child's risk taking behaviour challenging and need assistance in keeping up a structured environment to help minimize the opportunities for risk taking behaviour. Even seemingly simple tasks can become complex such as, getting the child off to school/work, monitoring their free time, knowing who their friends are, setting and sticking to rules in regards to computer usage, structuring sleeping patterns and family activities and so on. Stuðlar has also started implementing a family ART programme so that both children and parents can find ways in which to improve their communication skills with each other and enhance prosocial behaviour patterns. Other benefits that the YLS/CMI has brought about is the focus that the assessment process puts on the adolescent strengths. Not so long ago the focus of treatment was to eliminate or deal with negative behaviour

but little attention was paid to positive behaviour. It is now generally accepted that the best way to change behaviour and attitudes is to pay attention to and enhance prosocial actions and give maladaptive behaviour patterns less attention. As the YLS/CMI can be used to track changes in behaviour Stuðlar have also started using it as a follow up measure in after-care. First and foremost in the capacity to be able to intervene if prosocial behaviour is slipping but also to try and ensure that treatment gain is transferred over to other settings once they leave Stuðlar. As Stuðlar has not been using the YLS/CMI in this manner until recently there is no data available on how well this is working but staff have commented that using the YLS/CMI makes their work more structured.

Overall the YLS/CMI provides a way in which to assess risk in youths and plan interventions in accordance with the RNR principle. Of course no risk assessment is perfect and it is important to be aware of the limitations of such tools. Risk assessment in general should be part of an overall assessment procedure, persons conducting the assessment need to have the appropriate skills and use the right tools to assess and make decisions regarding risk taking behaviour. However, with regards to decreasing risk taking behaviour in adolescents in such a way that prosocial behaviour is enhanced the YLS/CMI has been used to help guide intervention measures. It has been used to help make decision and allocate resources when they are limited in such a way that the client's needs and risk factors are matched and most importantly has helped structure, maintain and enhance treatment for teenagers at risk.

References

Andrews, D.A., Zinger, I., Hoge., R.D., Bonta, J., Gendreau, P. & Cullen, F.T. (1990). Does correctional treatment work? A clinically relevant and psychologically informed meta-analysis. *Criminology, 28*, 369-404.

Barnaverndarstofa. (2014a). Retrieved June 6, 2014 from http://www.bvs.is/barnaverndastofa/hlutverk/.

Barnaverndastofa, (2014b). Retrieved June 6, from https://www.bvs. is/almenningur/urraedi/.

Catchpole, R.E., & Gretton, H.M. (2003). The predictive validity of risk assessment with violent young offenders a 1-year examination of criminal outcome. *Criminal Justice and Behavior*, 30(6), 688-708.

Unicef. (2014). Retrieved June 6, 2014 from http://www.unicef.is/archives/1207.

Velferðarráðuneytið. (2014). Retrieved June 6, 2014 from http://www.velferdarraduneyti.is/barnaverndarnefndir/.

(KRIMINELLE) GRUPPERINGER OG SOCIAL KONTROL

Social relationships among the outlaw motorcycle club members and their experiences of control by society

Jussi Perälä

"Soon we'll be outlaws for real" – Study of a motorcycle club classified as a criminal by the authorities (working title)

Background

Motorcycle clubs can be regarded, if not the oldest, among the oldest subcultures in modern western societies. The subculture was born in the late 1940's in the United States. Since then clubs have been expanding steadily covering several generations and evolved from subcultures to subcommunities in some countries. In Nordic countries motorcycle clubs have existed at latest from 1980's and since evolved from youth subcultures into a subculture of adults (Bay 1998). Within the main motorcycle subculture and motorcycle clubs there are "outlaw", also known as "hard core" or "one percenter" motorcycle clubs. Most of these international clubs emerged between 1950's and 1970. These clubs are a small fraction of motorcycle subculture, motorcyclists and motorcycle clubs. Despite this these clubs have been regarded as the most enthusiastic, strongest and the most authentic expression of fraternity, insurgency and lifestyle (Kinnarinen 2005).

During these decades motorcycles and the youth culture around them have been studied internationally among researchers (eg. Willis 1978; Sato 1991) but recent academic research has concentrated on hard core motorcycle clubs. These motorcycle clubs have been studied ethnographically and from inside these clubs (e.g. Harris 1985; Wolf 1991). By these researchers members of these clubs are driven by a sense of alienation and anomie and social trends threatening lower class white men drive the growth of the biker subculture. Recently they have resulted from threats to the economic viability of the working class men. Club membership helps resolve the stress created by such threats by creating an alternative elite. Motorcycle clubs with the "outlaw status" haven't been seen as a homogeneous group. Members, ''radicals'' might be even deeply involved in criminal activity while ''conservatives'' seek only the freedom of the lifestyle and the camaraderie of their ''brothers''. Members deliberately often present themselves as outlaws but often have families and most hold normal jobs. (Wolf 1991.) These clubs have been characterized by having a constitution, an organizational structure and heavy levels of commitment to ensure their survival. The club colors or patches are sacred because they are the symbols of these

clubs. A man who joins an outlaw motorcycle club must be willing to cope with extreme police harassment and be at least tolerant towards crime and criminal activities. (Veno 2002). On the other hand, each club and it's every chapter is distinct and the criminality among hard core clubs is varies in time, place, society and individuals within the club (Harris 1985).

Academic efforts are biased by the authors' role, era, club and location. This though is not the only problem with the existing research on topic. The idea that some outlaw motorcycle clubs are heavily involved in organized crime has been widely accepted by law enforcement for decades. Mainly also academic researchers have taken the criminality among these clubs in focus. As the outlaw motorcycle clubs have been studied especially from the criminal perspective the problem with this existing academic research is the data being based on police enforcement sources (e.g. Barker 2004). Motorcycle clubs with the outlaw classification have also been a popular subject in journalistic literature. Also these journalistic sources rely on police and their informants (e.g. Lavigne 2000; Sher and Marsden 2003; Mölsä 2009). Rest of this kind of literature is from undercover agents with ghost writers (e.g. Dobyns 2009). A major problem with this literature is that it is something what could be called as disclosure literature. Then there is literature which is autobiographical from members or ex-members of clubs (e.g. Reynolds 1967; Mandelkau 1971). Triangulation of themes from written accounts of club life is challenging because that literature is written largely by bikers themselves or police investigators or journalists using sources similar to those of police and prosecutors. Only a few very limited quantitative papers on this subject have been published and their focus is limited by topic and region. Use of the media to analyze these clubs is based on media coverage and that reflects mainly of police activities. (Quinn 2009). Media coverage is not very suitable for academic references because it is purely based on the information from the police gives on motorcycle clubs. All in all, the problem with the existing research and literature are the sources.

Lately some researchers have again brought up the concept of moral panic to the discussion on motorcycle clubs. Literature and research based on police sources has had a big impact. These "Outlaw Motorcycle Gangs", OMG:s as organized crime bodies are deemed to be the single most serious threat to societies— they are the enemy within. Outlaw Motorcycle Gangs have been deemed "criminals without borders"— as they are feared everywhere. The moral panic has almost become an international phenomenon in western countries; it has extended at least into the United States, Australia and Canada. The roles played by the media, politicians, and the public in using high profile violent incidents to support their interests, resultant punitive actions are directed toward members of Outlaw Motorcycle Gangs. (Katz 2011; Morgan & Dagistanli & Martin 2010). Also in Nordic countries the role of the dangerous has often fallen on the most visible criminals, e.g. the bikers, the threat from abroad. The role of the suitable enemy, which earlier was put on drugs and

drug users, has to a large extent been taken over by these, also visible groups (Larsson 2008). Some researchers are saying that serious organized criminal activity should not be used to frighten the public into accepting massive changes to legislation which fundamentally alters the criminal law. The attack on "organized crime" has also seen as a "folk devil", exaggerated by the police and media sparked by an event, and seized by politicians, all for their own purposes without solid foundation. Emotionally charged reactions to the incidents may lead to the passage of quick legislation that may threaten civil liberties. (Katz 2011).

Situation in Finland

There are approximately 383 motorcycle clubs with colors in the Finnish motorcycle subculture. Only a small part of these are hard core motorcycle clubs. In Finnish context there has been done some master's thesis on motorcycle culture (especially Kinnarinen 2005) but research on outlaw motorcycle clubs is nonexistent. According to National Bureau of Investigations (NBI) there are identified around 80 organized crime groups. Around 60 of these groups have external patches and 40 of these are criminal motorcycle gangs. There are approximately 1000 persons in these organized crime groups. Their main crimes include drugs, white collar crimes, violence, guns, extortion, debt collecting, crimes against property and pimping. NBI is applying money for combating these motorcycle clubs which are according to these law enforcement officials the prior target of organized crime in Finland. In the official strategy it is said: *"In Finland the criminal motorcycle gangs are significant dealers and distributors of illegal substances from the large scale import centers to Finnish markets. During the 2000's gangs have geographically spread to whole Finland so that nowadays different gangs have subsections or action in every largest districts. Part of these groups with recognizable patches belong to so called criminal motorcycle gangs which fulfill the criterion of organized crime group. These motorcycle gangs often use as a visible mark the 1% patch. These groups are also called as criminal motorcycle gangs, percent gangs or gangs with vests. It is essential that these groups see that they are outside the rules of organized society. These types of criminal motorcycle gangs have spread strongly in every country around the Baltic Sea."* (Valtioneuvoston periaatepäätös…). The word before motorcycle club used in English, outlaw or hard core or one percent clubs has been translated simply into "criminal" as a Finnish counterword. Even in English speaking countries using these terms like Outlaw Motorcycle Gang (OMG) have an effect of a negative connotation and is the term most often used by law enforcement (Katz 2011). Law enforcement officials are vaguely talking about "gangs with vests". All outlaw motorcycle clubs, "prison gangs" etc. are put under this same term. Knowledge on terminology is nonexistent or not taken into account.

Concept of organized crime is taken automatically and deferred straight to these criminal motorcycle clubs – hardly anybody questions that can these groups actually be regarded as organized crime all though there isn't any public quantitative information to actually measure the magnitude and scope of organized crime activities with the motorcycle clubs. The concept has been created by law enforcement officials without any public research backing these assumptions. The knowledge of outlaw motorcycle clubs is based on these views of the police and media serving the purposes of the police. Police is proposing through media that criminal motorcycle club memberships should be criminalized and the prohibition of using clubs symbols. When being charged on court, accusations may be very tough, all of the charges may not succeed in court but the media coverage is certain. The problem with the discussion is that the authorities are using existing disclosure literature, motorcycle websites and police reports of outlaw motorcycle clubs in favor of their own purposes. The lack and also ignoring the existing academic research are used as a basis on classifications of the people belonging to these clubs. Most of the literature and research made on outlaw motorcycle clubs has been done in United States and Canada. This unilateral information cannot be deferred to Finnish situation. As known from previous, the violence and other criminality of outlaw motorcycle clubs varies depending on era, society, club and individuals.

Objectives

For research purposes only the hard core motorcycle clubs are interesting because they are the core of this subculture. Research of outlaw motorcycle clubs is also research of elite within this subculture. Despite the research made on outlaw motorcycle clubs there hasn't been done any academic study of an international outlaw motorcycle club as a whole. There hasn't been done any research among this hard to reach-population in this context and academic discussion hasn't been able to participate in discussion on this subject. Studies have not revealed club members own views on objective bases. This study brings a new perspective to discussion by bringing out the voice of every club member of an outlaw motorcycle club from its every chapter by using qualitative data, interviews and ethnography. Study reveals club members views of their social relationships and communality as well as their way of life and the culture of activity among them. This study does not take criminality as a starting point. The criminological part and possible criminality, as subjects' attitudes and opinions towards criminality will rise from the data. The scientific objectives of the study are

-To study this subculture's members views of the control by society and their views of society itself. Hardly any other group of people meet as much control by the society than the members of these motorcycle clubs: how they see the control put on them e.g. by law enforcement officials and how they cope with the control and the society.

-To study the social relationships among club members, with other motorcycle club members and with outsiders. To study the communality and trust among these men.

-The description of activities and lifestyle of this subculture within the society.

Study supplies new understanding to unilateral debate on outlaw motorcycle clubs. The results of this study can be used in the Nordic and International discussion on outlaw motorcycle clubs.

Key research methods, data and preliminary ethical issues

When researching outlaw motorcycle clubs a valid analysis requires ethnography with qualitative analysis. Because each motorcycle club and chapter distinct from each other depending on the individuals and a valid analysis requires critical examination of each source in the context of its biases, transparency can be achieved only by interviewing all club members in every chapter. For the transparency interviews will also be collected from prospects (men aqquiring to be members).

The research methods in this study are therefore interviews and ethnography which has started in the spring of 2014. During the ethnographic field work I will collect open interviews and later on theme interviews with the club members. Ethnography as research method allows new research questions to be asked from the club members. At least some of the informants will be interviewed twice or more as during the ethnography more questions will rise. Ethnographic field work will also include participant observation, non-participant observation and maybe even hidden observation. Through the entire ethnography field notes are written. Field notes include not recorded interviews, personal field notes, topics of conversations and discussions. Part of the data will consist of preliminary investigation papers and court papers.

Ethnography allows the description of culture of activity of this subculture, social relationships and communality, as well as way of life among participants. It reveals a realistic description of real circumstances (e.g. Kivivuori 2011). Club members in every chapter are aware on this research, it has been presented to them and they have given their approval for the interviews. It is agreed with the interviewees that the name of the motorcycle club will not be published in any circumstances. The data (interviews, court preliminary papers, trial decisions, field notes) will be dealt with extreme care. Anonymity of the interviewees is primarily important.

Interviewees will be asked background information (age, education, profession, social status). They also will be asked some background information about the club (how long have they been in club, how they applied to the club and why). Personal details will not be collected from the club members. Interviews will be coded into numbers and the codebook will be kept in different location than interviews and other data. Names and other identities will be removed from court papers. Identification possibilities from quotations used in research publications will be removed.

The data is anonymized and stored according to standard university practice. Data will be kept in a safe in the university of Helsinki premises. In analyzing phase the use of computers connected to internet will be avoided whenever possible. The recordings will be destroyed after the study is completed according to ethic regulations (Kuula 2006). According to Finnish Advisory Board on Research Integrity (TENK) this proposed research can be sent to valuation if the financing of study requires it.

As in my previous researches, in this research I will have main informants within the club. They have also given their permission to participate as informants and fellow researchers. When researching motorcycle culture in it's core full with masculinity, it is something what could be regarded as ethnographic edgework (e.g. Ferrell 1998). As an ethnographic researcher, my master's thesis was an ethnographic study of amphetamine and heroin users and my PhD research was an ethnographic study. This proposed research is a continuation to my PhD study "Miksi lehmät pitää tappaa?"- Etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huumemarkkinoista Helsingissä [-Ethnographical study of the drug market in Helsinki in the early 2000s]. Therefore I'm capable of handling this process and to decide whether to use participant or non-participant observation in different situations. Through my hobbies with cars and motorcycles, I'm also capable of handling different kind of vehicles during the fieldwork.

I also invite researchers interested in this topic to join in an international consortium.

References

Barker, Thomas (2004): Exporting American Organized Crime—Outlaw Motorcycle Gangs. Journal of Gang Research 11(2):37–50.

Bay, Joi (1998): From Youth Subculture to Subcommunity: The Case of the Danish Bikers. Paper presented at the 6th Nordic Youth Research Information Symposium, Reykjavik, 11-13 June, 1998.

Dobyns, Jay & Johnson-Shelton, Nils (2009): No Angel. My undercover journey to the dark heart of the Hells Angels. Canongate.

Ferrell, Jeff & Hamm, Mark, S. (eds.) (1998): Ethnography at the Edge. Crime, Deviance, and Field Research. Northeastern University Press.

Harris, Ian (1986): Myth and Reality in the motorcycle subculture. University of Warwick.

Katz, Karen (2011): The Enemy Within: The Outlaw Motorcycle Gang Moral Panic. American Journal of Criminal Justice 36: 231–249.

Kinnarinen, Kirsi (2005): Mies, talli ja moottoripyörä. Etnografinen tutkimus Misfits MC:stä ja bikerkulttuurin eetoksesta. Uskontotieteen pro gradu –tutkielma. Humanistinen tiedekunta.

Kivivuori, Janne (2011): Rikollisten veljeys. Kriminologisia näkökulmia rikollisten sosiaalisiin suhteisiin. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica 1/2011.

Kuula, Arja (2006): Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino.

Larsson, Paul (2008): Homegrown and imported. Organized crime in the Nordic countries.

Lavigne, Yves (2000): Hells Angels at War: Hells Angels and Their Violent Conspiracy to Supply Illegal Drugs to the World. HarperCollins.

Mandelkau, Jamie (1971): Buttons: The Making of a President. Sphere Books Limited.

McLure, Michael (1967): Freewheelin Frank. New English Library.

Morgan, George & Dagistanli, Selda & Martin, Greg (2010): Global Fears, Local Anxiety: Policing, Counterterrorism and Moral Panic Over 'Bikie Gang Wars' in New South Wales. Australian & New Zealand Journal of Criminology 3: 580-599.

Mölsä, Mika (2009): Prosenttijengit: moottoripyöräkerhot ja järjestäytynyt rikollisuus Suomessa. Johnny Kniga Kustannus.

Quinn, J. F., & Forsyth, C. J. (2009). Leathers and Rolexs: The symbolism and values of the motorcycle club. Deviant Behavior, 30(3), 235-265.

Sato, Ikuya (1991): Kamikaze Biker: Anomy and Parody in Affluent Japan. University of Chicago Press, Chicago.

Sher, Julian & Marsden, William (2003): The Road to Hell: How Biker Gangs Are Conquering Canada. Random House.

Valtioneuvoston periaatepäätös järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan strategiasta 7.3.2013.

Veno, Arthur (2002): The Brotherhoods. Inside the Outlaw Motorcycle Clubs. A Sue Hines Book Allen &Unwin.

Willis, Paul (1978): Profane culture. Routledge & Kegan Paul Ltd 1978.

Wolf, Daniel (1991): The Rebels. A Brotherhood of Outlaw Bikers. University of Toronto Press.

JUVENILE, CRIME AND CULTURE

Crime consumption online: reflections of combining criminology with economic sociology

Emma Holkeri

This paper is based on my ongoing PhD-project, the aim of which is to examine online hate through case studies, focusing especially on online crime consumption in different contexts. Using this concept of online crime consumption, I aim to combine criminology with economic sociology, particularly the sociology of consumption. In this paper, I will first reflect the overall project, and after that focus on one of the articles in process, concerning young online hate targets. I intend to ponder the ways this article could fit the overarching idea of crime consumption.

The pieces and how to fit them together

The background of my PhD-project consists of, metaphorically, three pieces. I applied for a job as a researcher in the project Hate Communities: A Cross-National Comparison, led by Pekka Räsänen and Atte Oksanen. After being selected to the project team, I soon discovered I wanted to start my PhD-project in connection with this project, and I applied for the right to be a postgraduate student. Instead of the Faculty of Law where I did my master's thesis, I chose to place my PhD-project to the unit of Economic Sociology at the Faculty of Social Sciences, for practical reasons since the project was situated in this unit. The initial idea was to concentrate on the theme of online hate, and to examine it through three different perspectives: the academics, the victims and the producers of hate. The plan about the connections between the articles relayed more on the descriptive side, and the idea was to give enough room so that the articles written in connection with the project could be included without too much difficulties.

Later, when I acquired the position of a doctoral candidate, I started to question the early descriptive plan and wanted to develop my project into a problem-centered one. The first step towards this goal was the discovery of the concept of crime consumption. During the same time, I was inspired by Mike Presdee's book *Cultural Criminology and the Carnival of Crime* (Presdee 2000). In a chapter titled *"Commodification, consumption and crime"* he argued that in the post-modern world, everyday life was under a commodification process. Alongside every activity and experience of everyday life, also crime and violence were turned into commodities. According to him, commodification and consumption were required in order to reproduce the economic system and the social identities.

After reading Presdee, I discovered that he was not the first to write about crime and consumption. Already Marx wrote about this theme in a small section of the book "*Theories of surplus value*" (1951). Marx saw crime from a functionalist viewpoint as an essential part of the society and as a force aiding capitalism. He claimed that without the criminal there would not be the crime but there would also be lack of the products made possible with the presence of crime. Among these products he included for instance criminological textbooks, lectures, academic articles, art, and novels. (Marx 1951.)

The idea of a new problem-oriented approach started to form: I could seek to combine economic sociology and criminology through the concept of crime consumption. Sociology of consumption is an essential part of economic sociology, and now I also had co-workers specializing in the consumption studies. For instance, theories in the sociology of consumption seek to explain how consumption affects identity formation. According to Lehdonvirta (2012), the act of consumption has been defined and explained in multiple ways depending on the scientific background. Sociologists, for example, usually see consumption as hedonistic projects or as social signification. Hedonistic view lays focus on the experience of the consumptions and emotions, especially pleasure: consumption has been seen as way to explore identity (Campbell, 2004) and to daydream (Featherstone, 2007). Social signification refers to the use of commodities as a way of constructing one's identity and communicating to others one's "*social status, class distinctions, group memberships and identity positions*". The need behind consumption is issued as culturally defined (Lehdonvirta, 2012.)

Also, in connection with the project, the theme online hate could be inserted into this new idea. Mike Presdee's book was published in 2000, when the rise of mass media was of essence. Presdee updated the idea of crime consumption into the media age and placed it in the framework of cultural criminology. My idea is to bring Presdee's insight into a new environment: the ICT age of 2010's. This seems fruitful since the commodification development has been accelerated by the rise of information and communication technologies, causing the crimes to be more widely and quickly available for the consumption and reproduction purposes of groups and individuals than before.

In addition, the emphasis of the online environment brought another aspect of economic sociology into the light that could be applicable to the theme. This is the "prosumer"-discussion, the word being a combination of the words 'producer' and 'consumer'. In online environments, it symbols the blurred lines between consuming and producing, evident with the rise of user-generated content – content generated or produced and consumed by the same individuals (Ritzer & Jurgenson 2010). This theory has also been extended towards identities by critiquing the separation to content and the prosumer that is the object and subject of prosumption. It has been argued that this division gives a simpli-

fied picture, since "*in certain conditions, prosumption moves beyond content, and into identity*" (Davis 2012, pp. 597).

In connection with online crime consumption, the concept of prosumption seems valuable. It practical to focus on prosumption while analyzing online discussions, since in online communities it is usually not possible to track those users who do not generate any content and merely consume. Those are visible who also contribute by writing and taking part into the discussions. However, in an online forum or community discussing crime, the terms in use must include one another, namely reproduction. It is possible that in such a forum, writing about crime might be a crime itself. In Finland, these texts could be punishable for example as defamation, illegal threat, public incitement to an offence, ethnic agitation, breach of the sanctity of religion, or incitement to war. However, mostly the case would be of consuming and reproducing crime, not producing crime.

After reading Presdee's book, I became more and more interested in cultural criminology, and wanted to connect these themes to the PhD project as well. In short, cultural criminology can be described by its twin focus on crime and culture; meaning and representation. It places emphasis on the individual, the symbolic meaning of crime, power, and edgework, drawing from symbolic interaction, ethnomethodology, labeling theory, subcultural theories, and critique of capitalism, for example. It aims at revealing the "*ongoing tension between cultural maintenance, cultural disorder and cultural regeneration*", hence uncovering connections between cultures of control and cultures of deviance. (Ferrell, Hayward & Young 2008, pp. 4.) In addition, cultural criminology is interested in the paradox that society tends to criminalize cultural forms that are produced by the society itself, especially the cultural forms that are divergent from the forms accepted by the cultural majority (Alvesalo & Ervasti, 2006). This is applicable to the theme of crime consumption. The consumption of crime and violence that is directed for the masses (news, reality, fictive movies and TV-shows, comic books etc.) can be claimed to be in a position of a cultural norm. At the same time, marginal online groups consuming crime are portrayed as sinister in the media, even though the actual consumption acts might resemble each other. The context becomes essential.

Thus, the leading idea of my PhD project evolved into an attempt to connect criminology, especially cultural criminology, with economic sociology and the theme of the project, online hate. By doing so, I wish to contribute to the development of cultural criminology and economic sociology. My idea is to analyze different cases of online crime consumption (visible through production and reproduction of crime) and focus on the control of these online discussion acts in different contexts. I am especially interested in the borderline between crime consumption that is considered as "normal" or culturally accepted and such consumption that is considered deviant.

Reflections of one article in process: Targets of online hate

In the following, I will briefly describe an article that was submitted to journal Violence and Victims in late May. I was the first author, and as co-authors I had the other researchers from project Hate Communities, including Pekka Räsänen, James Hawdon, Atte Oksanen, Matti Näsi and Teo Keipi. In conclusion, I will especially concentrate on the way this article could fit my idea about online crime consumption. The analysis for the article was completed already in December 2013, which means that the idea about the plot of the dissertation came later. This raised of course some difficulties, which I will also reflect. I do not present the methods or the results of the analysis in detail. If requested, I can send the tables and additional information to the interested parties.

The article in question is titled "*Targets of online hate: Examining determinants of victimization among young Finnish Facebook users*". In this article, we considered a previously overlooked form of online hate victimization among young people that is highly relevant in the new information age. We sought to determine the crucial factors of youth's online hate victimization. We focused on the risk of youth becoming a target of online hate and tested relevant variables found in routine activities theory (RAT) (Cohen & Felson 1979), lifestyle exposure theory (LET) (Hindelang Gottfredson, and Garofalo, 1978) and other empirical online victimization studies. The data utilized consisted of a sample of 15–18-year old Finnish Facebook users (n = 723), analyzed with logistic regression. Our two research questions were the following: 1) Which individual characteristics and lifestyle factors increase the risk of online hate victimization among 15–18-year-old Finns? 2) Are the findings in line with routine activities and lifestyle exposure theories? To assess the risk of online victimization, we took into account individual characteristics together with online lifestyles and offline victimization experiences.

The starting point for focus of the article was the distinction between exposure to online hate and being an online hate victim. We chose to concentrate on the victimization, since in an earlier article by the project, we found that not everybody exposed to online hate material felt personally victimized: 67 percent of Finnish Facebook users aged 15–18-years had been exposed to hate material in 2013, but only 21 percent felt they had been targets of online hate (Oksanen, Hawdon, Holkeri, Näsi, & Räsänen 2014). Therefore, exposure to online hate should not necessarily be interpreted as a victimization experience. Youth's subjective experience of being targeted with online hate constitutes a better measure, as media reading skills, along with differences in sensitivity and development levels of youth, can be considered. Online hate victimization was also an unstudied area and we were not able to find any other studies concentrating on it. However, hate site exposure among young people has been studied in two previous studies (Livingstone, Haddon, Görzig, & Ólafsson 2011; Ybarra, Mitchell, & Korchmaros, 2011).

We created hypotheses based on RAT, LET and empirical studies on victimization by different crimes online, connected to for example online harassment (Holt & Bossler, 2009), internet fraud (Pratt, Holtfreter & Reisig 2010), and identity theft (Reyns, 2013). Based on the hypotheses, we chose relevant variables from the online survey YouNet 2013, designed and collected by the project during the spring of 2013. Our dependent variable was about personal victimization online. The respondents were asked if they had personally been the target of hateful or degrading material online. Our variables for individual characteristics included gender, age, and whether the respondent lived with his or her parents. In connection with victimization and offending we used variables about worrying of future online hate victimization, previous offline victimization experience and about producing online material that other people interpreted as hateful or degrading. We also had variables about online activities: visiting suicide sites and the deliberateness of the way the respondents ended up on the hateful site.

The mean age of the respondents was 16.6 years (SD = .977) and there were 252 males (34.9 %) and 471 females (65.1 %). The majority of the respondents lived with their parents (633, 87.6 %). According to the key results, the risk of online hate victimization was more likely when youth had produced online hate, visited suicide sites, were worried about online victimization and were victimized offline. The risk was similar regardless of age, gender, residential status, or the deliberateness of online hate material seeking. The results implicated the accumulation of online and offline victimization, the ambiguity of the roles of the victims and perpetrators, and the artificiality of the division between online and offline. The analysis provided support for routine activity and lifestyle exposure theory.

In the actual article, the consumption theme is addressed only briefly in the introduction, in connection with the presence of hate online. Thus, if I decide to include this particular article in the final dissertation, the explanation of the unifying framework should be very convincing. Next, I will present two possible connections with the online crime consumption theme. The first connection is the finding about the blurred line between victims and perpetrators, that can in a way be seen as a blurred line between the consumers and producers of online hate – assuming that the respondent being targeted with online hate searched for the material deliberately or found the material through a link from a friend. This is backed up by our finding that the even though the ending up on a hateful site was not accidental, it did not protect from victimization.

The second connection is the found distinction between online hate exposure and victimization. This finding that not everybody exposed feels personally targeted, in a way tells about "harmless" consumption of such material online. The online presence of such material seems to serve a purpose and cannot be claimed as universally harmful. Also, youth cannot be treated as a homogeneous group that should, as a group, be banned from consuming such material. In this way, victimization is a theme that is essential to cover when

focusing on online crime consumption. The online hate victimization can be interpreted as reflecting the collateral damage resulting from the online presence of hate for consumption purposes.

The final decision about the inclusion of this article into the dissertation is still open, due to few difficulties. These are connected to the variable about personally being targeted with online hate and its link to the subjective feeling of victimization, to the wide scope of online hate in the survey, and the lack of knowledge about the deeper meaning and consequences of the victimization to the respondents. Therefore, in future research, it would be important to continue with the theme of victimization, developing the questions forward, and including qualitative methods, in order to get a more specific view of the phenomenon.

References

Alvesalo, A. & Ervasti, K. (2006). *Oikeus yhteiskunnassa: näkökulmia oikeussosiologiaan*. Helsinki: Edita.

Campbell, C. (2004). I Shop therefore I Know that I Am: The Metaphysical Basis of Modern Consumerism. In K. M. Ekström and H. Brembeck (eds), *Elusive Consumption*. Oxford: Berg. 27–44.

Cohen, L. E., & Felson, M. (1979). Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach. *American Sociological Review, 52*, 170–83.

Davis, J. (2012). Prosuming identity: The production and consumption of transableism on transabled.org. *American Behavioral Scientist 56*(4), 596–617.

Featherstone, M. (2007). *Consumer Culture and Postmodernism*. 2nd edition. Sage: London.

Ferrell, J., Hayward, K., & Young, J. (2008). *Cultural criminology: An invitation.* Los Angeles; London: Sage.

Hindelang, M. J., Gottfredson, M. R., & Garofalo, J. (1978). *Victims of Personal Crime: An Empirical Foundation for a Theory of Personal Victimization*. Cambridge, MA: Ballinger.

Holt, T. J., & Bossler, A. M. (2009). Examining the Applicability of Lifestyle-Routine Activities Theory for Cybercrime Victimization. *Deviant Behavior, 30*, 1–25.

Livingstone, S., Haddon L., Görzig A., & Ólafsson K. (2011). *Risks and safety on the internet: The perspective of European children*. Full Findings of the EU Kids Online. London: LSE.

Lehdonvirta, V. (2012). A history of the digitalization of consumer culture: From Amazon through Pirate Bay to FarmVille. In J. Denegri-Knott & M. Molesworth (eds.), *Digital Virtual Consumption.* Routledge.

Marx, K. (1951). *Theories of surplus value.* A selection from the vols publ. between 1905 and 1910 as Theorien über den Mehrwert, ed. by K. Kautsky, taken from K. Marx's preliminary manuscriptal. Transl. from the German by G.A. Bonner and E. Burns.

Oksanen, A., Hawdon, J., Holkeri, E., Näsi, M., & Räsänen, P. (2014). Exposure to Online Hate Among Young Social Media Users. In M. N. Warehime (ed.) Soul of Society: A Focus on the Lives of Children & Youth (*Sociological Studies of Children & Youth*, volume 18). (forthcoming)

Pratt, T. C., Holtfreter, K., & Reisig, M. D. (2010). Routine Online Activity and Internet Fraud Targeting: Extending the Generality of Routine Activity Theory. *Journal of Research in Crime and Delinquency, 47*, 267-96.

Presdee, M. (2000). *Cultural criminology and the carnival of crime.* London: Routledge.

Reyns, B. W. (2013). Online routines and identity theft victimization: Further expanding routine activity theory beyond direct-contact offenses. *Journal of Research in Crime and Delinquency, 50*(2), 216–238.

Ritzer, G. & Jurgenson, N. (2010). Production, consumption, prosumption: The nature of capitalism the age of the "prosumer." *Journal of Consumer Culture, 10*(1), 13-36.

Ybarra, M. L., Mitchell, K. J., & Korchmaros, J. D. (2011). National trends in exposure to and experiences of violence on the internet among children. *Pediatrics, 128*(6), 1376–1386.

Youth and Crime in the Capital Area in Iceland 2006-2013

Marta Kristín Hreiðarsdóttir

In the last few years Icelandic society has been recovering from a severe economic recession after the banking collapse in 2008. Major cuts have been made each year to the budget and resources of the state and public services, including the police. In the paper we explore if youth crime rate was affected by these sudden social changes. The analysis is based on data from the centralized police records database (LÖKE). Here data from the capital area for the period 2006-2013 is examined. The Reykjavik Metropolitan Police district is by far the most densely populated area in Iceland, with approx. 209.000 inhabitants or 65% of the total Icelandic population. According to the data the number of incidences where teenagers were suspected offenders has dropped significantly from 2007, the frequency in 2013 is about 40% of the rate in 2007. A similar development can be seen in the number of teenagers being charged for criminal offences. This trend can also be seen in changes in the nature of child welfare notification in general. Furthermore surveys indicate a general decline in alcohol and drug consumption among adolescents, especially amongst 8th-10th graders in secondary schools. This trend continues, even after the economic "crisis". It is fair to say, that despite all the difficulties following the recession, the consequences have not at this point in time led to an increase in crime rates and deviant behavior amongst young people in the capital area. On the contrary the development seems to be rather positive.

Introduction

In late 2008 Iceland was hit by a serious economic downfall when the banking system collapsed followed by a dramatic economic recession. One outcome was an escalation in unemployment from a fairly long-term status of 1-2 percent to 9 percent during its peak. The value of real estate dropped significantly at the same time that loans inflated extensively. Thus a nation that was previously an affluent one sunk into huge debts in a matter of weeks. Many households and businesses went bankrupt and many more were struggling to escape that fate (Þórisdóttir og Árnason, 2012).

Due to these changes there were fears that the banking crisis in Iceland would adversely affect crime rates. These fears were illustrated in a report by The National Commissioner of the Icelandic police (2009) and the link between economic crisis and violence was also discussed in the media, focusing greatly on partner violence, especially in relation to unemployment.

Much has been written within criminological literature about the link between social changes such as economic collapse and crime, both on the macro and on the micro level. Shaw & McKay's (1942) social disorganization theory, Durkheim's (1951) anomie theory,

Merton's (1968) strain theory and Hirschi's (1969) theory of social control, can all be applied to the situation experienced in Iceland during the recession.

In this paper we will attempt to evaluate if the economic crisis in Iceland had any impact on the number of crimes among adolescents. The analysis takes a look at data from three different sources; first, crime statistics drawn from the Police Central Database (LÖKE). The data includes all offences in which adolescents (aged 11-17) are involved as suspects, registered by the RMP (metropolitan area) in 2006-2013. Each individual is counted once per year per category and age is defined by date of birth. Second, we examine survey data from ISCRA (Icelandic Centre for Social Research and Analysis), ESPAD and similar surveys amongst adolescents, in particular questions of self-reported drug consumption and criminal behavior. Finally, we employ reports from the Government Agency for Child Protection, regarding child welfare notifications.

Results

In Iceland the police enter all tasks into a centralized database, both those who are criminal and also those who are related to general service to the public such as traffic accidents. Figure 1 shows number of all incidents where adolescents were suspected offenders. As shown the number drops 40% between 2007 and 2013 as it goes from 1.179 in 2007 to 536 in 2013.

Figure 1. Number of incidents in which adolescents were suspected offenders in 2006-2013.

Looking at these numbers in relation to number of inhabitants, the same results appear (figure 2) though the decrease in number of offenders is slightly less between 2007 and 2013 than decrease in number of incidents or 35%. During the period under study the ratio of the age group 11-17 in the total population of the capital has reduced a little but not to the scale as to explain the reduction in the age group in the police data.

Figure 2. Adolescents suspected of offences in 2006-2013 per 100.000 inhabitants.

Looking at penal code violations we see the rate of adolescent offender's peak in 2007, when minors constituted 19% of all the offenders. The proportion remained similar until 2011 when it dropped dramatically. In 2012 it remained low and preliminary statistics from 2013 indicate the same. The reduction is mostly due to lower rates of offenders aged 15-17.

Figure 3. Adolescent offenders as proportion of all offenders in penal code violations 2006-2012.

Theft, vandalism (minor) and minor violence, followed by narcotics are the most common violations adolescents are suspected of. The number of violations of young offenders varies over time. In some instances they follow general fluctuations in the rate of offences, such as thefts. Adolescents' violations are around 6% of all violations of theft, despite considerable changes in the number of thefts during the period. The opposite is true for violence, in 2011 there was a major drop in the number of violent crimes which was not reflected among young offenders – their number stayed the same as the year before. In 2012 the number of violent crimes with adolescent offenders dropped, but rose again in 2013.

Table 1. Violations of adolescent offenders as a proportion of violations of all offenders – most common adolescent offences.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Theft	6%	7%	6%	6%	6%	6%	6%	6%
Vandalism (minor)	4%	7%	6%	5%	4%	7%	6%	5%
Violence (minor)	6%	8%	7%	8%	10%	13%	8%	11%
Drug offences	8%	7%	4%	6%	3%	5%	3%	3%
Weapons	8%	13%	9%	8%	13%	13%	10%	6%
Joy ride (car theft)	4%	12%	6%	6%	4%	5%	5%	4%
Public drunkeness	2%	3%	2%	2%	1%	3%	2%	2%
Violence (major)	12%	12%	12%	6%	8%	12%	7%	3%

The liaison between the police and child welfare agencies/social services

According to the 16th and 18th article of the Child Protection Act no. 80/2002 the police has notification obligations towards child protection authorities, which takes precedence over provisions in law or codes of ethics on confidentiality. The RPM notifies the CPA of 50-70% of all incidents involving minors. All incidents are viewed, but some are considered trivial and are discarded.

Decreasing numbers of incidents involving adolescents results in fewer notifications from the police to the child welfare agencies. Police notifications made up around 59% of all notifications to child welfare agencies in Iceland in 2007, in 2013 the rate had dropped to 44%. Figure 4 shows the total number of notifications to child welfare agencies and number of police notifications, 2006-2013. The number of police notifications has been decreasing from 2007 but after the economic crisis in 2008, notifications from others (like neighbors, schools, the medical system, relatives etc.) have increased. By doing so it has weighed against the drop in police notifications.

Figure 4. Notifications to child protection agencies 2006-2013 (Government Agency for Child Protection, 2008, 2012, 2014).

As a result, notifications of risk behavior by children is decreasing (figure 5). Risk behavior is defined as the behavior when the child/adolescent is threatening his/her wellbeing with self-destructive behavior such as alcohol and drug abuse and delinquency, employs violence or is having difficulties in school. At the same time notifications concerning neglect and violence (physical, sexual and psychiatric/emotional) against children are increasing.

Figure 5. The main causes behind child welfare notifications (Government Agency for Child Protection, 2008, 2012, 2014).

Because of the recession many families have faced all kinds of difficulties. At the same time the prominent opinion in social and political discussion was that every measure should be taken to try to spare the children as much as possible with the negative consequences of the recession – people were encouraged to notify the child welfare authorities if they believed children were suffering.

Are drug use and crimes in fact decreasing?

ISCRA (Icelandic Centre for Social Research and Analysis) has conducted ESPAD and other similar surveys amongst adolescents in Iceland on a regular basis since 1997. From the beginning the teenagers have reported their smoking, alcohol and drug use and from 2006 they have also answered some questions on delinquent behavior. The surveys indicate a reduction in alcohol and drug use among adolescents, especially amongst 8th-10th graders in secondary schools. Consumption of alcohol has also dropped amongst college students under 18 years of age, although not as rapidly as in secondary schools (figure 6).

Figure 6. Percent of adolescents in Iceland that reported drunkenness in the last 30 days – self report (ISCRA 2013; Pálsdóttir, Sigfússon, Sigfúsdóttir, and Kristjánsson, 2013).

In the past few years there has been a rumor in Iceland of ever increasing adolescent use of marijuana. Data from the surveys indicate that use of marijuana has in fact decreased amongst adolescents in secondary schools, from 12% 2003 to 7% 2013 (figure 7). Consumption amongst college students under 18 has at the same time remained constant (slightly decreased). The drop in 2007 is probably due to changes in terminology rather than actual reduction in use. In 2010 the phrasing of the question was changed which may have resulted in an increase in reported use. Before 2009/2010 there were only questions about hashish consumption, but from 2009-2010 there are also questions regarding marijuana consumption (Cannabis/weed/marijuana are terms that the teenagers know, but today many of them don't know what hashish is anymore).

Figure 7. Percent of adolescents that have ever used hash/marijuana (ISCRA 2013; Pálsdóttir, Sigfússon, Sigfúsdóttir, and Kristjánsson, 2013).

After the banking crisis new rules on foreign exchange made access to foreign currency difficult for Icelanders and at the same time the fall of the Icelandic krona made life difficult for importers. As a consequence marijuana production in Iceland flourished. Supply was more than enough and street value of marijuana was relatively low in comparison to alcohol prices in the state liquor store. At the same time cannabis spokespersons have emerged, fighting for decriminalization of cannabis and maintaining its indemnity. All in all – when it comes to measures of marijuana consumption, status quo is perhaps not an unacceptable outcome.

Use of amphetamine has been decreasing amongst adolescents in secondary schools from 2003 (figure 8). We only have data starting in 2006 amongst students under 18 in college. Their use of amphetamine peaked in 2010 and dropped again in 2013. Use of other drugs seem to be on the decrease, both in secondary schools and amongst students under 18 in college.

Figure 8. Percent of adolescents that have ever used (ISCRA 2013; Pálsdóttir, Sigfússon, Sigfúsdóttir, and Kristjánsson, 2013).

The adolescents in 9th and 10th grade in secondary schools were also asked to report if they had committed theft, burglary, robbery or vandalism. Compared to 2006, all rates had declined in 2012, but there had been an increase in reported thefts and robberies in 2009. The same trends are noticeable in the police data, where there was a rise in the enrichment offences in 2008 and 2009 (figure 9).

Figure 9. Percent of adolescents reporting committing crimes (Data provided by ICSRA).

Conclusion

Despite the economic crisis starting in 2008, the data indicates a decrease in:

- Offences where adolescents are suspected offenders.
- Number of adolescent suspects.
- Number of adolescents charged for penal code violations.
- Rate of adolescents offenders as proportions of all offenders in penal code violations.
- Number of police notification to child welfare authorities (GACP) – accordingly decline in the rate of notifications of risk behavior.
- Alcohol and drug consumption of adolescents beside marijuana use amongst students under 18 in college, which has only slightly decreased.
- Self-reported criminal behavior in ISCRA surveys.

Possible explanations might be, that after the economic crisis, the government policy was to spare children and families as much as possible from the cutbacks resulting from the depression. Also, a reduction in the number of policemen (due to cutbacks) and change in practices, resulted i.e. in that there are no longer special policemen dedicated to investigate violations of minors which might have led to a fewer incidents involving minors being handled by the police. A different prioritizing in policing – a change from 1st degree (general) prevention to 2nd degree (individualistic) prevention with abolishing of Dept. of Prevention and as consequence RPM's massive prevention education - may in turn have been more effective for the police in dealing with the adolescents astray. Systematic and

focused preventive measures in the society as a whole regarding adolescents alcohol and drug use in secondary schools and gradually in college as well might also be an explanatory factor (since crime and alcohol and drug use go hand in hand). Social changes have also played a part – Internet communication is increasing and changes in violations accordingly i.e. fewer violations of curfew and new types of violations such as internet seduction emerging. Last, but not least, the reduction in youth crime rate in Iceland seems to be part of an international trend.

We have seen very positive signs in youth crime rate in the capital area the recent years. There has however been an increase in notifications to GAPC regarding neglect and violence against children –a trend that could potentially result in increased crime rates as these children grow up. We are also witnessing a trends towards decriminalization of drug use – which could lead to an increase in drug use amongst adolescents in the future.

References

Child Protection Act, No. 80/2002. Retrieved on 1st May 2014 from http://eng.velferdarraduneyti.is/acts-of-Parliament/nr/351

Durkheim, E. (1951). Suicide (G. Simpson, trans.), Free Press, New York.

Government Agency for Child Protection (2008). *Annual report 2006-2007*. Reykjavík: Gutenberg. Retrieved on 10th April 2014 from http://www.bvs.is/barnaverndastofa/utgefid_efni

Government Agency for Child Protection (2012). *Annual report 2008-2011*. Reykjavík: Gutenberg. Retrieved on 10th April 2014 from http://www.bvs.is/barnaverndastofa/utgefid_efni

Government Agency for Child Protection (2014). *Comparative Report 2013-2014*.. Retrieved on 1st May 2014 from http://www.bvs.is/barnaverndastofa/tolulegar-upplysingar/

Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press.

Icelandic Centre for Social Research and Analysis (ICSRA). 2013. *Rannsókn á vímuefnanotkun framhaldsskólanema á Íslandi 2013. Samanburður mælinga á vímuefnanotkun framhaldsskólanema á Íslandi 2000-2013*. Retrieved on 20th April 2014 from http://www.rannsoknir.is/rg/skyrslur/

Merton, Robert K. (1968). *Social theory and social structure.* New York: Free Press.

The National Comissioner of the Icelandic Police. (2009). Mat ríkislögreglustjóra á skipulagðri glæpastarfsemi og hættu á hryðjuverkum. Reykjavík: The National Commissioner of the Icelandic Police.

Pálsdóttir, H., Sigfússon, J., Sigfúsdóttir, I. D. and Kristjánsson, Á. L. 2013. *Vímuefnanotkun unglinga í efstu bekkjum grunnskóla á Íslandi. Þróunin frá 1997 til 2013*. Icelandic Centre for Social Research and Analysis (ICSRA). Retrieved on 20th April 2014 from http://www.rannsoknir.is/rg/skyrslur/

Shaw, C., & McKay, H. (1942). *Juvenile Delinquency and Urban Areas.* Chicago: University of Chicago Press.

Þórisdóttir, R. and Árnason, S. (2012). Crime in Iceland (before) and after the banking crisis. In Gunnlaugsson, H. *When the Unforseen is seen – NSfK Workshop in Reykjavik 2009 & 2011*, p 11-22. Reykjavík: Háskólaprent. Retrieved on 20th April 2014. http://nsfk.org/Page/ID/446/When-the-Unforeseen-is-Seen--Workshop-report

Deltagerliste

Deltagere fra Danmark:

Abildgaard, Jørgen
Københavns Politi, Den Kriminalpræventive Afdeling
Jab001@politi.dk

Andersen, Lars H.
Rockwool Foundation Research Unit and University of Copenhagen
lha@rff.dk

Andersen, Mette Foss
Uddannelseslaboratoriet (UddX)
fossful@gmail.com

Christiansen, Henriette Nobili
Det Kriminalpræventive Råd
hnc@dkr.dk

Clausen, Susanne
Direktoratet for Kriminalforsorgen
Susanne.clausen@kriminalforsorgen.dk

Eriksen, Dorthe
NSfK
dortheeriksen2@gmail.com

Fabricius, Bo
Fredensborg kommune
jbfa@fredensborg.dk

Holmberg, Lars
Københavns Universitet, Juridisk Fakultet
lars.holmberg@jur.ku.dk

Jespersen, Juliane Ledet
Aalborg Universitet Institut for Sociologi og Socialt Arbejde
Julianej@socsci.aau.dk

Kamber, Simon Engell
Juridisk Institut, Aarhus Universitet
sek@law.au.dk

Kyvsgaard, Britta
Justitsministeriet, Forskningskontoret
bky@jm.dk

Larsen, Britt Østergaard
Aalborg University, Department of Sociology and Social Work
Bol@socsci.aau.dk

Laursen, Julie
Aalborg University, Department of Sociology and Social Work
Laursen@socsci.aau.dk

Minke, Linda Kjær
University of Southern Denmark
lkm@sam.sdu.dk

Pedersen, Anne-Julie Boesen
Justitsministeriet
abp@jm.dk

Randrup, Torben
Københavns Politi, Den Kriminalpræventive Afdeling
tra001@politi.dk

Rönneling, Anita
Direktoratet for Kriminalforsorgen
anita.ronneling@kriminalforsorgen.dk

Stevens, Hanne
Nordjyllands Politi
Hst010@politi.dk

Storgaard, Anette
Juridisk Institut, Aarhus Universitet
as@law.au.dk

Thomsen, Rannvá Møller
Det Kriminalpræventive Råd
rmt@dkr.dk

Tranæs, Torben
Rockwool Foundation Research Unit
tt@rff.dk

Tønder, Mette
NSfK
mt@law.au.dk

van Mastrigt, Sarah
Department of Psychology and Behavioural Sciences, Aarhus University
vanmastrigt@psy.au.dk

Deltagere fra Grønland:

Albrechtsen, Avijaja
Suloraq
avijaja@greennet.gl

Bach, Henrik
Government of Greenland, Ministry of Family and Legal and Justice Department
heba@nanoq.gl

Engbo, Hans Jørgen
Kriminalforsorgen i Grønland
hje@kriminalforsorgen.gl

Kristiansen, Sina M.
Government of Greenland, Ministry of Family and Legal and Justice Department
nimk@nanoq.gl

Lauritsen, Annemette Nyborg
Ilisimatusarfik/Grønlands Universitet
anla@samf.uni.gl

Deltagere fra Island:

Arnason, Snorri
Reykjavik Metropolitan Police
snorri.arnason@lrh.is

Benediktsdóttir, Kolbrún
Rigsadvokaten
kolbrun.be@tmd.is

Gunnlaugsson, Helgi
University of Iceland, Faculty of Social Sciences
helgigun@hi.is

Hreiðarsdóttir, Marta Kristín
Reykjavik Metropolitan Police
marta.kristin@lrh.is

Newton, Anna
anna.k.newton@gmail.com

Deltagere fra Finland:

Elonheimo, Henrik
Faculty of Law, University of Turku
henelo@utu.fi

Helminen, Maija
Faculty of Law, University of Turku
anmahel@utu.fi

Henriksson, Karolina
Ministry of Justice
karolina.henriksson@om.fi

Holkeri, Emma
University of Turku
emma.holkeri@utu.fi

Lähteenmäki, Liisa
University of Turku
limala@utu.fi

Perälä, Jussi
University of Helsinki
jussipp@gmail.com

Saarikkomäki, Elsa
elsa.saarikkomaki@helsinki.fi

Järg-Tärno, Regina
Ministry of Justice
regina.jarg-tarno@om.fi

Deltagere fra Norge:

Giertsen, Hedda
University of Oslo, Department of Criminology and Sociology
hedda.giertsen@jus.uio.no

Johansen, Nicolay Borchgrevink
n.b.johansen@jus.uio.no

Larsson, Paul
Politihøgskolen i Oslo
paul.larsson@phs.no

Tonna, Erika
Justis- og beredskapsdepartementet, Kriminalomsorgsavdelingen
erika.tonna@JD.DEP.NO

Wårum, Marit
Ministry of Justice and Public Security
marit.waarum@jd.dep.no

Ystehede, Per Jørgen
University of Oslo, Department of Criminology and the Sociology of Law
p.j.ystehede@jus.uio.no

Deltagere fra Sverige:

Hermansson, Klara
Kriminologiska Institutionen, Stockholms Universitet,
klara.hermansson@criminology.su.se

Mulinari, Leandro Schclarek
Kriminologiska Institutionen, Stockholms Universitet,
leandro.schclarek.mulinari@criminology.su.se

Pettersson, Tove
Kriminologiska Institutionen, Stockholms Universitet
tove.pettersson@criminology

Sivertsson, Fredrik
Kriminologiska Institutionen, Stockholms Universitet
fredrik.sivertsson@criminology.su.se

Sandahl, Julia
Kriminologiska Institutionen, Stockholms Universitet
Julia.sandahl@criminology.su.se

Sausdal, David
Kriminologiska Institutionen, Stockholms Universitet
David.sausdal@criminology.su.se